

ÚZDIK PEDAGOG

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№02(38) (2025 ж. Ақпан) шығарылымы.
Выпуск №02(38) (Февраль 2025 г.) республиканского педагогического научно-методического
журнала «ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY».

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би ауданы, Нұрсултан
Назарбаев даңғылы 19. 100012
Журнал “KEMENGER” ЖК баспаханасында басылды. Таралымы 1000 дана.
Адрес г. Қарағанды: Қазыбек бисий район, пр. Нұрсултана Назарбаева 19.
Журнал издан в типографии ИП “KEMENGER”. Тираж 1000 экз.

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік
журналы Астана қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық
даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 27 қазандағы Мерзімді баспасөз
басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы
куәлігі № KZ35VPY00080588 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында
«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» журналы айына 4 рет жарық көреді.

Республиканский педагогический научно-методический журнал
«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» в городе Астана комитетом информации
Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан выдано
свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания от 27.10.2023 года
№ KZ35VPY00080588.

Территория распространения: На территории Республики Казахстан.
Журнал "ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY" выходит 4 раз в месяц.

Меншік иесі: /собственник: ЖК/ИП “BAYANDY”
Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан

Редактор алқалары:

Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған
профессор, Қарағанды медицина университеті

Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған
профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер

Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер

Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші

Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Алшынов А.Ә., жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есберген Айдын Ардақұлы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Тел: + 7 771 181 23 03

“KEMENGER” баспасы

Мазмұны / Содержание

Мухитдинова Р.У. Қазақ күй өнерінің дамуы	3
Дандий Г. Lesson study зерттеу жұмыстарын мектеп тәжірибесінде пайдаланудың тиімділігі	6
Тұрсынов Ж.Е. "Функционалдық сауаттылық және тарих пәні: оқытудағы жаңа үрдістер"	8
Баубекова Г.А. Қазақстан тарихын оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін тиімді пайдалану – сапалы білім негізі	10
Самбетов Б.Ж. Қазіргі мектепте тарих сабақтарының стандартты емес формалары	13
Исакулова Д.Т. Тарих пәнінен оқушылардың құзыреттілігін дамыту	15
Нарикбаева Н.А. Ойын технологияларын тарих сабағында қолданудың әдістемелік аспектілері	18
Мейірханова Ж.М. Мектептегі тарих сабақтарында көрнекі материалдарды пайдалану	20
Жайма А.Е. Ағылшын тілі сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту: тәжірибе және мүмкіндіктер	22
Темирболатова А.А. Методические условия формирования навыков научно-исследовательской деятельности учащихся начальной школы	24
Жайылғанова Г.Қ. Бастауыш сынып оқушыларын оқытуда әртүрлі оқыту әдістерін қолдану тиімділігі	26
Алимкулова Ж.Т. Коммуникативті оқу дағдыларын жетілдіру және олимпиадаға дайындалу жолдары	28
Қабдығалымова Ж.С. Ағылшын тілін үйренуге деген оқушылардың мотивациясын қалыптастыру	30
Жумабекова Б.Р. ПИЗА тапсырмалары арқылы Абай шығармаларына талдау жүргізу	33
Момбекова З.И. Жазылым сауаттылығын арттыру	35
Нәралхан Р.М. Development of cognitive interest of higher-grade students in english lessons	37
Жолдас Ә.З., Абубакирова М.М. Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі: негізгі қағидалар мен стандарттар	40
Сүлейменова Ж.Қ. «Мен тандаған ұстаздық жол - дара жол»	42
Шопанова Н.М. Көркем еңбек сабағында ұлттық ою-өрнектерді қолдану әдістемесі	45
Ережепова Ж.М. Биоинформатика және Синергетика	47
Дәулетияр Ш.Б., Карлинова Р.Ш. Работа и процесс развития частной школы “АНИСА”	50
Серғазынова М.С. Критериалды бағалау – сапалы білімнің кепілі	55
Алиев Е.Е. «Ойшыл» клубы – тәрбие ордасы	56
Почтаева Ж.У. Ұлттық тәрбие - ұлттық құндылық	58
Есетова Д.Т. Санның бөлігін және бөлігі бойынша санды табуға берілген есептер	60
Алпысбай И.А. Қиық конус және оның элементтері. Қиық конустың жазбасы, бүйір және толық бетінің аудандары	64
Алпысбаева Г.Қ. HTML-де кәріптің өлшемін, түсі мен түрін белгілеу	66
Нурпейсова Э.Б. Презентация слайдының макеті	68
Жусупова Г.Б. Кірістірілген функциялар	70
Жұльжанов А.А. Еркін көшбасшылық рөлі	72
Туякова А.С. «География пәнін оқытуда оқушылардың өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру»	74
Қазиева С.О. «Әке - отбасының тірегі» атты әкелер шеруінің «Әке беделі-ұлт абыройы» атты QUIZ ойындарының сценарийі	76
Сакенова А.К. Мақал-мәтелдер – оқушылардың ауызекі сөйлеу дағдыларын жетілдірудің тиімді әдісі	77
Бегайдар Т.Б. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқытудың белсенді әдістерін қолдану	79
Бекенова А.М. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында дарынды балалармен жұмысты ұйымдастыру	81
Ильясова Д.Д. Тыңдау арқылы ағылшын тілі сабағында дағдыны қалыптастыру	83
Бакирова С.М. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың коммуникативті құзыреттілігін дамыту	86
Исаханова Д.А. Әлеуметтік педагогтің инклюзивті білім берудегі алатын рөлі	88
Жунусова Ж.Д. Ыбырай Алтынсарин «Қыпшақ Сейіткүл» әңгімесі	90
Уайденнова Н.М. Білім сапасын арттыру-бүгінгі күннің өзекті мәселесі	93
Валиева Х.Ш. Мектепке дейінгі білім беру ұйымы басшысының кәсіби міндеттері	95
Хасенова А.Е. Математика сабағында креативті ойлауды дамыту жолдары	97
Адилъчинова А.С. Игровые технологии на уроках русского языка и литературы	99
Хасенова В.Ж. Мектеп оқушыларында эмоционалды мазасыздықтың туындау себептері	102
Ахинова Ж.С. Мектепке дейінгі ұйымдардың әдістемелік қызметін қамтамасыз ету	104
Сабитова А.С. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен инклюзивті білім беру кеңістігіндегі әлеуметтік педагогтің кәсіби қызметінің ерекшелігі	108
Омарова С.К. «Геймификация: ойын арқылы оқыту» оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін ойын элементтерін сабаққа енгізу	110

**Жамбыл облысы, Сарысу ауданы, Саудакент ауылы
Ықылас Дүкенұлы атындағы балалар саз мектебі
Домбыра сыныбының мұғалімі, педагог - зерттеуші
Мухитдинова Рима Умиртаевна**

ҚАЗАҚ КҮЙ ӨНЕРІНІҢ ДАМУЫ

Аннотация: мақалада қазақтың дәстүрлі күй өнерінің ерекшеліктері мен дамуы қарастырылады. Домбыра – қазақ халқының рухани мұрасын бейнелейтін ұлттық аспап, ал күйшілердің шығармашылығы тарихи-мәдени маңызға ие. Құрманғазы, Дәулеткерей, Дина Нұрпейісова сынды ұлы тұлғалардың еңбектері арқылы күй жанрының қалыптасуы мен эволюциясы сипатталады. Дина Нұрпейісованың шығармашылығына ерекше мән беріліп, оның орындаушылық шеберлігі мен музыкалық стилі талданады. Сонымен қатар, қазақ күй өнерінің қазіргі заманғы маңызы мен ұлттық мәдениеттегі рөлі көрсетіледі.

Кілт сөздер: қазақ күй өнері, домбыра, Құрманғазы, Дәулеткерей, Дина Нұрпейісова, күйшілер, музыкалық мұра, дәстүрлі музыка, орындаушылық шеберлік, халық өнері.

Қазақ халқының рухани мұрасы, соның ішінде музыкалық өнері – көшпелі мәдениеттің ажырамас бөлігі. Бұл мәдениеттің тамыры тереңге кетіп, ғасырлар бойы қалыптасқан. Қазақтың халық әндері мен күйлерінде ежелгі түркі әлемінің бейнелері мен әуендік интонациялары сақталып, ұлттық болмысты айшықтайды.

Қазақ музыкалық мәдениетінің негізін поэзия мен музыка құрайды, олар уақыт өте келе кәсіби деңгейге дейін дамыды. Әсіресе домбыра қазақ халқының ұлттық музыкалық мұрасының басты символдарының бірі болып табылады. Домбыра – тек музыкалық аспап емес, ол халықтың тарихын, оның қуанышы мен қайғысын, ерлігін, даналығын жеткізетін рухани құндылық.

Қазақ мәдениетінде музыкант тек аспапта ойнайтын адам емес, ол сондай-ақ поэзияны меңгерген, күй шығаруда шеберлікке жеткен, ұлттық дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды бойына сіңірген тұлға. Көне дәуірден бастап, халық арасында күйші-жыршылар халықтың сөзін сөйлеп, олардың мұңын, арманын, өмірге деген көзқарасын жеткізіп отырған.

Домбыра күйлері арқылы қазақ халқы өз рухани әлемін, табиғатқа, өмірге деген көзқарасын білдірген. Көне күйлерде тарихтың ізі сақталған, олар халықтың жадын жаңғыртып, оның мәдени келбетін айқындайды. Бүгінде домбыра тек өткеннің мұрасы ғана емес, сонымен қатар ұлттық бірегейліктің белгісі ретінде қазақ мәдениетінің ажырамас бөлігі болып қала бермек.

Садықова Г.Т. атап өткендей, «дәстүрлі музыкалық мәдениет қазақ халқының қоғамдық санасының мәнін барынша толық жеткізуге, ұрпақтар арасындағы рухани байланысты сақтауға ықпал етті, яғни өткен, қазіргі және болашақ арасындағы көпір рөлін атқарды. Өмір шындығымен тығыз өрілген бұл мәдениет қазіргі заманның толғанысында өмір сүріп жатқан адамның тарихи үдерістердің ажырамас бөлігі екенін түсінуіне, оның әлеуметтік ортасына, мәдени құндылықтарға және адамзат өркениетіне қатыстылығын сезінуіне мүмкіндік береді».

Музыка қазақ халқының дәстүрлі мәдениетінің ажырамас бөлігі болып табылады. Ол халықтың негізгі ойларын, дүниетанымын, дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын жеткізетін және сақтайтын баға жетпес мұра. Дәстүрлі қазақ мәдениетінде композиторлық және орындаушылық шеберлікті, сондай-ақ халықтың салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын терең меңгерген тұлғаны «сазгер» деп атаған. Бұл атақ кез келген

музыкантқа беріле бермеген, оған лайық болу үшін адам ерекше талант пен жоғары шеберлікке ие болуы керек еді. Сазгерлер халықтың мұңын, қуанышын, арман-мақсатын музыка тілімен жеткізіп, қазақ халқының рухани әлемінің айнасына айналған.

Қазақ мәдениетіндегі кәсіби музыканттар бірнеше санатқа бөлінген:

1. Жыраулар – эпикалық жанрдағы ірі және шағын көлемді шығармаларды дүниеге әкелген өнерпаздар.
2. Ақындар – айтыстарға қатысқан суырыпсалма ақындар, яғни поэтикалық өнер мен әншілікті қатар меңгерген тұлғалар.
3. Серілер мен салдар – лирикалық шығармалар жазған әрі орындаған композиторлар мен ақындар.
4. Күйшілер – күй шығарып, оны шебер орындаған домбырашылар.

Бұл өнер иелерінің барлығы суырыпсалмалық қабілеті жоғары, өз жанрының үздік шеберлері болған. Алайда олардың барлығы бірдей сазгер атағына ие бола бермеген. Сазгер болу үшін ерекше музыкалық дарындылық пен терең білім қажет еді.

Қазақтың дәстүрлі музыкалық мәдениетінде негізгі жанрлар эпос, ән және күй болып саналады. Егер эпос пен ән көптеген халықтардың өнерінде кездесетін болса, күй – қазақ халқының төл туындысы. Күй – ұзақтығы екі-үш минуттан бес минутқа дейін жететін аспаптық миниатюра. Оның қысқа болуы музыкалық туындының көркемдік тереңдігіне әсер етпейді, керісінше, күй – адам жанының нәзік иірімдерін, қуаныш пен мұңды, күрес пен жеңісті, өмірдің сан қырлы болмысын шебер жеткізетін бірегей өнер туындысы.

Күйлер көбіне домбырамен орындалады. Домбыра – қазақтың ұлттық аспабы, оның үні жұмсақ, қоңыр және ерекше көркемдік мүмкіндіктерге ие. Домбыра – екі ішекті, шертіп ойналатын хордофон, ол тұтас ағаштан ойылып жасалады.

Домбыра өнерінің тарихы қазақ халқының өткенімен тығыз байланысты. Бұл аспаптың күйлері арқылы халқымыздың тарихи белестері, өмір салты мен дүниетанымы көрініс тапқан. Домбыра қазақтардың бүкіл өмірін – балалық шақтан бастап, үлкен мерекелер мен ауыр сынақтарға дейін музыкалық серік болған.

Зерттеуші Сейілова Б.К. атап өткендей, қазақ музыкасының ішіндегі ең жақсы сақталған дәстүр – домбыра өнері, ол екі негізгі стильге бөлінеді: төкпе күй (Батыс Қазақстан) және шертпе күй (Шығыс, Орталық және Оңтүстік Қазақстан).

- Төкпе күй – батыл, жігерлі, эпикалық сипаттағы шығармалар. Батыс өңірінің күйлері көбінесе тарихи оқиғалар мен күрескерлік рухты бейнелейді. Олар белгілі бір форма-схемаға сәйкес орындалады, яғни импровизациялық құрылымы бас буын, орта буын, саға секілді бөліктерден тұрады.

- Шертпе күй – терең лирикалық толғаныстар мен нәзік сезімдерге құрылған. Бұл стильде орындалатын күйлердің әуені созылыңқы, ойлы, философиялық сипатта болады.

Домбыраның орындаушылық техникасы әр аймақта әртүрлі болғанымен, төкпе күйдегі ерекшелік – ойнау кезінде қолдың білезік қимылдары үлкен рөл атқарады, ал шертпе күйлерде саусақтардың жатық, нәзік қозғалысы басым. Бұл қазақ музыкасының байлығы мен әртүрлілігін көрсететін маңызды ерекшеліктердің бірі.

Бүгінгі таңда қазақтың бай музыкалық мұрасын сақтау мен дамытуға ерекше көңіл бөлінуде. XX ғасырдың 30-жылдарынан бастап қазақ халық аспаптар оркестрлері құрыла бастады. Бұл оркестрлердің репертуарында халық күйлері мен әндері, қазақстандық композиторлардың шығармалары, сондай-ақ әлемдік музыкалық мәдениеттің заманауи өңделген туындылары орын алады.

Осындай ірі оркестрлердің бірі – Құрманғазы атындағы Қазақ мемлекеттік халық аспаптар оркестрі. Бұл ұжым қазақ музыкасының инструменталды орындаушылық өнерін жаңа деңгейге көтеріп, ұлттық мұраны насихаттауда маңызды рөл атқаруда. Оркестрдің репертуары дәстүрлі күйлерден бастап симфониялық шығармаларға дейін кеңейіп, ұлттық музыканың заманауи сахнада жаңаша дамуына ықпал етіп келеді.

Құрманғазының басты еңбегі – оның музыкалық бейнені терең жеткізе алатын жаңа тіл табуында. Күйші табиғат дыбыстарын қарапайым еліктеумен шектелмей, оларды терең мағыналық мазмұнмен толықтырды. Даулеткерейдің «Бұлбұл» күйінде музыкалық-өрнектік құралдарды жетілдіру мен жаңа тәсілдерді іздеу байқалады. Күйдің құрылымында форшлагтар, тритондар, төмен-төмен өрбитін секвенциялар, квинта негізіндегі әуендік өрнектер мен ерекше ырғақтық шешімдер кездеседі. Бұл ерекшеліктер күйге шығыстық ориентализмге тән бояу береді.

Музыкатанушы А. Затаевич Даулеткерейдің осы күйін былай сипаттайды: «*Бұл шығарма өзінің ерекше поэзиясымен және бейнелілігімен көзге түседі. Оның толқынды триольді кіріспесі мен интерлюдияларының фонында таза шығыстық сипаттағы ойлы речитативтер естіледі*».

Даулеткерейдің «Бұлбұл» күйінде екі негізгі тақырыптық кешен байқалады:

1. Құрылымы анық, интонациясы жарқын басты әуен
2. Импровизациялық сипаттағы әуендік өрнектер, олар негізгі музыкалық ойды толықтыра отырып, дыбыстық бейнелеу қызметін атқарады.

Қазақ музыкасының аспаптық бейнелеу өнерінің шарықтау кезеңі Дина Нұрпейісованың есімімен байланысты. Оның «Бұлбұл» күйі терең мазмұны мен мінсіз құрылымымен ерекшеленеді. Бұл күй күрделі тақырыптық өрнектері мен дамуының көпқырлылығымен қазақ домбыра өнеріндегі ең күрделі шығармалардың қатарына жатады.

Динаның күйінде Құрманғазы мен Даулеткерей күйлерінің негізгі интонациялық элементтері әртүрлі түрлендірілген күйде кездеседі. Алайда, бұл музыканың құрылымдық тұтастығын бұзбайды, керісінше, композициялық тұтастық пен көркемдік мәнерді жоғары деңгейге жеткізеді.\

Дина Нұрпейісованың шығармашылығы қазақ күй өнерінің кең жанрлық аясын қамтиды. Оның күйлері түрлі эмоцияларды, тарихи оқиғаларды және заман тынысын бейнелейді. «*Той бастар*», «*Шалқыма*», «*Арнау*» сияқты салтанатты күйлермен қатар, «*Әсем қоңыр*», «*Кербез*» секілді лирикалық туындылары бар. «*Бұлбұл*», «*Жігер*» сияқты философиялық күйлер терең ойға жетелейді, ал «*Қара қасқа ат*» – қайғылы сарынға, «*Науысқы*» – комедиялық сипатқа ие.

Дина өз заманының шынайы шежіресін күйлері арқылы жеткізді. «*16-шы жыл*» күйі 1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілісіне арналған. Ұлы Отан соғысы жылдары «*Ана бұйрығы*» күйі халықты жігерлендірсе, «*Жеңіс*» күйі жеңістің қуанышын жеткізді. Кейінгі жылдары бейбіт өмірді бейнелейтін шығармалар жазды. Оның күйлері терең мазмұнымен, шебер орындалуымен қазақ күй өнерін жаңа деңгейге көтерді.

Осылайша, қазақтың дәстүрлі музыкалық мәдениеті ғасырлар бойы қалыптасып, халықтың рухани мұрасын сақтаушы ретінде маңызды рөл атқарды. Күй өнері – қазақ халқының ерекше музыкалық құбылысы, ал домбыра – ұлттық болмысты айқындайтын аспап. Құрманғазы, Даулеткерей, Дина Нұрпейісова сынды күйшілердің шығармашылығы тек орындаушылық шеберлікпен ғана емес, сонымен бірге терең мазмұнды, тарихи-әлеуметтік маңызы бар туындыларымен ерекшеленеді.

Дина Нұрпейісова қазақтың күй өнерін жаңа деңгейге көтеріп, орындаушылық техника мен көркемдік тәсілдерді жетілдірді. Оның шығармалары халықтың өмірі мен тағдырын бейнелей отырып, әр түрлі жанрлық бағыттарды қамтыды. Оның күйлері заманауи тыңдаушы үшін де өзектілігін жоғалтпай, ұлттық өнердің баға жетпес мұрасы ретінде сақталуда. Бүгінде қазақ музыкасын насихаттау мен дамытуға үлкен көңіл бөлінуде. Ұлттық оркестрлердің құрылуы, халық күйлерінің жаңа өңдеулерде орындалуы – осы өнердің мәңгі жасампаз екенін көрсетеді. Ұрпақтан-ұрпаққа жалғасқан күйшілік дәстүр – қазақ халқының рухани құндылықтарының ажырамас бөлігі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әбдіқұлов Т. "Қазақтың музыкалық мәдениеті". – Алматы: Өнер, 2012.
2. Сарыбаев Б. "Қазақтың дәстүрлі музыкалық аспаптары". – Алматы: Өнер, 1998.
3. Өтеғалиев Н. "Күй өнерінің тарихы". – Астана: Фолиант, 2015.
4. Қоспақов З. "Күй жанры және оның ерекшеліктері". – Алматы: Білім, 2001.
5. Машһүр Жүсіп Көпейұлы. "Қазақтың көне күйлері мен аңыздары". – Алматы: Ана тілі, 2005.
6. Байжігітов Б. "Қазақ күйлерінің шығу тарихы". – Алматы: Дәуір, 2010.
7. Есенов С. "Қазақтың дәстүрлі музыкасы: зерттеулер мен талдаулар". – Нұр-Сұлтан, 2020.
8. Қазақтың ұлттық энциклопедиясы. "Күй өнері" бөлімі. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2005.
9. Тілеубердиев Б. "Қазақ күйлерінің теориясы мен методологиясы". – Алматы: Ғылым, 2013.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Бөлек ауылы
 "М.Горький атындағы орта мектеп" КММ
 Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
 Дандий Гулжан

LESSON STUDY ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫН МЕКТЕП ТӘЖІРИБЕСІНДЕ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде білім мазмұнын жаңарту бағдарламасының енгізілуімен үлкен өзгерістер болып жатыр. Мектепте басталған реформалардың табысты болуы көп жағдайда оның кәсіби дайындығына, ішкі сеніміне байланысты. ХХІ ғасырдағы білім беру жүйесі мұғалімдер арасындағы ынтымақтастықты арттыруды көздейді, оның аясында мұғалімдер бірлесіп жұмыс істей алады, жаңашыл және тиімді идеялармен алмаса алады, сол арқылы оқыту мен оқудағы практикалық тәсілдердің әсерін арттырады. Мұндай жағдайда мұғалім дәстүрлі білім берудің ескірген стереотиптерін бұзатын білікті практик, зерттеуші, бақылаушы болуы керек. Мұғалімдердің әрқайсысы «Балаларды қалай оқыту керек?», «Оқушыларды білім алуға қалай ынталандыру керек?», «Оқудағы қиындықтарды қалай жеңуге болады?» деген сұрақтарға жауап іздейді.

Осы мәселелік жағдаяттардың шешімі мектептегі оқыту тәжірибесінде Lesson Study әдісін қолдану болды.

Lesson Study – педагогикалық тәжірибе саласындағы білімді жетілдіруге бағытталған педагогикалық технология, оның өзі сабақтағы іс-әрекетті зерттеудің ерекше объектісі болып табылады. Бұл педагогтар тобы бірлесіп жоспарлайтын, оқытатын, бақылайтын және талдаған кемінде үш деңгейді қамтитын цикл. Lesson Study көмегімен педагогтар өз зерттеулері мен оқуларын демократиялық жолмен жүргізе алады, білім сапасына әсер ете алады. Lesson Study технологиясы оқушылар мен мұғалімдердің қателіктерін көруге, одан қалай құтылуға болатынын түсінуге, білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Негізінде Lesson Study – мұғалімдерді оқытудағы және олардың оқыту мен оқу тәжірибесін дамытудағы бірлескен технология.

Lesson Study-дің ерекшелігі мынада:

- Біріншіден, сабақ-зерттеу – мұғалімдер ұжымы жүзеге асыратын ұзақ процесс;
- Екіншіден, ол оң динамикаға, сабақтарды өзгертуге және жақсартуға бағытталған практикалық және зерттеушілік сипатта. Белгілі бір сыныпта оқытудағы негізгі мәселе мәліметтерді жүйелі жинау және талдау арқылы шешіледі;
- Үшіншіден, бұл - топтық жұмыс, мұнда қызығушылық танытқан мұғалімдер тобы зерттеу сабағының үш циклі ішінде белгілі бір сыныпта оқытудағы өзекті мәселені шешу бойынша зерттеулер жүргізеді;
- Төртіншіден, іс-әрекеттегі зерттеудің үш циклі кезінде нақты рефлексия мен нақты нәтижелерді алу үшін талқылау мен талдау көзі қызметін атқаратын мәліметтерді жинауды жүйелеу мен талдауға ерекше көңіл бөлінеді;
- Бесіншіден, жинақталған жұмыс тәжірибесін жариялау және тарату мақсатында үш цикл бойынша сабақ-зерттеу жұмыстарының бүкіл процесі хаттамаға жазылады.

Lesson Study зерттеуі үшін мектебіміздің әкімшілігі 5 сыныптарын таңдады. Осы сыныптарда жұмыс істейтін мұғалімдер ұжымы құрылды. Топ мүшелері арасында рөлдер бөлінді: модератор, сабақты жүргізетін мұғалім, АВС деңгейлі білім алушылардың назарын бақылаушылар, хатшы және оператор.

Алдағы уақытта осы үш санаттағы оқушыларды оқыту мен дамытуға көңіл бөлінді.

Алдымен мектеп психологымен бір топ мұғалімдер құрастырған оқушылармен сауалнама жүргізілді. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей:

- А деңгейіндегі оқушы сауалнамаға жауап бергенде оқуға деген ынтасы жоғары, тапсырманы орындауда сенімді және өзіне сенімді көшбасшы ретінде танылады;
- В деңгейлі оқушының оқуға деген қызығушылығы нақты белгіленген тапсырманы орындауда аздап қиындайды, көшбасшылық қабілеттерін арттыруды талап етеді;
- С деңгейіндегі оқушының оқуға деген қызығушылығы төмен, тапсырманы орындау кезінде басқалардың көмегіне жүгінеді.

Зерттеу Lesson Study тәсілі арқылы әртүрлі тақырыпта ұйымдастырылды. Әр мұғалім қатарынан 4 сабақ берді. Жұмысты бастамас бұрын фокус-топ отырысы өтті. Мұғалімдерге сабақ өткізу мақсаты қойылды. Сабақта топтық жұмыс, ауыспалы композиция жұбы, тұрақты композиция жұбы және жеке жұмыс болып 4 түрде жұмыс жасаймыз деп шештік. Сабақтың барлық формаларын салыстыра отырып, тиімдісін таңдаймыз. Барлық сабақтарда мұғалімдер сыни тұрғыдан ойлау құралдарын пайдалана отырып оқытуды қарастыруы қажет. Топтық жұмыс формасында оқушылардың бір-бірімен қалай әрекеттесетінін, оқу процесіне барлығының қатысатынын, жұппен оқытуда бірігіп білім игеретінін, бір-біріне сұрақ қоюды, оларға жауап беруге және өзара тексеруге үйренетінін анықтау қажет. Мұндай жұмыс түрлері оқушылардың ашылуына, өзін-өзі танытуына көмектеседі.

Мұғалімдердің негізгі міндеті – сабақтың барлық кезеңдерінде белсенділікті, қызығушылықты, қозғалысты сақтау.

Дәл Lesson Study тәсілі білім алушылардың жаңа идеялар мен ақпаратты өз сөздерімен қаншалықты жеткізетінін ашады. Оқушылар өз контекстінде түсінгендерін өз сөздерімен айтып, жақсы есте сақтайды, сондай-ақ балалардың ой-өрісін кеңейтуге мүмкіндік беретін қызу пікір алмасулар орын алады.

Мұғалімнің міндеті:

- оқушылардың күш-жігерін белгілі бір бағытқа бағыттайды;
- өз бетінше шешім қабылдауға ынталандыратын жағдайлар жасайды;
- білім алушыларға өз бетінше қорытынды жасауға мүмкіндік береді;
- бар жағдайлардың ішінде жаңа когнитивті жағдаяттарды дайындайды.

Зерттелетін сынып оқушыларына сауалнама жүргізу және бақылаушылардың бірлескен талқылауы, Lesson Study әдісін қолдану нәтижелерін ұсыну мұғалімдерге сабақты қалай құру керектігін, оқушылардың белсенділігін арттыру үшін қандай әдіс-тәсілдер мен оқыту әдістерін қолдану керектігін көруге мүмкіндік береді.

Мысалы, зерттеу жүргізілетін сабақ барысында А деңгейлі оқушылар топпен жұмысты ұйымдастыруға тырысты, балаларға бағыт-бағдар беріп, көмектесті, сол арқылы өзінің көшбасшылық қасиеттерін дамытты.

В деңгейлі оқушылар өз бетімен, жеке жұмыс жасауды жөн көрді. Бұрын топпен жұмыс істеу дағдысы болмағандықтан, ол постерде практикалық жұмысты талқылауға белсене қатыса бастады, жұптағы досына көмектесті. Бұл оның әлеуметтік аспектідегі өсуін көрсетеді.

Оқыту барысында С1 оқушыларын бақылай отырып, мұғалімге оқушылардың топтағы рөлін анықтауға ұсыныстар берілді, себебі топтың бір мүшесі ретінде барлығымен бірдей жауапкершілікке ие, бұл оның сабаққа тыңғылықты дайындалуына және сабақта белсенді жұмыс істеуіне көмектеседі. Уақыт спикері ретінде өз міндетін анық орындады.

Шығармашылық үй тапсырмасын бірлесе орындау С2 оқушысының өз бетімен ұқсас тапсырмаларды дайындауға деген құштарлығын оятты.

Мектебімізде оқыту мен оқу тәжірибесіне Lesson Study әдісін енгізу сәтті жүзеге асырылуда. Балалар сабаққа қуана келеді. Мұғалімдер мен оқушылардың іс-әрекетіне бағытталған мақсаттар зерттелетін сыныптағы мәліметтерді талдау және жинақтау негізінде өз нәтижесін көрсетіп, мәселелік тақырыпты шешуге ықпал етті.

Lesson Study технологиясының нысандары мен әдістерін тәжірибеге енгізу кезінде оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау дағдыларының қалыптасу деңгейі келесі әрекеттерде атап өтілді:

- оқушылардың әртүрлі көзқарастары қалыптасты, өз пікірін толық қорғауға, сыныптастарының пікірлеріне сыни көзқараспен қарауға үйренді;
- оқушылар бір-бірін сыйлауға, ұсыныс жасауға, тыңдауға үйренді.

Эксперимент барысында оқушылардың оқу үдерісінде белсенділіктері мен пәнге қызығушылықтары артып, сыни тұрғыдан ойлау деңгейіндегі тапсырмаларды орындап, сұрақ қою арқылы орындап, бақылайтыны дәлелденді.

Қорытындылай келе, ғылыми-зерттеу сабақтарын өткізу ұстаздар ұжымын жұмылдырып, кәсіби шеберліктерін шыңдауға, тәжірибе алмасуға ықпал еткенін айтқым келеді. Біз сенімді қарым-қатынас орнаттық, нәтижеге барлығы жауапты болатын командада жұмыс істеуді үйрендік. Ең бастысы, балаларды жауапкершілікті сезіне отырып, бірлесе оқуға үйреттік.

Жамбыл облысы, Меркі ауданы

Темірбек Қожакеев атындағы №39 жалпы орта білім беретін мектеп – гимназиясы

Тарих пәні мұғалімі, магистр, педагог – зерттеуші

Тұрсынов Жасұлан Есғалиұлы

"ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ ЖӘНЕ ТАРИХ ПӘНІ: ОҚЫТУДАҒЫ ЖАҢА ҮРДІСТЕР"

Кіріспе

Бүгінгі білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру және дамыту. Функционалдық сауаттылық – оқушының алған білімін өмірде тиімді қолдана білу қабілеті [1, б.11]. Бұл мәселе тарих пәнінде де өзекті, өйткені тарихи білім тек ақпаратты меңгерумен шектелмей, оны талдау, бағалау және қолдану дағдыларын дамытуды талап етеді [2,б.45]. Осыған орай, тарих пәні мұғалімдерінің шығармашылық шеберханасы оқытудың инновациялық әдістерін енгізу арқылы функционалдық сауаттылықты арттыруда маңызды рөл атқарады [3].

Функционалдық сауаттылықты дамыту оқушылардың тарихи ойлау қабілетін арттырып қана қоймай, оларды зерттеушілікке, сыни тұрғыдан ойлауға, тарихи құбылыстарды талдауға үйретеді [4,б.78]. Сондықтан тарих пәні мұғалімдері оқыту әдістерін үнемі жетілдіріп, жаңа технологияларды енгізуі қажет. Мұндай шығармашылық тәсілдер оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, білім сапасын жақсартуға септігін тигізеді [5].

Қазіргі заман талабына сай, тарих пәнін оқытуда дәстүрлі әдістермен қатар инновациялық технологияларды енгізу қажеттілігі туындап отыр [6, б.150]. Бұл бағытта тарихи білім беруді жаңғырту, тарихи зерттеулерді жобалау тәсілдерін қолдану, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану, дереккөздермен жұмыс істеу мәдениетін қалыптастыру маңызды болып табылады [7]. Сонымен қатар, оқушылардың тарихи ойлау қабілетін дамыту мақсатында проблемалық оқыту, контекстік талдау, тарихи модельдеу әдістері де ерекше орын алады.

Осы баяндамада тарих пәні мұғалімдерінің шығармашылық шеберханасының маңыздылығы, функционалдық сауаттылықты дамытудағы инновациялық әдістер, олардың тиімділігі мен болашаққа арналған даму бағыттары қарастырылады.

Негізгі бөлім

1. Тарих пәнінде функционалдық сауаттылықты қалыптастырудағы негізгі мәселелер

- Оқушылардың тарихи деректерді талдау дағдыларының төмендігі;
- Оқыту әдістемелерінің бірізділігі және шығармашылық тәсілдердің аздығы;

- Тарихи фактілерді өмірлік тәжірибемен байланыстырудағы қиындықтар;
- Заманауи цифрлық ресурстарды қолданудағы шектеулер.
- Бағалау жүйесінің тарихты түсіну мен қолдануға емес, тек жаттауға бағытталуы;
- Оқушылардың тарихи оқиғаларға өзіндік көзқарасын білдіру деңгейінің төмендігі;
- Пәнаралық байланыстардың жеткілікті деңгейде пайдаланылмауы.

2. Шығармашылық шеберхана: инновациялық тәсілдер мен әдістер

○ **Жобалық оқыту:** Оқушыларға тарихи зерттеулер жүргізу және өз жобаларын қорғау арқылы шығармашылық ойлау дағдыларын дамыту.

○ **Кейс-стади әдісі:** Нақты тарихи оқиғаларды зерттеу, оны талдау және өз көзқарасын қорғау.

○ **Рөлдік ойындар мен дебаттар:** Тарихи тұлғалардың рөлін сомдау арқылы тарихи жағдайларды түсіну.

○ **Цифрлық технологиялар:** Виртуалды экскурсиялар, интерактивті карталар және мультимедиялық ресурстарды пайдалану.

○ **Коллаборативті оқыту:** Оқушыларды топпен жұмыс жасауға ынталандыру, тарихи мәселелерді бірлесе талдау.

○ **Интерактивті әдістер:** Дереккөздермен жұмыс, тарихи құжаттарды талдау, тарихи оқиғаларды инсценировкалау.

○ **STEM және тарих интеграциясы:** Тарихты жаратылыстану ғылымдарымен байланыстыра отырып, оқушылардың тарихи оқиғаларды зерттеу арқылы жаңа шешімдер табуына мүмкіндік беру.

3. Перспективалар мен даму бағыттары

- Мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру курстарын ұйымдастыру;
- Тарих пәні бойынша заманауи оқулықтар мен әдістемелік құралдарды әзірлеу;
- Цифрлық білім беру платформаларын тиімді пайдалану;
- Халықаралық тәжірибені зерттеу және оны оқу процесіне бейімдеу;
- Оқушылардың тарихи оқиғаларды модельдеуіне жағдай жасау;
- Тарих пәні бойынша олимпиадалар, байқаулар мен сайыстар өткізу;
- Академиялық жазу дағдыларын қалыптастыру мақсатында ғылыми жобалар жазуға ынталандыру;

- Оқу бағдарламасын жаңарту арқылы тарихи білімді заманауи қоғам талаптарына сәйкестендіру;
- Оқушыларды тарихи зерттеуге тарту үшін мұрағаттар мен музейлермен тығыз байланыс орнату.

Қорытынды

Тарих пәні мұғалімдерінің шығармашылық шеберханасы – оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудағы маңызды құралдардың бірі. Оқытудың инновациялық әдістерін қолдану арқылы тарих сабақтарын қызықты әрі тиімді өткізуге болады [1,б.45]. Сондықтан педагогтер өз тәжірибелерін үнемі жетілдіріп, жаңа технологияларды енгізу арқылы оқушылардың сыни ойлау, зерттеу және талдау дағдыларын дамытуға бағытталуы тиіс [3,б.102]. Мұндай тәсілдер тарихи оқиғаларды терең түсінуге, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, сондай-ақ олардың өз көзқарасын қалыптастыруына ықпал етеді [4,б.87].

Әдебиеттер тізімі

1. Сыздықбаева Р.С. «Білімді Ел – Образованная страна» газеті «Оқушылардың функционалдық сауаттылық дағдыларын қалыптастыру» мақаласы 7 - ақпан, 2022.
2. Әбіл Е. Қазақстан тарихын оқытудың әдістемелік негіздері. – Астана: Фолиант, 2018. – 320 б.
3. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Егемен Қазақстан, 2017.
4. Қозыбаев М.Қ. Тарих зердесі. – Алматы: Ғылым, 1998. – 256 б.
5. Пірәлиев С. Педагогикалық инновациялар және олардың тиімділігі. – Алматы: Рауан, 2005. – 196 б.
6. Ходжаева Ш. История и современные технологии обучения. – Москва: Академия, 2012. – 350 с.
7. Қазақстан тарихы: оқыту әдістемесі және жаңа көзқарастар. – Алматы: Ұлттар достығы, 2020.

**Жамбыл облысы, Меркі ауданы
Темірбек Қожакеев атындағы №39 жалпы орта білім беретін мектеп – гимназиясы
Тарих пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Баубекова Гульзира Аскарбековна**

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫН ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ – САПАЛЫ БІЛІМ НЕГІЗІ

Аннотация: Бұл мақала қазіргі білім беру жүйесінің өзекті мәселелерін талдайды, оның ішінде оқушылардың мектептен алшақтауы мен оқуға деген қызығушылығының төмендеу себептерін қарастырады. Білім беру мекемесінің басты мақсаты – оқушылардың өзін-өзі дамытуына және өмірлік қажетті дағдыларды меңгеруіне жағдай жасау. Сонымен қатар, мақалада Қазақстан тарихын оқытудың инновациялық әдістері, оның ішінде іскерлік ойындар, кейс-стади, мультимедиялық құралдарды пайдалану, жобалық және кіріктірілген оқыту әдістерінің маңыздылығы талқыланады. Білім беру процесіне жаңашыл тәсілдерді енгізу арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру жолдары ұсынылады.

Кілт сөздер: білім беру, инновациялық технологиялар, өзін-өзі дамыту, Қазақстан тарихы, интерактивті оқыту, іскерлік ойындар, кейс-стади, мультимедиа, зерттеу әдістемесі, жобалық оқыту.

Қазіргі қоғам біліммен қаруланған емес, оны керісінше мәселелерді шешуде қажеттілігіне қарай игере алатын, кез келген жағдайда қолдана алатын адамдарды талап етеді. Адамға лайықты өмір сүруге, өзгермелі өмірлік жағдайларға бейімделуге, топта жұмыс істеуге, көпшіл болуға, әртүрлі әлеуметтік топтарда қарым-қатынас жасауға үйрену үшін білім беру мекемесі қажет екені анық.

Қазіргі білім беру мекемесінің маңызды мәселелерінің бірі – балалардың мектептен алшақтауының, оқуға деген қызығушылығының жоғалуының негізгі себебі болып табылатын білім берудің бала өмірінен оқшаулану мәселесі. Оқушыларға оқудың жағымды мотивтерін қалыптастырудың бір ғана жолы бар – мектептегі білім беруді олардың өміріне, қажеттіліктері мен мүдделеріне барынша жақындату. Оқушы ең алдымен жеке тұлға, оның өзіндік көзқарасы, дүниеге көзқарасы бар. Тұлғаның даралық қасиеті тұқым қуалайтын табиғи бейімділік негізінде тәрбие процесінде және сонымен бірге өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі тану, әртүрлі іс-әрекетте өзін-өзі жүзеге асыру барысында қалыптасады.

Демек, білім беру мекемесі оқушының өзін-өзі жүзеге асыруына, оның жеке тұлғасының қалыптасуына жағдай жасауы керек. Білім беру мекемесінің мақсаты оқушылардың жеке тұлғасын дамыту шарттарының бірі ретінде олардың өзін-өзі жүзеге асыру дағдыларын қалыптастыру болуы керек. Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер шешіледі:

- оқушыларда ізденіс және зерттеу іс-әрекетінің әдістері мен тәсілдерін қалыптастыру;
- баланың өзін-өзі басқару, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі тану және өзін-өзі бағалауын дамытуға ықпал ету;
- оқушыларға өздері туралы жаңа білім алуға және осы білімді өмірде енгізуге көмектесу;
- коммуникативті, рефлексиялық және бағалау дағдылары мен қабілеттерін дамытуға ықпал ету;
- балалардың алған білімдерін танымдық және практикалық есептерді шешуге пайдалана білуге үйрету;
- шығармашылық, ассоциативті ойлауын, қиялын дамыту.

Әрине, бүгінгі таңда жас мемлекетіміздің тәуелсіздігі нығайып, халықтың сана-сезімі жаңарып, білім беру жүйесіне, оның ішінде ел тарихын зерделеуге қойылатын талаптар да түбегейлі өзгеруде.

Қазақстан тарихы – бүкіл адамзат тарихының толыққанды бөлігі, ол дүниежүзілік тарихтың контекстіне: Еуразия тарихының, көшпелілер өркениетінің, түркі халықтарының, Орталық Азия елдерінің тарихының тарихымен байланысты. Қазақстан тарихы – тарихи оқиғаларды, құбылыстарды, фактілерді, процестерді біртұтас түрде зерттейтін, Қазақстан аумағында көне заманнан бүгінгі күнге дейін болған тарихи заңдылықтар мен заңдылықтарды ашатын ғылым.

Қазақстан Республикасының тәуелсіздік пен егемендік алуымен «Қазақстан тарихы» оқу пәні өлшеусіз жаңартылды, оның негізгі міндеттері: халықтың тарихи жадын жаңғырту, ұлттық сана-сезім мен ұлттық сананы қалыптастыру, бірлікке, азаматтыққа, отансүйгіштікке тәрбиелеу болды. Бұл Қазақстан тарихында оқушыларға да, ұстаздарға да жүктелетін үлкен жауапкершілікті айғақтайды.

Бастапқы кезеңде оқу материалын дайындаудың теориялық негіздерін, әдістемесі мен әдістемесін жаңарту қажет. Бұл ретте тарих саласындағы ғылыми зерттеулердің кешенді әдістемесі қызметін атқаратын бір әмбебап теорияға тоқталудан, сонымен қатар жекелеген мәселелер санын ғана түсінуге тарихи ағымды қысқарту қажет.

Қазіргі уақытта болашақ маманның қалыптасуы дәстүрлі оқыту әдістемесі негізінде жүзеге асады, мұнда мұғалім мен оқушылар арасындағы байланыс күтіледі, мұғалім оқушылардың оқу әрекетін үнемі қадағалап отырады. Білім беру моделінің мұндай директивалық сипатымен диалогтық сәт қана пайда болады, онда оқушы мұғалімнен алған дайын ақпаратты жаңғыртады, ал оқушының оқу процесіне қызығушылығы өте төмен.

Сондықтан оқу үрдісіне инновациялық технологияларды енгізу қазіргі білім берудің айқындаушы белгісі болып табылады. Дәстүрлі емес инновациялық технологияларды енгізу оқу-дамыту үдерісіне айтарлықтай әсер етеді, бұл дамыта оқытудың, оқушыға бағдарланған оқытудың, саралаудың, ізгілендірудің, оқушылардың жеке білім беру перспективасын қалыптастырудың көптеген мәселелерін шешуге мүмкіндік береді.

Барлық технологиялар белгілі бір ортақ белгілермен сипатталады: мұғалім мен оқушылардың іс-әрекетінен хабардар болуы, тиімділік, ұтқырлық, валеологиялық, тұтастық, ашықтық, оқушылардың өз бетінше белсенділігі және индивидуализация.

Оқытудағы инновациялық әдіс-тәсілдердің маңызды ерекшелігі – оқушылардың шығармашылық дамуына, оқушыларды өз бетімен жұмыс істеуге дайындау, жан-жақты білімді, мәдениетті, шығармашыл, бастамашыл тұлғаны дамыту және тәрбиелеу қажеттілігі.

Жаңа ақпараттық-педагогикалық технологиялар, оқытудың әдіс-тәсілдері негізінде мұғалімнің рөлін өзгертуге, оны білім тасымалдаушысы ғана емес, көшбасшы, оқушының өзіндік шығармашылық жұмысының бастамашысы ету мүмкіндігі туды. Әйтпесе, білім беру қызметтері нарығының дамуының қазіргі жағдайында ұлттық тарихты оқытудың оқу-тәрбие процесінің тиімділігі мен сапасына қол жеткізу үшін ол директивалық және заманауи, инновациялық, интерактивті оқыту моделін біріктіруі керек. Интерактивті модель берілетін ақпаратты түсінуге қол жеткізу қажеттілігіне бағытталған. Оның үстіне ақпаратты беру процесінің өзі мұғалім мен оқушының өзара әрекеттесу принципіне құрылады. Ол оқушының үлкен белсенділігін, оның алған ақпаратты шығармашылықпен қайта қарауын көздейді.

Оқытудың белсенді әдістерінің ішінде іскерлік ойындар өте тиімді.

Іскерлік ойын оқу процесінің дәстүрлі түрде қалыптасқан құрылымына біршама әртүрлілік енгізеді. Іскерлік ойындарды қолдану оқушылардың теориялық білімдері мен оларды практикалық қолдану арасындағы алшақтықты қысқартуға ықпал етеді. Іскерлік немесе рөлдік ойындар сабақ барысында оқушылардың әрқайсысының кезеңдік, функционалдық қатысуына бағытталған. Олар оқушылардың ең көп санының оқу үдерісіне белсенді және көзге көрінетін қатысуына мүмкіндік береді және Қазақстан тарихы курсы бойынша практикалық сабақтарда қолдануға бағытталған. Әдістердің бұл санаты мыналарды қамтиды:

- таратпа материалдардың барлық түрін – Қазақстан тарихы бойынша тізбекті мәліметтерді, фактілік қателері немесе олқылықтары бар мәтіндерді пайдалану;
- оқушының ақыл-ой әрекеті процесінде өз бетінше кейіннен қолдануына бағытталған пайымдау стандартының нұсқауы және иллюстрациясы;
- мазмұны оқушылар тобын бірнеше бөліктерге бөлу және білім алушылардың (немесе топтардың) әрқайсысының оқу-тәрбие процесін жүзеге асыруға байланысты белгілі бір функцияларды орындауы деп түсінілетін өзекті рөлдік ойындар.
- тағы бір тиімді әдісті кейс-стади әдісі деп атауға болады. Бұл әдістің орталық концепциясы жағдайдың концепциясы болып табылады, яғни олардың кез келгенін таңдау түпкілікті нәтижеге шешуші

әсер ететін айнымалылар жиынтығы. Бірыңғай дұрыс шешімнің болуын түбегейлі жоққа шығарады. Оқытудың бұл әдісі арқылы оқушылар өз бетінше шешім қабылдап, оны негіздейді. Кейс-стади әдісі – бұл білім алушылар мен мұғалімдер іскерлік жағдайларды немесе тапсырмаларды бетпе-бет талқылауға қатысатын оқыту әдісі. Жағдайлық есептер оқытушы жетекшілік ететін аудитория әңгімесінің негізін құрайды:

- белгісіздік жағдайында дұрыс шешім қабылдау;
- жағдайды зерттеу дағдыларын меңгеру;
- іс-шаралар жоспарын әзірлеу;
- алған теориялық білімдерін практикада қолдану.

Бұл әдіс жағдаяттарды талдау, баламаларды бағалау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Тарихты оқыту әдістемесі мен құралдарында компьютер мен интернеттің алатын орны ерекше. Мультимедиялық құралдар басқа техникалық оқу құралдарымен салыстырғанда ең жақсысын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді, көрнекілік принципін жүзеге асырады және білім мен дағдыларды нығайтуға айтарлықтай ықпал етеді. Сонымен қатар мультимедиялық құралдарға сабақтың ойын формаларын, «оқушы – компьютер» белсенді диалогын тиімді қамтамасыз ету міндеті беріледі.

Оқытудың тиімді әдістеріне топтағы ұжымдық жұмысқа бағытталған зерттеу әдістемесі жатады. Шағын топтарда – семинарларда жұмыс істеуге бағытталған. Бұған мыналар кіруі мүмкін:

а) оқушылардың Қазақстан тарихы бойынша көрнекі құралдармен жұмысы – бұл карталар, сызбалар, кестелер, көрнекі материалмен жұмыс ретінде тарихи мұражайларға шолу және тақырыптық экскурсиялар;

ә) оқушылардың тарихи құжаттармен жұмысы;

в) бір сабақ барысында әртүрлі әдістердің жиынтығы ретінде техникалық оқыту құралдарын пайдалану.

Қазақстан тарихын оқытуда оқушылардың дербестігінің жоғары болуына ықпал ететін жоба әдісі лайықты орын алды. Мұғалімге үйлестіруші рөлі жүктеледі, ол тек оқушылардың іс-әрекетіне басшылық жасайды. Оқушылар таңдаған тақырыпты зерттейді, заманауи техникалық құралдарды пайдалана отырып, ол туралы толық ақпарат жинайды.

Педагогикалық қызмет жүйесінде кіріктірілген сабақтар ерекше орын алады. Олар оқушылардың танымдық және шығармашылық белсенділігін дамытуға, оқуға деген ынтасын арттыруға көмектеседі. Мұндай сабақтарды өткізу – оқытуда белсенділік тәсілі қағидаларын жүзеге асыру негізінде оқу-тәрбие үрдісінің тиімділігін арттырудың бір жолы.

Бүгінгі таңда білім беру туралы айтқанда, сарапшылар білім алушылардың мүдделерін ескеруге және білім берудің мақсаттары мен міндеттері олардың қабілеттері мен тілектеріне және қазақстандықтардың әлеуметтік тапсырысына сәйкес келетіндей етіп оқу процесін құруға тырысады. Сондай-ақ, заманауи білім берудің де халықаралық білім беру стандарттарына сай болуы керектігін естен шығармау керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру". – Астана, 2017.
2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. "Қазақстан тарихын оқыту әдістемесі". – Астана: Б.І. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2020.
3. Жұмағұлов Қ. "Қазақстан тарихын оқытудың инновациялық әдістері". – Алматы: Білім, 2018.
4. Тұрсын Х. "Қазақстан тарихы: жаңа көзқарастар мен әдістемелік негіздер". – Алматы: Қазақ университеті, 2016.
5. Выготский Л.С. "Психология развития ребенка". – М.: Педагогика, 1984.
6. Құнанбаева С.С. "Қазіргі заманғы педагогика". – Алматы: Білім, 2015.
7. Брунер Дж. "Психология познания". – М.: Прогресс, 1977.
8. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. "Жаңартылған білім беру мазмұны: тарих пәнін оқытудың жаңа тәсілдері". – Нұр-Сұлтан, 2021.
9. Оразбекова Б. "Тарих сабақтарында заманауи әдістерді қолдану". – Астана: Фолиант, 2019.

**Жамбыл облысы, Меркі ауданы
Темірбек Қожакеев атындағы №39 жалпы орта білім беретін мектеп – гимназиясы
Тарих пәні мұғалімі
Самбетов Бахтияр Жолдасұлы**

ҚАЗІРГІ МЕКТЕПТЕ ТАРИХ САБАҚТАРЫНЫҢ СТАНДАРТТЫ ЕМЕС ФОРМАЛАРЫ

Аннотация: Бұл мақалада тарих пәнін оқытудағы стандартты емес сабақ формаларының маңызы мен тиімділігі қарастырылады. Дәстүрлі оқыту әдістерімен салыстырғанда, стандартты емес сабақтар оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға, коммуникативті дағдыларын дамытуға және тарихи оқиғаларды тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мақалада стандартты емес сабақтардың негізгі түрлері мен олардың ерекшеліктері сипатталады.

Кілт сөздер: стандартты емес сабақ, интерактивті оқыту, тарихты оқыту, оқыту әдістері, білім беру технологиялары, ойын технологиясы, рөлдік ойындар, пікірталас сабақтары, коммуникативті дағдылар, белсенді оқыту.

Соңғы уақытта білім беру жүйесі қарқынды дамуда, оқытудың дәстүрлі түрлері танымал болуда. Дидактикалық ғылыми еңбектердің басым бөлігі «классикалық» мектепке арналғандықтан, оларда оқу-тәрбие процесі мұғалімнің көзқарасымен қабылданады, әдетте білім беру формаларының жиынтығы өте шектеулі. Осы таңда тарихты зерделеу процесінде балама болып табылатын және жағдаяттарды модельдеуге мүмкіндік беретін стандартты емес білім беру формаларының тиімділігіне ерекше назар аудару қажет.

Онжылдықта тарих пәнінің мұғалімі пәнді қайта қараудан туындаған қиындықтармен бетпе-бет келді: өткен мәселелерді бағалаудың балама тәсілдері, оқиғалар мен құбылыстарды болжау, жеке тұлғалар мен оқиғалардың барысын екіұшты этикалық бағалау. Оқушылар қарым-қатынас, пікірталас және шығармашылық әрекеттермен танысу тәжірибесін алмаса, бұл тақырыптарды сабақта талқылау мүмкін емес. Қарым-қатынас дағдылары, жағдайларды модельдеу қабілеті біздің қиын өмірімізде барған сайын маңызды болып келеді. Бұл тарих пәні мұғалімінің сабақтың стандартты емес түрлеріне көбірек көңіл бөлуін түсіндіретін сияқты.

А.С. Воронин оқыту формасын оқу процесіндегі жеке байланыстың уақытпен шектелген құрылысы ретінде ашады; бұл білім беру формасы және сонымен бірге білім беруді ұйымдастыру формасы. Жалпы деп аталатын оқыту формалары жеке, топтық, фронтальды, ұжымдық, жұптық, оқушылардың ауысымдық құрамы бар болып бөлінеді. Бұл бөлу мұғалім мен оқушылардың, сонымен қатар оқушылардың өздері арасындағы коммуникативті әрекеттестіктің ерекшеліктеріне негізделген.

Педагогикада сабақтың стандартты емес формаларының мәнін түсінудің екі негізгі тәсілі бар. Стандартты емес сабақ формаларына бірінші көзқарас-нақты құрылымнан алшақтау және әртүрлі оқыту әдістерін біріктіруге деген ұмтылыс. Білім беру процесінің негізгі нысаны дәстүрлі сабақ болып қала береді, онда оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту үшін заманауи технологиялардың элементтері міндетті түрде енгізіледі. Бұл танымдық қабілеттердің дамуын қамтамасыз етеді: білім; түсіну; талдау мен синтезді қолдану; бағалау. Осыған сүйене отырып, сабаққа арналған нақты материалдар, құжаттардың мәтіндері, тақырып бойынша дереккөздер, тапсырмалар, мәтіндер және т.б. олар мұқият таңдалады. Сабақтарда әр түрлі іс-шаралар қолданылады: кестелер құру, көмекші эсселер, карточкалар

жинау, әртүрлі кроссвордтар, белгілі бір тақырып бойынша пікірталастар мен әңгімелер, эсселерді, ойындарды дайындау және қорғау және т. б.

Екінші тәсіл стандартты емес сабақ формаларын соңғы кезде пайда болған және қазіргі мектептерде кеңінен қолданылып жүрген жаңашыл, заманауи сабақ формалары (конференция сабақтары, дөңгелек үстел сабақтары, аукцион сабақтары, пікірталас сабақтары және т.б.) деп түсіндіреді. Әдістемелік әдебиеттерде сабақтың дәстүрлі емес түрлерін интерактивті оқыту немесе «интерактивті режимде» оқыту формалары ретінде қарастыру үрдісін байқауға болады.

Белсенді оқытудың бір түрі ретінде сабақтың стандартты емес түрлерін қарастыруға болады. Бұл оқытудың тиімділігін арттыруға, әртүрлі құралдар мен оқыту әдістерін пайдалана отырып, оқытудың барлық принциптерін жинақтап, тәжірибеде қолдана білуге талпыныс.

Стандартты емес сабақтардың ерекшелігі-оқушылардың қызығушылығын тудыратын және идеалды даму мен білім алуға ықпал ететін мазмұн мен форманың құрылымының болуы. Сабақтың стандартты емес формалары мыналарды қамтиды:

1. Мазмұнға бағытталған сабақтар. Оның негізгі компоненті – бағдарламалық материалдың мазмұнына негізделген оқушылар арасындағы қарым-қатынас-сабақтар, семинарлар, сабақ-конференциялар.

2. Біріктірілген сабақтар (кешенді сабақтар). Осының арқасында материалды блоктардағы әртүрлі тақырыптар бойынша оқытуға, объектілерді, құбылыстарды олардың тұтастығы мен бірлігінде қарастыруға болады. Бұл сабақты бірнеше мұғалімдер жүргізеді. Әр түрлі пәндерді біріктіруге болады: тарих және музыка, тарих және география.

3. Пәнаралық сабақтар. Олардың мақсаты-әртүрлі пәндердің байланысты материалдарын біріктіру.

4. Сабақтар-конкурстар (КВН сабақтары, аукцион сабақтары, турнир сабақтары, викторина сабақтары, конкурс сабақтары). Балалар бір-бірімен бәсекелесетін, сарапшылар тобын құратын, әртүрлі конкурстар өткізетін, олардың нәтижелерін бағалайтын, жауаптардың дәлдігі мен сенімділігі үшін белгілі бір ұпай жинайтын топтарға бөлінеді деп болжанады.

5. Білімді жалпылау сабақтары (шығармашылық тапсырмалар, тесттер, кеңес беру, дедукцияға негізделген тапсырмалар). Бұл сабақтарға тән белгілер оқу бағдарламасының күрделі бөлімдерін әзірлеу, бағалауда субъективтіліктің болмауы (сарапшылар – оқушылар, ересектер, ата-аналар). Олар қосымша әдебиеттерді оқуға бағытталған тәуелсіз белсенді танымдық әрекетті ынталандырады. Мұндай сабақтарды тоқсанның, жылдың соңында өткізген жөн.

6. Коммуникативті сабақтар (журналдар, диалогтар, рефлексиялар, баспасөз конференциялары, қайшылықтар, парадокстар). Оларға әртүрлі тілдік құралдарды пайдалану, материалды өз бетінше зерттеу, баяндамалар дайындау, сынып алдында сөйлеу, қарсыластарды талқылау, сынау немесе толықтыру кіреді. Өзіндік жұмыстың коммуникативті дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

7. Театр сабақтары (спектакльдер, концерттер, кино, дидактикалық театр). Олар оқу жоспарында қарастырылған уақыт ішінде қолданыстағы бағдарламалар аясында жүзеге асырылады, олар эмоциялар мен оқуға деген қызығушылықты тудырады, негізінен оқушылардың қиялына бағытталған.

8. Саяхат сабақтары, зерттеу сабақтары (зертханалық сабақтар, қашықтықтан оқыту, экспедициялық зерттеулер, ғылыми зерттеулер). Олар тиісті рөлдерді, дизайнды, шарттарды, амалдарды орындаумен байланысты.

9. Бизнес сабақтары, рөлдік ойындар (соттар, баяндамаларды қорғау, импровизация мен еліктеуге үйрету). Оқушылар рөлдерді бөліп алып, белгілі бір сценарий бойынша ойнауы керек, әр түрлі іс-әрекеттерге, өмір құбылыстарына еліктеу керек. 5-6 сынып оқушыларына арналған білім беру ойыны ерекше құнды, ол нақты бейнелі ойлауды дамытады. Алайда, жоғары сыныптарда жеткілікті дайындықпен мұндай сабақ қызығушылық тудырады. Көптеген мұғалімдер білім беру ойындарының дидактикалық әсерін жете бағаламайды, дегенмен олар оқушылардың танымдық қызығушылығын сақтаудағы рөлін мойындайды.

10. Драматургия сабақтары (драматургия, сюжетті драматизациялау, импровизацияланған пантомималар, көлеңкелі ойындар, қуыршақ театры, ойынға қатысушылар бейресми драмалар жасайтын барлық іс-шаралар). Бұл форма оқу тобындағы ынтымақтастық пен бірлікті дамытуға бағытталған. Сахналау-бұл оқу материалын және эмоционалды тәрбие процесін қамтамасыз ету құралы. Ол гуманитарлық пәндер бойынша пәнаралық байланыстарды қамтамасыз етеді. Дегенмен, кейбір мұғалімдер, әсіресе тарихты зерттеу кезінде, сахналауға шамадан тыс құмарлықтан сақтандырады.

11. Психотренинг. Мақсаты – балалардың психикасын (танымдық, эмоционалдық және тұлғалық саланы) дамыту және түзету, тұлғаның даралық, тұтастық және жан-жақтылығын тәрбиелеу. Ол әртүрлі жастағы балаларды оқытуда қолданылады. Психотренинг қабылдауды қиындатады және психикалық белсенділікті жақсартады. Тұлғаның психокоррекциясына өзін-өзі бақылау, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі реттеу және іс-әрекетті дамыту әдістерін зерттеу ықпал етеді. Мұндағы оқу үрдісі балалардың ойын әрекетімен көп ортақ. Стандартты емес сабақтардың барлық дерлік әдіс-тәсілдері, әрекет ету әдістері ойын бағытымен белгіленеді. Осылайша, оқыту нысаны пәндердің жағдайына, олардың функцияларына, сондай-ақ алынған білімнің толықтығына, уақыт бойынша оқытудың құрылымдық бірліктеріне байланысты оқу процесін жетілдіру ретінде айқындалады. Сабақтың стандартты емес формалары мазмұны бойынша интерактивті, мұғалім мен оқушының өзара әрекеттесуін, ойындарды, пікірталастар - ды, оқытудың белсенді әдістерін қамтиды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Воронин А.С. Педагогика және оқыту әдістері. – Мәскеу: Білім, 2020.
2. Құнанбаева С.С. Жаңашыл педагогика: теория және практика. – Алматы: Мектеп, 2019.
3. Смайылова Г.Т. Интерактивті оқыту әдістері. – Астана: Назарбаев Университеті баспасы, 2021.
4. Выготский Л.С. Оқыту мен дамудың өзара байланысы. – Санкт-Петербург: Питер, 2018.
5. Педагогикалық инновациялар: теория және практика / Ред. Құрманова А.Т. – Алматы: Қазақ университеті, 2022.

Жамбыл облысы, Меркі ауданы
Темірбек Қожакеев атындағы №39 жалпы орта білім беретін мектеп – гимназиясы
Тарих пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Исакулова Дарига Таулынкызы

ТАРИХ ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ

Андатпа: Бұл мақалада қазіргі білім беру жүйесінде оқушының құзыреттілігін қалыптастырудың маңызы мен теориялық негіздері қарастырылады. Құзыреттілік ұғымының мәні ашылып, оның білім беру мазмұны арқылы жүзеге асу жолдары талданады. Сонымен қатар, құзыреттілікті дамытуда тарих пәнінің рөлі көрсетіліп, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдері ұсынылады. Тарихты оқыту барысында оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамыту, тарихи деректермен жұмыс істеу, білімді тәжірибеде қолдану мәселелері қарастырылады.

Кілт сөздер: Құзыреттілік, білім беру жүйесі, тарих пәні, оқыту әдістемесі, шығармашылық, зерттеу дағдылары, кәсіби құзыреттілік, оқушының даму үрдісі.

Қазір ғалымдардың зерттеулерінде құзыреттілікті қалыптастыру білім беру мазмұны құралдары арқылы жүзеге асатыны, осыдан келіп оқушының қабілеттілігі дамитыны және күнделікті өмірдегі шынайы проблемаларды – тұрмыстық мәселелерден бастап, өндірістік және әлеуметтік мәселелерді шешу мүмкіндіктері пайда болатындығына баса назар аударылып отыр. Әр күні өзгеріске толы бүгінгі жауапты кезеңде замана көшінен қалып қоймай уақыт талабына сай ертеңгі болашақ жас ұрпақты білімді етіп тәрбиелеу ұстаздарға зор жауапкершілікті жүктейді. Ол мұғалімнен үздіксіз ізденуді, өз білімін үнемі

жетілдіріп отыруды талап етеді. Өйткені еліміздің ертеңі жас ұрпақтың қолында. Мұғалімнің шеберлігі мен жетістігі – сапалы білім және жақсы тәрбие алған шәкіртінде. Оқушы шығармашылығын дамыту ісі үздіксіз жүргізіле бермек. Бұл қоғам талабына сай туындайтын қажеттілік. Қазіргі таңда білім беру жүйесіндегі оқушының құзыреттілігінің теориялық негізін айқындап алу үшін, «құзыреттілік» деген ұғым ғана тоқталатын болсақ: құзыреттілік – жеке тұлғаның кәсіби - әрекетті атқаруға теориялық және практикалық әзірлігі мен қабілеттілігінің бірлігі. Яғни құзыреттілік – жеке тұлғаның білімі мен тәжірибесін нақты бір жағдайда қолдана білуі скерлігі мен байланысты тұлға қасиетін білдіретін нұғым. Кей жағдайда біліктілік ұғымын құзыреттілік ұғымымен нақтылайды, алайда бұл екі ұғымда салыстарған жағдайда, құзыреттілік ұғымының мағынасы кең. Себебі: құзыреттілікке біліктілікті сипаттайтын таза кәсіби білім мен іскерлікке қоса, топта, әлеуметтік ортада жұмыс істеуге ынталылық, ынтымақтастық, қабілеттілік, оқу, бағалау, логикалық ойлау, ақпарат алу оны пайдалану т.б. іскерліктер жатады.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушының құзыреттілігі мына үш аспектілік пен сипатталады:

- Мәндік аспект - ахуалды жете түсіну, оны ұғыну, және оған деген қарым - қатынас, теориялық негізін, маңызды мәселелерді ұғыну;
- Проблемалық - практикалық аспект – оқушының алдына мақсат, міндет нормаларын қойып және орындау жолдарына нықтау;
- Коммуникативті аспект - оқушының осы үрдіске, ахуалға қатысын және өзара ықпал жасауын қамтамасыз етеді.

Жоғарыда аталып кеткен аспектілерді талдай отырып, білім беру жүйесіндегі мұғалім құзыреттілігі жансыз жаттанды білім түрінде емес, оқушының жеке тұлға ретінде танымға, ойлауға қатысын, әрекетке, белгілі бір мәселелерді ұсынып, шешім жасауға, оның барысы мен нәтижесін талдауға, ұтымды түрде ескертулер мен түзетулер енгізіп отыруға деген іскерлігінің белсенділігінен көрінеді.

Құзыреттілік – оқу нәтижесінде өзгермелі жағдайда меңгерген білім, дағдыны тәжірибеден қолданаалу. Проблеманы шеше білу, оқушылар дайындығы сапасының құрамдық сипатын анықтатын жаңа сапа. Сонымен орта білім беру тұжырымдамасында оқушыдан орта білім берудің негізгі күтілетін нәтижелері ретінде мектеп түлегінің негізгі құндылығы төмендегіше анықталады:

1. Құндылықты – бағдарлы құзыреттілік – жасампаз қоғам өмірінде өз ролін таба білу біліктілігі, азамматтық белсенділік, саяси жүйені түсіну, ең бастысы – өз Отанының патриоты болу.

2. Мәдениет танымдылық құзыреттілік – рухани келісім мен толераттық идеяларына бейім болу. Өз халқының мәдениеті мен әлемнің мәдени көптүрлілігін түсіну, бағалау: жалпы азаматтық мәдениет жетістіктері мен этномәдениеттік құбылыстарды тани білу.

3. Оқу – танымдылық құзыреттілігі – оқушының зерттеу әрекеті мен өзіндік оқу – танымдылық процесін қамтамасыз ететін кешенді құзырлық. Әлемнің ғылыми бағытын ізденушілік – зерттеушілік әрекет арқылы игеру.

4. Коммуникативті құзыреттілік - адамдармен өзара әрекет пен қарым – қатынас тәсілдерін білу, түрлі әлеуметтік топтармен жұмыс істеу.

5. Ақпараттық технологиялық құзыреттілік – өз бетінше іздей білу, талдау, тандай білу, ақпараттық технологияны игеру, интерпретациялау.

6. Әлеуметтік еңбек құзыреттілігі - отбасылық, еңбек, экономикалық, саяси, қоғамдық қатынастар саласындағы белсенді қоғамдық азаматтық тәрбие мен білімге болу. Әлеуметтік – қоғамдық жағдайларға нақты талдау жасап, шешім қабылдай білу.

7. Тұлғалық өзін-өзі дамыту құзыреттілігі – қызметін өзіндік қадір қасиет сезімі мен ұйымдастыра білу, өзінің өмірі мен ісіне жауапты қарау, өз мүмкіндігін нақты перспективалық жоспарламен салыстыра білу, сонда осында мектеп түлегі бірнеше құзыреттілігін игеруге міндетті. Ол:

1. Арнайы құзыреттілік – өзінің кәсіби қызмет пен жоғары деңгейде айналысатын және өзінің кәсіби дамуын одан әрі жобалай білетін қабілет.

2. Әлеуметтік құзыреттілік – бірлескен кәсіптік қызметпен шұғылдану/ топпен/ қабілеті, қызмет ету, кәсіби қарым - қатынас тәсілдерін қолдану.

3. Білім алу құзыреттілігі – білім алу қызметінде кәсіби білімді, білік пен дағдыны, мақсат қоюшылықты игеруге қызығушылығы және білім беру қызметінде субъектілік және креативтіліктің дамуына ынталылық, педагогикалық және әлеуметтік психологияның негіздерін қолдана білу іскерлігі.

Қазіргі кезде тарих пәнін мектепте оқытудың мақсатымен міндеттері заман талабына қарай өзгерді. Мен бұл пәні оқыту барысында алдыма қойған мақсаттарым:

- Оқушыны тарих пәні арқылы мамандыққа баулу.

- Оқушының білім – білік дағдыларын қалыптастыру.
- Білім алуға деген ынтасын арттыру.
- Оқушының белсенділігі мен іскерлігін арттырып, шығармашылыққа баулу.
- Тарих тіліндегі теориялық білімді практика мен ұштастыру.
- Мамандығына байланысты тарихи үрдістерді түсіндіре алатын жеке тұлға қалыптастыру.

Құзыреттілік тәсілді жүзеге асырудың білім берудің қолданбалы, практикалық сипатын күшейту болыпта былады. Бұл бағыт оқушы мектепте алған білімдерінің қандай нәтижелерінің мектептен тыс жерлерде пайдалана алады деген қарапайым сұрақтан туған. Бұл бағыттың мәні мектепте оқылғанның бәрі болашақта тиімді болуы керек, яғни пайдаға асуы тиіс деген ойда. Мәселен, оқушылардан тарихи құжаттарды білуді, сондай – ақ осы құжаттарды қолданып, өмірге икемделуді талап етуге болады. Білім беру мазмұнын осы тұрғыдан қайта қарау өте пайдалы болар еді. Нәтиже бағдарланған оқыту, яғни құзыреттілік тәсіл, ең алдымен мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру және дамытуды талап етеді. Құзыреттілік тәсілтұлғасынан қарайтын болсақ, онда мұғалімнің тілдік құзыреттілігінің маңызды бөлігі ретінде қарастырылуы тиіс. Тарих пәнін меңгертуде тарихи жылдардың маңыздысы, сондықтан сабақ барысында әр жылдардағы болған қызықты оқиғалардың да оқушы қиялын ұштап отыруда алатын орны ерекше.

Сонымен қатар оқушыларға әртүрлі тақырыптарда жеке жұмыстар тапсыруда сабақты тереңдете түседі, осы зерттеген тақырыптарын ортаға салуға мүмкіндік беремін. Осындай әдіс – тәсілдер арқылы әр сабақта жұмыс істеу барысында оқушылардың білімдері терең дейді, есте сақтау, тарих тілі мен сөйлеу қабілеттері дамиды және олар ізденімпаздыққа, үнемділікке тәрбиеленеді. Өз тәжірибе жұмыстарымды қорытындылай келе тарих білімнің кәсіби мамандыққа бағытталуы дағдымен іс әрекет негізінде өздігінен ізденетін, өздігінен шешім қабылдайтын, нарық заманында өмір сүріп, адал еңбектенетін, бәсекелестікке қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыруға септігін тигізеді деп сенемін. Пән мұғалімі ретінде алдыма қойған мақсатым – оқушылардың ғылыми ізденісін шыңдап, қабілетін арттыруда ғылыми ізденіс жұмыстарында үлкен шығармашылық еңбек, тарихи тың деректерді пайдалану қажет деп есептеймін.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру курсының бағдарламасы. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Үшінші (базалық) деңгей. III басылым. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012.
2. Қазақстан Республикасының педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру курсының бағдарламасы. Мектептегі тәжірибеде орындауға арналған тапсырмалар. Үшінші (базалық) деңгей. III басылым. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012.
3. Лернер И.Я. Качества знаний учащихся. Какими они должны быть? М.: Знание, 1978.
4. Уман А.И. Учебные задания и процесс обучения. М., 1989.
5. Құдайбергенова Г. Құзыреттілікті қалыптастыру жолдары.
6. Бағаева И.Д. Мұғалімнің кәсібилігін анықтау
7. Қ.Р. жаңа формация мұғаліміне үздіксіз білім беру Концепциясының жобасында (Астана 2005)
8. Нағымжанова М. Инновациялы-креативті технология /Өскемен. 2005/
9. Қазақстан мектебі №5. 2006, Нұрғалиева Г. Таутаева Г. Тілеуова С. Ақпараттандыру білім беруді реформаландырудың негізгі механизмі / 262-263 бет /

**Жамбыл облысы, Меркі ауданы
Темірбек Қожакеев атындағы №39 жалпы орта білім беретін мектеп – гимназиясы
Тарих пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Нарикбаева Ниетбала Алтынбековна**

ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ТАРИХ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК АСПЕКТІЛЕРІ

Аннотация: Бұл мақалада орта мектепте Қазақстан тарихын оқытудағы өзгерістер мен жаңа әдістемелік тәсілдер қарастырылады. Әсіресе, оқушылардың тарихи танымын дамыту және пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсатында оқу ойындарын қолдану маңыздылығы талданады. Авторлар оқу ойындарының құрылымы, олардың түрлері және білім беру процесінде қолдану жолдарына тоқталады. Сондай-ақ, ойын әдістерінің оқушылардың мотивациясын арттыруға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға және тарихи материалдарды меңгеруін жеңілдетуге ықпалы қарастырылады.

Кілт сөздер: Қазақстан тарихы, оқыту әдістері, оқу ойындары, мотивация, тарихи таным, білім беру, оқушылардың қызығушылығы, педагогикалық технологиялар, шығармашылық белсенділік, инновациялық тәсілдер.

Орта мектепте білім беру жүйесінде үлкен өзгерістер орын алып, оқыту парадигмасы өзгеруде, жаңа басымдықтар іздестіріліп, мазмұндық компоненттің концентрлік құрылымы әдістемеде заңдастырылып, кеңінен қолданылып келеді, сондай-ақ материалды ұсынудың тарихи курстарының, формалары мен эвристикасының вариативтілігі кеңею үстінде. Осы орайда білім алушылардың жеке қызығушылығынсыз үлкен көлемді алуан түрлі ақпаратты талдау және өңдеу, теория мен практика мәселелерін шығармашылықпен шешу мүмкін емес.

Сандар мен даталардың көптігі, орасан зор концептуалды аппарат, тарихи тұлғалар тізбегі, ұрыс алаңдары, сәулет ескерткіштері, ең бастысы, оқушылардың мұндай көлемді материалды есте сақтау қажеттігін және оның хронологиялық заңдылығын дұрыс түсінбеулері тарихқа деген қызығушылықтың төмендеуіне, оқушылардың ішкі мотивациясының әлсіреуіне әкеліп соқтырады. Мектептегі білім беру тәжірибесінде және оны мектептен кейінгі дамытуда «Қазақстан тарихы» пәнін оқу-әдістемелік қамтамасыз етуді одан әрі жетілдіру және жаңарту кезек күттірмейтін қажеттілік саналады.

Қазақстан тарихын оқыту 5-сыныптан басталады. Курс ежелгі Қазақстаннан бастап бүгінгі күннің оқиғаларына дейінгі бүкіл патриоттық тарихпен танысуға арналған. Курсты аяқтағаннан кейін білім алушылар мектеп тарихындағы білім берудің үш мазмұндық желісі бойынша негіздерді алуы керек деп болжанады: тарихи уақыт – оқиғалардың хронологиясын білу, олардың уақыт бойынша дамуын қадағалай білу, тарихтың циклдік сипаты, тарихи қозғалыстың синхрондылығы мен асинхрондылығы; тарихи кеңістік – картада оқиғаны локализациялау, адам дамуының динамикасын қадағалау, оның болашағын бағалау мүмкіндігі; тарихи қозғалыс – адамның еңбек қызметінің эволюциясын, мәдениетін, тұрмыс жағдайы мен тұрмысын, қоғамның әлеуметтік, демографиялық ерекшеліктерін, оқиғаның, тұлғаның, процестің сипатын анықтайтын аса маңызды статистикалық мәліметтерді талдай білу.

Бұл инсталляцияны оқушылардың ынтасы жоғары болған жағдайда ғана орындауға болады, оны қалыптастыру біздің ойымызша әсіресе төменгі сыныптарда тарих пәні мұғалімінің басты міндеті болып табылады. 5-7 сыныптарда оқушылардың тарихи танымында жалпы білімге деген қызығушылық, оң баға алу мүмкіндігі, мұғалімнің, ата-ананың алдында беделге ие болу, әрқашан және бәрінде табысты болуға ұмтылу қасиеттері бар. Қызығушылық пен белсенділік көрсету формалары әртүрлі келеді, олар жарқын

жауаптар, үй тапсырмасын дайындаудағы жүйелілік, қосымша әдебиеттерді белсенді оқу түрінде көрінуі мүмкін.

5-7 сынып оқушыларының осы психологиялық ерекшеліктерін пайдалану сабақта оқу ойындарын қолдануды қажет етеді. «5-сыныптағы Қазақстан тарихы» курсы бойынша әдістемелік әзірлемелеріміз оқушылардың теориялық біліміне қажетті негіз қалап қана қоймай, пәнге деген тұрақты қызығушылығын қалыптастыруға ұмтылатын мұғалімге көмек ретінде құрастырылған.

Ойын әрекетінің функциялары: ойын-сауық, коммуникативті, өзін-өзі жүзеге асыру, ойын терапиясы, диагностикалық, коррекциялық, ұлтаралық қарым-қатынас, әлеуметтену.

Ойынның әрекет ретінде құрылымы органикалық түрде мақсат қоюды, жоспарлауды, мақсатты жүзеге асыруды, сонымен қатар адам өзін субъект ретінде толық жүзеге асыратын нәтижелерді талдауды қамтиды. Ойын әрекетінің мотивациясы оның еріктілігімен, таңдау мүмкіндіктерімен және бәсеке элементтерімен, өзін-өзі бекіту, өзін-өзі жүзеге асыру қажеттілігін қанағаттандырумен қамтамасыз етіледі.

Процесс ретінде ойынның құрылымы мыналарды қамтиды:

- а) ойыншылардың алатын рөлдері;
- б) ойын әрекеттері осы рөлдерді жүзеге асыру құралы ретінде;
- в) заттарды ойын түрінде қолдану, яғни нақты заттарды ойнақы, шартты заттармен алмастыру;
- г) ойыншылар арасындағы нақты қатынастар;
- д) сюжет (мазмұн) – ойында шартты түрде көрінетін әрекеттер ауқымы.

Ойын оқытудың, аға ұрпақ тәжірибесін жастарға жеткізудің әдісі ретінде ерте заманнан бері қолданылып келеді. Ойын халық педагогикасында кең қолданыс табады, оқу үдерісін белсендіру мен қарқындалуға негізделген қазіргі мектепте ойын әрекеті келесі жағдайларда: ұғымды, тақырыпты, тіпті пәннің бір бөлігін меңгерудің дербес технологиялары ретінде, неғұрлым ауқымды технологияның элементтері (кейде өте маңызды) ретінде, сабақ (сынып) немесе оның бөлігі ретінде (кіріспе, түсіндіру, бекіту, жаттығу, бақылау) және сыныптан тыс жұмыс технологиясы ретінде (КТД және т.б.) қолданылады.

Біз ұсынып отырған оқу ойындары, негізінен, әртүрлі педагогикалық әдістерде (М.М.Жанпейісова, Ф.Я.Вассерман, т.б.) тәжірибе арқылы дәлелденгендіктен таңдалып, кеңінен қолданылады. Оқушыларды шығармашылық және ізденіс деңгейінде қызықты және танымды жұмысты ғана емес, сонымен қатар материалды оқуға күнделікті қадамдар жасаулары қажет. Ұсынылған оқу ойындары оқушылардың іс-әрекетін сабақтың барлық кезеңдерінде: қайталау кезінде («Сықырлы сандық», «Мұғалім-оқушы», «Сөзжұмбақ жәрмеңкесі» оқу ойындары), жаңа материалды меңгеру кезеңінде («Бүтіннің бөліктері», «Ұқыпты оқушы», «Карта бойынша саяхат» оқу ойындары) және бекіту кезінде («Жақсы есте сақтау», «Эстафета» оқу ойындары) жағымды бояуға айналдырады.

Педагогикалық үдерістегі оқу ойынын мұғалім балалар мен жасөспірімдердің салауатты бәсекелестікке, басымдыққа, артықшылыққа, өзін-өзі бекітуге ұмтылуымен жоғары сипатталатыны сөзсіз әлеуметтік-психологиялық фактіні ескере отырып құрастырады. Оқушыларды оқуда үздік нәтижеге жету жолындағы күреске тарту артта келе жатқан оқушыларды озық деңгейге көтеріп («Сұхбат» танымдық ойыны):

- шығармашылық белсенділіктерін дамытуға («Сөйлеушілер турнирі» танымдық ойыны);
- бастамалар көрсетіп («Миға шабуыл» танымдық ойыны);
- инновациялық бастамалар танытуға («Шарттық белгілер» танымдық ойыны);
- жауапкершілік және ұжымшылдық көрсетуге («Эрудиттер» оқу ойыны) ынталандырады.

Оқыту ойындарын ұйымдастыру және өткізу процесінде дәстүрлі принциптерді: объективтілікті, ашықтықты, нақты көрсеткіштерді, нәтижелердің салыстырмалылығын және озық тәжірибені іс жүзінде пайдалану мүмкіндігін сақтау қажет.

Оқуда белгілі бір қиындықтарды бастан өткерген оқушылар, әсіресе, табысқа жету жағдайларын бастан кешіруді қажет етеді. Табысқа жету жағдайын құрудың сенімді жолы іс-әрекеттің мазмұнын және оқушыға көрсетілетін көмектің сипатын анықтаудың сараланған тәсілі болып табылады. Осыған байланысты, ойындарды өткізу кезінде жоғары ынталы оқушыларға арналған жеке тапсырмаларды біріктіріп, мотивациясы бастапқы кезеңдерінде жұмыс істегенде тәсілдерді саралау ұсынылады.

Ойын барысында оқушылар тарихи оқиғалар мен процестерді белгілі бір тарих кезеңімен байланыстыруды, тарихи фактілер мен құбылыстарды талдап, жалпылауды, тарихи тұлғаларға, ескерткіштер мен мәдени жетістіктерге салыстырмалы сипаттама жасауды үйренеді. Оқулықпен,

құжаттармен, монографиялармен, анықтамалық әдебиеттермен өз бетінше жұмыс істеу дағдысы қалыптасады. Осы жұмысты қорытындылай келе, тарих сабағында жалпы ойын технологиясын пайдаланудың маңыздылығына қорытынды жасауға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В.П. Беспалько. М., 2010. С. 287.
2. Буланова-Топоркова М.В., Духавнева А.В. и др. Педагогические технологии. Ростов н/Д: издательский центр «Март», 2012. С. 47.
3. Ксензова Г.Ю. Перспективные школьные технологии: М.: Педагогическое общество России, 2012.

**Жамбыл облысы, Меркі ауданы
Темірбек Қожакеев атындағы №39 жалпы орта білім беретін мектеп – гимназиясы
Тарих пәні мұғалімі, педагог-модератор
Мейірханова Жансая Мейірханқызы**

МЕКТЕПТЕГІ ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА КӨРНЕКІ МАТЕРИАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Аннотация: Бұл мақалада тарих сабақтарында көрнекі оқыту әдістерін қолданудың маңыздылығы қарастырылады. Визуалды материалдар оқушылардың тарихи оқиғалар мен процестерді жақсырақ түсінуіне, есте сақтауына және сыни тұрғыдан талдауына ықпал етеді. Сонымен қатар, көрнекі құралдарды пайдалану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, сабаққа деген ынтасын жоғарылатады. Зерттеу нәтижелері тарих пәнінің тиімділігін арттыру үшін көрнекі оқыту әдістерін қолданудың қажеттілігін көрсетеді.

Кілт сөздер: тарихи білім беру, көрнекі оқыту, мотивация, визуалды материалдар, оқушылардың белсенділігі, сыни ойлау, тарихи дереккөздер.

Ұзақ уақыт бойы ғалымдар тарихи білім беруді қалай табысты және перспективалы ету керектігін түсінуге тырысты. Қазіргі уақытта әлеуметтік-гуманитарлық бағытта қоғамдағы өзгерістерге және адамдардың әлеуметтік процестерді қабылдауына байланысты айтарлықтай өзгерістер орын алуда. Мемлекеттің, қоғамның, мектептің және отбасының негізгі міндеттері белгілі бір білім мен дағдыларды игеру, сондай-ақ баланың әлеуетін көрсету және дамыту, оның қабілеттерін іске асыру үшін қолайлы жағдайлар жасау болып табылады.

Аталған мәселеге сәйкес мұғалімдердің алдында үлкен міндет тұр: оқу процесіне мотивация мен мақсат әкелу. Тарихты зерттеу кезінде оқушылар зерттелген оқиғалар мен қоғамдық өмір құбылыстарын тікелей қабылдау мүмкіндігінен мүлдем айырылады, сондықтан оқушылардың тарихи шындықты түсінуі негізінен визуалды оқыту әдістеріне негізделген.

Мектептегі тарих сабақтарында визуалды материалдарды қолданудың көптеген артықшылықтары бар:

- Көрнекі қабылдауға көмектеседі: карталар, диаграммалар, фотосуреттер, суреттер және бейнелер сияқты көрнекі материалдар оқушыларға тарихи оқиғалар мен процестерді жақсы түсінуге және есте сақтауға көмектеседі. Көрнекі материалдар оқушылардың назарын аударады және бұл олардың сабаққа назар аударуына көмектеседі.

- Терең түсінік қалыптастыруға көмектеседі: көрнекі материалдарды пайдалану оқушыларға тарихи фактілер мен процестер арасындағы байланысты көруге көмектеседі, бұл өз кезегінде оларға өткенді тереңірек түсінуге көмектеседі.

- Пікірталастарды ынталандырады: көрнекі материалдар сабақта оқушылар арасындағы пікірталастарды ынталандыруы мүмкін. Олар оқушылардың қызығушылығын тудыруы мүмкін және бұл сыныптағы пікірталастарға көбірек қатысуға әкеледі.

- Талдауға көмектеседі: көрнекі материалдарды пайдалану оқушыларға тарихи құжаттар мен материалдарды талдау және түсіндіру дағдыларын дамытуға көмектеседі. Мысалы, тарихи карталарды пайдалану оқушыларға әртүрлі уақыт кезеңдерінде болған географиялық және саяси өзгерістерді талдауға көмектеседі.

- Сабақты байытады: көрнекі материалдарды пайдалану оқушылар үшін сабақты қызықты ете алады. Олар ақпаратты жақсырақ және жылдам қабылдай алады, бұл олардың оқу нәтижелерінің жақсаруына әкелуі мүмкін.

Жалпы, көрнекі материалдарды пайдалану мектептегі тарих сабақтарында оқу мақсаттарына жетудің маңызды құралы болып табылады. Бұл оқушыларға өткенді жақсы түсінуге, сыни ойлауды дамытуға және қызықты, нәтижелі сабақтарға қатысуға көмектеседі.

Мұғалімдер сабақтарды бәсекелестік тапсырмалар, логикалық рефлексия болатындай етіп өткізуді керек. Материалды қарапайым ауызша қайталау оқушылар үшін қызықсыз болады. Жасөспірім кезінде оқушылар абстрактілі және тұжырымдамалық ойлау дағдыларын көрсетеді, сондықтан көрнекі құралдар мен иллюстрацияланған құжаттамаға қажеттілік артады.

Тарих сабақтарында көрнекі материалдарды пайдаланудың негізгі мақсаты оқушыларға белгілі бір тарихи материалды жақсы қабылдауға мүмкіндік беретін оқытудың тиімділігін арттыру болып табылады. Көрнекі көздер назар аудару құралы ретінде де қолданылады. Олардың арқасында материалды есте сақтау жеңілдетіліп қана қоймай, оқушылардың ақыл-ой қабілеттерінің жедел дамуы жүреді. Тәуелсіздік, есте сақтау дамиды және ойлау жүктемелері артады. Тарих сабақтарындағы көрнекілік оқу процесінің тиімділігін арттырады. Тарих сабақтары сыныптағы ынта-жігерді ояту үшін көрнекі құралдарды дұрыс пайдалану маңызды.

Жоғарыда аталған барлық мақсаттарға жетудің ең жақсы нұсқасы-бұл кездейсоқ, табиғи ойын ортасы, онда әр баланың өз орнын табуға, бастамашылық пен тәуелсіздік танытуға, өз қабілеттері мен білім беру қажеттіліктеріне сәйкес еркін дамуға мүмкіндігі бар. Мұндай оқу процесі кезінде оқушылар не үйреніп жатқанын, үйренетінін, жаңа нәрселерді есте сақтайтынын, стандартты емес жағдайларды жеңетінін, сөздік қорын толықтыратынын, дағдылары мен қиялдарын дамытатынын түсінбейді. Визуализациямен тіпті ең пассивті бала да жұмысқа кірісіп, оқу процесінен ләззат ала бастайды.

Қазіргі оқушыларға зияткерлік қызмет, білім мен жаңа дағдыларды игеру қажет. Мотивация-қазіргі мектептердегі ең өзекті мәселелердің бірі. Барлық заманауи мұғалімдерге оқушылардың мотивациясының төмендігі бүкіл білім беру процесінің тиімділігіне күмән келтіретіні түсінікті. Оқушылардың әлеуметтік және танымдық мотивациясының дамуы өзара байланысты. Оларға басқалармен қарым-қатынас жасау қажеттілігі, баланың іс-әрекеті мен мінез-құлқын мақұлдау, оқу және басқа әрекеттерге қол жеткізу, оқушының белгілі бір салада белгілі бір орын алуға деген ұмтылысы жатады. Бұл жағдайда мұғалімнің рөлі дайын сабақ жоспарын таңдау емес, оқу шарттары мен оқушылардың құрамы сияқты көптеген факторларды ескере отырып, сабақты өз бетінше жобалау болып табылады.

Қазіргі мұғалімдер оқу жоспарының стандартты моделінен абстракцияланады және балалардың назарын аудару, оларды сабақтарға тарту, олармен қарым-қатынас жасау және балаларға шығармашылықпен айналысуға мүмкіндік беру үшін оқушыларға жаңа (бейтаныс) нәрсені таңдауға тырысады.

Сыныптағы оқушылардың іс-әрекетін жақсартудың және шығармашылық ойлауды дамытудың бір жолы көрнекі материал болуы мүмкін. Визуализация арқылы мұғалім оқудағы өте маңызды сәтті - кез-келген танымның бастапқы кезеңі болып табылатын тірі ойлауды енгізеді. Ол абстрактілі идеялар мен сөздерге емес, оқушылар тікелей қабылдайтын нақты бейнелерге негізделген.

Мұғалімнің сөзі тарихи білім беруде жетекші рөл атқарады. Алайда бір сөз жеткіліксіз. Мұғалімнің сөзі қаншалықты жарқын болса да, ол өткеннің көрнекі бейнелерін бейнелейтін көрнекі құралдарды алмастыра алмайды. Себебі көрнекі оқыту өткенді сенсорлық қабылдау саласын ғана емес, ойлау саласын да қамтиды.

Көрнекі оқыту күшті эмоционалды әсер етеді және тәрбиелік маңызы зор. Атап айтқанда, нақты тарихи дереккөздерді, өнер туындыларын, соның ішінде танымал суретшілердің картиналарын зерттеу, танымдық және көркем фильмдер мен танымдық телешоуларды көру арқылы оқушыларды білім беру процесіне тартуға болады.

Осылайша, біз визуалды оқытудың үлкен білім беру және тәрбиелік мәні бар екенін білдік. Мұғалімдердің әртүрлі көрнекі әдістермен және оқыту құралдарымен таныс болуы, сондай-ақ оларды оқу іс-әрекетінде тиімді қолдана алуы өте маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. – М.: Педагогика, 1984.
2. Брунер Дж. Психология познания. – М.: Прогресс, 1977.
3. Жан Пиаже. Избранные психологические труды. – М.: Академия, 2001.
4. Құнанбаева С.С. Қазіргі заманғы педагогика. – Алматы: Білім, 2015.
5. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.

Жамбыл облысы, Меркі ауданы

Темірбек Қожакеев атындағы №39 жалпы орта білім беретін мектеп – гимназиясы

Ағылшын тілі мұғалімі, педагог

Жайма Алтынай Ермекқызы

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ: ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ МҮМКІНДІКТЕР

Кіріспе

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Функционалдық сауаттылық – оқушылардың өмірлік дағдыларын қалыптастыруға бағытталған білім мен дағдыларды іс жүзінде қолдана білуі [1, бет.11]. Бұл мәселе ағылшын тілі пәнінде де ерекше өзектілікке ие, өйткені шет тілін меңгеру тек грамматикалық және лексикалық біліммен шектелмей, оны күнделікті өмірде тиімді пайдалана білуді талап етеді.

Ағылшын тілі – халықаралық қарым-қатынас тілі ретінде оқушыларға тек академиялық білім беріп қана қоймай, олардың функционалдық сауаттылығын арттыруға мүмкіндік береді. Тілді игеру барысында оқушылар ақпараттық, коммуникативтік, мәдени және технологиялық құзыреттіліктерін дамытады. Бұл дағдылар қазіргі жаһандану дәуірінде үлкен маңызға ие [2, бет.45]. Сондықтан ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың тілдік құзыреттілігін арттырумен қатар, олардың шынайы өмірде кездесетін жағдаяттарға бейімделуін қамтамасыз ету маңызды.

Осы баяндамада ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған тәжірибелер мен мүмкіндіктер қарастырылады. Сонымен қатар, заманауи оқыту

әдістерінің оқушылардың коммуникативтік, ақпараттық және аналитикалық дағдыларын дамытудағы рөлі талданады.

Функционалдық сауаттылықты дамытудың негізгі бағыттары

1. Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру. Оқушылардың ағылшын тілінде сөйлесу, пікір алмасу, ақпарат алмасу дағдыларын дамыту үшін түрлі диалогтық, рөлдік ойындар және дебаттар өткізу тиімді [3, бет.29].

2. Мәтінмен жұмыс жасау қабілетін дамыту. Оқушыларға түрлі жанрдағы мәтіндерді (ғылыми, көркем, ақпараттық) оқыту және олардан маңызды ақпаратты бөліп алу, мәтін мазмұнын талдау, өзіндік пікір білдіру қабілетін жетілдіру қажет [1, бет.55].

3. Шынайы өмірлік жағдаяттарға негізделген тапсырмалар. Практикалық мәні бар тапсырмалар, мысалы, шетелге саяхаттау, жұмысқа орналасу немесе тұрмыстық жағдайлардағы коммуникацияларды моделдеу арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын нақты өмірге бейімдеу [4].

4. Ақпараттық сауаттылықты дамыту. Оқушыларға интернет ресурстарын тиімді пайдалану, шетелдік ақпараттық көздерден мәлімет алу, оларды өңдеу және қолдану бойынша дағдыларды меңгерту [3, бет.78].

5. Шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін арттыру. Жазбаша және ауызша шығармашылық жұмыстар (эссе, пікірталастар, презентациялар) арқылы оқушылардың өзіндік ойлауын, сыни көзқарасын қалыптастыру.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудағы тәжірибелік тәсілдер

1. CLIL (Content and Language Integrated Learning) әдісі. Пән мен тілді кіріктіре оқыту арқылы оқушылардың когнитивтік қабілеттерін арттыру [2, бет.90].

2. PBL (Project-Based Learning) әдісі. Жобалық жұмыстар арқылы зерттеу дағдыларын қалыптастыру.

3. Task-Based Learning (Тапсырмаға негізделген оқыту). Оқушыларды белгілі бір тапсырмалар орындау арқылы белсенді тілдік ортаға тарту.

Қорытынды

Функционалдық сауаттылық – оқушылардың XXI ғасыр талаптарына сай бейімделуінің басты көрсеткіші. Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдірумен қатар, олардың күнделікті өмірде шет тілін тиімді қолдану қабілетін дамыту аса маңызды. Сол себепті, заманауи әдістер мен оқыту технологияларын тиімді пайдалану арқылы функционалдық сауаттылықты қалыптастыру қажет [4].

Осы бағыттағы жұмыстарды жетілдіру педагогтердің кәсіби құзыреттілігін арттырумен қатар, оқушылардың шынайы өмірде табысты болуына ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Сыздықбаева Р.С. «Білімді Ел – Образованная страна» газеті «Оқушылардың функционалдық сауаттылық дағдыларын қалыптастыру» мақаласы 7 - ақпан, 2022.

2. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ. Қазақстан халқына Жолдауы, 2014.

3. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Cambridge University Press, 2001.

4. Интернет-ресурсы: <https://www.cambridgeenglish.org>

Павлодарская область, район Тереккөл, село Алтай
КГУ «СОШ села Алтай»
Учитель английского языка
Темирболатова Асылгуль Айтбаевна

МЕТОДИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Аннотация: в статье рассматривается значение исследовательской деятельности учащихся при изучении английского языка. Подчеркивается ее роль в развитии языковых, когнитивных и коммуникативных навыков, а также в формировании аналитического мышления, самостоятельности и творческого подхода к обучению. Описаны основные цели исследовательской работы с текстами на уроках английского языка, а также ее влияние на образовательный процесс. Исследовательская деятельность способствует не только повышению уровня владения языком, но и расширению кругозора учащихся, развитию их интеллектуального потенциала и готовности к самостоятельному поиску информации. Внедрение исследовательских методов делает обучение более осмысленным, мотивирующим и практикоориентированным, что положительно сказывается на образовательных результатах.

Ключевые слова: исследовательская деятельность, английский язык, критическое мышление, самостоятельность, когнитивные навыки, языковая компетенция, анализ текста, коммуникативные способности, образовательный процесс, творческий подход.

Современный этап развития казахстанского общества характеризуется динамичными изменениями, требующими подготовки высококвалифицированных специалистов, способных адаптироваться к новым вызовам, эффективно решать нестандартные задачи и проявлять самостоятельность в принятии решений. В условиях модернизации образования ключевую роль играет исследовательская деятельность учащихся, способствующая их профессиональному самоопределению, интеллектуальному развитию и раскрытию личностного потенциала. Одной из стратегических задач профориентационной работы становится формирование у учащихся навыков самостоятельного планирования своей будущей профессиональной траектории, что делает исследовательскую деятельность важной составляющей образовательного процесса.

В Казахстане развитие исследовательской деятельности учащихся занимает особое место в образовательных стандартах. В этом контексте иностранные языки, в частности английский, предоставляют уникальные возможности для углубленного изучения различных научных тем, работы с аутентичными источниками информации, формирования навыков критического мышления, развития коммуникативной компетенции и творческого подхода к обучению. Использование исследовательских методов на уроках английского языка не только расширяет познавательные горизонты учащихся, но и способствует их интеграции в международное образовательное и профессиональное пространство.

Исследовательская деятельность на уроках английского языка играет важную роль в личностном, когнитивном, культурном и профессиональном развитии учащихся. Она формирует у них способность к самостоятельному анализу информации, укрепляет уверенность в использовании иностранного языка в различных сферах и повышает уровень академической мобильности. Более того, участие в исследовательских проектах развивает у школьников аналитическое и логическое мышление, умение работать с различными источниками, проводить сравнительный анализ и делать обоснованные выводы.

Обучение учащихся исследовательской деятельности – это ключ к формированию универсальных учебных навыков, которые находят применение не только на уроках английского языка, но и на других предметах. Освоение методов исследования позволяет ученикам применять свои знания для решения практических задач и реализации собственных идей, что способствует их личностному и интеллектуальному развитию.

Исследовательская деятельность учащихся представляет собой специфическую форму обучения, направленную на удовлетворение их познавательных и интеллектуальных потребностей. Продуктом данной деятельности является новое знание, полученное в рамках поставленных целей и задач. Этот

процесс способствует развитию аналитических и творческих способностей учащихся, формированию у них самостоятельности и навыков критического мышления.

Исследовательская деятельность в образовательном процессе выполняет несколько значимых дидактических функций, каждая из которых способствует всестороннему развитию учащихся:

- Когнитивно-развивающая функция – формирует интеллектуальные навыки, включая способность к анализу, сравнению, обобщению и самостоятельному поиску информации, что повышает уровень познавательной активности.
- Мотивационно-стимулирующая функция – способствует поддержанию устойчивого интереса к обучению, развивает внутреннюю мотивацию к исследованию, способствует углубленному освоению учебного материала.
- Образовательная функция – помогает учащимся систематизировать знания, устанавливать логические связи между изучаемыми дисциплинами, а также способствует формированию научного мировоззрения.
- Прикладная функция – дает возможность применять полученные знания на практике, развивает умения решать реальные проблемы, проектировать и реализовывать собственные исследования.
- Коммуникативная функция – улучшает навыки взаимодействия, аргументации, ведения дискуссий, презентации исследовательских работ, что формирует умение эффективно работать в команде.
- Социально-адаптационная функция – помогает учащимся развивать личную ответственность, уверенность в себе, самостоятельность в принятии решений, а также навыки организации собственной деятельности.
- Профориентационная функция – способствует выявлению индивидуальных склонностей, развитию профессионально значимых компетенций и осознанному выбору будущей профессии.

Исследовательская деятельность учащихся при работе с текстами на уроках английского языка представляет собой действенный инструмент развития языковых, когнитивных и коммуникативных навыков. Она не только способствует совершенствованию речевых компетенций, но и формирует аналитическое мышление, самостоятельность, критический подход к информации и творческое отношение к изучаемому материалу.

Цели исследовательской деятельности при работе с текстами:

- Развитие умения анализировать тексты с разных точек зрения (лингвистической, стилистической, культурологической, прагматической).
- Формирование навыков работы с различными типами текстов (научные статьи, публицистические материалы, художественные произведения, деловая и официальная документация).
- Обучение поиску, отбору, систематизации и интерпретации информации, развитие медиаграмотности.
- Расширение кругозора учащихся через знакомство с культурными, историческими и социальными реалиями, отраженными в текстах.
- Развитие межпредметных связей и критического осмысления информации.

Работа с текстами на уроках английского языка предоставляет широкий спектр возможностей для развития исследовательских компетенций. В процессе изучения текстов можно применять различные методы исследовательской деятельности:

- Компаративный анализ – сопоставление оригинальных текстов и их переводов, выявление смысловых различий и особенностей передачи информации.
- Контекстный анализ – исследование влияния социально-исторического контекста на содержание текста, интерпретация подтекста.
- Лексико-семантический анализ – изучение значений новых слов и выражений, их употребления в различных контекстах, выявление особенностей профессионального, диалектного или сленгового языка.
- Структурный анализ – исследование композиции текста, средств связности, логики изложения.
- Проектная деятельность – создание собственных текстов на основе анализа прочитанного материала, подготовка исследовательских докладов, эссе, презентаций.

Исследовательская деятельность, несмотря на определенные организационные сложности, оказывает значительное влияние на процесс изучения английского языка. Она способствует развитию аналитических способностей учащихся, формированию устойчивой потребности в самостоятельном

поиске знаний и творческом осмыслении информации. Такой подход не только расширяет их информационное поле, но и способствует более осмысленному и точному использованию языковых средств в различных коммуникативных ситуациях.

Для преподавателя исследовательская работа имеет особую ценность, так как открывает возможности для совершенствования образовательного процесса. Она делает обучение не просто процессом передачи знаний, а активным и увлекательным взаимодействием, в котором учащиеся становятся полноценными участниками образовательного процесса. Благодаря исследовательскому методу уроки приобретают прикладной характер, способствуют формированию критического мышления и мотивируют к более глубокому изучению языка.

Использование исследовательских методов в обучении английскому языку позволяет учащимся не просто овладевать языковыми компетенциями, но и развивать интеллектуальный, когнитивный и творческий потенциал. Такой подход формирует у них самостоятельность, способность анализировать и систематизировать информацию, а также применять полученные знания в различных жизненных и профессиональных ситуациях. Для педагога это особенно важно, так как результаты такой работы отражаются не только на уровне владения языком, но и на общем образовательном развитии учащихся.

Таким образом, исследовательская деятельность при изучении английского языка играет важную роль в формировании у учащихся языковых, аналитических и коммуникативных навыков. Она не только способствует углубленному освоению языкового материала, но и развивает критическое мышление, самостоятельность и творческий подход к обучению. Применение исследовательских методов делает процесс обучения более осмысленным и мотивирующим, поскольку учащиеся не просто усваивают информацию, а активно работают с ней, анализируют, сравнивают и делают выводы. Это позволяет им не только лучше понимать иностранный язык, но и применять полученные знания в практических ситуациях.

Для педагога исследовательская деятельность открывает новые возможности в организации учебного процесса, делая его более интересным, интерактивным и продуктивным. Внедрение исследовательских методик в преподавание английского языка способствует формированию всесторонне развитых, любознательных и уверенных в себе учащихся, готовых к самостоятельному обучению и дальнейшему профессиональному развитию.

**Ақмола облысы, Зеренді ауданы
Ортағаш ауылының негізгі орта мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі
Жайылғанова Гүлзада Қалымтайқызы**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУДА ӘРТҮРЛІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

Мектеп өміріне еніп отырған жаңа технологиялардың ерекшелігі өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан-жақты дамыту. Соның ішінде мүмкіндігі шектеулі оқушылардың дамуына да жаңа технология элементтерін пайдалану өз әсерін тигізуде. Бастауыш мектеп оқушы тұлғасы мен санасының дамуы қуатты жүретін, ерекше құнды, қайталанбас кезең. Сондықтан бастауыш білім үздіксіз білім берудің алғашқы баспалдағы, қиын да жауапты іс. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс тәжірибесі зерттеліп, мектеп өміріне енуде. Қазіргі заманның талабына сай болу және жаңа формация мектебінде жұмыс істеп жүрген педагогтардың алдында тұрған проблемаларды шешу негізгі мақсат болып табылады, олар: баланы оқи білуге үйрету; баланы ойлауға үйрету; баланың өзін-өзі тұлға ретінде дамуына жағдай жасау.

Бастауыш білім – үздіксіз білім берудің баспалдағы. Мұғалімнің негізгі ұстанған мақсаты - білімнің жаңа үлгісін жасап, белгілі бір көлемдегі білім мен білік дағдыларын меңгерту, оқу мен тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі жаңа әдіс-тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды сабаққа тиімді пайдалана білуі, бір сөзбен айтқанда - оқу үрдісін дамыту.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы:

- Кез келген ұстазға сапалы сабақ беруге мүмкіндік беретіндігімен.

- Оқыту мен ұйымдастырудың тиімді әдістерінің (стратегияларының) көптігімен.
- Оқу мотивацияларын өзгертуге пайдалы екендігімен.
- «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясының өзге технологиялардан ерекшеліктері:
- Сын тұрғысынан ойлау сабақтарының құрылымы (қызығушылықты ояту, мағынаны ажырату, ой толғаныс).
- Негізгі үш кезеңінің маңыздылығы.
- Стратегиялардың психологиялық астары мен ерекшеліктері.

Осы жобамен жұмыс жасау барысында мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді, ойлануға үйретеді. Педагогикалық технология оқушылардың жеке басын дамыту мен білім беру мақсатына жету жолындағы педагогикалық қызметтің, ісәрекеттің жүйелі дамып отыратын жобасы ретінде оқушы белсенділігін арттыруды көздейді. Ал, оқушы белсенділігінің артуы оны шығармашылыққа жетелейді.

Сабақта оқытудың ойын формалары - мұғалім мен оқушылардың өзара әрекеттесуін тиімді ұйымдастыру, оларды оқытудың нәтижелі формасы бәсекелестік, шынайы қызығушылық элементтерімен байланысты. Оқушылар өздерінің үйреніп жатқанын байқамайды: олар жаңа нәрселерді үйренеді, есте сақтайды, ерекше жағдайларда бағдарланады, дағдылар мен қиялдарды дамытады. Тіпті ең пассивті оқушылар да ойынға үлкен қызығушылықпен кіреді. Сабаққа дидактикалық ойындар мен ойын сәттерін қосу Оқу процесін қызықты әрі көңілді етеді, оқушылардың бойында көңілді жұмыс көңіл-күйін қалыптастырады, оқу материалын игерудегі қиындықтарды жеңуге жол бермейді.

Проблемалық оқыту - сабақ тақырыбын, сабақ мақсаттарын және оқушылардың өзіндік жұмысын хабарлау кезеңдерінде қолданылады. Сонымен, балаларды оқыта отырып, сіз проблемалық диалогты енгізе аласыз.

Ақпараттық-коммуникативтік технологиялар сабақтарда, сабақтан тыс және сыныптан тыс жұмыстарда қолданылады. Көптеген сабақтар компьютерлік презентацияларды қолдану арқылы жүзеге асырылады, әсіресе материалды көрнекі түрде ұсынуды қажет ететіндер. Қоршаған әлем - "Қала бойынша саяхат", "Ботаникалық бақта", "Әріптерді үйрену", "Ойын-сауық алфавиті". Дауысты және дауыссыз дыбыстар туралы білімді бекіту кезінде "Дыбысты табыңыз", "Дыбыстық схема жасаңыз", "Сөз жасаңыз" жаттығулары;" т.б. компьютерлік презентациялар қолданылады. Оқытуда компьютерлік технологияларды қолдану сабақтағы оқу іс-әрекетін саралауға мүмкіндік береді, оқушылардың танымдық қызығушылығын белсендіреді, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, ақыл-ой белсенділігін ынталандырады, зерттеу жұмыстарын ынталандырады. Бастауыш мектептен бастап білім алушылар сабақтарға дайындық кезінде компьютерді қолдануға бағытталған: баяндамалар, презентациялар, эсселер орындайды.

Жобалық оқыту технологиясы жұмыста тікелей немесе жанама оқытудың басқа түрлеріне қосымша ретінде қолданылады. Ол дәстүрлі жүйені алмастырмайды, бірақ оны түрде толықтырады және кеңейтеді. Пәндік жобалар қоршаған әлем сабақтарында кең таралды: "Қыстағы өсімдіктер", "Біздің сыныптағы өсімдіктер", "Гүлзарда не өседі", математикада: "Сандар әлемінде" және басқалары. Жобалық жұмыс аясында оқушылар "Ұй жануарлары", "Біздің су айдындарының балықтары", " Ауыл табиғаты", "Менің үйім" және т.б. жобалар ұжымдық және жеке орындалады. Әрбір жаңа жобаны орындау үшін бірнеше қызықты, пайдалы және өмірге қатысты тапсырмаларды шешу қажет. Жоба құнды, өйткені оны орындау барысында оқушылар өз бетінше білім алуға үйренеді, танымдық және оқу іс-әрекетінде тәжірибе алады. Бұл әдіс оқушылардың көркемөнерпаздығын, өзін-өзі көрсетуге деген ұмтылысын ынталандырады, қоршаған әлемге белсенді көзқарасты, эмпатияны және оған қатысуды қалыптастырады.

Өз денсаулығына жауапкершілікпен қарауды қалыптастыру - қазіргі заманғы адамның табысының қажетті шарты. Бастауыш мектепте денсаулық сақтау технологиялары ерекше орын алады, олар сабақта да, сыныптан тыс жұмыстарда да қолданылады. Денсаулық сақтау тәсілі сабақтың барлық кезеңдерінде байқалады, өйткені ол әр түрлі іс-шаралардың нақты ауысуын қамтамасыз етеді. Сабақтарда дене шынықтыру минуттары, сөйлеу жаттығулары, релаксация жаттығулары өткізіледі.

Қандай технологияны пайдаланған кезде де оқушының белсенділігі, мақсатқа ұмтылуы, ақпаратты өзі іздеп табуы, шапшаңдығы мен еркіндігі, шығармашылдығы, көңіл-күйінің көтеріңкі болуы қамтамасыз етіледі. Қорыта келгенде, қазіргі кезде мектептерде жиі қолданылып отырған жаңа технологиялар ойлауды дамыту, қабілетті қалыптастыруға бағытталған әдіс-тәсілдер. Оқушыларымыздың сабаққа деген қызығушылықтары артып, сыныптың білім сапасы көтерілді. Егер де жаңа технология элементтерін сабақта өз дәрежесінде ұйымдастыра білсек, өз нәтижесін береді деп ойлаймын.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Бәйтерек ауылы
 “Бәйтерек орта мектебі” КММ
 Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
 Алимкулова Жанар Токтасыновна

КОММУНИКАТИВТІ ОҚУ DAҒДЫЛАРЫН ЖЕТІЛДІРУ ЖӘНЕ ОЛИМПИАДАҒА ДАЙЫНДАЛУ ЖОЛДАРЫ

Аннотация: мақалада коммуникативті оқу дағдыларын жетілдіру мен олимпиадаға дайындалу жолдары қарастырылады. Коммуникативті құзыреттілік – оқушының оқу материалын тиімді меңгеруіне, ойларын нақты жеткізуіне және шығармашылық әлеуетін дамытуға ықпал ететін маңызды фактор. Олимпиадаға дайындық барысында мәтінмен жұмыс жасау, логикалық және сыни ойлау қабілетін дамыту, өзін-өзі ұйымдастыру дағдылары ерекше рөл атқарады. Жүйелі оқу, зерттеу әдістерін қолдану, инновациялық педагогикалық технологияларды пайдалану оқушының зияткерлік дамуын қамтамасыз етеді. Олимпиадалық жетістікке жету үшін оқушыларға теориялық біліммен қатар, шығармашылық ойлау, талдау және шешім қабылдау қабілеттерін дамыту қажет.

Кілт сөздер: коммуникативті дағдылар, оқу құзыреттілігі, олимпиадаға дайындық, сыни ойлау, шығармашылық қабілет, зерттеу әдістері, диалогтық оқыту, мәтінмен жұмыс, білім беру технологиялары, зияткерлік даму.

Үздіксіз модернизация жағдайында қазіргі білім беру жүйесі тек білім алуды еңгеруді емес, сонымен ғатар жан-жақты дамыған, үйлесімді тұлғаны тәрбиелеуді мақсат етеді. Бұл үшін оқушыларға әртүрлі оқу жағдайларында коммуникативті мәселелерді шешуді үйрету қажет. Осындай қабілетті дамыту үшін оқушыларда коммуникативті оқу дағдыларын қалыптастыру өте маңызды.

Оқу диалогы білім берудің тәрбие және оқыту қызметтерін қатар атқара отырып, оқушылардың жеке басын жан-жақты дамытудың тиімді тәсілі ретінде қарастырылады. Әсіресе, қазақ әдебиеті сабақтарында диалогтық қарым-қатынас арқылы оқушылардың сөйлеу дағдылары қалыптасып, олардың ойлау қабілеті мен танымдық белсенділігі артады. Оқушының коммуникативті құзыреттілігі оның сөйлеу қызметінің сапалық көрсеткіштері арқылы анықталып, жалпы оқу нәтижелерінің өзгерісімен көрініс табады.

Диалог – тек ақпарат алмасу үдерісі ғана емес, сонымен бірге құндылықтарды түсіну және тәжірибеде бекіту әдісі. Әңгімелесушілер арасындағы өзара қарым-қатынас тек тақырыптық шеңберде шектелмей, олардың ішкі жағдайы мен мінез-құлқы туралы мәліметтермен толықтырылады. Диалогтық оқыту жағдайында оқушылар сыни тұрғыдан ойлауды, ақпаратты талдау арқылы күрделі мәселелерді шешуді, балама пікірлерді бағалауды және саналы шешім қабылдауды үйренеді.

Қазіргі білім беру жүйесінде диалогтық әдіс оқытудың маңызды қағидаты ретінде жаңа сапалық деңгейге көтерілді. Көпмәдениетті қоғамда түрлі коммуникативті байланыстардың артуы ынтымақтастық пен өзара түсіністікті ғана емес, сонымен қатар қайшылықтар мен пікірталастарды басқаруды да талап етеді. Сондықтан мектеп түлектерінің әлеуметтік-мәдени салаларда тиімді диалог жүргізу қабілеті, әлемді біржақты емес, плюралистік тұрғыдан түсіну дағдылары маңызды коммуникативті қасиеттердің бірі болып саналады.

Педагогикалық үдерістің табысты болуы диалогтық педагогика қағидаттарының кеңінен қолданылуымен тығыз байланысты. Бүгінгі таңда диалог тек білім алудың әдісі ғана емес, сонымен бірге жеке тұлғаның өзін-өзі тануы мен рефлексия жасауына мүмкіндік беретін дидактикалық-коммуникативті орта ретінде қарастырылады. Диалог барысында әңгімелесушілердің тақырыпты түсіну деңгейі

анықталып, олардың ой-пікірлері өзара әрекеттеседі. Осы тұрғыдан алғанда, диалог білім беруде мағыналық ізденіс пен интеллектуалды талқылаудың негізі болып табылады. Осылайша, оқушылардың коммуникативті дағдыларын жетілдіру – олардың білім сапасын арттырумен қатар, шығармашылық ойлауын дамытып, болашақта табысты тұлға ретінде қалыптасуына ықпал ететін маңызды фактор. Олимпиадалық дайындық барысында да диалогтық әдістердің маңызы зор, себебі олар оқушылардың өз ойларын еркін жеткізу, дәлелдеу және қарсы пікірлерді сараптау қабілеттерін дамытады. Сондықтан білім беру процесінде диалогтық оқыту әдістерін кеңінен қолдану оқушылардың коммуникативті дағдыларын нығайтып, олардың академиялық жетістіктерін арттыруға септігін тигізеді.

Бұл мәтін қазақ әдебиеті сабақтарында оқушылардың құндылықтық бағдарларын қалыптастыру мен диалогтық оқытудың маңызын көрсетеді.

Қазіргі ақпараттық кеңістікте балалар қарама-қайшы мәліметтерге тап болады, сондықтан мектеп олардың бойында жақсылық, әділеттілік, ар-намыс, патриотизм және отбасына деген сүйіспеншілік сияқты дәстүрлі құндылықтарды орнықтыруы тиіс. Қазақ әдебиеті сабақтары оқушыларға құндылықтардың дұрыс жүйесін қалыптастыруға көмектесіп, қоғамдағы теріс құбылыстарға қарсы тұруға мүмкіндік береді.

Диалогтық оқытудың басты ерекшелігі – оқушылардың тек дайын жауаптарды іздеп қоймай, сұрақтарды өздері тұжырымдап, оларды талқылауға үйренуі. Бұл жүйелі және мақсатты түрде жүргізілуі керек. Сондай-ақ, сабақ барысында көркем мәтіннің үнемі мәнерлі түрде оқылуы оқушылардың оны терең түсінуіне және эмоционалдық тұрғыдан қабылдауына ықпал етеді.

Әдебиетті диалогтық әдіспен оқыту оқушылардың мәтінмен, сыныптастарымен және мұғаліммен мағыналы қарым-қатынас жасауына бағытталған. Бұл оқыту әдісі даулы пікірталастардан гөрі, терең ой бөлісуге, мәтін арқылы өзіндік пікір қалыптастыруға көмектеседі. Оқушыларды диалогқа тартудың түрлі әдістері бар: проблемалық оқыту, зерттеу әдісі, пікірталастар, "сыни тұрғыдан ойлау" технологиясы, топтық және интерактивті оқыту әдістері.

Бұл тәсілдер оқушылардың ақыл-ой белсенділігін дамытып, өз пікірін дәлелдеуге, өзіндік көзқарасын қалыптастыруға, бірлесіп жұмыс істеуге үйретеді. Топтық жұмыста оқушылар бір-бірімен пікір алмасып, жаңа шешімдер іздейді. Диалогтық оқыту оларды еркін ойлауға, өз ойын ашық айтуға және шығармашылық тұрғыдан дамытуға мүмкіндік береді.

Олимпиадаға дайындалу жүйелі түрде білімді тереңдетуді және стратегиялық көзқарасты қажет етеді. Алдымен, олимпиада бағдарламасымен танысып, негізгі тақырыптарды меңгеру маңызды. Өткен жылдардың тапсырмаларын шешіп, күрделі есептерге дағдылану керек. Практикалық жаттығуларды күнделікті орындап, уақытты тиімді пайдалануға дағдылану қажет. Логикалық ойлау қабілетін дамыту үшін стандартты емес тапсырмаларды шешкен жөн. Сонымен қатар, мұғалімдер мен олимпиада тәжірибесі бар адамдардан кеңес алып, өзін-өзі тексеру үшін тестілеулер өткізу пайдалы. Жүйелі дайындық пен сенімділік – жоғары нәтиженің кепілі.

Олимпиадаға дайындалу барысында пән бойынша негізгі теориялық білімді жүйелеу және тереңдету маңызды. Әр тақырыпты мұқият оқып, негізгі формулалар мен анықтамаларды жаттау қажет. Сонымен қатар, оларды түрлі деңгейдегі тапсырмаларда қолдану дағдысын дамыту керек.

Практикалық дайындық өте маңызды рөл атқарады. Өткен жылдардың олимпиадалық тапсырмаларын шешу арқылы тапсырмалар құрылымын түсініп, жиі кездесетін сұрақтарды анықтауға болады. Уақыт шектеулігіне бейімделу үшін әр тапсырманы уақыт белгілеп орындаған жөн.

Логикалық және шығармашылық ойлау қабілетін жетілдіру үшін стандартты емес есептерді шешу керек. Мысалы, математикалық олимпиадаларға дайындық кезінде комбинаторика, ықтималдықтар теориясы, логикалық есептерді шешу дағдысын дамыту маңызды.

Өзін-өзі тексеру және кері байланыс алу да дайындықтың маңызды бөлігі. Мұғалімдерден, олимпиада жеңімпаздарынан кеңес алу және қателерді талдау арқылы білімді жетілдіруге болады.

Психологиялық дайындықты да ұмытпау керек. Уақытты тиімді басқару, стресс пен қобалжуды жеңе білу, зейінді шоғырландыру – сәтті нәтижеге жетудің маңызды факторлары.

Жүйелі дайындық, өзін-өзі дамыту және мотивация – олимпиадада жеңіске жетудің басты кепілі.

Уақытты тиімді басқару үшін күнделікті дайындық жоспарын құрып, әр тақырыпқа белгілі бір уақыт бөлу керек. Ең қиын тақырыптарды тереңірек зерттеп, сенімді тақырыптарды қайталауға қысқа уақыт жеткілікті. Соңында, олимпиадаға дайындалып жүрген басқа оқушылармен тәжірибе алмасу пайдалы. Командалық жұмыс пен пікірталастар ойлау қабілетін дамытып, жаңа шешімдер табуға көмектеседі.

Олимпиадаға дайындық – үздіксіз даму мен табандылықты қажет ететін процесс. Жүйелі дайындық, логикалық ойлау, психологиялық тұрақтылық және уақытты дұрыс басқару – жоғары нәтижеге жетудің негізгі шарттары.

Осылайша, коммуникативті оқу дағдыларын жетілдіру мен олимпиадаға дайындалу – өзара тығыз байланысты үдерістер. Оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамыту, ойларын жүйелі түрде жеткізу, мәтінмен жұмыс жасау және сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін арттыру – олимпиадалық жетістіктердің негізі.

Тиімді дайындық жүйелі оқуды, күрделі тапсырмалармен жұмыс жасауды, ақпаратты талдауды және өзін-өзі жетілдіруді талап етеді. Сонымен қатар, оқушының логикалық ойлауын дамыту, шығармашылық әлеуетін ашу, психологиялық тұрақтылығын қалыптастыру маңызды.

Жетістікке жетудің басты шарттары – табандылық, дұрыс жоспарлау және үздіксіз даму. Олимпиадаға дайындық тек білім сынағы ғана емес, сонымен бірге тұлғалық өсу мен жаңа мүмкіндіктерге жол ашады.

**Шығыс Қазақстан облысы, Тарбағатай ауданы, Шеңгелді ауылы
"Қ.Сәтпаев атындағы Шеңгелді мектеп-бөбекжай-балабақша кешені" КММ
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Қабдығалымова Жансая Серікқызы**

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕНУГЕ ДЕГЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ МОТИВАЦИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Соңғы уақытта дамып келе жатқан интеграциялық процестер, кәсіби алмасулардың халықаралық байланыстарының кеңеюі шет тілін үйрену қажеттілігін растайды. Тіл арқылы халықаралық және мәдениетаралық түсіністікке жағдай жасалады.

Қазіргі уақытта біздің мемлекетімізде ұлтаралық қатынас тілі ретінде шет тілінің мемлекеттік қазақ тілдің және ұлтаралық қатынас тілі ретінде орыс тілінің қасында орны айқындалған.

Шет тілін оқытудың мақсаты – оның барысында жеке тұлғаны тәрбиелеу, дамыту және оқыту жүзеге асырылатын білім алушылардың шет тілдік қарым-қатынас негіздерін меңгеруі. Осы мақсатқа жету үшін шет тілі сабағында оқушылардың сөйлеу белсенділігіне үлкен көңіл бөле отырып, одан әрі жетілдіре отырып, шет тілін ерте оқытуды енгізу қажет. Балаларымыздың бойындағы психологиялық кедергіні жеңіп, түрлі тақырыптағы сөздік қорын пайдалана отырып, оларды дербестікке жіберіп, сөйлеуге үйрету керек.

Кез келген пәнді оқудағы маңызды психологиялық фактор – оқушының осы пәнге деген қызығушылығы. Танымдық қызығушылық – оқушылардың белсенділігін арттыруға, олардың дағдылары мен қабілеттерін жетілдіруге көмектесетін ынталандыру. Сондықтан мектеп оқушыларының танымдық қызығушылығын арттыруға үнемі қамқорлық жасау – ұстаздың басты міндеттерінің бірі.

Оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру үшін бірқатар факторлардың маңызы зор: оқу-тәрбие процесін дұрыс ұйымдастыру, мұғалім мен сынып арасындағы өзара түсіністік, оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру, олардың қажеттілігіне сенуге тәрбиелеу және оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай түрлі жұмыс түрлерін қолдану.

Шетел тілі сабағы, кез келген басқа оқу пәнінің сабағына қарағанда, оқытудың негізгі түрі болып табылады, өйткені сабақта оқушы тілді қарым-қатынас құралы ретінде пайдалану мүмкіндігін алады, сондықтан оқытуда белсенді оқыту әдістерін пайдалану ұсынылады.

Белсенді оқыту әдістеріне деп біз пікірталас, модельдеу және рөлдік ойындарды жатқызамыз. Аталған әдістер балалардың белсенді бақыланатын оқытуға енуіне мүмкіндік береді, онда олар өздерінің мәнін көрсетеді және шет тілінің лексикалық және грамматикалық білімін пайдалана отырып, басқа адамдармен қарым-қатынас жасай алады. Сабақта оқушылардың сөйлеу белсенділігін арттыру үшін модельдеудің ең қарапайым және тиімді әдісі болып табылатын рөлдік ойындарды қолдануға болады. Рөлдік ойын – адамдардың нақты практикалық іс-әрекетін қатысушылардың шартты түрде жаңғыртуы, шынайы қарым-қатынасқа жағдай туғызады, сабақта әр түрлі жағдаяттарды ойнауға, әр түрлі сөздік қорларды пайдалануға және сөйлеуді жаттықтыруға мүмкіндік береді. Жалпы рөлдік ойындар оқушылардың тілмен жұмыс істеуіне, тілді жетік меңгеруіне, ынтасын арттырады.

Оқытудың бастапқы кезеңінде оқытылатын материал негізінде диалогтар құрастырып, драматизация түрінде көрсету тиімді. Екінші сыныпта ойыншықтар туралы материалдармен танысу кезінде оқушылар сөздік қорды игеріп, сұрақтарды дұрыс құрастырып, оларға жауап беруді біледі, формасы жағынан қарапайым бағалау пікірлерін («Great!») білдіреді. «Ойыншықтар сатып аламыз» тақырыбы бойынша оқушылар шамамен келесідей мазмұндағы диалогтар құрастыра алады.

W: Good afternoon!

P: Good afternoon.

W: I would like to buy a toy.

P: We have a lot of toys. Do you want a bear?

W: No, thanks. I have a bear. Do you have a cat?

P: Yes. And very beautiful.

W: Is there a black cat?

P: Yes, please.

W: I like this cat. How much is it?

P: Two pounds.

W.: Here, please, money.

P: Here is your toy.

W: Thank you. Goodbye.

P: Goodbye.

«Дүкенде» жағдайы үлкен мүмкіндіктер береді. Оқушылар сатушы, сатып алушы, киім таңдауға көмектесетін дос рөліне ене отырып, қарым-қатынас шеңберін кеңейте алады. Мұндай диалогтың алдында оқулықтағы негізгі мәтіндер, диалогтар мен жаттығулар, сөздік қорын меңгеру және қажетті сөйлеу айналымдары негізінде үлкен дайындық жүргізіледі.

«Экология» тақырыбын оқу барысында «Экологиялық мәселелер бойынша конференция» өткізуге болады. Өткізілмес бұрын рөлдер бөлінеді: конференция төрағасы, экология мәселесіне көзқарасы әртүрлі екі кәсіпкер, дәрігер, эколог, журналист, Greenpeace ұйымының мүшесі, мұғалім, орманшы, қарт. Баяндамашылар сабақты бастамас бұрын сөз жоспарын және бір-біріне қойылатын сұрақтарды белгілейді. Нәтижесінде қоршаған ортаның жағдайын жақсарту мақсатында конференция шешімі қабылданады. Мұндай конференция барысында жергілікті материал (газеттер) пайдаланылады, кейбір басылымдардың мазмұны беріледі. Әдетте, топтың барлық оқушылары қатысады, әркім оқытылған материалды пайдалана отырып және өз ойын дамыта отырып, өз сұрақтарын қойып, өз көзқарасын қорғай отырып, жеткізуге мүмкіндік алады.

Шетел тілі сабағында рөлдік ойындардың барлық жағдайларында оқушылар сөйлеу әрекетін белсендіре отырып, оқытылатын тілде өз ойларын айтады. Мұғалімнің міндеті – ойынның барысы мен қатысушылардың мінез-құлқын бақылау, оқушылардың қателесуден қорқуын, ойындар мен диалогтарға қатысқысы келмеуін жеңуге тәрбиелеу. Балалардың сөйлеу дағдылары мен қабілеттерін одан әрі дамытатын өзіне деген сенімділігін арттыруға, ал босаңсыған орта еркін импровизациялауға және олардың коммуникативті қабілеттерін толық дамытуға көмектеседі. Көптеген жағдайларда бұл ойындар нақты өмірлік жағдайларға дайындық болуы мүмкін. Мектеп оқушылары әңгімелесуді бастау, оны қолдау, әңгімелесушінің сөзін бөлу, оның пікірімен келісу немесе оны қажет уақытта қабылдамау, әңгімелесушіні мақсатты түрде тыңдау, нақтылау сұрақтарын қою және т.б. сияқты қарым-қатынас элементтерін меңгереді. Рөлдік ойында оқудың барлық уақыты сөйлеу тәжірибесіне арналады, бұл ретте

сөйлеуші ғана емес, тыңдаушы да мүмкіндігінше белсенді, өйткені ол серіктес ескертуін түсініп, есте сақтауы, оны жағдаймен байланыстыруы және дұрыс жауап беруі керек. Әрине, шет тілі сабағында оқушылардың сөйлеу әрекетінде үлкен рөл атқарса да, тек ойын әрекеті оқыту кезінде қолданылатын жалғыз әдіс емес.

Сабақты жоспарлағанда оқушылардың белсенділігін арттыру жолдарын іздестіру қажет. Әрбір сабақтың өз мақсаттары бар және олар нақты және анық белгіленуі керек. Сабақтың басы, ұйымдастыру сәті үлкен маңызға ие, оның қызметі - балаларды шет тілінің атмосферасымен таныстыру, шет тілінде сөйлеу әрекетіне көшу. Сөйлеуді жаттықтыру рөлі өте маңызды. Ол монологтік және диалогтік формада жүзеге асырылады. Оның түрлері әртүрлі. Мысалы, орта мектепте: әңгіме, мұғалім мен оқушының белгілі бір тақырыптағы диалогы, жағдаяттар. Мұғалім: «Кеше мен ағылшынша ана тілінде сөйлейтін адаммен (native speaker) сөйлестім». Ақпарат алу үшін оқушылар тарапынан мүмкіндігінше көп сұрақтар қойылады.

Оқушылардың сөйлеу- танымдық белсенділігін дамыту үшін сабақта өзіндік жұмыс, мысалы, жұптық, топтық жұмыс маңызды рөл атқарады. «Киім» тақырыбын оқи отырып, балаларға қағаз қуыршаққа арналған киім-кешектерді таратылады. Балалардың міндеті - сөмкеде қандай киім бар екенін болжау және белгілі бір уақытта әр топтан максималды ұсыныстар жасау.

Білім берудің жоғары деңгейінде әрбір оқушының белсенді сөйлеу тәжірибесін қамтамасыз ететін оқытудың әдістері мен формаларын қолдана отырып, оқушылардың дайын емес сөйлеуін пайдалануға болады.

Сонымен, сөйлеу әрекетін жаттықтыру кезінде «Менің қалам» тақырыбын өткенде, мұғалімі мәселелік сұрақтар қоя алады:

After you graduate do you want to live in your hometown?

What is your hometown like?

What are some things in your town that are part of history?

Жоғары сынып оқушыларының негізгі жас ерекшелігі - өз бетінше шығармашылық әрекетке ұмтылу, сондықтан оқушылардың жағдаяттарда да, мәтінде де өз бетінше бағдарлау қабілетін қалыптастыру қажет. Бастапқыда мәтінді өз бетінше оқуға болады, содан кейін топтық түрде (мәтінді бөліктерге бөлу) әр топ сөйлейді, мазмұнын қысқаша жеткізе отырып, келесі сөз тіркестерін I think, I suppose, I doubt, I can't believe қолданады.

Әр топ:

а) сұрақ қояды;

ә) ой бөліседі;

в) мәтіннің негізгі идеясын айтады.

Өзіндік жұмысты шебер ұйымдастыру мінездің маңызды қасиеті – бастаманың қалыптасуына ықпал етеді.

Тілге деген қызығушылықты арттырудың бір жолы – сабақтағы жұмыс құралдары мен әдістерінің алуан түрлілігі, қорытынды сабақтарда өтетін оқытудың белсенді формаларын қолдану. Мұғалім сабақты жоспарлағанда оқушылардың шет тілін үйренуге деген қажеттілігі, қызығушылығы мен ынтасы болуы үшін оларға осындай жағдай жасауы қажет.

Шет тілін оқытуда білім алушыларға тиімді және оң әсер ететіндей шетел тілін оқытудың белсенді әдістерін оқушыларды қызықтырудың ынталандырушы құралы ретінде қолдануға болады, атап айтқанда: оқушылардың ақыл-ой әрекетін белсендіретін, оқуды белсенді, процессті тиімді және сонымен бірге тартымды және қызықты ететін әртүрлі сипаттағы ойындар. Ең маңызды оқу міндеттерін шеше отырып, оқушылардың дербестігін дамытатын жобалық әдістемені қолдануға болады. Лингвистика және аймақтану – шет тілдерін үйренуге деген қызығушылықты тудыру және қолдаудың күшті тұтқасы.

Шет тілін оқытудың ең маңызды міндеті – мәдениетаралық қарым-қатынасқа қатысуға қабілетті және оған дайын, шығармашылық қабілеттерін қуана дамытатын оқушы тұлғасын қалыптастыру деп есептеймін. Бұл мәселені шешу үшін баланы баурап алу, пәнге деген қызығушылығын арттыру – ағылшын тілі мұғалімінің ең басты міндеті.

Павлодар облысы, Баянауыл ауданы
 “З.Ақышев атындағы жалпы орта білім беру мектебі”КММ
 Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
 Жумабекова Баян Рамазановна

ПИЗА ТАПСЫРМАЛАРЫ АРҚЫЛЫ АБАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫНА ТАЛДАУ ЖҮРГІЗУ

Аннотация: бұл мақалада PISA тапсырмалары арқылы Абай шығармаларын талдау тәсілдері қарастырылады. Оқу сауаттылығын дамыту мақсатында қолданылатын бұл әдіс оқушылардың мәтінді түсіну, ақпаратты табу, салыстыру, қорытынды жасау және рефлексиялық ойлау дағдыларын жетілдіруге бағытталған. Сонымен қатар, мақаланың мазмұны жаңартылған оқу бағдарламасының талаптарымен үйлесімділігіне назар аударады. Абай шығармаларын функционалдық-құндылықтық тұрғыдан зерттеу оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамытуға, олардың өмірлік тәжірибесімен байланыстыра отырып, әдеби мәтіндерді терең талдауына мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: PISA тапсырмалары, оқу сауаттылығы, Абай шығармалары, мәтіндік талдау, функционалдық сауаттылық, сын тұрғысынан ойлау.

Жаңартылған білім беру бағдарламасы қазақ тілін функционалдық-коммуникативтік тұрғыдан меңгертуді көздейді және оқушылардың тыңдалым, оқылым, жазылым, айтылым дағдыларын дамытуға бағытталған. Бағдарламадағы оқу мақсаттары коммуникативтік әрекеттерді жүзеге асыруға негізделген және әр сынып деңгейінде біртіндеп күрделенетін «спиральді оқыту» тәсілі арқылы құрылымдалған.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру басты міндеттердің бірі болып табылады. Осы орайда, халықаралық деңгейде қабылданған PISA (Programme for International Student Assessment) зерттеулеріне негізделген тапсырмаларды қолдану маңызды. PISA тапсырмалары оқушылардың мәтінді түсіну, талдау, салыстыру, өз ойын дәлелдеу қабілеттерін дамытуға бағытталған. Осы мақалада Абай шығармаларына PISA форматындағы тапсырмалар арқылы талдау жүргізудің маңыздылығы қарастырылады.

Бұл жүйе оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға, сыни ойлау дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Әдебиет пәні, соның ішінде Абай шығармаларын оқыту үдерісінде бұл тәсілдер ерекше маңызға ие. ПИЗА тапсырмалары арқылы Абайдың шығармаларын талдау – оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастырудың тиімді жолы. ПИЗА форматындағы сұрақтар оқушылардың мәтінді түсіну, мәтіндегі негізгі ойды анықтау, ақпаратты салыстыру, интерпретациялау және өзіндік көзқарасын дәлелдеу қабілетін дамытады.

Абай шығармаларын ПИЗА әдістерімен талдау барысында оқушылар автор идеясын түсініп қана қоймай, оны қазіргі заман контекстінде талдай білуге, шығарманың әлеуметтік және философиялық маңызын ұғынуға машықтанады. Сонымен қатар, бұл тәсіл әдебиет пен тарих, тіл мен мәдениет сабақтастығын қамтамасыз етіп, оқушылардың пәндер арасындағы байланысты терең түсінуіне көмектеседі.

PISA тапсырмалары үш негізгі бағыт бойынша бағаланады: оқу сауаттылығы, математикалық сауаттылық және жаратылыстану сауаттылығы. Абай шығармаларын оқытуда әсіресе оқу сауаттылығына бағытталған тапсырмалар тиімді. Себебі олар оқушылардың мәтін мазмұнын терең түсінуіне, ондағы негізгі идеялар мен астарлы мағыналарды ажырата білуіне көмектеседі.

Абайдың қара сөздері мен поэзиясы адамгершілік, білім, ұлттық рухани құндылықтар жайлы ой қозғайды. Оқушыларға оның шығармаларын оқытып, PISA форматындағы сұрақтармен жұмыс істетуді олардың мәтінге аналитикалық тұрғыдан қарауына ықпал етеді. Мысалы, «Ғылым таппай мақтанба» өлеңін оқи отырып, оқушыларға төмендегідей тапсырмалар беруге болады:

- Өлеңнің негізгі идеясын анықтаңыз.
- Автор қандай қасиеттерді дәріптейді және олар бүгінгі күнмен қалай байланысты?
- Өлеңдегі басты ойды нақты өмірлік мысалдармен салыстырыңыз.

Абай шығармаларына PISA форматындағы талдау жүргізу үшін мынадай әдістер тиімді:

1. Мәтінді түсіну және мазмұнын ашу – Оқушыларға мәтінді бірнеше рет оқытып, негізгі ойды анықтау тапсырмалары беріледі.

2. Салыстыру және талдау – Абай шығармаларындағы ойлар мен қазіргі қоғамдағы мәселелерді салыстыру арқылы олардың өзектілігі қарастырылады.

3. Дәлелдеу және пікір білдіру – Оқушылар берілген үзінді бойынша өз ойларын дәлелдеп, талдау жүргізеді.

4. Шығармашылық тапсырмалар – Абай шығармаларын негізге ала отырып, оқушылар эссе жазу, постер жасау, рөлдік ойындар ойнау сияқты тапсырмалар орындайды.

Абай шығармаларына PISA форматындағы тапсырмалар арқылы талдау жүргізу оқушылардың сыни ойлауын, оқу сауаттылығын дамытуға мүмкіндік береді. Бұл әдіс олардың шығармаларды тереңірек түсініп, талдау жасау дағдыларын жетілдіруге септігін тигізеді. Сонымен қатар, білім беру үрдісінде осындай тәсілдерді қолдану оқушылардың әдебиетке деген қызығушылығын арттырады және олардың функционалдық сауаттылығын нығайтуға ықпал етеді.

PISA зерттеуінде оқу сауаттылығы оқушылардың жазбаша мәтіндерді түсіну, оларға рефлексия жасау және алған білімдерін күнделікті өмірде қолдану қабілеті ретінде қарастырылады. Бұл бағалау тек мәтінді механикалық түсіну емес, оны талдау, салыстыру, интерпретациялау және өз көзқарасын дәлелдеу дағдыларын анықтауға бағытталған.

Абай шығармаларын оқытуда PISA форматындағы тапсырмаларды қолдану оқушылардың оқу сауаттылығын дамытуға ықпал етеді. Себебі Абайдың өлеңдері мен қара сөздері терең мағыналы, философиялық ойларға құрылған. Оларды түсіну үшін оқушыларға мәтіндегі негізгі идеяларды анықтау, мазмұнға сыни көзқараспен қарау және шығарманы өз өмірлік тәжірибесімен байланыстыру дағдылары қажет.

PISA бағалауында оқу сауаттылығын анықтауда үш негізгі аспект ескеріледі:

1. Мәтіннен ақпарат табу – Абай шығармаларындағы негізгі ойды, автордың ұстанымын және астарлы мағыналарды түсіну.

2. Мәтінді интерпретациялау – шығарманың мазмұнын ашу, автор идеясын түсіндіру, берілген ақпараттарды салыстыра отырып, тұжырым жасау.

3. Рефлексия және бағалау – оқушылардың мәтінді қазіргі заманмен байланыстыруы, Абайдың идеяларын өз өміріне қолдануы, өз көзқарасын дәлелдеуі.

Абай шығармаларын осындай талдау әдістері арқылы зерттеу оқушылардың мәтінді түсіну қабілетін ғана емес, олардың танымдық дағдыларын, сыни ойлауын және функционалдық сауаттылығын дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, бұл тәсіл оқушылардың өзіндік пікірін қалыптастыруға, әдеби және мәдени мұраны тереңірек меңгеруге жол ашады.

PISA зерттеуінде оқу сауаттылығы оқушылардың мәтінді түсіну, оны талдау және алған білімдерін өмірде қолдану қабілетімен бағаланады. Бұл қағиданы Абай шығармаларын зерттеуде қолдану оқушылардың әдеби мәтіндерді терең түсінуіне, автордың ойына сыни тұрғыдан қарауына және оны өз көзқарасымен байланыстыруына ықпал етеді.

Мысал: Абайдың "Ғылым таппай мақтанба" өлеңін талдау

1. Мәтіннен ақпарат табу (Тапсырма үлгісі).

Сұрақ: Абайдың "Ғылым таппай мақтанба" өлеңінде ғылым үйрену үшін қажет бес жақсы қасиет аталады. Осы қасиеттерді мәтіннен тауып, жазыңыз.

Жауап: Талап, еңбек, терең ой, қанағат, рақым.

2. Мәтінді интерпретациялау (Тапсырма үлгісі).

Сұрақ: Өлеңдегі "Ғылым болмай немене, балалықты қисаңыз" деген жолдың мағынасын өз сөзіңізбен түсіндіріңіз.

Жауап: Бұл жол оқушыларды білім алуға, ерінбей еңбек етуге шақырады. Ғалым болу үшін адам жастайынан еңбекқор болуы керек.

3. Рефлексия және бағалау (Тапсырма үлгісі).

Сұрақ: Абайдың бұл өлеңінде айтылған ой қазіргі заманда қаншалықты өзекті деп ойлайсыз? Өміріңізден немесе қоғамнан нақты мысал келтіріңіз.

Жауап: Қазіргі заманда ғылым мен білім өте маңызды. Технологияның дамуы, жасанды интеллект, медицина – барлығы да ғылымның арқасында жетіліп жатыр. Егер адам білім алмаса, заман талабына сай өмір сүре алмайды.

Осылайша, PISA форматындағы тапсырмалар Абай шығармаларын тереңірек түсінуге, мәтіндегі ойларды өмірмен байланыстыруға көмектеседі. Мұндай тәсіл оқушылардың оқу сауаттылығын ғана емес, сыни ойлау, пікір білдіру және дәлелдеу қабілеттерін дамытады.

**Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы
«Бәйтерек ауылы орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог -зерттеуші
Момбекова Зиранш Искендіровна**

ЖАЗЫЛЫМ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Аннотация: мақалада оқушылардың сауатты жазу дағдыларын қалыптастырудың тиімді әдістері қарастырылады. Орфографиялық ережелерді меңгеруде алгоритмдік тәсілдің маңызы, диагностикалық және бақылау диктанттарын қолдану, сөздік жұмыстары мен ойын элементтерін енгізудің артықшылықтары талданады. Сондай-ақ, оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін шығармашылық әдістер мен мұғалімнің педагогикалық шеберлігінің рөлі көрсетіледі. Жүйелі және кешенді жұмыс арқылы тіл мәдениетін дамыту мен оқу үлгерімін арттырудың негізгі қағидалары ұсынылады.

Кілт сөздер: орфографиялық дағдылар, алгоритмдік тәсіл, сөздік жұмыс, диагностикалық диктант, шығармашылық әдістер, ойын технологиялары, тіл мәдениеті, оқушылардың қызығушылығы, педагогикалық шеберлік, оқу үлгерімі.

Жазылым сауаттылығын меңгеру – тіл үйренудегі басты міндеттердің бірі, сондықтан педагог оқушылардың грамматика мен орфография саласындағы білімінің сапасына ерекше назар аударуы қажет. Жазылым сауаттылығын дамыту мәселесі әртүрлі тарихи кезеңдерде көптеген ғалымдар мен педагогтарды алаңдатқан. Қазіргі таңда бұл мәселе әлі де өзектілігін жоғалтқан жоқ, себебі тілдегі ережелер мен ерекшеліктердің көптігі оқушылардың тұрақты білім алуын қиындатады.

Грамматикалық және орфографиялық тапсырмаларды шешу тілдік талдау мен синтезді қажет етеді, сонымен қатар фонетика, сөзжасам, морфемика, лексикология сияқты тілдік теорияларға негізделеді. Сондай-ақ, бұл оқушылардың жалпы тілдік дамуына, мәтін мағынасын түсіну қабілетіне тікелей байланысты. Мұндай тапсырмалар әртүрлі деңгейдегі күрделілікке ие, бұл өз кезегінде оқушылардың танымдық белсенділігі мен өз бетінше жұмыс істеу дағдысын дамытуға мүмкіндік береді.

Математикалық тапсырмалардан айырмашылығы, жазылым сауаттылығына байланысты тапсырмаларда дайын элементтер берілмейді. Оқушы мәтіндегі орфограммаларды өз бетінше анықтап, олардың түрін ажыратып, тапсырманың мақсатын қойып, шешім қабылдау үшін қажетті деректерді

жинауы керек. Осыдан кейін, математикалық есептердегідей, тапсырма шарттарын талдап, шешу жоспарын құрып, әрекетті орындап, нәтижені тексеруі қажет.

Белгілі болғандай, әр оқушының ойлау қабілеті мен дербестік деңгейі әртүрлі: кейбіреулер ережелерді тез меңгерсе, басқаларына оларды игеру үшін қосымша уақыт қажет. Сондықтан орфографияны оқытуда білімнің тиімді меңгерілуін қамтамасыз ететін арнайы жүйелілік сақталуы тиіс. Егер бұл жүйе бұзылса, оқушылардың жинақтаған білімін ретімен жетілдіруіне кедергі келіп, жазу дағдыларының қалыптасуы баяулайды. Бұған қоса, олар бұрын меңгерген білімдеріне сүйене отырып жұмыс істеу мүмкіндігінен айырылуы мүмкін.

Жазылым сауаттылығын арттыруға бағытталған он кезеңнен тұратын грамматикалық-орфографиялық тапсырмаларды шешу жүйесі төмендегідей құрылымдалған:

1. Мәтінді қабылдау және талдау – оқушылар берілген мәтіннен орфографиялық қиындықтарды табады, тілдік бірліктерді талдайды.

2. Орфографиялық норма туралы бастапқы түсінік қалыптастыру – белгілі бір орфограммаларға қатысты негізгі заңдылықтарды анықтайды.

3. Ережені түсіндіру және тұжырымдау – мұғалімнің жетекшілігімен немесе оқушылардың өз бетімен ережені тұжырымдауы.

4. Орфографиялық дағдыларды дамытуға арналған жаттығулар – түрлі орфографиялық тапсырмалар арқылы жаңа білімді бекіту.

5. Қателерді талдау және түзету – оқушылар өз жұмыстары мен сыныптастарының жұмыстарын тексеріп, қателердің себептерін анықтайды.

6. Жазбаша жұмыстар арқылы тәжірибелік қолдану – эссе, мазмұндама, диктанттар арқылы алынған білімді қолдану.

7. Жадыны және орфографиялық көріністі дамыту – мнемотехникалар, ассоциациялар, кестелер, сызбалар арқылы орфографиялық ережелерді есте сақтау.

8. Өзіндік жұмыс және өзін-өзі тексеру – оқушылардың өз бетінше жазба жұмыстары арқылы білімін бағалауы.

9. Шығармашылық жазба жұмыстары – оқушыларды еркін ойлауға, сөздік қорын кеңейтуге бағытталған тапсырмалар.

10. Қорытынды рефлексия және жетістіктерді бағалау – оқу процесінің соңында оқушылардың сауаттылық деңгейін тексеру және болашақ жұмыс бағыттарын белгілеу.

Бұл жүйе оқушылардың орфографиялық дағдыларын біртіндеп және кешенді түрде дамытуды көздейді, оларды саналы түрде жазуға және өз бетімен білімін жетілдіруге үйретеді.

Балалар диктант жазады, талдау жұмыстарын жүргізеді, тыныс белгілерін түсіндіреді, бірақ ең бастысы – жазушылардың өз шығармаларындағы тілді қалай өндейтінін, сөздерді қалай таңдайтынын және сөйлемдерді қалай құратынын түсінеді. Оқушылар лексиканы талдай отырып, шығармашылық азаптың нағыз мәнін ұғынады.

Мәтіндер оқушыларды ойлануға, пікір алмасуға жетелейді. Оқу барысында олар «Автор бұл әңгімеге қандай мағына берді?», «Бұл шығарма бізге қандай сабақ береді?», «Автор бізді неге шақырады?» сияқты сұрақтарға жауап береді. Балалардың жас ерекшеліктеріне сай таңдалған мәтіндер олардың қызығушылығын оятып, оқиға желісіне енуге, болған оқиғаларды бағалауға итермелейді.

Сабақтың әртүрлі кезеңдерінде оқушыларды толғандырған мәселелерді талқылау арқылы олар үшін сөздік диктанттар мен сөйлемдерді талдау маңызды әрі қызықты болады. Осылайша, жазылым сауаттылығын арттыру үрдісі тек механикалық жаттығулар емес, оқушылардың жеке қажеттілігі мен қызығушылығына негізделген тиімді оқыту әдісіне айналады.

Алгоритм – есептерді немесе басқа да тапсырмаларды шешу жолын нақты көрсететін әдіс (бағдарлама), яғни, бастапқы деректер негізінде бірізділікпен дұрыс нәтижеге қол жеткізуді айқындайтын жүйе. Қазақ тілі сабағында алгоритм – оқушының белгілі бір ережені қолдану үшін қандай әрекеттерді қандай ретпен орындауы қажет екенін көрсететін нұсқаулық немесе схема.

Көп жағдайда оқушылар зат есімнің септелуін немесе етістіктің жіктелуін дұрыс анықтай алмайды. Осы мәселені шешу үшін алгоритмді енгіземін. Үш түрлі тәсіл қолданамын:

1. Дайын алгоритмді бірден ұсыну – оқушыларға ережені қолданудың нақты қадамдарын беремін.

2. Алгоритмді кезең-кезеңмен таныстыру – әр қадамды біртіндеп түсіндіремін.

3. Бағыттаушы сұрақтар арқылы оқушылардың өздеріне алгоритм құрату – бұл тәсіл логикалық ойлауды дамытып, оқушыны дайын жауап алуға емес, өздігінен ойлануға жетелейді.

Мен үшінші тәсілді ұнатамын, себебі ол оқушылардың белсенді ойлау қабілетін дамытып, олардың өздігінен қорытынды жасауына мүмкіндік береді.

Алгоритмді енгізгеннен кейін оны бекіту үшін әрекеттерді бірнеше рет қайталау қажет. Бұл кезеңде мұғалімнің шығармашылығы мен жұмыс әдістері маңызды рөл атқарады. Алдымен ауызша тапсырмалар (жалпы сыныптық және жеке жұмыс) орындалады, содан кейін жазбаша жаттығулар (түсіндіру жұмысы, таңдаулы диктант, таңдаулы-таратушы тапсырмалар және т.б.) беріледі.

Ең бастысы – оқушылар алгоритм бойынша логикалық операцияларды орындай алуы, сөйлем немесе сөз ішіндегі орфограмманы тауып, оған дұрыс ереже қолдана білуі. Бірақ оқушылар орфограмманы қалай дұрыс ажыратып, қолдануы керек? Бұл сұрақтың жауабы – жүйелі алгоритмдік оқыту әдісін жетілдіруде жатыр.

Сөздік жұмысын ұйымдастырудың маңызды кезеңдерінің бірі – диагностикалық сөздік диктант. Бұл әдіс оқушылар үшін қиындық тудыратын сөздерді анықтауға көмектеседі. Осы анықталған сөздер бойынша келесі сабақтарда жүйелі түрде жұмыс жүргізіледі. Тек осындай мақсатты жұмыстан кейін ғана бақылау сөздік диктанты өткізіледі.

Жүйелі түрде жоспарланған және дұрыс ұйымдастырылған сөздік жұмысы оқушылардың орфографиялық қырағылығын, жазу сауаттылығын арттырып қана қоймай, олардың сөздік қорын кеңейтуге, тіл байлығын дамытуға және назар тұрақтылығын қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл өз кезегінде ана тіліне деген құрметті арттырып, пәнге деген қызығушылықты оятады.

Сабақтарымда сөздік жұмыстарды еске сақтауға көмектесетін рифмалық тіркестерді жиі қолданамын. Сонымен қатар, ойын элементтерін кеңінен қолданамын. Оқушының қызығушылықсыз меңгерген білімі – жадында ұзақ сақталмайды. Сондықтан эмоциялық тұрғыдан боялған, қызықты әрі шығармашылықпен берілген білім ғана шынайы және пайдалы болады. Ойын арқылы үйренген білім оқушылардың санасында ұзақ сақталады.

Қандай технологияларды қолдансақ та, ең маңыздысы – мұғалімнің шығармашылық көзқарасы мен оқушылардың пәнге деген қызығушылығы. Оқушы мен мұғалімнің ынтымақтастығы, сондай-ақ мектеп әкімшілігі мен ата-аналардың қолдауы – білім берудегі оң нәтижеге жетудің басты шарты. Тек бірлескен күш-жігер арқылы ғана жоғары нәтижелерге қол жеткізуге болады.

**Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Абай ауылы
«№73 жалпы білім беретін мектеп» КММ
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Нәралхан Райхан Махмудханқызы**

DEVELOPMENT OF COGNITIVE INTEREST OF HIGHER-GRADE STUDENTS IN ENGLISH LESSONS

The need for learning of modern schoolchildren is determined by several factors, first of all, the need to master new things, maintain the necessary level of awareness in a particular field of knowledge, find the necessary information, study the latest data, etc. In addition, these factors include the nature of the text, its linguistic and compositional features, genre and stylistic features, the degree of saturation with information, the level of linguistic complexity. The purpose of this article is to consider the possibilities of using elements of the synectic method in mastering a foreign language text among high school students, structuring and supplementing their knowledge in various subject areas. The theoretical significance of the work is determined by the fact that it considers the possibilities of using synectic signs in the process of text action in foreign language lessons, the practical value of the work is determined by the possibility of using elements of the synectics method in the practice of teaching foreign languages, in the development of curricula, elective courses, in the process of text action with professionally oriented texts.

The main tool for developing cognitive interest in senior school students at school age is texts. Professionally oriented authentic texts that can provide new knowledge are of great interest to senior school students. It should be noted that students have certain knowledge acquired during their studies in the field of natural and mathematical sciences in primary school and perceive additional material more easily. A foreign

language allows them to access them using information sources such as physics, chemistry, biology, geography, mathematics, etc.

In this case, the opinion of M.V. Lyakhovitsky is justified, who noted that the success of learning, that is, understanding the content of the read text, depends on knowing which subject the text is intended for. The author notes that the degree of knowledge of the subject is always directly proportional to the depth of penetration into the meaning of what is read. In addition, a very good knowledge of the subject in accordance with the educational profile can often compensate for the lack of knowledge of a linguistic nature.

In teaching professionally oriented learning, we use an interdisciplinary method. Interdisciplinary communication, in this case, is considered as a way of organizing the cognitive activity of students in the developmental education system, since it affects the selection and structure of educational material, increases the consistency of knowledge, develops cognitive interest, ensures cognitive activity and contributes to improving the consistency of educational material in the natural science and mathematics cycle and the quality of teaching in these subjects.

Interdisciplinary communication also trains schoolchildren to independently master knowledge (intersubjectively), forms the skill of reading with a comprehensive understanding, understanding the main idea and searching for the necessary information. It should be noted that students can use these skills in any field of knowledge.

In teaching reading, elements of the synectics method are used as a means of developing imaginative creative thinking, a cognitive method, an active method of learning, a means of conditional speech situations of communication.

The text, as we all know, is characterized by its belonging to one or another style: journalistic, business, colloquial. For high school students, scientific and cognitive texts, special texts that bring high school students closer to their future professional activities are of particular importance.

In this article, we propose to use synectics capabilities when working with profile text. The use of elements of the synectics method is possible in practical lessons (lessons), but to a greater extent in elective courses.

The author of the synectics method, American inventor William Gordon and his colleague George Prince, in the early 50s of the 20th century, proved in their research that individual and collective creativity are similar to each other. The uniqueness of the synectics method is explained by the possibility of its application in various fields of knowledge and areas of activity. The term "synectics" means the combination of heterogeneous elements. Synectics is defined as a research methodology based on socio-psychological motivation, collective intellectual activity. The main mechanism for achieving synectic results is analogies that contribute to the transfer of knowledge from one subject area to another, which first preserve existing interpretations, and then transform the results into new knowledge.

The method of synectics can be used as a methodological method in the methodology of teaching foreign languages, for example, when organizing design and research work. The use of synectic teaching elements in a foreign language lesson contributes to creating a creative atmosphere, expanding knowledge on the educational profile, activating mental activity, and developing associative thinking of senior students in finding the right solution.

The use of synectic opportunities allows schoolchildren to predict the content of the text they work on, using all the associations that arise when understanding the topic of the text. Associations are built on the meaning of words, phrases. It is also possible to use associative connections in teaching terminology. We believe that the use of elements of the synectic method will rationalize the learning of senior students.

Using elements of the synectics method in foreign language lessons, the teacher acts as a synector, encouraging schoolchildren to search for new solutions and involving them in the discussion process. Solving a problem often requires knowledge from different subject areas, so the synector teacher may invite subject teachers (chemistry, physics, biology, mathematics, etc.) depending on the topic of discussion. During the lesson, students reflect, express their opinions, compare facts, draw conclusions, feel the need to communicate in a foreign language. We consider the use of synectics features in teaching text activity as a motive for acquiring new knowledge through a foreign language.

In the process of text activity, synectics teaching elements help to analyze the problem, question, task being studied by creating an analogy, that is, during the discussion, senior students get the opportunity to use new non-standard solutions to solve it. The use of analogies streamlines students' actions and leads to the rigor of the algorithm.

In practical lessons in a foreign language, the subject content of teaching is implemented in the form of texts and is the product of speech activity. Texts have unity of subject and intention, relative completeness, continuity, integrity, internal structure - syntactic (at the sentence level), compositional and logical, a certain purposefulness and pragmatic situation. The perception of the text is provided not only by the linguistic units included in them, but also by the background knowledge that makes up its subject content. Some researchers consider the text to be a product of speech activity and its completeness, consistency, integrity, internal structure - syntactic, compositional-logical purposefulness and pragmatism are characterized.

A foreign language makes a certain contribution to the upbringing of the personality of high school students. When choosing the content of education, it is important to proceed from the conditions of the actual use of a foreign language by students. In this regard, interdisciplinary connections play an important role. Interdisciplinary connections contribute to the transfer of knowledge, skills and abilities from the subjects of the natural science and mathematics cycle to a foreign language and vice versa. This is possible due to the saturation of practical lessons (lessons) with important information regarding the future professional activities of students.

The idea of using synectic signs in teaching text activity is to divide students into groups according to their interest in a given topic. Given that the group of students in a foreign language is 10–11 people, two groups (4–6 people each) can participate in the discussion of the problem. Each group tries to come to a solution to the research problem using the methods of comparison, analysis, synthesis, generalization.

At the first stage, the problem is discussed in general terms; at the second stage, the problem is analyzed, the formulation of the problem is formulated; at the third stage, the correlation of the first solutions is introduced, new ideas are searched for to solve the set problem; at the fourth stage, the difficulties of solving the research problem are identified; fifth – selection of leading questions and transition to solving the problem using analogies.

Here are examples of tasks for high school students using synectic features:

□ Read the title of the text carefully: “Nanorobots venture inside cells” and try to understand it. Focus your attention on the title, look at the words below, analyze their meaning and say which field of knowledge this text belongs to and what problem it is intended for. Justify your answer. Micro- and nano-robots, venture inside cells, build for medical purposes, to venture deep within our bodies, to repair damage, to deliver drugs selectively, external guidance system, to operate nanorobots inside individual cells.

□ Professional texts differ from literary texts in their special vocabulary and terms. Students have experience working with similar texts by studying physics, chemistry, biology, geography, etc. in accordance with their future profession. Read the words, say what associations they cause in you and what field of knowledge they belong to, highlight unfamiliar words and try to determine their meaning by comparing and drawing analogies with words you have encountered in the texts of the natural science and mathematics cycle: microbes, species, organisms, molecules, microorganisms, bacteria, cells, cancer cells, tissue, fungi, antimicrobial compounds.

It should be noted that the results of the study are confirmed by the knowledge gained by students in the natural science and mathematics cycle through a foreign language. One of the types of active work that contributes to the development of cognitive interest of schoolchildren in the English lesson can be considered the use of elements of the synectics method in the process of textual activity.

In conclusion, we note that synectics is considered by us as a method of cognition, an active method of teaching, a means of developing cognitive interest and imaginative thinking of schoolchildren. The use of elements of the synectic method in the process of textual activity in the English language lesson ensures the accumulation of knowledge on the subject and contributes to the expansion of the knowledge space of high school students through a foreign language. The experience accumulated in the process of textual activity develops associative thinking, which helps students create new, non-standard, original ideas, develops imagination, thinking, and also contributes to the development of memory. With the help of imagination, schoolchildren can perceive facts and phenomena in the subjects of the natural science and mathematics cycle in terms of the information they have about these facts and phenomena.

Түркістан облысы, Келес ауданы, Абай ауылы
№13 колледж МКҚК
60 - топ студенті
Жолдас Әселей Зәкірқызы
Жетекшісі: Абубакирова Мадина Мұратқызы Арнайы пәні оқытушысы

ТАМАҚ ӨНІМДЕРІНІҢ ҚАУІПСІЗДІГІ: НЕГІЗГІ ҚАҒИДАЛАР МЕН СТАНДАРТТАР

Аннотация: Бұл мақалада тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі, оның негізгі қағидалары мен стандарттары қарастырылады. Азық-түлік қауіпсіздігі – адамның денсаулығы мен өміріне тікелей әсер ететін маңызды аспектілердің бірі. Қазіргі таңда әлемде азық-түлік сапасын бақылау жүйелері қатаң реттеліп, түрлі стандарттар енгізілуде. Қазақстанда да бұл бағытта халықаралық талаптарға сәйкес заңнамалық құжаттар қабылданған. Мақалада тағам өнімдерінің қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізгі принциптері, сақтау және өңдеу технологиялары, санитарлық-гигиеналық талаптар және халықаралық стандарттар талданады. Сонымен қатар азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің заманауи әдістері қарастырылады.

Кілт сөздер: азық-түлік қауіпсіздігі, тағам сапасы, санитарлық-гигиеналық талаптар, НАССР, тамақ стандарттары, сақтау технологиясы, тағам өндірісі.

Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі – адам денсаулығын қорғауға, тағамның сапасын арттыруға және азық-түлік өнімдерінің стандарттарға сәйкестігін қамтамасыз етуге бағытталған жүйелі процесс. Бұл бағыттағы ғылыми зерттеулер мен нормативтік құжаттар әлемнің көптеген елдерінде қабылданған және олар өндіріс саласында міндетті түрде сақталуы тиіс.

Тағам өнімдерінің сапасы мен қауіпсіздігі туралы алғашқы заңдар ежелгі дәуірлерден бастау алады. Гигиена мен санитария ережелерін сақтау қажеттілігі туралы деректер көне Мысыр, Грекия және Рим империясының тарихи құжаттарында кездеседі. Қазіргі кезде азық-түлік қауіпсіздігіне қатысты халықаралық және ұлттық стандарттар енгізіліп, олар тамақ өнімдерін өндіру, сақтау, тасымалдау және тұтыну кезіндегі қауіпсіздік шараларын реттейді.

Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізгі қағидаларының бірі – санитарлық-гигиеналық талаптарды сақтау. Өндіріс орындарында және қоғамдық тамақтану мекемелерінде санитарлық нормалар қатаң сақталуы керек. Тамақ дайындау барысында шикізат пен дайын өнімдерді дұрыс сақтау, залалсыздандыру шараларын жүргізу, өндіріс аймағында тазалықты қамтамасыз ету өте маңызды. Бұл талаптарды сақтамау тағамның микробиологиялық ластануына, түрлі инфекциялық аурулардың таралуына әкелуі мүмкін.

Тамақ өнімдерінің ластануы тек сапаның төмендеуіне ғана емес, сонымен қатар адам денсаулығына айтарлықтай зиян тигізуі мүмкін. Азық-түлік өнімдеріндегі микробиологиялық қауіптер, негізінен, бактериялар, вирустар, зәң саңырауқұлақтары және паразиттер арқылы туындайды. Бұл микроорганизмдер тағамға әртүрлі жолдармен түсіп, оның құрамында көбейіп, адам ағзасына қауіпті токсиндер бөлуі мүмкін.

Микроорганизмдер тағамға ластанған шикізат, санитарлық талаптардың сақталмауы, дұрыс сақталмаған өнімдер және адам факторы арқылы енеді. Олардың көбеюіне қолайлы жағдайлар ретінде жоғары ылғалдылық, жылу, қоректік заттардың жеткілікті мөлшері және уақыт факторы есептеледі. Егер бұл факторлардың біреуі шектелсе, микроорганизмдердің өсуі баяулайды немесе мүлде тоқтайды.

Азық-түлік өнімдеріндегі ең қауіпті бактериялардың бірі – *Salmonella* бактериясы. Ол көбінесе жұмыртқа, ет, сүт өнімдерінде кездеседі және тағамдық улануды тудырады. *Escherichia coli* (ішек таяқшасы) да аса қауіпті микроорганизмдердің қатарына жатады. Бұл бактерия көбінесе лас судан, дұрыс жуылмаған көкөніс пен жемістерден адам ағзасына түседі. Сондай-ақ, *Listeria monocytogenes* бактериясы да тағам арқылы жұғатын аурулардың негізгі қоздырғыштарының бірі болып табылады.

Бактериялардан басқа, вирустар да тағам арқылы жұғуы мүмкін. Атап айтқанда, *Norovirus* және *Hepatitis A* вирустары тамақпен бірге ағзаға түсіп, асқазан-ішек ауруларын тудырады. Бұл вирустар көбінесе адам гигиенасының сақталмауы, лас қолдар және ластанған су арқылы таралады. Сонымен қатар, кейбір саңырауқұлақтар (зеңдер) тағам өнімдерінде көбейіп, улы микотоксиндер бөлуі мүмкін. Мұндай токсиндер адам денсаулығына аса қауіпті және бауыр мен бүйрек қызметін бұзуы мүмкін.

Қауіпсіздік талаптарының негізгі бөлігі – азық-түлікті дұрыс сақтау. Тамақ өнімдерінің сақтау мерзімі мен температуралық режимдерін қатаң сақтау – олардың сапасын ұзақ мерзімге сақтаудың негізгі кепілі. Мысалы, ет және сүт өнімдері төмен температурада сақталуы тиіс, ал жеміс-жидектер мен көкөністер белгілі бір ылғалдылық деңгейін талап етеді. Азық-түлікті сақтау кезінде қаптаманың сапасы мен герметикалық жабылуы да маңызды рөл атқарады.

Тағам өнімдерінің қауіпсіздігін қамтамасыз етудің тағы бір маңызды аспектісі – зиянды қоспалар мен ластаушы заттардың мөлшерін бақылау. Химиялық қоспалар, пестицидтер, ауыр металдар және басқа да зиянды заттардың адам ағзасына әсері көптеген ғылыми зерттеулерде дәлелденген. Сондықтан тағам өнімдерін өндіру кезінде олардың құрамындағы зиянды заттардың деңгейін халықаралық стандарттарға сәйкес бақылау қажет.

Қазіргі кезде азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің ең тиімді жүйелерінің бірі – НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points) әдісі. Бұл әдіс тағам өндірісінде қауіп-қатерлерді анықтап, олардың алдын алу шараларын жүйелі түрде енгізуді көздейді. НАССР жүйесі халықаралық деңгейде қабылданған және көптеген елдерде заңнамалық тұрғыдан міндетті талап ретінде енгізілген.

Қазақстанда азық-түлік қауіпсіздігін реттейтін бірқатар заңдар мен стандарттар қолданылады. Олардың ішінде «Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі туралы» ҚР заңы, мемлекеттік санитарлық нормалар мен стандарттар маңызды орын алады. Бұл заңдар өндіріс орындары мен қоғамдық тамақтану мекемелерінде азық-түліктің сапасы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізгі шарттарын айқындайды.

Халықаралық стандарттарға сәйкес, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізгі талаптарының бірі – өнімнің сапасын бақылау және сертификаттау. Әрбір тағам өнімінің сапасы арнайы зертханалық тексерулерден өтіп, оның құрамындағы қоспалар мен тағамдық құндылығы анықталады. Бұл процестер халықтың денсаулығын қорғауға және нарықтағы сапасыз өнімдердің таралуына жол бермеуге бағытталған.

Тағам өнімдерін өндіруде экологиялық таза және табиғи шикізаттарды пайдалану маңызды факторлардың бірі болып табылады. Органикалық өнімдерге деген сұраныс соңғы жылдары едәуір артты, өйткені олар химиялық қоспаларсыз өндіріліп, адам денсаулығына оң әсер етеді. Мұндай өнімдер экологиялық тұрғыдан таза ауыл шаруашылығы әдістерін қолдану арқылы алынады.

Тағам қауіпсіздігі мәселелері тек өндіріс орындарында ғана емес, тұрмыстық деңгейде де маңызды. Әрбір адам азық-түлікті дұрыс сақтауды, дайындау кезінде санитарлық нормаларды сақтауды және сапалы өнімдерді таңдауды білуі тиіс. Азық-түлікті дұрыс таңдау және пайдалану – денсаулықты сақтау мен аурулардың алдын алудың маңызды шараларының бірі.

Қорытындылай келе, тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі – көп қырлы және кешенді жүйе. Ол мемлекеттік деңгейдегі бақылауды, ғылыми зерттеулерді, өндіріс орындарының жауапкершілігін және әрбір адамның санитарлық-гигиеналық сауаттылығын талап етеді. Азық-түлік сапасын арттыру мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін халықаралық стандарттар мен жаңа технологияларды енгізу қажет. Бұл шаралар халықтың денсаулығын қорғауға және тағам өнімдерінің сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі туралы» заңы. – Нұр-Сұлтан, 2019.
2. Codex Alimentarius. Food Hygiene Basic Texts. – FAO/WHO, Rome, 2020.
3. Қайырбекова Г.А. *Тағам қауіпсіздігі негіздері*. – Алматы: Білім, 2018.
4. НАССР жүйесі және оның тамақ өнімдерінің сапасын қамтамасыз етудегі рөлі // Ғылыми журнал «Тағам және денсаулық». – 2021.
5. WHO. Food safety: Key facts. – World Health Organization, 2021.
6. Смағұлов А.К. *Азық-түлік технологиясы және қауіпсіздік талаптары*. – Астана: Фолиант, 2020.

Ақтөбе облысы, Қарғалы ауданы, Желтау селолық округі
Петропавл орта мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі
Сүлейменова Жанар Қарабаевна

«МЕН ТАҢДАҒАН ҰСТАЗДЫҚ ЖОЛ - ДАРА ЖОЛ»

*Атым Жанар, Сүлейменов Қарабайдың қызымын,
Үшінші боп жалғастырам мұғалімдер тізімін.
Ұстаздықтан бастау алып, еңбек жолын жасаған,
Ата-анамның жолын қуған, алдыңызда ұлы тұлға-дара жан.*

Ұстаз деген ұлы есімнің қадір – қасиетін бұрын оқушы ретінде ұғынып сезінсем, бүгінгі күні сол ұлағатты сөздің иесі өзім екеніме кейде таң қалып та жатамын. Мен бұл сөздің иесі қалай болдым, бұл мамандыққа қалай келдім? деген сұраққа жауап берер болсам, осынау қасиетті де ізгі мамандық жолын таңдауыма басты себеп – өзімнің ұстаздар отбасында тәрбиеленуім болатын. Сондықтан алдымен ұстаздықтың биік үлгісі бола білген ата – анама, қала берді өз бойларындағы білімдерін жүрегіме ұялата білген ұстаздарыма алғысымды айтамын.

Оқу орның тәмәмдап болғаннан кейін, ең алғаш еңбек жолымды 2008-2009 оқу жылында мемлекеттік бағдарламасыменен жолдамамен жолданып, Желтау селолық округінің Петропавл орта мектебінде еңбек жолымды бастадым.

Сөйтіп мен өмірімдегі берік байлам мен таңдауымды танытып, ең батыл қадамымды жасадым. Баланы оқытуға бел байлап, тамаша шешім қабылдадым. Содан бері осы мектепте жастық кезімдегі қызықты сәттері мен бір кәмелеттік жасқа келер бала ғұмыр жасымен, жылдары да, көз алдымда қас-қағымдай өтіп кеткен екен. Мақтан етемін! Содан бергі еңбек өтілімі: 17 жыл болды. Себебі: Мен, өзімнің әрбір сәт уақытымды аямай, алдыма келген аппақ парақ секілді, отырған әр шәкіртімнің бақытын аялай білдім!

Мұғалімдік мамандық - бұл адамтану, адамның күрделі және қызықты, шым шытырығы мол рухани жан дүниесіне үңіле білу. Педагогикалық шеберлік пен педагогикалық өнер-ол даналықты жүректен ұға білу болып табылады.

Бір кездері шәкірттік жаныма нұр құйған аяулы ұстаздарыммен, өзімнің ата – анаммен әріптес болу – мен үшін үлкен бақыт еді. Олар менің алғашқы қадамымды қатайтты, шеберлігімді шыңдады, олардың кеудемде жаққан оты еңбек жолыма жарық берді. Мен олардан оқытатын пәнімді, алдымдағы шәкірттерімді сүюді үйрендім. Өзгенің бақытын аялап, өз уақытын аямайтын ұстаздық қызметке үлкен сеніммен, бойдағы бар күш – жігермен, асқан қызығушылықпен белсене, зор құлшыныспен жұмыс жасау барысын бастадым. Ұстаздық мәртебелі мамандық болғанымен, жылдар өте келе өзімнен үлкен жауапкершілікті, үздіксіз қажырлы еңбекті, қолыңнан келгенінше барды жарқырата көрсетіп, көрген жанның қызығушылығын арттырар шебер әдіс – тәсілдерді, бала жанына білім нәрін бағбан ретінде егіп, кемелдендіріп отыруды талап ететінін, бататын қызығы мен төзетін қиындығы қатар жүретін мамандық екенін де білдім, әбден көзім де жетті деуге болады.

Ұстаз жолы қиынырақ басқадан,
Сырлары көп сыртқа әлі шықпаған.
Шаршаса да осы жолдың бойында,

Қандай рақат, шын бақытын тапса адам!

Әлемдегі мамандықтардың ішіндегі ең қадірлі де қастерлісі, абыройлысы – ұстаз мамандығы. Бүгінгі өте тез дамып бара жатқан қоғамда мұғалімнің көтерер жүгі ауыр. Мұғалімге тек өз пәнін жетік меңгеру аздық етеді. Ол - алдындағы шәкірттерінің жүрегіне жол тауып, олардың білсем, үйренсем деген бала армандары мен сырлы тағдырларына басшылық етуді мойнына алған адам.

Ұстаз болу, шәкірт тәрбиелеу – кез – келген адамға бұйыра бермейтін бақыт, абырой. Шәкірттерімнің сүйікті ұстазы болғаным, осы абыройлы істі атқаруға жүрексіңбей кіріскеніме, осы жолды таңдағаным еш өкінбеймін. Қайта осы жолдағы қиындықтар мені қай жағынан да өмір сүруге бейімдеп, қайратты, айлалы, өжет етіп тәрбиелеп жатқандай.

Ұстаздық еңбектің сахнасындағы басты кейіпкер өзіміз және шәкіртіміз. Сондықтан алдымыздағы періште сезім, ақ қағаздай тап-таза көңілдерге кірбің түсірмей, олардың талабын ұштап, қанатын қатайтып, ұшатын бағыт –

бағдар беру, біздің басты міндетіміз болып саналады. «Ұстазы пейілді болса, шәкірті зейінді болады» демей ме дана халқымыз. Әр шәкіртінің жетістігіне қуанып, сүрінгенде қолтығынан демеген ұстаздың орны шәкірті үшін әрқашан бөлек. Білім нәрін сіңіру үшін тек терең білім ғана емес, сезімтал жүрек пен мейірім, шәкіртінің әрбір ұмтылысына қуанып отыратын шынайы көңіл, жанашыр тілек қажет.

«Шәкіртінің жеңісі - ұстазының жемісі» дегендей, биіктен көрінген шәкірттерімнің жеткен жетістіктері өте көп. Республикалық, облыстық, аудандық деңгейлерде бас жүлделер мен, бірінші, екінші орындарға иеленді.

Атап өтсем:

Абай - дана, Абай - дара атты республикалық өнер және шығармашылық байқауына шәкірт дайындап, белсенділік танытқаны үшін марапаттау. Диплом Республикалық деңгей. 2020 жыл

- Bilimtime.kz Ұстаздарға арналған әдістемелік орталығы ұйысдастырылған "Үздік педогог" қашықтық олимпиадасының жеңімпазы сарапаттау. Диплом Республикалық деңгей 2021 жыл

- Республикалық бастауыш сынып ұстаздары арасында "қазақ тілі пәнінен" ұйымдастырылған онлайн олимпиадада үздік нәтиже көрсеткені үшін марапаттау. Диплом Республикалық деңгей 2021 жыл

- Конкурс үздік бастауыш сынып мұғалімі атты халықаралық дәрежеде өткізілетін Республикалық шығармашылық конкурстарға қатысып жүлделі ІІ -ші орын иегері 2022 жыл

- Конкурс үздік бастауыш сынып мұғалімі атты халықаралық дәрежеде өткізілетін Республикалық шығармашылық конкурстарға қатысқандығы расталды қ конкурстарға қатысып жүлделі ІІ -ші орын иегері .Халықаралық деңгейдегі сертификат 2022ж

- Жас ұрпаққа өнегелі тәрбие мен білім беріп, білім жолында үлкен жетістіктерге жетуіне үлес қосқаныңыз үшін, Республткалық байқаулар мен сайыстарға сіңірген еңбектеріңіз үшін алғысымызды білдіреміз. Халықаралық деңгей. Алғыс хат 2022жыл

- Ақиық ақын М. Мақатаев шығармашылығына арналған Халықаралық "Ғасырлар Перзенті" балалар шығармашылық байқауына оқушы дайындап, оның жан-жақты дамуына, өркендеп өсуіне үлкен еңбек сіңіргені үшін дипломмен марапатталу Республикалық деңгей 2023жыл

- Мәртебесі биік ақын-Мұқағали Мақатаевтың шығармашылығына арналған "Бәрі өтеді: дәуірлер, замандар да" атты Республикалық көркемсөз байқауына қатысушы шәкіртімен тиянақты жұмыс жүргізіп, еліміздің ертеңі-жас ұрпақтың поэзияға деген сүйіспеншілігінің артуына өзіндік қолтаңба қалдыра білген білікті маман атауыменен мадақтамамен мадақталынды. Республикалық деңгей. Құрмет грамотасы 2023ж

Барлық жеңістер, ұстаздық жолымдағы ұлы белестерімнің көрсеткіштері.

Жеткен жеңістері менің жанымға қуат беріп, жаңа бастамаларды бастауға әрдайым мені ынталандырып отырады.

Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту дегеніміз – оларды келешекте жазушы немесе ақын етіп шығару деген сөз емес. Олардың шығармашылық қиялының дамуын дұрыс арнаға салып, бағыт беру болып табылады.

Шынында, ұстаз болу – қайталанбас бақыт, өмір атты күдірет қолға ұстатқан жарқыраған жақұт! Ал мен таңдаған ұстаздық жол – мен үшін дара жол! Сол жолда өркендеп өсіп келе жатқан әрбір оқушымыз – еліміздің ертеңі. «Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға» деген даналық ойды өзіме ұран ете отырып, өз бойымдағы бар күш – қайратымды заман талабына сай, білімді, қабілетті, сауатты, патриот тұлға қалыптастыруға жұмсаймын деп сендіргім келеді. Еңбек жолымның алғаш күнінен бастап,

мектептің қоғамдық іс-шараларына белсене араласып, түрлі іс-шаралар мен конкурстарға қатысып қана қоймай, жүлделі орындарға иелендім. Мектептің кәсіподақ комитетінің мүшесі бола отыра, жоспарланған жұмыстарға ат салудамын.

Ұлы ағылшын ағартушысы Уильям Уорд: «Жай мұғалім хабарлайды, Жақсы мұғалім түсіндіреді, Керемет мұғалім көрсетеді, Ұлы мұғалім шабыттандырады» дейді. Білім беру жүйесі мамандардан кәсіби икемділік пен ұтқырлықты, сан қырлы шығармашылық қызмет пен өзін-өзі басқару, өзін-өзі ұйымдастыру жағдайындағы біліктілікті қажет етеді. Дәл осы салада да менің де біліктілігім жылма - жыл арттыру жолында болды. 2016-2017 оқу жылында білімімді жоғарлату жолында Бірінші санатты- ұстаздықты қорғадым. Содан кейін 2020-2021 оқу жылы мен 2022-2023 оқу жылдар аралығында Ресей мемлекетінің Уфа қаласындағы «Уфимский университетінде» Жоғарғы оқу орнындағы ҒАЛЫМ-дар даярлайтын Педагогика ғылымының Магистр мамандығы бойынша оқу орнымды тәмәмдадым. Сонымен қатар, 2023-2024 оқу жылдары еңбек жолындағы біліктілік санатымды «Педагог-модератор» біліктілік санатын қорғадым. Өйткені қазіргі жас буын - еліміздің келер күнгі келбеті.

Ұстаз... жаратылысынан өзіне айтылғанның бәрін жете жетік түсінген, көрген, естіген және аңғарған нәрселердің бәрін жадында жақсы сақтайтын, ешнәрсені ұмытпайтын, алғыр да аңғарымпаз ақыл иесі, мейлінше шешен, өнер-білімге құштар, аса қанағатшыл жаны асқақ және ар-намысын ардақтайтын, жақындарына да, жат адамдарына да әділ, жұрттың бәріне жақсылық пен ізгілік көрсетіп, қорқыныш пен жасқану дегенді білмейтін батыл, ержүрек болу керек.

Ақырын жүріп, анық бас,

Еңбегің кетпес далаға.

Ұстаздық еткен жалықпас,

Үйретуден балаға, – деп Абай атамыз айтқандай, білім нәрімен сусындатқан ұлағатты ұстаздарды шәкірттері әрдайым мақтан тұтары сөзсіз! Қажырлы ерен еңбектің арқасында шәкірт жүрегінен жол таба білген ұстаз болу – қандай бақыт!-деп өз естелігіммен, тандаған мамандығым – дара мамандық екенін білемін.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№ 14 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Көркем еңбек пәні мұғалімі
Шопанова Нүргүл Мырзатайқызы**

КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҒЫНДА ҰЛТТЫҚ ОЮ-ӨРНЕКТЕРДІ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ

Халықтық сәндік-қолданбалы өнер әлемдік көркем мәдениеттің негізі. Даналық пен әсемдіктің таусылмас қайнар көзі. Бұйымдардың бетіндегі әшекейлер ата-бабаларымыздың кейінгі ұрпаққа қалдырған мұрасы, негізінен бұйымдарды түрлі материалдарды пайдаланып өңдеу тәжірибесі арқылы жасалады.

Қолөнер халықтың әлеуметтік салт-тұрмысында алатын орнының қаншалықты биік, жоғары екеніне сене алсақ – оның ішінде қолөнерді нақышына келтіріп, әдемілік, әсемдік дүниенің ауқымын кеңейткен зергерлік сәндік бұйымдар. Қазақ халқының сәндік қолданбалы өнері арқылы оқушылардың технологиялық мәдениетін қалыптастырудың тиімді педагогикалық шарттарын іздестіру біздің зерттеу проблемамызды айқындауға негіз болды.

Жас мамандарды ұлттық игіліктер мен адамзаттық құндылықтардың, рухани мәдени мұралардың сабақтастығын сақтай отырып, ұлттық құндылықтарымызды әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті тұлға тәрбиелеуге жан-жақты даярлау қажет. Бұл орайда мамандардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыру, туған халқына құрмет, сүйіспеншілік, мақтаныш сезімдерін ұялату, ұлттық рухын дамыту, мәдениетін, өнерін, салт-дәстүрін, тарихи мұраларды қастерлеуге тәрбиелеу, білім мен біліктерін шыңдау – басты міндет.

Бұл бағыттың жүзеге асуын ғалымдар қазіргі кезде технологиялық білім беру тұжырымдамасында мамандарды қоғамдық өндірістегі қайта құрылған іске даярлау, олардың танымында ұлттық қолөнердің әлемдік көріністерін қалыптастыру, ой-өрісі мен кәсіби-шығармашылық қабілеттерін жетілдіру, білім және еңбек қабілеттерінің бірнеше түріне қатысу үрдісінде мамандарды даярлауға жағдайлар жасау мақсаттары қойылып отыр.

Мұның бәрі жалпы кәсіби шеберлік және дизайнерлік білім беруде жоғары мазмұнды даярлықты талап етеді. Өнер түрлері сан-алуан. Әр өнердің адам санасына, сезіміне, ой-өрісіне ықпал жасайтын, эстетикалық дамуына, көркемдік талғамның қалыптасуына үлкен мүмкіндік беретін, өзіндік мәнерлі бейнелік тілі, жасалу құралдары бар.

Қазақ халқының көне дәуірден өшпес мұрасы болып, ұрпақтан-ұрпаққа, әкеден балаға сабақтасып, өзіндік тарихымен, әдет-ғұрпымен, сәндік-көркемдік жолымен, көшпенді елімізді бүкіл әлемге өзінің ерекшелігімен таныта білген – қазақтың қолөнері.

Қазақтың ұлттық ою-өрнегі қазақ жерін мекендеген көшпелі тайпалар өнері әсерімен ғасырлар бойы қалыптасып, белгілі бір жүйеге келген ою-өрнек түрлері [1].

Қазақтың алғашқы ою-өрнек үлгілері Андронов мәдениеті мен байырғы сақ, гүн, үйсін өнері мұраларынан геометриялық, зооморфтық (жан-жануарлардың табиғи және фантастикалық бейнерлері), көгеріс өрнек пен қиял-ғажайып ою-өрнектер (аспанның, жердің символы) ретінде кездеседі.

Олар негізінен малгершілік, саятшылық, әдет-ғұрып, үй іші жабдықтары мен сән-салтанат бұйымдарын, батырлық қару-құралдарын әсемдеуге қолданылған. Тартымды жасалып, биязы

көркемделген өнердің көне мұралары (алтын тәтілер, ағаштан қыштан, өнделген теріден жасалған ыдыстар, түкті кілемдер мен кестелі заттар т.б.).

Қазақ оюы, қазақтың ою-өрнегі - үй-жиһаздарын, сәндік, тұрмыстық бұйымдар мен киімдерді нақыштап безендіруге қолданылатын өрнектер. Жаппай дамыған кезеңінде (19 ғасырдан кейін) қазақтардың үй жиһаздарын әшекейлеуге кең көлемде қолданған ою-өрнектерді, негізінен: зооморфтық, өсімдік сипатты, геометриялық, космогониялық түрлерге жіктеуге болады.

Олардың ішінде жануарлардың сыртқы пішініне, мүйізіне, тырнағына, мойнына, табанына, т.б. мүшесіне ұқсас ою-өрнектер халық арасына (зооморфтық түр) кең тараған. Зооморфтық ою-өрнек кебеже, жүкайяқ, әбдіре, асадал сияқты тұрмыстық бұйымдар әшекейінде жиі кездеседі. Аталған ою-өрнектер кебеже бүйірінде, көбінесе, тігінен бедерленіп, бос жерлерін толықтырған, ал төсектің жан ағашы белгілі бір ырғақпен түгел дерлік өрнектелген. Кейде оларды өсімдік сипатты өрнектермен сабақтастырып, жарасымды тұтас композиция құраған.

Ұсақ аңдардың табандарының іздері жүкайяқ, кебеже, асадалдың көрнекті жерлеріне салынған. Сонымен қатар бұл өрнек түрін үй жиһаздарының жиектерінен, бұрыштарынан кездестіруге болады. Зооморфтық өрнекте төрт түлік малдың абстракциялық пішіні ерекше орын алады. Оған мысал ретінде қошқармүйіз, төртқұлақ, түйетабан, ботамойын, түлкібас, құсқанат және тағы басқа оюларын атауға болады.

Қошқармүйіз оюы қазақ халқының бүкіл тыныс-тіршілігін танытады. Кей қолданыста ол қырықмүйіз, сыңармүйіз, арқармүйіз болып түрленіп отырады. Қошқармүйіз төрт тармақтан құралып, ортасы айқыш тәрізді болып келеді. Төртқұлақ өрнегі кебеже, жүкайяқтарды безендіруде кеңінен қолданылады. Ол ағаш бұйымдар бетінің кейде дәл ортасына, кейде бұрышына бедерленген. Ағаш бұйымдарда түлкібас, иттабақ, итемшек, қаракұс, құстұмсық, көбелек, ботамойын, түйетабан, шыбынның қанаты деп аталатын зооморфтық өрнектер ұшырасады. Олар, әсіресе, жүкайяқтарды, төсектерді өрнектеуге кеңінен қолданылады.

Үй жиһаздарында кең пайдаланылатын Қазақ оюының келесі бір түрі – өсімдік сипатты ою-өрнектер. Олар тұрмыстағы ағаш бұйымдарда жиі кездеседі. Жалпы өсімдік өрнегінің жапырақ, гүл, сабақша, өткізбе, шиыршық, тамыр түрінде және жаңадан ашылып келе жатқан жауқазын бейнесінде ұшырасады.

Өсімдік сипатты ою-өрнек, көбінесе, кебеже мен жүкайяқтардың, әбдірелердің беттерінде тігінен де, көлденеңінен де бедерленеді. Ал асадалдарда бұл ою-өрнектер бір-бірімен сабақтасып, тұтасқан түрінде беріліп отырады. Өсімдіктер ағаш бұйымдарда шебердің талғамына қарай әр қилы көрініс табады. Шебер оны өз талғамына орай жеке де, топтастырып та пайдаланған. Сондай-ақ, ағаш бұйымдарда өсімдік белгілері сабақтастырылған, шиыршықталған күйінде немесе шеңбер түрінде бедерленген. Бұл ою-өрнектің арасындағы бүгінде кең таралғаны ағаш сұлбасының абстракциялық түрдегі бейнесі. Аталған ою-өрнектің арасындағы келесі кең таралғаны – жапырақ тектес түрі. Жапырақтың, әсіресе, дара және топтасқан бейнелері көп қолданыс тапқан [2].

Үй жиһаздарында геометриялық ою-өрнек түрі жиі кездеседі. Ол барлық дерлік бұйымдарда орын алады, көбінесе, жалпы композиция құру барысында негізгі күрделі ою-өрнектерді жалғастырушы, толықтырушы рөлін атқарады. Кейде әр қилы орындалған сызықшалар көлбеу орналасса, бір тұстарда қосарласа тартылады. Ол үй жиһазының жиектеріне, бүйірлеріне, қапталдарына нақышталады. Көбінесе, кебеже, әбдіренің орта тұсында шеңбер, сызық түрінде бедерленеді. Сондай-ақ, үй бұйымдарында геометриялық ою-өрнектердің үшбұрыш, төртбұрыш, сүйірбұрыш, айқышты, сопақша түрлері де кездеседі.

Қазақ жиһаздарында космогониялық ою-өрнек те кең таралған. Ол кебеже мен әбдіре бетінің дәл ортасында, көбінесе, күн бейнесінде бейнеленіп, айналасына ұсақ жұлдызшалар, бұлт, толқын салынады. 20 ғасырдың 60-80 жылдары Маңғыстау шеберлерінің қолынан шыққан кейбір үй жиһаздарында жұлдыз, балға мен орақ көп кездеседі. Ағаш бұйымдарда космогониялық ою-өрнектердің “жұлдыз”, “шұғыла”, “төртқұлақ”, “бітпес”, “шимай” деп аталатын түрлері кеңінен қолданған.

Аталған ою-өрнектер, негізінен, ағаш бұйымдарында бірнеше рет қайталанып, ырғақ заңдылығымен орындалады. Космогониялық ою-өрнектер үй жиһаздарының орта тұсында және жиектерінде бедерленген. Мәселен, күн бейнесі, оның шұғыласы ағаш бұйымдарының ортасында шеңбер түрінде бедерленсе, ай бейнесі көбінесе қыз жасауларында жаңа ай күйінде өрнектеледі. Ал, толқын тәріздес шумақталған бұлт бейнесінің сыртқы пішіні бұйымдардың жиектерінде беріледі. Ағаш

бұйымдарында көрініс тапқан ою-өрнек түрлері мен олардың мазмұны қазақтар арасында ағаш ойыштаудың біршама жақсы дамығандығын аңғартады.

Ою-өрнек ісі тым ерте заманнан бастап-ақ қолөнерінің барлық түріне бірдей ортақ әсемдеп әшекейлеудің негізі болып келді. Ою деген сөзбен өрнек деген сөздің мағынасы бір. Бұл сөздің ұғымында бір нәрсені ойып, кесіп алып жасау немесе екі затты оя кесіп қиюластырып жасау, бір нәрсенің бетіне ойып бедер түсіру деген мағына жатады. Ал өрнек дегеніміз әр түрлі ою, бедер, бейненің, күйдіріп, жалатып, бояп, батырып, қалыптап істеген көркемдік түрлердің, әшекейлердің ортаң атауы іспеттес.

Қазақ ою-өрнектерінің атаулары мен бейнелері ғасырлар бойы дамып келе жатқан адамдардың интеллектуалдық эстетикалық дүниетанымынан туған көркемөнер туындысы. Космосқа байланысты ғарыштаты (космогония) элементтері ежелгі көшпенділердің (андрон, сақ, ғұн, түркі) дүниетанымында, тұрмысында кеңінен қолданған. Қазақтың рухани мәдениетінде кездесетін ғарыш, ғарыштаты рәміздеріне қатысты наным-сенімдер мен ырым-тыйымдар бүгінде біздің рухани мәдениетімізде сақталған. Көшпенділерде бұл таңбалар ежелден «табиғаттың тылсым күштері мен тіл-көзден сақтайды» деп ұққан [3].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қ. Әмірғазин. Қазақ қол өнері. -Алматы. Дайк пресс., 2004 ж.
2. С. Асанова., А.Птицина, Қазақ ұлттық киімдері және қолөнері тарихы. Фолиант. Астана, 2008 ж.
3. Арғынбаев Х. Қазақ халқының қол өнері. -Алматы: Өнер, 1987ж.

**«Алматы облысы білім басқармасының Жамбыл ауданы бойынша білім бөлімі» ММ
«Ақтерек ауылындағы орта мектеп жаманты бастауыш мектебімен» КММ
Физика пәнінің мұғалімі, магистрі, педагог-зерттеуші
Ережепова Жанар Мухамеджановна**

БИОИНФОРМАТИКА ЖӘНЕ СИНЕРГЕТИКА

Аңдатпа. Жалпы орта мектепте сапалы оқыту технологиясы «Биоинформатика және Синергетика» БЖС Ф.Я. Вассерман көптеген Қазақстандық және Халықаралық педагогтардың тәжірибесін оқып зерттеп, «БЖС» білім беру технологиясын тамаша қарастырып, оқытудың жаңа жүйесін құрды. Бұл технологияны қолдану-оқушының жылдам ойлау, есте сақтау, оқу үлгерімін жетілдіру сияқты қабілеттерін жақсы дамытады. Физика пәні бойынша 7 сыныпқа арналған әдістемелік құралды орысшадан қазақшаға аударып ұсынып отырмын. Мен жалпы кітаптың бір бөлігін жариялауға ұсынамын.

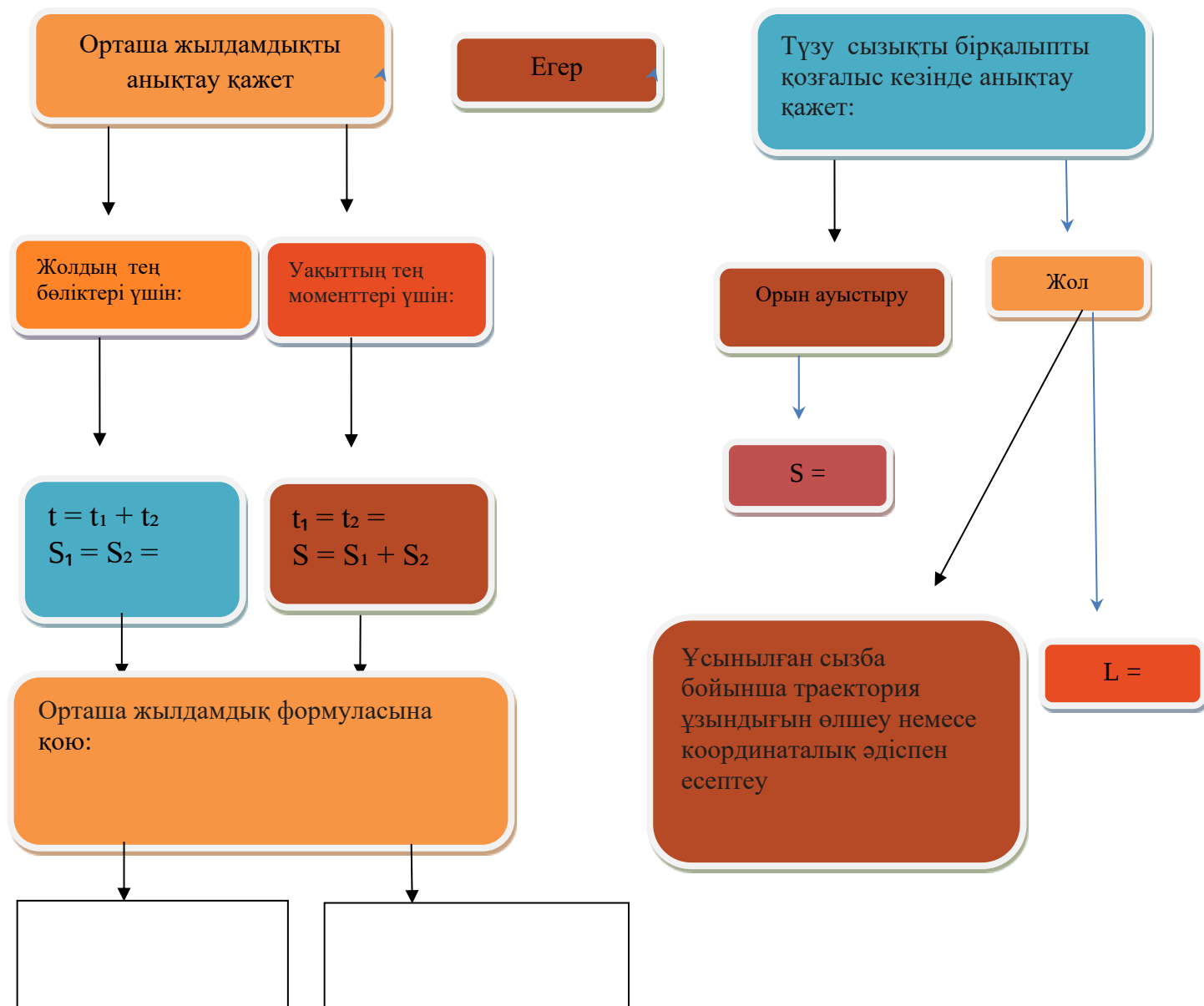
Аннотация. Технология качественного обучения в общеобразовательной школе «Биоинформатика и Синергетика» (БЖС) Ф.Я. Вассермана была тщательно изучена на основе опыта многих казахстанских и международных педагогов. В результате была разработана новая система обучения, основанная на образовательной технологии «БЖС». Применение этой технологии значительно развивает у учащихся такие способности, как быстрое мышление, запоминание и успеваемость. Я перевела методическое пособие по физике для 7 класса с русского на казахский язык и предлагаю его вашему вниманию. В данной работе представлена часть книги.

Abstract. The high-quality teaching technology "Bioinformatics and Synergetics" (BzS) by F.Ya. Wasserman has been thoroughly studied based on the experience of many Kazakhstani and international educators. As a result, a new teaching system based on the "BzS" educational technology has been developed. The application of this technology significantly enhances students' abilities, such as fast thinking, memorization, and academic performance. I have translated a methodological guide for 7th-grade physics from Russian into Kazakh and present it to your attention. This work includes a part of the book.

«Технологиялық стандарт ҚР-ның негізінде құралған БжС технологиясы. Бұл технологиялық процесте оқытуды сапалы, стандартты түрде қолданылады, эффектілі қортынды береді».

Тірек сөздер: Жол, қозғалыс, траектория, жылдамдық, уақыт, қашықтық, ұзындығы, вектор, тік бағытталған түзу кесінді, бірқалыпты қозғалыс, жылдамдық өлшем бірліктері, орташа жылдамдық, лездік жылдамдық, бірқалыпсыз қозғалыс, километр, метр, сызық, механикалық қозғалыс, дененің өзгеруі, кеңістік.

Ф 7 №1 «Жол. Орын ауыстыру. Жылдамдық»

Жаттығу 1. Жол. Орын ауыстыру. Жылдамдық

№	ТҚШ	АҚШ	ЖҚШ
1	Велосипедші 5 сағат 30 минутта 99 км жол жүрді. Велосипедші қандай орташа жылдамдықпен қозғалды? (5 м/с)	Мотоциклші 2 сағатта 90 км жол жүрді. Ал келесі 3 сағат бойы ол 54 км/сағ жылдамдықпен қозғалды. Мотоциклшінің барлық жолдағы орташа жылдамдығы қандай? (14 м /с)	Егер 5 сағат бойы дене 100 км/сағ жылдамдықпен, 3 км - 54 км/сағ жылдамдықпен, ал 1 км - 72 км/сағ жылдамдықпен жүріп өтті. Дене қандай орташа жылдамдықпен қозғалған? (≈ 27,6 м/с)
2	Шаңғышы 3 сағатта 20 км жол жүрді. Оның орташа жылдамдығын есептеңдер? (≈1,85 м/с)	Велосипедші жолдың бір бөлігін 10 с ішінде 4 м/с жылдамдықпен жүріп өтті. Келесі 400 метрді 8 секундта жүріп өтті. Велосипедшінің орташа жылдамдығы қандай? (24,4 м/с)	Егер дене 80 метрді 24 м/с жылдамдықпен, 5 метрді 5 м/с жылдамдықпен және тағы 50 метрді 36 км/сағ жылдамдықпен жүріп өтті. Дене қандай орташа жылдамдықпен қозғалған? (14,5 м/с)
3	30 секунд ішінде пойыз 72 км/сағ тұрақты жылдамдықпен қозғалды. Осы уақыт аралығында пойыз қандай қашықтық жүрді? (600 м)	Бірінші сағат ішінде 100 км жол жүрді, ал келесі сағат ішінде 72 км/сағ жылдамдықпен қозғалды. Дененің орташа жылдамдығын есептеңдер? (24 м/с)	Егер ол 20 минут ішінде 10 м жол жүрсе және келесі 10 минут ішінде 5 м/с жылдамдықпен жүріп өтті. Жолдың барлық бөлігіндегі орташа жылдамдық 1,5 м/с. Жолдың бірінші бөлігіндегі дененің орташа жылдамдығы қандай? (- 0,25 м/с)
4	Үйден мектепке дейінгі 900 м қашықтықты оқушы 15 минутта жүріп өтті. Оқушының орташа жылдамдығы қандай? (1 м/с)	Дене 20 минут ішінде 500 метр жол жүрді және тағы 30 минут 36 км/сағ жылдамдықпен қозғалды. Дененің орташа жылдамдығын есептеңдер? (6,17 м/с)	Егер дене 10 км жолды 72 км/сағ жылдамдықпен қозғалып, ал 20 км жолды 54 км/сағ жылдамдықпен жүріп өтті. Дененің осы жолдағы орташа жылдамдығы қандай? (≈16,4 м/с)
5	Велосипедші 10 минутта 3 км жол жүрді. Велосипедші қандай жылдамдықпен қозғалған? (5 м/с)	Автомобиль 30 км жолды 72 км/сағ жылдамдықпен жүріп өтті, ал 50 км жолды 20 минутта жүріп өтті. Автомобильдің орташа жылдамдығын анықтаңдар? (≈29,6 м/с)	Егер автомобиль жолдың алғашқы 50 км қашықтықты 90 км/сағ жылдамдықпен, 10 метрді 5 км/сағ жылдамдықпен, ал 8 км қашықтықты 15 м/с жылдамдықпен жүріп өтті. Автомобильдің осы жолдағы орташа жылдамдығын анықтаңдар? (≈23 м/с)

г. Алматы

Товарищество с ограниченной ответственностью "Частная школа "АНИСА""

Директор, педагог-исследователь, магистр педагогических наук

Дәулетияр Шынар Бектасқызы

Соавтор: Карлинова Румиям Шамшидиновна преподаватель английского языка частой школы «ANISA»

РАБОТА И ПРОЦЕСС РАЗВИТИЯ ЧАСТНОЙ ШКОЛЫ “АНИСА”

Аннотация: В статье подробно рассматривается деятельность и основные направления развития частной школы, специализирующейся на углублённом изучении английского языка и математики. Освещены ключевые методики преподавания, включая использование сингапурского метода, карт "Табата" и программы "Интеллектум", которые способствуют формированию аналитического, критического и творческого мышления у учащихся.

Особое внимание уделено применению инновационных подходов к обучению, таких как интерактивные технологии, использование носителя языка для создания аутентичной языковой среды, а также проведение спикинг-клубов для развития разговорной речи.

В статье также подчёркивается важность индивидуального подхода в образовательном процессе, который позволяет учитывать особенности каждого ученика, его уровень подготовки и интересы. Приведены примеры того, как современные технологии и методы обучения интегрируются в учебный процесс для повышения его эффективности и увлекательности.

Основное внимание сосредоточено на развитии когнитивных, языковых и математических навыков, а также на формировании у учеников способности применять полученные знания в реальной жизни. Статья подводит итог, что частная школа создаёт уникальные условия для всестороннего и гармоничного развития детей, обеспечивая их успешную подготовку к вызовам современного мира.

Ключевые слова: Частная школа “Аниса”, сингапурский метод, английский язык, карты "Табата", индивидуальный подход, Speaking Clubs, инновационные технологии.

Основной текст

Современные частные школы занимают важное место в системе образования, выполняя ключевую роль в формировании качественного образовательного пространства. Они предлагают инновационные методы обучения, которые ориентированы на развитие всесторонних навыков и способностей учеников, а также внедряют индивидуальный подход к каждому ребенку. Благодаря этому такие школы способны создать условия, в которых учащиеся могут наиболее эффективно раскрыть свой потенциал и подготовиться к жизни в современном высококонкурентном мире.

Наша частная школа “Аниса”, специализирующаяся на углубленном изучении английского языка и математики, стремится обеспечить своим ученикам образование, соответствующее высоким стандартам и требованиям сегодняшнего дня. Мы активно применяем современные педагогические методики, направленные на развитие критического мышления, креативности и уверенности в себе. Особое внимание уделяется индивидуальной поддержке каждого ученика, что позволяет учитывать его личные особенности, уровень подготовки и интересы.

В данной статье подробно рассмотрены особенности работы нашей школы, ключевые методики и подходы, которые мы применяем в образовательном процессе. Также будет представлен перечень рекомендуемой литературы, которая способствует углублению знаний и расширению кругозора учащихся.

Ценности частной школы “Аниса”

I. Доброта

- Ценить людей вокруг вас
- Умение вести здоровый образ жизни
- Умение соблюдать правила гигиены и техники безопасности
- Умение поддерживать позитивное эмоциональное состояние
- Умение справиться с тревогой и стрессом

II. Ответственность

- Умение следовать общим правилам и нормам
 - Способность брать на себя ответственность за обучение и самообразование
 - Быть экологически сознательным
 - Умение выражать осознанную гражданскую позицию, проявлять патриотизм в действии
- /ответственность за сохранение и развитие национальных ценностей: родного языка, культуры, обычаев, традиций и т.д./

- Способность принимать решения и шаги, ведущие к позитивным изменениям

III. Честность

- Способность поддерживать стандарты и правила добросовестности
- Способность распознавать и объективно оценивать свои сильные и слабые стороны, а также принимать обратную связь от других с целью улучшения своего развития.

IV. Уважение

- Способность поддерживать этичное поведение
- Понимание и принятие разных мнений
- Уметь относиться к людям, группам людей, культурам, нациям и странам с пониманием и уважением.

V. Желание учиться

- Уметь размышлять о собственном обучении и преподавании
- Способность адаптировать и применять свои знания, навыки и умения в новых ситуациях
- Умение управлять временем, ресурсами и собой для саморазвития
- Способность развивать личные качества посредством знаний и навыков

VI. Сотрудничество

- Умение вовлекать других в групповую работу
- Умение слушать и слышать других
- Умение работать в команде
- Возможность поделиться своим опытом с другими
- Возможность помогать другим
- Возможность приносить пользу окружающей среде

Миссия нашей школы «Аниса»

1. Содействовать повышению качества образования обучающихся, формированию и всестороннему развитию их мышления, развитию качеств добросовестного гражданина в рамках программы «Интегрированное образование», обновлению их сознания, изменению их мировоззрений и жизненных принципов.
2. Воспитать любознательную, конкурентоспособную, нравственно компетентную, функционально грамотную, высокотворческую, образованную и духовно богатую личность, занимающуюся научными исследованиями.
- 3.

Уклон на английский язык

Английский язык занимает центральное место в образовательной программе нашей школы, выступая важнейшим инструментом для подготовки учеников к успешной жизни и карьере в глобализованном мире. Для эффективного развития языковых навыков мы внедряем уникальные подходы, такие как привлечение носителя языка, что позволяет создать аутентичную языковую среду. Такой формат обучения способствует не только освоению правильного произношения и живой лексики, но и углубленному пониманию культуры англоговорящих стран.

Для усиления коммуникативных навыков регулярно проводятся спикинг-клубы (Speaking Clubs), где учащиеся могут практиковать разговорную речь в непринужденной и дружеской обстановке. Эти встречи помогают развивать уверенность в общении на английском языке, совершенствовать навыки ведения диалогов и дискуссий, а также преодолевать языковой барьер. [1]

Особое внимание в нашей школе уделяется использованию интерактивных материалов и современных технологий, которые делают процесс изучения английского языка максимально увлекательным и эффективным. Уроки включают просмотр тематических видеоматериалов, выполнение заданий на специализированных онлайн-платформах и участие в ролевых играх, моделирующих реальные жизненные ситуации. Такой подход позволяет ученикам не только запоминать правила и слова, но и сразу применять их на практике, что значительно ускоряет процесс обучения. [2]

Благодаря комбинации традиционных и современных методов обучения наша программа мотивирует учащихся активно осваивать язык, формируя фундамент для их будущих академических и профессиональных успехов.

Математическое образование

Математическое образование играет ключевую роль в учебной программе нашей школы "Аниса", занимая центральное место среди дисциплин. Мы используем сингапурский метод обучения, который доказал свою эффективность в развитии аналитического мышления, навыков решения сложных задач и способности применять знания в реальной жизни.

Основой этого метода является акцент на визуализацию, манипулятивные действия и практическое использование математических знаний. Ученики изучают ключевые понятия через работу с дидактическими материалами, такими как модели, графики, схемы и другие инструменты, позволяющие лучше понять и закрепить изучаемый материал. Такой подход помогает учащимся не только запоминать формулы и правила, но и глубже осмысливать связи между математическими концепциями. [3]

Одной из ключевых особенностей сингапурского метода является использование блоковых моделей. Эти визуальные инструменты позволяют учащимся представлять и анализировать задачи, что упрощает поиск решения и способствует развитию логического мышления. Работа с моделями помогает ученикам освоить сложные темы, такие как пропорции, дроби и алгебраические выражения, в более понятной и увлекательной форме.

Сингапурский метод направлен на формирование самостоятельного мышления, уверенности в своих силах и навыков решения задач различной сложности. Благодаря такому подходу наши ученики не только получают глубокие знания математики, но и развивают аналитические и логические способности, которые являются важной основой для их будущих академических и профессиональных успехов. [4]

Использование инновационных методик

В нашей школе активно внедряются современные образовательные методики, направленные на развитие когнитивных способностей учащихся и повышение эффективности учебного процесса. Среди таких методик особое место занимают карты "Табата" и программа "Интеллектум", которые доказали свою результативность в различных образовательных направлениях.

Карты "Табата" представляют собой уникальный инструмент, позволяющий ученикам легко запоминать и воспроизводить новую информацию благодаря повторениям в игровой форме. Этот метод особенно эффективен для изучения иностранных языков и математики, поскольку он развивает оперативную и долговременную память, а также укрепляет логическое мышление. Игровая природа упражнений делает процесс обучения увлекательным и мотивирующим, что помогает ученикам лучше усваивать материал и применять его на практике. [5]

Программа "Интеллектум" ориентирована на всестороннее развитие когнитивных навыков учащихся, таких как критическое мышление, умение решать задачи и проявлять креативность. Она включает тщательно разработанные упражнения, направленные на улучшение памяти, концентрации внимания и способности анализировать информацию. Благодаря использованию этой программы ученики учатся структурировать свои мысли, находить нестандартные подходы к решению проблем и уверенно справляться с учебными и жизненными вызовами. [6]

Комплексное использование методик "Табата" и "Интеллектум" позволяет нашей школе создавать условия для формирования у учеников ключевых навыков, которые необходимы в современном мире. Эти подходы помогают не только улучшать учебные результаты, но и развивать уверенность в себе, самостоятельность и стремление к постоянному развитию, что закладывает прочный фундамент для их будущих академических и профессиональных успехов.

Индивидуальный подход и развитие учеников

Одним из главных принципов нашей школы является индивидуальный подход к обучению, который позволяет максимально учитывать особенности каждого ученика. Мы уделяем внимание уровню подготовки, темпам усвоения материала, интересам и предпочтениям каждого ребёнка. Благодаря этому удаётся создать комфортную образовательную среду, в которой ученики чувствуют себя уверенно и мотивированы к учебе.

Малые группы, в которых проходят занятия, позволяют преподавателям сосредотачивать внимание на потребностях каждого ученика. Такой формат обучения способствует более глубокому пониманию материала, созданию доверительных отношений между учителями и учениками, а также помогает детям раскрыть свой потенциал. В результате ученики достигают высоких академических результатов, становятся более уверенными в себе и получают удовольствие от процесса обучения.

Особое внимание в нашей школе уделяется развитию личных качеств и стремления к достижению целей. Мы активно поощряем участие учеников в различных конкурсах, олимпиадах, проектах и других интеллектуальных и творческих мероприятиях. Такой подход помогает детям развивать уверенность в своих силах, умение выступать перед аудиторией, работать в команде и добиваться успехов в разных сферах.

Благодаря индивидуальному подходу и поддержке наших педагогов, ученики не только успешно осваивают учебную программу, но и формируют навыки, которые станут залогом их успешной учебы, дальнейшей карьеры и личного роста. [7]

Заключение

Наша частная школа "Аниса" с углубленным изучением английского языка и математики предоставляет своим ученикам широкие возможности для всестороннего и гармоничного развития, готовя их к успешной адаптации в быстро меняющемся современном мире. Мы не только передаём знания, но и учим использовать их в реальной жизни, формируя у детей навыки, необходимые для достижения высоких целей.

Инновационные методики, такие как сингапурский метод обучения, карты "Табата" и программа "Интеллектум", позволяют сделать процесс обучения увлекательным, эффективным и ориентированным на индивидуальные потребности каждого ученика. Важную роль в образовательной программе играет участие носителя языка, что создаёт аутентичную языковую среду, способствует погружению в культуру и значительно ускоряет процесс освоения английского языка.

Наша школа является уникальным образовательным пространством, где сочетаются современные технологии, инновационные подходы и традиционные ценности. Мы стремимся воспитывать уверенных в себе, целеустремлённых и творческих личностей, которые будут успешно справляться с вызовами сегодняшнего мира и станут достойными гражданами завтрашнего общества.

Мы гордимся тем, что создаём среду, в которой ученики не только развиваются интеллектуально, но и приобретают важные жизненные навыки, становясь лидерами, готовыми к большому свершению.

Библиография

1. Harmer, J. "The Practice of English Language Teaching." Pearson Education, 2015.
2. Brown, H. D. "Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy." Longman, 2001.
3. Yeap Ban Har. "Teaching Primary Mathematics." Marshall Cavendish Education, 2013.
4. Bartolini Bussi, M. G., & Sun, X. "Building the Foundation: Whole Numbers in the Primary Grades." Springer, 2018.
5. Jensen, E. "Brain-Based Learning: The New Science of Teaching and Training." Corwin Press, 2020.
6. Sternberg, R. J. "Successful Intelligence: How Practical and Creative Intelligence Determine Success in Life." Plume, 1997.
7. Gardner, H. "Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences." Basic Books, 2011.
8. Нурғалиева, Ш. "Методы преподавания математики в школе." Алматы: Мектеп, 2010.
9. Сатпаева, А. "Казахский язык: методика преподавания и практическое руководство." Астана: Ел Орда, 2015.
10. Смагулов, К. "Инновационные технологии в образовании." Караганда: Болашак, 2018.

**Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Есік қаласы
№6 қазақ орта мектеп-лицейі
Биология пәні мұғалімі
Серғазынова Мөлдір Санатқызы**

КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ – САПАЛЫ БІЛІМНІҢ КЕПІЛІ

Биология пәні мұғалімі ретінде менің педагогикалық қызметімде қазіргі таңда жаңартылған білім беру мазмұнының негізінде критериалды бағалау технологиясы білім мен тәрбиенің қос қанатына айналды. Себебі бағалаудың ішіндегі объективті бағалау қажеттілікке айналды. Оқушының өзін емес, орындалған тапсырмасын бағалау, дескрипторларды дұрыс құра білу, оны сауатты қолдану, оқушының өз - өзіне сенімділігін, қатені табуын, онымен түзету жұмыстарын жасауын басқа да көптеген моральдік ақаулардың алдын алады. Цифрлық заманның талабына сай жан жақты қабілетті, ой өрісі дамыған, өзіне де өзгеге де сыни тұрғыдан қарайтын, жарқын болашаққа талпынысы зор, жаңаны табатын, рухани кемелденген тұлға болып өсуінің кепілі ол қазіргі партада отырған оқушының қарапайым күнделікті еңбегін, өнімдерін сауатты бағалауда жатыр.

Критериалды бағалау жүйесінде:

- Тек қана оқушы жұмысы бағаланады;
- Орындалған жұмыс алдын ала белгілі үлгі (эталонмен) салыстырылады;
- Оқушы өзінің жұмысын бағалауға мүмкіндік беретін нақты бағалау алгоритмін біледі және ата-анасына ақпарат бере алады;
- Критериалды бағалау белгілі оқу мақсаты бойынша бағаланады

Критериалды бағалаудың маңызы, мұғалімдер үшін:

- Сапала нәтижеге әкелетін критерийлер құрастыруға;
- Өз іс-әрекетін саралап және болашаққа жоспарлай алатын мәліметтер алуға;
- Сабақ берудің сапасын арттыруға;
- Оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқытудың әр тұлғаға арналған ауқымын жоспарлауға;
- Бағалаудың әртүрлі әдістерін пайдалануға;
- Оқу бағдарламасын қолжетімді ету үшін ұсыныстар енгізуге

Оқушылар үшін:

- Танымдық қабілеті мен ойлау деңгейін арттыратын оқытудың әртүрлі әдістерін пайдалануға;
- Табысқа жетелейтін бағалау критерийлерін түсінуге;
- Өзін және өзгелерді бағалау арқылы кері байланысқа түсуге;
- Сыни ойлауына, еркін ойын айтуына, өзінің білімін көрсетуге

Ата-аналар үшін:

- Баласының білім сапасының дәлелдемелерімен танысуға;
- Оның оқуындағы табыстылықты бақылауға;
- Оқуына қолдау көрсету үшін бағыт алуына мүмкіндік туғызады.

Критериалды бағалау ұғымын Р.Глейзер (1963) деген ағылшындық ғалым қолданған. Қазіргі күні бұл бағалау жүйесін дүниежүзінің алдыңғы қатарлы елдері кеңінен қолданып отыр. Ең алдымен сабақтың оқу мақсатына орай критерийлер беріледі. Қарапайым тілмен айтқанда, критериалды бағалау – бұл баланың сабақтың мақсатына жетуін бағалайтын өлшемдер. Әр мектепте критериалды бағалаудың өз үйлестірушілері болуы керек. Бүкіл бағалау үдерісін сол үйлестірушілер жоспарлайды, ұйымдастырады

және өткізуді басқарады. Бұрын оқушы білімін «Мына бала тапсырманы жақсы орындады, ана бала одан төменірек деп» салыстырмалы түрде бағалайтынбыз. Ал қазір баланы бір бірімен салыстырудың қажеті жоқ, орындаған жұмысын дескрипторға саласың, бағаланады. «Көштің жүре түзелетіні» белгілі, десек те, Мағжан Жұмабаевтың «Қазақтың тағдыры да, келешек ел болуы да мектебінің қандай негізде құрылуына барып тіреледі» деген ойы менің күнделігімнің бас жағында жазылып тұр. Дана халқымыздың тектілігін, сауатын, даналығын әр қадамымда ескеріп отырамын. Биология ғылымы өте бай, қуатты ғылым, сол ғылымды тиімді, әсерлі, ғылыми тілде жеткізу көп жылдық еңбекті талап етеді. Ал мен жас маманмын, жаңа технологиялар, жасанды интеллектіні игеріп үйреніп, тәжірибемде қолданып келемін. Болашағыма, оқушыларымның алар асуларының биік боларына сенімім мол. Еліміз өркендеп, әр қазақ баласының жұлдызы жарқырай берсін деген тілегім бар. “Мақсатыңа жете алмай жүрсең, мақсатыңды емес оған апарар әдісің мен тәсіліңді өзгерт” дегендей биологияның форматын әр түрлі онлайн платформалар арқылы озық қолдануды қолға алып жатырмын. Алда әлі талай биіктер мен қызықты әлем күтіп тұрғанына сенемін.

Астана қаласы

«Бауыржан Момышұлы атындағы №53 мектеп-лицей» ШЖҚ МКК

Тарих пәні мұғалімі

Алиев Ербол Ермаханович

«ОЙШЫЛ» КЛУБЫ – ТӘРБИЕ ОРДАСЫ

Қоғамның даму тенденцияларын жаһандық ақпараттандыру бағытына өзгерту, жаңа ақпараттық ортаны қалыптастыру қазіргі заманғы мектептің алдына жаңа міндеттер қояды. Сондай міндеттердің бірі – жеке тұлғаны қалыптастыру үшін жағдай жасау. Бұл жағдайда білім алушылар белсенді танымдық процеске, бірлескен жұмысқа, өз пікірін қалыптастыру мақсатында ынтымақтастыққа, белгілі бір мәселені зерттеу мүмкіндігіне, зияткерлік мүмкіндіктерін сынауға қатысады.

Бүгінгі таңда мектептерде ежелгі интеллектуалды пікірсайыс ойыны белсенді қолданылады аталған клубтарды құрудағы мақсат: оқушылардың азаматтық ұстанымын, өз іс-әрекеттері үшін өздері мен қоғам алдындағы жауапкершілігін қалыптастыру, елдегі өзекті жағдайларды талдау және көпшілік алдында талқылау арқылы шығармашылық және сыни ойлау қабілетін дамыту.

Оқу үдерісіндегі пікірталас сабақтың бір түрі және сабақтың элементі ретінде, ал сабақтан тыс іс-әрекетте белгілі бір ережелерге сәйкес жүргізілетін пікірталастың ерекше түрі болып табылатын интеллектуалды ойын ретінде әрекет етеді.

Астана қаласы, Бауыржан Момышұлы атындағы №53 мектеп-лицейінің «Ойшыл» дебат клубы өз жұмысын 2009-2010 оқу жылында ресми түрде бастады. Аталған клубты құрудағы мақсат: озық әрі еркін ойлы, сыни пікірі бар оқушылар тұлғасын қалыптастыру болатын.

Он бес жылдан астам тарихы бар клубтың ең алғашқы шәкірттері 1993 жылғы аға буын және 1995-96 жылғы кіші буыннан тұратын топтар болды. Осы оқушыларды клуб аясында ұйымдастырып, аудандық, қалалық дебат турнирлеріне дайындай бастадым.

Дебат саласындағы 2006 жылы Еуразия ұлттық университетінің тарих-филология факультетінде оқып жүрген кезімнен бастау алған тәжірибем бұл істі жемісті, нәтижелі жүргізуіне ықпал етті. Тәжірибе мен үздіксіз еңбек, оқушыларыма деген сенім мен үміт ақталып өз жемісін берді. 2010-2011 оқу жылынан бастап аудандық, қалалық турнирлерде топ жарып, Астана қаласының Республикалық турнирдегі намысын қорғап шықтық. Қанжығаға аудандық, қалалық және республикалық кубоктарды байладық.

Клуб тарихында осы уақытқа дейін мүше болған, қазірде мектеп, ЖОО бітіріп, бір-бір маман иесі атанып отырған түлектеріміз қай саланы таңдаса да жемісті еңбек етуде. Тіпті «Ойшыл» клубының бір кездегі мүшесі Мырзатай Асыл бүгінде кәсіби еңбек жолын «Республикалық қосымша білім беру» оқу-әдістемелік орталығының дебатты дамыту бөлімінде жалғастыруда.

Дебат клубы оқушыларды шешендікке, мәселенің шешімін жылдам табуға, тез ойлануға, ойын жүйелі жеткізуге ғана үйретіп қоймайды, клуб – оқушылардың өзара қарым-қатынасқа, ұжымдық әрекетке, өзін-өзі басқаруға, өзінен кішілерге тәлімгер болуға үйрететін алаң. Бұл тұрғыдан, клуб жұмысын оқушылар өздері басқарып келеді. Олар кіші топтарға жетекшілік етіп, қажет кезде төрешілік

атқарып, тренинг те өткізеді. Кезіндегі талмай атқарған еңбектің арқасында қазіргі міндетім – сырттай бақылау, бағыт-бағдар беру, турнирлерді ұйымдастыру.

Өзім еңбек етіп жатқан ұжымдағы клубтың жұмысы осылайша бір жолға қойылған соң, аудан мектептерінің дебат қозғалысын дамытуды мақсат етіп, қазіргі таңда Астана қаласы Алматы ауданы бойынша дебат координаторы жұмысын қосымша атқарып жүрмін. Бұл бағыттағы жұмыста оқушылар сарайындағы «Ұшқыр ой» дебат алаңымен, «Республикалық қосымша білім беру» оқу-әдістемелік орталығымен тығыз байланыста жүргізіледі. Дебат бағдарламасы бойынша тәжірибе жетілдіру курстарын ұйымдастырамыз.

Жетекшісі ретінде «Ойшыл» дебат клубын осы жұмыстарға үнемі тартып отырамын. Нәтижесінде ойшылдықтар 2015-2024 жылдар аралығында аудан және қала бойынша 26 турнир, 30-ға жақын тренинг, тәжірибе алмасу аландарын ұйымдастырған екен.

Қазір Бауыржан Момышұлы атындағы мектеп-лицейінің «Ойшыл» дебат клубы 5-сынып оқушыларынан тұратын 25 оқушыны дебат курсынан өткізуде. Яғни, клуб мүшелері өздеріне лайықты ізбасарлар дайындауда. Аталмыш курс мақсаты:

- ✓ қатысушыларға риторика және пікірсайыс дағдыларына үйрету;
- ✓ өз көзқарасын қорғай білу қабілетін қалыптастыру, оны қорғаудың қысқа, дәлелді, дәйекті тәсілін меңгерту;
- ✓ логикалық ойлау дағдыларын, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білуге үйрету;
- ✓ төзімділікті қалыптастыру, қарсыластардың пікірін құрметтеуге тәрбиелеу;
- ✓ жасөспірімдердің ой-өрісін кеңейту, зияткерлік және мәдени деңгейін арттыру;
- ✓ оқушылар арасында пікірталас қозғалысын насихаттау болып табылады.

Оқушыларымыз дебаттың ең алғашқы сатысы болып табылатын Карл Поппер форматында өз білімдерін жетілдіруде. Қатысушылар теориялық білімдерін тәжірибемен ұштастырып, алаңда спикер ретінде сөз сөйлеп, өз позициясын дәлелдеуге, қорғауға машықтанып жатыр. Біз үшін жыл сайын ұйымдастырылатын үйреншікті жұмыс болғанымен, қатысушылардың алғашқы сөз сөйлегендегі қобалжуын, жауапкершілікпен дайындалуын, бірін-бірі қолдауын, ұйымдастырушылардың сынын естіп қалмайын деген ойларын жақсы түсінеміз. Бір кездері клуб мүшелерінің барлығы да осы сатыдан өткен. Сондықтан да бүгінгі жаңа қатысушылардың күні ертең өз ойын ашық, еркін, дәлелді түрде жеткізе алатын, қоғамдағы кез келген мәселеге объективті қарап, үн қосатын, өз көзқарасы қалыптасқан, жан-жақты тұлғаға айналарына сенімдімін. Себебі «Ойшыл» клубы – тұлға тәрбиелеу алаңы.

**Жамбыл облысы, Байзақ ауданы
№2 орта мектебі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Почтаева Жанат Узакбековна**

ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ - ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚ

Аңдатпа: Бұл мақалада қазақ тілі мен қазақ әдебиеті сабақтарында ұлттық құндылықтың маңыздылығы қарастырылады. Оқушылардың күнделікті өмірде тілдік дағдыларды тиімді пайдалана білуі, мәтіндерді талдау, өмірде қолдана білу өзекті болып отыр. Бұл- оқушылардың тілдік құзыреттілігін арттыруға және олардың ұлттық тәрбиені бойына сіңіруі қарастырылады.

Түйінді сөздер: рухани құндылық, оқу процесі, технологиялар

Тәрбие – ұрпақты биік мұратқа жетелейтін сапалы білімнің тұғыры. Ұлттық құндылықтармен сусындап өскен ұрпақ ұлағатты болмақ. Дәл осы өскелең ұрпағымыз ұлттың сапасын құрайды. Сондықтан да қадір-қасиет, ар-намыс, адалдық, патриотизм, жауапкершілік, әдептілік, мейірімділік, сүйіспеншілік, үлкенге ізет, кішіге құрмет сияқты қасиеттерге ие шығармашыл азаматты тәрбиелеу маңызды. Міне, сондықтан Ұлттық құрылтайдың отырысында Мемлекет басшысы білім беру саласына қатысты бірқатар негізгі міндеттерге тоқталған болатын.(1)

«Ұлттық тәрбие – ел болашағы» тәрбиесінің тұжырымдамалық негіздері енгізіліп жатыр. Ұлттық тәрбие дегеніміз – ұнатқан игіліктер мен оларға қол жеткізу тәсілдері туралы қорытындылаған белгілі көзқарастар, орнықты ойлар, үлгі аларлық объектінің озық тәжірибелері, сыннан өткен пікірлер. Құндылықтар арқылы ұлт өзінің мінез-құлқын анықтайды.

Ұлттың мәдени құндылықтарын екіге бөліп қарасақ, рухани: тіл, әдет-ғұрып, салт-дәстүр, дін, өнер, тарих, тәрбие, рух (психология), ұлттық мейрамдар т.б. материалдық: жері, үй-жайы, малы, тұрмыс-мүлкі, киімі, т.б. Бұл – қазақ халқының ұрпағын отбасылық өмірге даярлауға өзек болар этно-мәдени құндылықтар. Құндылық мазмұнын талдай келе төмендегідей қорытынды жасауға болады: құндылық зат та, нәрсе де, мәселе де емес, олардың қасиеттері де емес, ол адам ойының қандай да бір жоғары түрі екендігі анықталады. Құндылықтар бала кезден, ана сүтімен бірге, өзінің ана тілі арқылы, мораль негіздері ретінде, өз тарихын, мәдениетін, әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін игеру нәтижесінде орнығады. Сондықтан жұмысымының келесі бөлімінде оқушы тұлғасының құндылық бағдарын қалыптастырудың маңызды мәселесіне тоқталамын.

Ұлттық тәрбие – бұл әрбір ұлттың рухани құндылықтарының жиынтығы. Оған тіл, діл, тарих, ұлттық салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар кіреді, сонымен қатар адамның мінез-құлқын, құндылықтарын қалыптастырады. Қазақ тілі мен әдебиеті осы ұлттық тәрбиенің негізінде дамып келеді және қазақ халқының ойлау жүйесін, дүниетанымын білдіретін басты құрал. Ал әдебиет – халықтың рухани дүниесін, өмір салтын, тарихын сипаттайтын айнасы. Қазақ тілін оқыту тек тіл үйрену ғана емес, ол ұлттың мәдениетін, салт-дәстүрін, дүниетанымын түсіну арқылы жүзеге асады. Әдебиет арқылы оқушылар қазақ халқының әдеби мұрасына, тарихына, ұлттық құндылықтарына терең бойлайды. Бұл процесс оқушылардың өз ұлтына деген мақтаныш сезімін, патриотизмін қалыптастырады. Ұлттық тәрбие тұрғысынан қазақ тілін және әдебиетін оқытуда бірнеше әдіс-тәсілдер қолдануға болады және әдеби шығармаларды ұлттық дәстүрлермен байланыстыруға болады. Соның бірі қазақ әдебиеті пәнін оқытуда жүзеге асады. Қазақ әдебиетін оқыту кезінде халық ауыз әдебиеті мен жазба әдебиетінің ұлттық

құндылықтарымен байланысын көрсету маңызды. Мысалы, Б.Момышұлының, Шоқан Уәлихановтың, Абай Құнанбайұлының шығармаларын талқылағанда, олардың қазақ халқының мәдениеті мен тарихына қосқан үлесін атап өту керек. Шығармаларда көтерілген мәселелерді бүгінгі күнмен салыстыра отырып, оқушыларға қазақтың өмір салты, әдет-ғұрыптары, ұлттық құндылықтары жайлы терең түсінік қалыптастыруға болады. Мысалы: Абайдың қара сөздерінде қазақ халқының адамгершілік, моральдық құндылықтары мен ұлттық болмысын сақтап қалу қажеттілігі көрсетіледі. Осы арқылы оқушыларға қазақтың рухани әлемін, ойлау жүйесін танытуға болады. Құндылықтар – шынайы ғана болады, ол адамға тәуелді емес, дей тұрғанмен ол ең алдымен адам санасында орын алады. Құндылықтарды сезім арқылы қабылдап, ал сана арқылы түсінуге болады, соның нәтижесінде тұлға құндылықты игереді, соған сай әрекет етеді. Өз ұлтын қадірлеп, қастерлеген, ұлт қадірін білген азаматтың бірі Ж.Аймауытов: «Мен халыққа кіндігіммен байланып қалғанмын. Оны үзе алмаймын. Ұзу қолымнан келмейді» - дейді. Сырым Датұлы: «Мен ағайынды екеумін: бірі – өзім, екіншісі – халқым» - дейді(2).

Қазақ халқының осындай дәріптеуге, қастерлеуге, дамытуға тұрарлық ұлттық рухани материалдық құндылықтары туралы ұлағатты, құнды ойларын халық игілігіне келешек ұрпақты ел жұртқа ие болатын азаматтарды тәрбиелеуге неге қолданбасқа? Қазақ халқы баланы жамандықтан жиреніп, жақсылықты жаны тілеп тұратындай болып өсуін ұлт тәрбиесінің негізгі қағидасы етіп ұстаған. Болашақ ұрпағымызды тәрбиелегенде, оларға жастайынан имандылық пен ұлттық қасиеттерді сіңіре білсек, сонда ғана біз ұлттық рухы дамыған, Отанының гүлденуіне үлес қоса алатын азамат өсіре аламыз.

Жас ұрпақты ұлттық құндылықтарымызды бағалауға, оларды сақтай отырып, келер ұрпаққа жеткізуге тәрбиелеу бүгінгі таңның өзекті мәселесі. Сабақта ұлттық құндылықтар, салт-дәстүрлер айтылып отырса, баланың ұлттық сана-сезімі ерте оянады. Әр көкірегі ояу қазақ баласының ұлттық құндылықтарды меңгеруі оның отбасылық құндылықтарды меңгеруінен басталады. Егер адам отбасының үлкен құндылық екенін түсініп, ата-ана алдындағы парызын өтеуге бейімделген болса, өсе келе ол бұл бағыттың біртіндеп Отан алдындағы борышымен, азаматтық парызына ұласатынын аңғарады.(3)

Б.Момышұлының «Ұшқан ұя» повесін оқыту арқылы отбасылық тәрбиенің маңыздылығына көз жеткіземіз. Бұл шығарма жазушының өмірбаяны ғана емес, қазақ халқының ұлттық құндылықтары мен тәрбиесінің көрінісі ретінде де ерекше мәнге ие. Қазақ халқының ұлттық тәрбиесі – әлемде теңдесі жоқ тәрбие. Жалпы «ұлттық» деген сөздің астарында елге-жерге, тілімізге, дінімізге деген құрмет жатыр. Ал осы ұлттық тәрбиені бала бойына сіңіруде отбасында атқарылатын жұмыстың орны ерекше. Яғни, тәрбие алуды сәби ана құрсағынан бастаса, оны білім теңізінің мектеп атты кемесінде ұлттық құндылықтарымызбен жетілдіру өте маңызды. «Тәрбиесіз берген білім қауіпті», – деген екен әл-Фараби. Технологияның дамып, әлемдік жаһандану үдерісі кезінде білім беру жүйесіне ұлттық инновацияны енгізу керектігін көпшілік мойындап отыр. Біздің қоғам алдындағы мақсатымыз – ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын, ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын толық кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу. Ұлы Абай атамыз былай деген екен: «Балаға көбіне үш алуан түрлі мінез жұғады: біріншісі – ата-анадан, екіншісі – ұстаздан, үшіншісі – құрбысынан». Сондықтан қаншалықты шаршап-шалдығып жүрсе де, ата-ана бала тәрбиесіне мән берулері тиіс. Ұрпақтар сабақтастығы тек осылайша жалғасын таппақ.

Бүгінгі күн тұрғысынан қарайтын болсақ, егемен елдің бейбітшілігі мен бірлігін сақтайтын жас ұрпақтың бойына ерлік рухты, отаншылдық сезімді сіңіру – маңызды мәселелердің бірі. Елдің туын көтеріп, тәуелсіздік талаптарын орындау ісіне батыл бетбұрыс жасаған бүгінгі таңда адамзаттық игіліктерді, халқымыздың ғасырлар бойы армандаған мәденирухани мұрасы мен ұлттық тәрбие саласында жұмыс жасау – басты міндетіміз.

Ұлттық құндылықтар – ұлттық идеяның негізгі өзегі, ұлт қалыптасуының басты факторларының бірі. Ұлттық идея – туған жер, өскен орта әсерлерінен қалыптасып, халықтың тілі, ауыз әдебиеті, салт-санасы, әдет-ғұрпы, ырымдары мен тыйымдары арқылы жүйеленген сезім. Ол – ұлттың болмысы, психологиялық өзіндік ерекшелігі. Ал осы ұлттық идеологиямыз әлсіз болса, барлық салаға өзінің теріс әсерін тигізетіні шүбәсіз.

Жас ұрпаққа ата-бабамыздан келе жатқан ұлттық тәрбие үлгісін ұғындырып, оларды мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу – қазіргі таңдағы өмір талабы және қоғам қажеттілігі.

Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынов: «Балам» деген жұрт болмаса, «жұртым» дейтін бала қайдан шығады» деген. Сондықтан ел болып, жұрт болып ұрпақ тәрбиесін қолға алу – басты шаруа. Сабақта

ұлттық құндылықтарымыз арқылы жол көрсетер болсақ, жастарымыз еліміздің әлеуметтік-мәдени өзгерістеріне жоғары мәдениетті деңгейде бейімделе алады деп сеніммен айта аламын.

Қорыта айтқанда, қазақ тілі мен әдебиетін ұлттық тәрбие тұрғысынан оқыту – бұл тек тіл мен әдебиетті оқытудың тәсілдері ғана емес, ұлттың болмысын, тарихын, мәдениетін және рухани құндылықтарын балалардың санасына сіңірудің маңызды жолы дер едік. Ұлттық тәрбие арқылы, білім беру арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын дамытып, олардың патриотизмін, өз халқының дәстүрлеріне деген құрметін арттырамыз. Осылайша, қазақ тілі мен әдебиеті арқылы жас ұрпаққа ұлттық құндылықтарды бойына сіңіру арқылы еліміздің мәдени мұрасын сақтауға және дамытуға зор үлес қосамыз.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Қазақстан республикасы Оқу-ағарту Министрінің «Біртұтас тәрбие» бағдарлама
2. Б.Момышұлы «Ұшқан ұя»
3. Абайдың қарасөздері

**Ақтөбе облысы, Алға ауданы,
“Маржанбұлақ орта мектебі” КММ
Математика пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
Есетова Дарига Темирбековна**

САННЫҢ БӨЛІГІН ЖӘНЕ БӨЛІГІ БОЙЫНША САНДЫ ТАБУҒА БЕРІЛГЕН ЕСЕПТЕР

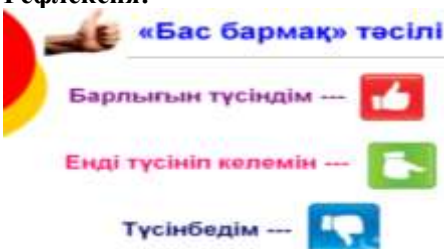
Бөлім:	Мәтінді есептер №1 сабақ
Педагогтің Тегі, Аты, Әкесінің аты	Есетова Д.Т
Сынып: 5 «Ә»	Қатысқандар саны: Қатыспағандар саны:
Күні:	
Сабақтың тақырыбы:	Санның бөлігін және бөлігі бойынша санды табуға берілген есептер
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	5.1.2.24 санның бөлігін табу және бөлігі бойынша санды табу;
Сабақтың мақсаттары:	санның бөлігін және бөлігі бойынша санды табуды түсіну; санның бөлігін және бөлігі бойынша санды табуға берілген есептерді шығара алу;.
Құндылықтарды дарыту	«Ар-ұят» құндылығына: Топпен, жұппен жұмыс орындау барысында құрмет, серіктестік және жеке жұмыс орындау кезінде жауапкершілік, шешім қабылдай білу және жауапкершілікті сезіну; Достарына, сыныптастарына мейірімділік таныту құндылықтарын дарыту.

Сабақтың барысы:

Уақыты	Кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
5мин	Ұйымдастыру кезеңі	Сәлеметсіздерме! Бүгін, Санды теңдіктер. Тура санды теңдіктердің қасиеттері тақырыбын қарастырамыз Бүгінгі сабақта меңгеретіні: -саның бөлігін табуды үйрену -бөлігі бойынша санды табуды үйренесіңдер Қайталау сұрақтары: 1. Бөлімдері бірдей бөлшектер қалай қосылады, азайтылады? 2. Бөлімдері әртүрлі бөлшектер қалай азайтылады?	Амандасады, үй тапсырмасына жауап береді.	Өз ойын дұрыс мағынада білдіріп, талқылауға белсенділікпен қатысқан оқушыға <u>«Жарайсың!»</u> деген <u>мадақтау сөзімен</u> ынталандыру	Оқулық, жұмыс дәптері
10 мин	Жаңа сабақ	Жаңа сабақты бастамас бізге бұрыннан белгілі білімдерімізді еске түсіруден бастасақ. 1. Есеп шығару. 1)Сары жұмыртқа барлық жұмыртқаның қандай бөлігін құрайды? Үштен бір 2) Тортты тең 8 бөлікке бөлдік. Түскі аста 3 бөлігін жедік. Торттың қандай бөлігі желінді? Қайсысы үлкен? Бүтін торт па әлде торттың бөлігі ме? <u>Анықтама:</u> Санның бөлігін табу үшін санды осы бөлшекке көбейту керек. Кез келген а санының $\frac{1}{2}$ бөлігін табу үшін, а санын $\frac{1}{2}$ бөлшегіне көбейтеміз. Мысалы: А) 15-тің $\frac{2}{5}$ бөлігін табайық $15 \cdot \frac{2}{5} = 3 \cdot 2 = 6$ Б) 16-тің $\frac{3}{4}$ бөлігін табайық $16 \cdot \frac{3}{4} = 4 \cdot 3 = 12$ 10. Егер бөлшек 1-ден кіші болса, онда санның бөлігі осы саннан кіші болады. Мысалы: $3\frac{5}{8}$ тің $\frac{4}{7}$-ін табу үшін: $3\frac{5}{8} \cdot \frac{4}{7} = \frac{29}{8} \cdot \frac{4}{7} = \frac{29}{14} = 2\frac{1}{14}; \quad 2\frac{1}{14} < 3\frac{5}{8}$ 2. Егер бөлшек 1-ден үлкен болса, онда санның бөлігі осы саннан үлкен болады.	Өз ойын дұрыс мағынада білдіріп, талқылауға белсенділікпен қатысқан оқушыға <u>«Жарайсың!»</u> деген <u>мадақтау сөзімен</u> ынталандыру	оқу құралдары; 5 сыныпқа арналған оқулық	оқу құралдары; 5 сыныпқа арналған оқулық

		16-ның $1\frac{1}{4}$-ін табу үшін: $16 \cdot 1\frac{1}{4} = 16 \cdot 1\frac{5}{4} = 20$; $16 < 20$ Анықтама. Бөлігі бойынша санды табу үшін бөлікке сәйкес санды осы бөлшекке бөлу керек. Мысалы: А) $\frac{2}{3}$ -сі 24 -ке тең санды табу үшін: $24 : \frac{2}{3} = 24 \cdot \frac{3}{2} = 36$			
25 минут	Бекіту тапсырмасы	А деңгейі. жеке жұмыс Бөлігі бойынша санды табындар: 1) $\frac{1}{4}$ -і 80-ге тең; 2) $\frac{1}{10}$ -і 10-ға тең; 3) $\frac{1}{2}$ -і 30-ға тең	Әр қатардан бір оқушыдан тақтаға шығып Есептерді шығарады		Жалпы білім беретін мектептің 5-сыныбына арналған оқулық.
		В деңгейі. Жұптық жұмыс 1-тапсырма №557 1. Машина жолдың $\frac{4}{5}$ бөлігін құрайтын 160 км жолды жүріп өтті. Оған әлі қанша жол жүру керек? Барлық жол – x Жүргені - бөлігі – 160 км Қалғаны -- ? 2-тапсырма №562 Саябақта 639 ағаш бар. Қайыңдар барлық ағаштың бөлігін,. Ал қалғанын шыршалар құрайды. Саябақта қанша қайың және қанша шырша бар? Барлығы – 639 Қайың -- ? Шырша	Оқулықтан тақырыпқа қатысты есептерді шығарады	Бас бармақ арқылы бағалау	Жалпы білім беретін мектептің 5-сыныбына арналған оқулық. Оқулық авторлары:
		Топпен жұмыс. Аяқтаған топ тақтаға жазады. Бәрі жазып біткен соң тексеріліп, талданады. I топ. Қасқыр – 60 кг Борсық – $?\frac{2}{5}$ – сі Шешуі: $60 \cdot \frac{2}{5} = 12 \cdot 2 = 24$. Жауабы: Борсықтың массасы 24 кг.	II топ. Балқаш көлі – 600 м Зайсан көлі – $?\frac{1}{6}$ Шешуі: $600 \cdot \frac{1}{6} = 100$. Жауабы: Зайсан көлінің ұзындығы 100 км. III топ. Түске дейін – 27 оқушы Түстен кейін – $?\frac{1}{3}$ Шешуі: $27 \cdot \frac{1}{3} = 9$. Жауабы: Түстен кейін 9 оқушы келген.	Бағалау. «Шапалақ» әдісі.	
	Оқулықпен жұмыс	Машина жолдың бөлігін құрайтын 160 км жолды жүріп өтті. Оған әлі қанша жол жүру керек? Барлық жол – x Жүргені - бөлігі – 160 км Қалғаны -- ? Есепті шығарады	Дескриптор: 1. есеп мазмұнын түсінеді. 2. Санның бөлігін таба алады. 3. Жауабын анықтайды.	«Басбармақ» әдісімен бір – бірін бағалау жүргізіледі	Тақта, слайд, оқу құралдары; 5 сыныпқа арналған оқулық

		667. Санның бөлігін табыңдар: 1) 15-тің $\frac{3}{5}$-ін; 4) 60-тың $\frac{1}{4}$-ін; 2) 20-ның $\frac{4}{5}$-ін; 5) 45-тің $\frac{4}{9}$-ін; 3) 48-дің $\frac{5}{6}$-ін; 6) 70-тің $\frac{3}{7}$-ін;	668. Бөлігін табыңдар: 1) $\frac{3}{4}$-і 80-ке тең; 4) $\frac{7}{8}$-і 20-ге тең; 2) $\frac{1}{10}$-і 18-ге тең; 5) $\frac{2}{3}$-і 90-ге тең; 3) $\frac{5}{2}$-і 33-ке тең; 6) $\frac{2}{3}$-і 90-ге тең;	Дескриптор: 1. есеп мазмұнын түсінеді. 2. Санның бөлігін таба алады. 3. Бөлігі бойынша санды табады	Тақта, слайд, оқу құралдары; 5 сыныпқа арналған оқулық
		тапсырма 1. Есепті шығар: Айдана шоколадты 3 минутта, ал Дамир 6 минутта жейді. Олар осы шоколадты бірге неше минутта жеп бітіреді?	Дескриптор: Жалпы - 4 балл 1. Есепті шығарады. Айдана шоколадты 3 минутта, ал Дамир 6 минутта жейді. Олар осы шоколадты бірге неше минутта жеп бітіреді		ДК экраны 5-сынып оқулығы. Жұмыс дәптерлері. Слайд.
		тапсырма 1. Жердің диаметрінің жуық шамасы 12800 км. Ол Күннің $\frac{1}{109}$ диаметрінің $\frac{1}{109}$ құраса, Күннің диаметрін табыңдар.	Тапсырманы орындайды Дескриптор: Жалпы - 3 балл 1. Жердің диаметрінің жуық шамасы 12800 км. Ол Күннің $\frac{1}{109}$ диаметрінің $\frac{1}{109}$ құраса, Күннің диаметрін табыңыз.	Оқушылар дайын жауаппен, жұпта қатар отырған оқушылар бірін-бірі тексеріп бағалайды.	Тақта, слайд, оқу құралдары; 5 сыныпқа арналған оқулық
5 минут	Сабақтың соңы	Бүгінгі сабақта: - берілген санды теңдіктерге мәндес теңдіктер құрастырады; - санды теңдіктердің қасиеттерін тұжырымдайды; Рефлексия: Үйге тапсырма. №	Тақырыпты меңгергенін анықтау	Кері байланыс	Оқулық

**Ақтөбе облысы, Алға ауданы
"Маржанбұлақ орта мектебі" КММ
Математика пәні мұғалімі, педагог – зерттеуші
Алпысбай Ира Амиржановна**

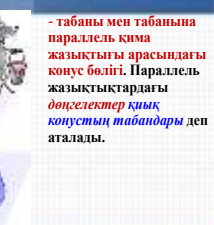
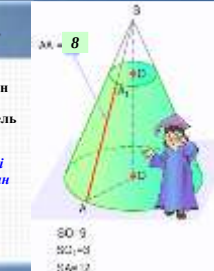
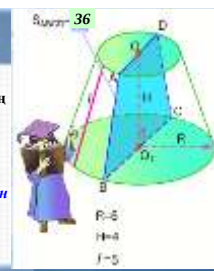
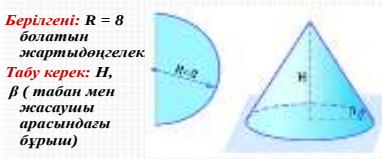
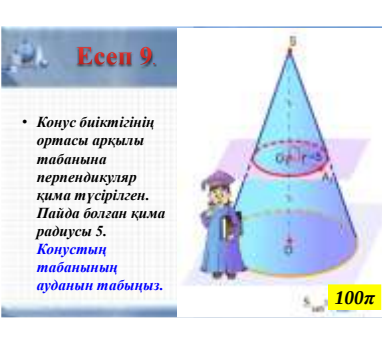

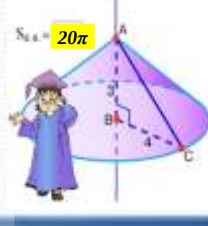
**ҚИЫҚ КОНУС ЖӘНЕ ОНЫҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІ. ҚИЫҚ КОНУСТЫҢ ЖАЗБАСЫ,
БҮЙІР ЖӘНЕ ТОЛЫҚ БЕТІНІҢ АУДАНДАРЫ**

Ұзақ мерзімді жоспар бөлімі:	Айналу денелері және олардың элементтері
Мектеп:	Маржанбұлақ орта мектебі
Педагогтің аты-жөні:	Алпысбай Ира Амиржановна
Күні:	
Сыныбы: 11	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Қиық конус және оның элементтері. Қиық конустың жазбасы, бүйір және толық бетінің аудандары
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	11.1.9 қиық конустың анықтамасын, оның элементтерін білу, қиық конусты жазықтықта кескіндей алу; 11.3.5 – айналу денелерінің (цилиндр, конус, қиық конус, шар) элементтерін табуға есептер шығару; 11.3.7 – қиық конустың бүйір беті және толық беті аудандары формуларын қорытып шығару және оларды есептер шығаруда қолдану; 11.1.11 – көпжақтар мен айналу денелерінің жазбаларын жасай алу;
Сабақтың мақсаты:	- қиық конустың анықтамасын, оның элементтерін біледі, қиық конусты жазықтықта кескіндей алады – айналу денелерінің (цилиндр, конус, қиық конус, шар) элементтерін табуға есептер шығарады; – қиық конустың бүйір беті және толық беті аудандары формуларын қорытып шығарады және оларды есептер шығаруда қолданады; – көпжақтар мен айналу денелерінің жазбаларын жасай алады;

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/Уақыты	Мұғалімнің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	Сабақ оқушыларды презентацияда қиық конуспен таныстыру мен қайталаудан басталады: с усеченным конусом: Қиық конусты архитектуралық құрылыс нысаны Қиық конустың негізгі элементтері Қиық конус қималары Қиық конустың бүйір және толық бетінің аудандарының формулалары Одан кейін, мұғалімнің көмегімен конусқа және	Топтық жұмыс. Мұғалім оқушыларды 3 топқа бөліп, әр топқа карточкадан таратады. Карточкада, екі есеп, – біріншісі конус, екіншісі қиық конус бет ауданына берілген. Оқушыларға мұғалім үлестірген плакатқа сызбасын сызып, есептерін шығарып, өз жұмысын сынып алдында ауызша қорғауы қажет. Оқушылар бір – бірін қол шапалақ арқылы бағалайды.	Мұғалім ұйымдастыру кезеңінде белсенділік танытқан оқушыларды «Мадақтау сөз» әдісі арқылы бағалайды: «Жарайсың! Жақсы! Өте жақсы! Талпын!»	ДК экраны Сұрақтар топтамасы. Оқулық 11-сынып.

	қиық конусқа әр – түрлі 10 есеп қарастырылады.			
Сабақтың ортасы	Америкалық архитектор Оуэн Тейтер соңғын құрылыс нысаны — қиық конустың пішінін мұраға секілді. Құрылыс нысанының қабырғасы қимаға тоқтырылған қалпадан соғылған. Үйдің жоғарғы төбесінің диаметрі 3.9 м, қиық күтуге ыңғайлы. Ал бірінші қабатының диаметрі 6.4 м, ауданы 32.1 м², онда үлкен ас-үй мен қиық белімен орналасқан. Қиық белімен ас-үй арасына жылжитын қиық белі орналасқан. Қиықтың енінің қабатында, ауданы 21 м², жатық беліне, қиық белімен және жатық белімен орналасқан. Үй төбесінің ауданы 12.4 м². Конустың биіктігі мен жасаушысы арасындағы бұрыш арқылы конус жазбасындағы сектордың бұрышын және керісінше табуға болады Қиық конус - табаны мен табанына параллель қима жазықтығы арасындағы конус бөлігі. Параллель жазықтықтардағы өңселектер қиық конустың табандары деп аталады. Есеп 3. Биіктігі белгілі конустың төбесінен 3см қашықтықта табанына параллель қима жүргізілсін. Егер конустың жасаушысы белгілі болса, онда қимадан пайда болған қиық конус жасаушысы неге тең? Есеп 6 Төменгі табанының радиусы, биіктігі мен жасаушысы белгілі қиық конустың осьтік қимасының ауданын табыңыз. Есеп 7 Қиық конус тік бұрышты трапецияны табанына перпендикуляр бүйір қабырғасы арқылы айналдырғаннан пайда болған. Трапецияның табандары мен бүйір қабырғасы белгілі болса, қиық конустың бүйір бетінің ауданын табыңыз. Есеп Табан радиустары мен биіктігі белгілі қиық конус берілсін. Қиық конустың жасаушысын табыңыз. 	Есеп 1. Берілгені: $R = 8$ болатын жартыдөңгелек Табу керек: H, β (табан мен жасаушы арасындағы бұрыш) $\varphi = \pi$ $\pi = 2\pi \cdot \sin \alpha$ $\sin \alpha = \frac{1}{2}$ $\alpha = 30^\circ$ $\beta = 90^\circ - \alpha = 60^\circ$ $\tan \beta = \frac{H}{R}$ $\tan 60^\circ = \sqrt{3}$ $H = R \cdot \tan \beta$ $H = 8\sqrt{3}$ Есеп 2 Конустың биіктігі мен жасаушысы арасындағы бұрыш белгілі болса жасаушысы мен табаны арасындағы бұрышты табыңыз. Есеп 5. Табан радиусы мен жасаушысы белгілі конустың осьтік қимасының ауданын табыңыз. Есеп 8. Конуc тік бұрышты үшбұрыштың айналыруынан пайда болған. $S = 14$. Конустың табан радиусы 4. Конустың биіктігін табыңыз. Есеп 9. Конуc биіктігінің ортасы арқылы табанына перпендикуляр қима түсірілген. Пайда болған қима радиусы 5. Конуcтың табанының ауданын табыңыз. 	Дескриптор: -1-ші сұраққа жауап береді. 1-балл -2-ші сұраққа жауап береді. 1-балл -3-ші сұраққа жауап береді. 1-балл Әрбір дұрыс жауапқа 1 балл қойылады	ДК экраны Сұрақтар топтамасы. Оқулық 11-сынып.

Сабақтың соңы	Мұғалім сабақ тақырыбы бойынша ашық сұрақтар қою арқылы оқушыларды ауызша бағалап, сабаққа қорытынды жасайды. Мұғалім карточкадағы үй жұмысын таратады.	Есеп 10. • Конус катеттері белгілі тік бұрышты үшбұрыштың айналыруынан пайда болған Конустың бүйір бетінің ауданын табыңыз. 	Бағалау. Оқушылар бір-бірін ауызша критерий бойынша бағалайды. - Кейбір оқушыларға мұғалім тарапынан кері байланыс беріледі.	
-----------------------------	---	---	---	--

"Ақтөбе облысының білім басқармасы Байғанин ауданының білім бөлімі" мемлекеттік мекемесінің "Бұлақтыкөл орта мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Информатика пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Алпысбаева Гүлнұр Қозыбақызы

HTML-ДЕ ҚАРІПТІҢ ӨЛШЕМІН, ТҮСІ МЕН ТҮРІН БЕЛГІЛЕУ

Бөлім	Веб-жобалау
Педагогтың аты-жөні	Гүлнұр Қозыбақызы
Күні:	Қатысушылар саны: 6 Қатыспағандар саны:
Сынып	10
Сабақтың тақырыбы	HTML-ДЕ ҚАРІПТІҢ ӨЛШЕМІН, ТҮСІ МЕН ТҮРІН БЕЛГІЛЕУ
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары:	10.4.2.1 web (веб)-парақшаларды әзірлеуде HTML тегтерін қолдану
Сабақтың мақсаты	HTML құжатын форматтау тәсілімен танысу Параметрлерді, түстерді, т.б. өзгерту тегтерін анықтау Тегтерді қолданып құжаттың параметрлерін өзгерту

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әректі	Бағалау	Ресурстар
1.Ұйымдастыру	Ұйымдастыру: Сәлемдесу, түгендеу Жағымды ахуал орнату үшін «Сиқырлы сөз – Иә» жаттығуы Мақсаты:көңіл-күйді көтеру, өзіне деген қалыптасқан қатынастан шығу. Мұғалім әр түрлі сұрақтар дайындайды, сұрақтың дұрыс немесе бұрыстығына қарамастан оқушылар «Иә» деп жауап беру керек.	1.Мұғаліммен амандасады. 2.Сабақтың тақырыбын дәптерге жазады. 3.Сабақтың мақсаттарымен танысады. Мұғалімді тыңдайды. сұрақтарды тыңдап, «иә» жауап береді.	Оқушылар-дың жауапта-рын ауызша мадақтау	

2. Өткен тақырыпты еске түсіру\ қайталау\ 3. Жаңа сабақты меңгерту 4. Бекіту практикалық жұмыс	Сенде миллион теңге бар ма? Саған мұхит ұнайды ма? Сен мейірімдісің бе? Сенің шұлығын жыртық па? Сен билегенді ұнатасың ба? Сен біреуге ғашықсың ба? Топқа біріктіру: «cast lots» онлайн сервисі Өткен сабақты пысықтау: «Таза тақта» әдісі Тақтада өткен материал бойынша сөздер жазылған, әр сөзді таңдап мән-мағынасын айтады. Тақырыпты өз бетінше игеру мақсатында «Бірге ойлаймыз» әдісі. Оқулықта берілген ақпаратты оқушылармен бірге талдайды. Слайд материалыарқылы таныстырылым жасайды. Топтық жұмыс. Құжаттың тақырыбының түсін өзгертіңдер. <pre><html> <head> <title> түстеп</title> </head> <body bgcolor = "seashell"> <p align=center> Түрлі түсті әріптер <ol type="I"> күлгін қоңыр қызыл жасыл </body> </html></pre> 2-тапсырма. Жұптық жұмыс «Менің мектебім» жобасы. Қарастырылған тегтер мен атрибуттарды қолданып, өз мектебің туралы веб-бет құрыңдар. Құжатты өз бетіңше безендір. 3-тапсырма. Жеке жұмыс HTML-де өзің жайлы деректерді интернетке жариялау үшін веб-бетін жасап, ұсыныңдар. Блиц – тест сабақта өткен материал бойынша тест ұсыну. Кері байланыс: «Padlet» тақтасы	білім алушылар өздерінің таңдаған сөздерінің мән-мағынасын айтады. Оқушылар оқулықтағы ақпаратпен танысады, визуалды ақпарат алады. Мұғаліммен бірге талдайды. дескриптор -веб-парақ кодындағы құжат тақырыбын табады - веб-парақ кодындағы құжат тақырыбының түсін өзгертеді. -веб-парақты браузерде қарайды. Дескриптор: -«Менің мектебім» веб-бетін жасайды -құжатты безендіре алады. Дескриптор: Веб-бет жасау үшін HTML тілін қолданады. Оқушылар Wordwall платформасында тестке жауап береді Оқушылар сабақтан алған әсерін онлайн тақтада жариялайды.	<i>дескриптор арқылы «+», «-» қою</i> <i>дескриптор арқылы «+», «-» қою</i> <i>дескриптор арқылы «+», «-» қою</i> дұрыс жауап санын дескрипторға жазады.	Интернет желісі үлестірме материалдар ДК ДК https://wordwall.net/resource/45902647
---	---	---	--	--

**Ақтөбе облысы, Алға ауданы
"Маржанбұлақ орта мектебі" КММ
Информатика пәні мұғалімі
Нурпейсова Эльмира Бекеновна**

ПРЕЗЕНТАЦИЯ СЛАЙДЫНЫҢ МАКЕТІ

Бөлім:	3-бөлім Бейне жасау (ортақ тақырыбы: "Табиғи құбылыстар")	
Мектебі:	Маржанбұлақ орта мектебі	
Педагогтің тегі, аты, әкесінің аты	Нурпейсова Эльмира Бекеновна	
Күні:		
Сынып: 4Б	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы	Презентация слайдының макеті	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	4.3.1.1 ақпарат іздеу (компьютердегі файлдар мен бумалар, құжаттағы мәтін үзіндісін); 4.2.3.2 презентациялардағы нысандар анимациясын келтіру; 4.2.4.2 белгілі бір тақырыпта фотосуреттер, дыбыстар және бейнелерді пайдалану;	
Сабақтың мақсаты	- презентациялардағы нысандар анимациясын келтіре алады; - белгілі бір тақырыпта фотосуреттер, дыбыстар және бейнелерді пайдалана алады;	
ЕБҚЕ бар балалар үшін	-Қарым-қатынас деңгейінде сөздік қорын, сипап сезу дағдыларын дамыту - Тілінде кемістігі бар оқушыларды арнайы жазбаша тапсырмалар ұсыну; -Денсаулығын ескере отырып оқушыға жеке карточкамен жұмыс жасау. (жүріп тұруы қиын оқушы)	
Жасампаздық және жаңашылдық құндылығы	Дәйек сөз – Шығармашыл бала-ойлы бала - мақсат қоя білу және оған қол жеткізу; -өзгерістер мен жаңашылдыққа дайын болу; - инновацияларды пайдалауда жауапкершілікпен қарау;	

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың барысы 0-9мин	Ұйдастыру кезеңі. Оқушылармен сәлемдесу, Сыныпта психологиялық Психологиялық тұрғыдан қолайлы атмосфераны құру:	Сабаққа дайындалады, бір-біріне жақсы тілектер айтады.	Белсенділігі бойынша «Мақтау» әдісімен бағалау	Оқулық, презентация

	Өткен сабақты қайталау. Қар кезегі әдісі Оқушыларға сұрақ жазылған қағаздар беріледі. Қағазда мен оқушылар бір біріне қарсы лақтырады. Қағаз тиген оқушы қағазды алып сұрақты оқып жауап береді.	Өткен тоқсанда өткен тақырыптарға шолу жасайды.	Белсенділігі бойынша ауызша бағалайды: «Жарайсың», «Жақсы!», «Талпын!»																														
Сабақтың ортасы 10-40	Жоба құру. <i>Слайдқа не үшін макет таңдаймыз?</i> <i>Презентацияға слайд қосу үшін Басты-Слайд құру командасын орындаймыз. Слайд құру барысында өзімізге ұнаған макетті таңдай аламыз: титулдық немесе әртүрлі нысандары бар слайд т.б</i> <i>55-сурет. Слайдқа макет таңдау</i> Жобаның дизайны бөлімі слайдты бейнлеу үшін пайдаланылады. Егер таңдалған слайдтың түсі ұнамаған, Дизайн ⇒ Түстер ⇒ Тақырыптың жаңа түстерін құру командасын орындап, кайда болған сұхбат терезесіне кәсіпке ұнаған түсті қойып, ескітей аламыз. Презентация кезеңінде бейнлеу шаблондарын алдыну үшін мына командалар орындалады: Файл ⇒ Құру (Слайдты) ⇒ Презентацияны құру (Слайдты презентацияны) терезесінде Бейнлеу шаблондарын (Шаблонға оформленни) ашып, ОК батырмасын басу керек (56 сурет). Топтық жұмыс Ребусқа келем. Жұптық жұмыс Сөздерді жинақтау. Жеке жұмыс 56-сурет Сөздерді катысты түйін ескеріп тауып, алдымен сөздерді жинақтау. Осыған ұқсас тапсырма құрастыр. <table><tr><td></td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr><tr><td>A</td><td>A</td><td>H</td><td>P</td><td>C</td><td>3</td></tr><tr><td>B</td><td>H</td><td>E</td><td>B</td><td>D</td><td>H</td></tr><tr><td>C</td><td>B</td><td>H</td><td>H</td><td>T</td><td>B</td></tr><tr><td>D</td><td>L</td><td>K</td><td>O</td><td>H</td><td>Ф</td></tr></table> 1. A2, A3, B2, A5, B2, B5, C4, A1, D4, C3, C2. 2. B1, A1, C5, D1, D3, B5. 3. A4, D1, A1, C1, B4. 4. D5, D3, B5. 5. B4, C3, A5, A1, C1, B5. Оқушылар сұрақтарға жауап береді Дескриптор: - презентация терезесімен танысу; -презентация қосуды білу; Дескриптор: -оқушылар макет түрлерімен танысады презентация жасайды; Дескриптор: -оқушылар топпен ребусты шешеді Дескриптор: -оқушылар жұппен ыстық пернелердің қызметін салыстырады; Дескриптор: -оқушылар сабаққа қатысты түйін сөздерді тауып сөйлем құрайды. <td> Мақтау Белсенділігі бойынша «Мақтау» әдісімен бағалау Белсенділігі бойынша ауызша бағалайды: «Жарайсың», «Жақсы!», «Талпын!» Белсенділігі бойынша «Мақтау» әдісімен бағалау Белсенділігі бойынша ауызша бағалайды: «Жарайсың», «Жақсы!», «Талпын!» </td> <td> Оқулық Жұмыс парағы </td>		1	2	3	4	5	A	A	H	P	C	3	B	H	E	B	D	H	C	B	H	H	T	B	D	L	K	O	H	Ф	Мақтау Белсенділігі бойынша «Мақтау» әдісімен бағалау Белсенділігі бойынша ауызша бағалайды: «Жарайсың», «Жақсы!», «Талпын!» Белсенділігі бойынша «Мақтау» әдісімен бағалау Белсенділігі бойынша ауызша бағалайды: «Жарайсың», «Жақсы!», «Талпын!»	Оқулық Жұмыс парағы
	1	2	3	4	5																												
A	A	H	P	C	3																												
B	H	E	B	D	H																												
C	B	H	H	T	B																												
D	L	K	O	H	Ф																												
Сабақтың соңы 41-45 мин	Үй жұмысы: Өзіңе ұнаған тақырыпқа вижео жасап келу.	Үй тапсырмасын жазады Өз жұмысын бағалайды	Стикермен жұмыс																														

**Ақтөбе облысы, Алға ауданы,
“Маржанбұлақ орта мектебі” КММ
Информатика пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
Жусупова Гульнар Барлыковна**

КІРІСТІРІЛГЕН ФУНКЦИЯЛАР

Бөлім:	Электрондық кестелердегі ақпаратты өңдеу	
Педагогтің тегі, аты, әкесінің аты (болған жағдайда)	Жусупова Гульнар Барлыковна	
Күні:		
Сынып: 8 «А»	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы	Кірістірілген функциялар	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	8.2.2.3 электрондық кестелерді қолдану арқылы есептерді шешу үшін кірістірілген функцияларды пайдалану;	
Сабақтың мақсаты	Электрондық кестелерді қолдану арқылы есептерді шешу үшін кірістірілген функцияларды пайдалана алады.	
Тәрбиелік құндылық	Жұптық тапсырмаларды орындау барысында жылы қарым-қатынастарды дамытып, ынтымақтастық дағдылар орнатып, сындарлы көзқараспен сыни ой дамытылуға бағытталған дағдылық құндылықтар қарым-қатынас арқылы дамытылады. Академиялық адалдық: басқа адамдардың идеялары мен ойларын құрметтеу академиялық адалдық принциптерін сақтаудан тұрады.	

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 10 минут	Ұйымдастырушылық сәт: 1. Оқушылармен сәлемдесу және белгілеу. 2. Позитивті атмосфера құру. "Күлімсіреу" әдісі Топқа оқушылар бағалар телефонның түсіне байланысты екі топқа бөлінеді	Сабақтың оң көңіл күйіне келтіріңіз Бағалау парақшасын алу	Мұғалім ауызша «Мадақтау» әдісін қолданады	Презентация https://studio.d-id.com/share?id=16823846f99ff14874dc0baebd9da9&utm_source=copy
Сабақтың ортасы 10 минут	Үй жұмысын тексеру: Wordwall платформа арқылы миға шабуыл Жаңа материалды меңгеру: Мұғалім тақырыпты слайд материалдары арқылы көрсетеді және оқушылармен бірге талдайды. Оқулықпен жұмыс жасайды. Білімді өзектендіру.	Мұғалімді тыңдайды, Wordwall платформа	Дискриптор: Сөйлемді толықтыру 2 балл Мұғалім ауызша бағалауды қолданады: Керемет! Жарайсың! Жақсы! Талпын!	Презентация, оқулық https://studio.d-id.com/share?id=92a066afb7680b19b02af324c

5 минут	Жеке тапсырма: Тапсырмаларды жеке орындайды. «Боулинг» әдісі арқылы тест сұрақтарына Кіріктірілген функциялар дегеніміз не? Жауап: Кіріктірілген функциялар — бұл бағдарламалау тілінде алдын ала анықталған және дайын күйде ұсынылатын функциялар. Excel бағдарламасында кіріктірілген қандай функцияларды қолдануға болады? Жауап: Excel-де көптеген кіріктірілген функциялар бар, мысалы: • SUM() — тандалған ұяшықтардағы сан мәндерін қосады. • AVERAGE() — тандалған ұяшықтардағы сандардың орташа мәнін есептейді. • MAX() — ең үлкен мәнді табады. • MIN() — ең кіші мәнді табады. Сергіту сәті: көздерің оңға, солға айналдыру Білімді бекіту: Жұптық жұмыс: жаңа материалды үйрену үшін «Ноутбук тапсырмасы» Топтық жұмыс: Wordwall платформа арқылы Сөйлемді толықтыру Аргументтің минимумын анықтайды Аргументтің максимумын анықтайды	Сұрақтарға жауап береді Сергіту сәтін орындайды Оқушылар оқу материалын оқиды, практикалық жұмысты орындайды Мұғалімді тыңдайды, Wordwall платформа МИН() МАХ	Дискриптор: сұрақтарға жауап беру 3 балл Дискриптор: практикалық жұмысты орындайды 3 балл	ddd66c7&utm_source=copy Genially.com Жұмыс парағы презентация компьютер
Сабақтың соңы 5 минут	Үй тапсырмасы. Сынып тізімін жасау және оқушылар жасын енгізіп орташа жасты есептеу Сабақты қорытындылау: 	Үй тапсырмасын жазады Оқушылардың әрқайсысы өз жұмысын бағалайды.	Телефон арқылы 	

**Ақтөбе облысы, Алға ауданы,
“Маржанбұлақ орта мектебі” КММ
Дене тәрбиесі пәні мұғалімі
Жульжанов Ануарбек Амандыкович**

ЕРКІН КӨШБАСШЫЛЫҚ РӨЛІ

Бөлім		Эмпириялық оқу арқылы көшбасшылық қасиеті			
Педагогтың аты-жөні		Жульжанов А.А			
Мектебі		Маржанбұлақ орта мектебі №2			
Күні					
Сынып 11 а		Қатысушылар саны	Қатыспағандар саны		
Сабақтың тақырыбы		Еркін көшбасшылық рөлі			
Оқу мақсаттары		11.1.2.2. Түрлі дене жаттығуларында жүйелі қозғалыс пен шығармашылық комбинациясын қолдану және құру			
Сабақтың мақсаты		1. Төзімділік, ептілік және зейінділікті дамытуға ықпал ету 2. Командада жұмыс істеу дағдыларын және көшбасшы болу дағдыларын дамытуға септігін тигізу.			
Құндылықтар		Заң және тәртіп			
Сабақтың кезеңі/ уақыты	Мұғалімнің әрекеті		Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Басы	Оқушылармен сәлемдесу. Түгелдеу. Спорттық киімдеріне назар аудару. Қауіпсіздік ережесін таныстыру, қайталау. Бүгінгі сабақтың мақсатымен таныстыру. Алдағы жұмыстармен таныстыру. Оқушыларға қыздыру жаттығуларын орындатқызу. Жүру, жүгіру, секіру жаттығуларын орындайды. ЖДЖ шеңбер бойына тұрып орындайды. Пульсометрия жүргізу. Оқушыларды шахмат белгілдерімен екі топқа бөлу (пешкалар және корольдер) Осы екі топқа мұғалім тапсырма береді және дайындыққа уақыт беріледі.		Оқушы өз жұбын табады Әдіс арқылы қайталау Сұрақ жауап орындайды	Қол шапалақ	Тренинг жазылған парақшалар
Ортасы	Көшбасшылық қасиеттің не екенін түсіндіру. Эстафеталық жүгіріс туралы бейнекөрініс көрсету. Ойын кезіндегі Қ.Е. түсіндіру.. Командалар эстафетада жарысады. Ойын түрлері: а) Қатысушылар лекке тұрып бір-бірден жүгіреді. Ойыншы айналу белгісіне дейін жүгіріп, кейін келеді, кейін келесі ойыншы жүгіреді. б) Қатысушылар бір қатарға тұрады. Мәре сызығына қарай бірге жүгіріп, бірге кері қайтып келеді.		Оқушылар ондық бөлшектер туралы өз ойларын ортаға салады . Әр оқушы өз деңгейінің түсніктерін көрсетеді Қимыл-қозғалыс ойындар кезінде қауіпсіздік техникасы бойынша нұсқауларды сақтайды	Смаликтер арқылы ҚБ өзін өзі бағалау ҚБ «Бағдаршам»	Арқан дар жұқа тақтайшадан жасалған қалқан, аққала. Маман дандырылған спорт алаңы немесе стадиондағы жүгіру жолы.

	в) Бір команданың екі топшасы бір-біріне қарама-қарсы лекке тұрады. Әр жүгірісте орындарын ауыстырып отырады. Бағалау дескрипторлары: - Өз жолымен жүгіреді. - Ережені бұзбай жылдам жүгіріп өтеді. - Жарыс кезінде жылдам қозғалады Қалыптастырушы бағалау: 2+1: Оқушылар өздерінің жұптарына жүгірудегі 2 жақсы жағын және жетілдіруді талап ететін 1 сәтті айтады. Эстафеталық жүгіруге қатысатын ойыншылар кезеңдердегі орындарына жайғасып, сигнал бойынша бірінші кезеңді бастап, кедергілерден өтіп, екінші кезеңде эстафета тақтайшасын тапсырады, барлық қатысушылар өз кезеңдерін өтіп болғанға дейін жалғаса береді. Жеңімпазға бес ұпай, екінші орынға үш, ал үшінші орынға екі ұпай беріледі. Әрбір ережені бұзғаны үшін бір ұпай алып тасталады (фальстарт, екінші біреудің жолына шығып кету, қарсыласқа кедергі келтіру) Тапсырмалары бар "салкалар". Жүргізушіні анықтап, барлық ойыншылар алаңға таралады. Жүргізуші қашып бара жатқан ойыншыға тигізуге тырысады. Шаңғыға немесе сырғытпа тақтайға емес, ойыншының өзіне тигізу қажет. Құлап қалғандарды, сондай-ақ шаңғылары шығып кеткендерге де тигізуге болады. Егер жүргізуші ойыншыға тигізсе, ол қарапайым ойыншы болып, ол тигізген ойыншы жүргізуші болады. Ол қолын жоғары көтеріп, содан кейін ғана жүргізуді бастайды. Кросстық дайындық. Оқушылар жүрісте және баяу жүгіру арқылы кросстық қашықтықта кедергілерден (орда, төбешіктерде, бұтақтардың арасында) өтуді орындайды. "Шегіртке" қозғалмалы ойыны. Оқушылар 2 командаға бөлініп, олардың бірі шеңбер ішінде, ал екіншісі волейбол добымен шеңбер сыртында қалады. Шеңбер ішіндегі ойыншылар капитанмен бірге баған бойына тұрып, бір бірлерінің белінен ұстайды. Жеткішінің сигналы бойынша шеңбер жасап тұрған ойыншылар допты бір бірлеріне лақтырып, бағандағы соңғы ойыншыны шығаруға тырысады. Соққы алған ойыншы ойыннан шығады. 5-8 минуттан кейін командалар орындарын ауыстырады. Белгіленген уақыт ішінде көп ойыншыларға тигізген команда жеңіске жетеді.	ҚБ «От пашу»	
Сабақтың соңы	Рефлексия 1.Сәтті шыққаны 2.Келесі қадамда нені ескеру керек? Оқушылар сабақ бойынша пікір айтып, жетістіктер мен жіберілген кемшіліктерді сараптап, келесі қадамды айқындап, сабақты қорытындылайды.	Бүгінгі сабақтан түйген ойлары мен тұжырымдарына байланысты кері байланыс жасайды.	Рефлексия парағы

**Алматы облысы, Қарасай ауданы
«М.Әуезов атындағы орта мектебі» КММ
География пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Туякова Алтынай Самиевна**

«ГЕОГРАФИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ»

Сабақ - оқушыға білім берудің негізгі формасы. Өзіндік жұмысты ұйымдастыру, оқушының өзіндік жұмыс жасау әрекеті сабақ үдерісінде қалыптасып, дамиды. География сабағында берілетін теориялық білім практикалық тапсырма, практикалық жұмыстар арқылы жүзеге асады. Ал практикалық жұмысты орындау барысында оқушы шығармашылықпен жұмыс істеуді және картаны еркін оқуды меңгереді. Мектептегі география пәні оқушыларға физикалық географияның алғашқы курсына географиялық түсініктер мен ұғымдарды бере отырып, адамның табиғатпен қатынасы, халықтар, ғаламдық проблемалар, дүниежүзілік экономика туралы білімдермен ұштастырылады.

Оқу бағдарламасының базалық мазмұны мұғалімдерге оқушылардың теориялық білімі негізінде олардың практикалық тапсырмаларды орындау біліктерін қалыптастыруға көмектеседі. Оқушы мұғалім берген білімді жаттап алмай, өзі саналы түрде қабылдағанда ғана білім нәтижелі болмақ. Бұл бағытта оқушының өзіндік әрекеті, танымы мен қабілеті, белсенділігі қажет. География сабағында өзіндік жұмыстарды ұйымдастыруда әдістемедегі жалпы талаптар мен міндеттер басшылыққа алынады. Өздік жұмыстың мазмұны бағдарламаға қойылатын талаптарға сәйкес келуі, оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға бағытталуы, өздік жұмыстар түрі және мазмұны жағынан әртүрлілігі, оның бағалануы, және сабақтың әр кезеңінде ұтымды пайдалну т.б талаптар ескеріледі. Іс-тәжірибеде өздік жұмысты ұйымдастырудың жеке оқушымен, топпен жұмыс, барлық оқушымен жұмыс түрлерін қолданып келеміз. Ал, өзіндік жұмыс түрлерінен оқулықпен жұмыс, жаттығулар, практикалық жұмыстар, тексеру, бақылау жұмыстары, рефераттар мен баяндамалар жасау, тест жұмысын орындау т.б оқушы тәрбелеу мен білім беруде тиімді болып келеді. 6-сынып оқушылары көкжиек тұстарын анықтау, азимут, географиялық координаталарды анықтау, сызба сызу, шартты белгілермен жұмыс тәрізді жұмыстарды орындаса, 9-сынып оқушылары Қазақстанның шаруашылық құрылымы сызбасын құрастыру, халықтар тығыздығын анықтау, статистикалық мәліметтерді пайдалана отырып диаграмма құру тәрізді күрделенген тапсырмаларды орындайды. Практикалық жұмыстарды орындау барысында оқушылар мерзімдік баспасөз материалдарын, әлемдегі өзгерістер жүйесін де меңгереді.

Өзіндік жұмыстарды ұйымдастыруда оқытудың жаңа технологияларымен байланыстыру оң нәтижелі болып табылады. Мысалы, іс-тәжірибемізде «Қазақстан халқының ұлттық және діни құрамы» тақырыбында сабақ өткізу барысында өзіндік жұмыстардың жеке, жұптық, топтық түріндегі бірнеше үлгілерін қолдандық. Атап айтсақ, оқу мен жазу арқылы сыни ойлауды дамыту технологиясының «Идеяға толы алтыбақан» стратегиясы негізінде өзіндік жұмыс топтық формада жасалынды. Күнделікті берілетін білім мазмұны оқулықтағы ақпаратпен сәйкестендіріледі. Өзіндік жұмыстарды ұйымдастыруда оқулықпен жұмыс маңызды болып келеді. Оқушылардың таным белсенділігін арттырудың бірден – бір жолы – оқулықпен жұмыс. Оқулықпен жұмыс істеуді дұрыс жолға қою арқылы оқушылардың сабақ барысында және үйде кітаппен жұмыс істей білуін, пәнге қызығуын, өздігінше ізденіп, білімін толықтырумен қамтамасыз етуге болады. Оқулық ғылыми тұрғыдан қанша дұрыс болса да, материалды өз дәрежесінде сапалы меңгерту мұғалімнің әдістемелік шеберлігін, оқушылармен жұмыс істеу тәсілінің

тиімділігін қажет етеді. Оқулықпен жұмыс істеу түрлерін өзгерту арқылы оқушылардың белсенділігін арттыруға болатыны күнделікті тәжірибеден айқын байқалады. Оқулықпен жұмыс істеудің бұл тәсілдері оқушылардың жас ерекшелігіне, білім деңгейіне және бұрыннан қалыптасқан оқу дағдылары мен оны іс жүзінде қолдана білу шеберліктеріне қарай өзгеріп отырады. Оқулықпен жұмыс танымдылыққа, талдауға негізделген және шығармашылыққа бағытталған болып келеді. География сабақтарында танымдық дәрежеге оқулықтағы маңызды нәрсені бөліп, мағынасына қарай топтастыру жұмыстары, яғни жоспар жасау, конспект жазу, сызбанұсқа түсіру, графиктер сызу, диаграммалар жасау, қорытындыларды тұжырымдау т.б түрлері орындалады. Ал талдау бағытындағы жұмыстардан алған ақпаратты бар ақпаратпен салыстыру және оқығанды сын көзбен бағалау т.б кіреді. Шығармашылық дәрежеге материалды қайта құрастыру, өзінің ойларын ұсыну, оларды дәлелдеу және тексерудің әртүрлі жолдарын табу шеберлігі тән. Осы тұрғыда түсіндірмелі оқу, іріктеп оқу, жоспар жасау, мәтін ішіндегі ең негізгісін табуға, мәтін мазмұны бойынша кесте, сызбанұсқа, диаграмма жасау, мәтін мазмұны бойынша салыстыруға түрлі – түрлі сурет бойынша жұмыс түрлері, сызбанұсқаларға талдау, оқулықтағы картамен жұмыс, сөздік жұмысы, терминдермен жұмыс, өтілген тақырыпқа қорытынды жұмыстар жасау т.б орындалатылады.

Өздік жұмыстар тек сабақ үдерісінде ғана емес, сабақтан тыс уақыттарда ұйымдастырылады. Оқушылардың сыныптық-сабақтағы танымдық әрекетін дамыту, толықтыру және оқушылардың өзіндік шығармашылық белсенділіктерін, қабілеттерін арттыру мақсатында оқыту жұмысын ұйымдастырудың қосымша түрлері қолданылады. Олардың қатарына семинар, экскурсия, факультативтік, қосымша сабақтары, үйдегі оқу жұмысы, тәжірибелік — зертханалық және пәндік үйірме жұмыстары, олимпиада, сынақ және емтихан, өзіндік жұмыс түрлерін жатқызуға болады.

География сабақтарында топсеруен, экскурсия сабақтарының маңызы өте зор. Экскурсия жұмысының мақсаты — оқушылардың сабақта алған теориялық оқу материалдарын практикамен жалғастыру, бекіту. Бұл оқушылардың оқу үдерісін бақылай білуге жаттықтырады және оқу материалын өмірмен байланыстыра алуға үйретеді. Осы мақсатта сабақта күрделі тарауда тақырыптарды өтер алдында кіріспе экскурсиясын, белгілі бір тақырыпқа байланысты ілеспелі экскурсиясын, оқушылардың сабақтар жүйесінде алған теориялық білімдерін пысықтау, бекіту мақсатында қорытынды экскурсиялары жиі ұйымдастырылып отырады. Оқушылардың пәнге бейімділігін ескере отырып, факультативтік оқуды олардың қалаған мамандықтарына сай психологиялық және практикалық дайындығын арттыру және кәсіби бағдарын қалыптастырудың нәтижелі формасы ретінде қолдануға болады. География пәнінен «Туған өлкем», «Дүние жүзінің саяси картасы», «Табиғат байлықтары» атты факультатив жұмысында да оқушылардың өзіндік жұмыстарына көп назар аударылады. Тұрғылықты жерді зерттеуде зертханалық жұмыстар, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында рефераттар мен баяндамалар жазып үйрету т.б жұмыстар ұйымдастырылады. Үйірме жұмыстары да оқушылардың өзіндік әрекетін қалыптастырып, дамытуда өте тиімді болып келеді. Өйткені оқушы сабақ үдерісіндегідей емес, еркін шығармашылықпен айналыса алады. Үйірме жұмыстарында оқушылар топтық, жеке, жұптық жұмыстар жасайды. Пәнге қатысты ғылыми еңбектермен жұмыс жасауға дағдыланып, буклет, табиғи көрнекіліктер жинастырып, зерттеуге дағдыланады. Оқушылардың пәндік үйірме жұмыстары оқыту үдерісін жандандырып, оның сапасын көтеруге әсер етеді. Үлгере алмаушылықты жою үшін жеке немесе бір топ оқушылармен қосымша және кеңес беру сабақтары да ұйымдастырылады. Оқыту үдерісінде оқушының жеке психологиялық ерекшелігін ескеру, барлық оқушыларды бірдей сабаққа жұмылдыру т.б қиыншылық тудыраы сөзсіз. Сол себепті кейбір оқушылардың үлгермеушілігі, пәнге қызығушылығының төмендеуі т.б кедергілер пайда болады. Бұған мұғалімнің шеберлігі мен сабақты ұтымды ұйымдастыра білуі қажет.

Оқушы өзі еңбектеніп, өзі өнім жасай алғанда ғана пәнге деген қызығушылығы артып, өмірде де бәсекеге қабілетті бола алады.

**Атырау қаласы
№36 мектеп-гимназиясы
Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары, педагог-психолог
Қазиева Салтанат Оржановна**

«ӘКЕ - ОТБАСЫНЫҢ ТІРЕГІ» АТТЫ ӘКЕЛЕР ШЕРУІНІҢ «ӘКЕ БЕДЕЛІ-ҰЛТ АБЫРОЙЫ» АТТЫ QUIZ ОЙЫНДАРЫНЫҢ СЦЕНАРИЙ

Музыка

4 сынып оқушылары Әкелерді қарсы алу

Хор:

1 Жүргізуші: Бала үшін әкенің орны бөлек. «Әке» деген сөзді айтқанда өзіңе пана болар, қиындыққа қалдырмас, арманыңа қол созсаң ақ батасын беріп ақ жол тілейтін адамың. «Әкең барда орындалар арманың» дегендей өмірдегі керегінді әкең берері анық. осындай тірегіміз азаматтарымызға арналған «Әке- отбасының тірегі» атты әкелер шеруіне қош келдіңіздер!

2 Жүргізуші:

Әкелерімізді мейрамымен құттықтауға сөз мектеп директорының уақытша міндетін атқарушы Гүлбану Сембекқызына беріледі.

№36 мектеп –гимназия сыныбының домбырашылар ансамблының орындауында «Ерке сылқым» күйі

Шашу шашылып, ақтан ауыз тигізіп, оқушылар өнерін тамашалау.

1 Жүргізуші:

Жиналыппыз бейсенбі күні бәріміз де,

Үлкен-кіші, жасымыз да, кәріміз де.

Төрлетіңіз қадірменді қонақтар,

Жайнаған мына біздің төрімізге- деп алдарыңызда әкелерді QUIZ ойынына шақырамыз.

«Ана- сая болар бағың болса, Әке асқар тауың дейді қазақта». Әке-жарық дүниедегі ең жақын адамның бірі. Әкені сыйлау, құрметтеу, оның отбасындағы орнын қастерлеп, қадірлеу кез келген баланың борышы. Әке- асқар шың, бақыттың алтын бағы. Әке- баланың тірегі, лүпілдеген жүрегі, ойындағы санасы, өмірдегі панасы. Әкенің мінез-құлқы, өзгелермен қарым-қатынасы, өнері мен білімі баланың көз алдындағы үлгі, өнеге алатын, оған қарап өсетін нысанасы. Олай болса бүгінгі сайысымызға келіп отырған барша әкелерімізге қолдау көрсетіп, сайысымызды бастайық. «Әке беделі-ұлт абыройы» атты QUIZ ойыны

2 жүргізуші:

Әкелерім бақытымсың, барымсың

Тірегімсің, сүйенішім, бағымсың

Жалғасындай әкелердің балалар,

Жақсы атымен бар әлемге танылсын –дей келе сайымызды аяқтаймыз.

Баршаңызға алтын уақыттарыңызды бөліп келгендеріңізге үлкен алғыс айтамыз. Марапаттау.

6 сынып оқушысы Санжардың орындауында әкелерге арналған әні

**“Ақмола облысының білім басқармасы Ақкөл ауданы бойынша білім бөлімінің
Қарасай ауылының негізгі орта мектебі” КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі, педагог- сарапшы
Сакенова Алия Кайроллаевна**

МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕР – ОҚУШЫЛАРДЫҢ АУЫЗЕКІ СӨЙЛЕУ DAҒДЫЛАРЫН ЖЕТІЛДІРУДІҢ ТИІМДІ ӘДІСІ

Оқушылардың сабақтағы белсенділігі олардың сабаққа қызығушылықтарының артуымен тығыз байланысты. Әсіресе, мақал-мәтелдер оқушылардың лидерлік қабілеттерін жетілдіріп, өз пікірін дәлелдеуге, сыныптастарымен еркін пікірлесуге ықпал етеді. Мақал-мәтелдер оқушыларды тілдік материалдарға қызықтырумен қатар ана тілінен алған білімдерін бекіту, тереңдету үшін де тиімді. Мұның өзі мақал-мәтелдер оқушылардың танымын кеңейтіп, оның ойлау қабілетін, ізденімпаздығын, еңбекқорлығын жетілдіруде, олардың жеке тұлғалық қабілеттерін тәрбиелеуде маңызды рөл атқаратынын көрсетеді. Мақал-мәтелдерді меңгеру барысында оқушылар өздерін еркін сезінеді, басқа жолдастарымен тілдік қарым-қатынасқа оңай түседі. Бұл шәкірттердің жеке тұлғалық қабілеттерін жетілдіруіне, сабақтың тартымды өтуіне, жаңа материалды терең игеруіне ықпал етеді. Сондықтан оқыту барысында мақал-мәтелдерді қолдану – қазақ тілі, қазақ әдебиеті пәндерін сапалы оқытудың, меңгертудің ұтымды жолдарының бірі.

Мақал-мәтелдер ой дәлелдігімен, тереңдігімен, ықшамдылығымен ерекшеленеді. Онда өмірдің сан алуан құбылыстарына баға беріліп, үлкен түйін жасалады. Халық даналығы үлкен ойды аядай қалыпқа сыйғызып, асқан шеберлікпен танытқан. «Көп сөз-көмір, аз сөз-алтын» дегендей, мақал-мәтелдің өн бойыннан поэзияға тән жинақылық, үнділік, саздылық, ұйқас, ырғақты кездестіреміз. Мақал-мәтелдің оқушыларға тәрбие берерлік жағы да, сөздік қорды толықтыру үшін теңдесі жоқ қазына. Мақал – сөздің мәйегі. Мәйек – қазан сүтті ашытатын ұйытқы, яғни қысқа да нұсқа айтылатын сөз, тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні, сөздің ұйытқысы. Мақал дегеніміз халықтың ғасырлар бойы өмірден, табиғаттан көрген – білгенің бейнелейтін шағын шығармасы, сөз өнері... Мақал бейнелі сөз, тілі ұста, құрылысы тұрақты сөйлем. Сондықтан да ол жаттауға, есте сақтауға, пайдалануға оңай. Өйткені, қазақ мақалдарының құрылымы қысқа, өлеңге жуық, онда ұйқас бар, дыбыс үндестігі бар.

Тіл дамыту жұмысында ауызекі сөйлеу мен жазба тілінің бір – бірімен байланыста. Адам бір – бірімен сөйлеу тілі арқылы тікелей қарым қатынас жасайды. Сөйлеу тілі арқылы адам екінші бір адамның айтқан сөзін естейді, тындайды әрі онымен пікір алымып сөйлейді. Адам осындай сөйлеу барысында тілдің түрлі көркемдік тілдік құралдарын пайдаланады. Мысал, мақал – мәтел, теңеу, салыстыру, әсірілеу, сөзге екпін түсіріп айту, ымдау тағы да басқа әрекеттер арқылы сөйлеу үрдісінде екінші бір адамға ойын жеткізеді. Оқушыларға сабақта қазақ халқының мақал-мәтелдері туралы мағлұмат бере отырып, дүние танымын кеңейтуге болады. Халық даналығының ең құнды қазынасының мәнін меңгерту арқылы оқушыларды ұлтжандылыққа, елін сүюге, халқын қадірлеуге үйретуге болады. Ол үшін мұғалім келесі міндеттерді қоюы тиіс: сөз маржанының өмірлік берер тәрбиесін сезінуге үйрету, топпен жұмыс істеуге тәрбиелеу, бір-бірін тындай, сыйлай білуге үйрету. Сабаққа дайындық кезінде төмендегі қағидаларды еске ұстау қажет:

- мақал-мәтелдердің тәрбиелік мақсатын анықтау;
- мақал-мәтелдердің шарттарын жетік біліп, оқушыларға жеткізе білу;

- мақал-мәтелдердің шарттарының сақталуын қатаң қадағалау.

Оқушы тілін дамытуда іске асырылған жұмыстың бірі – мақал-мәтелдер арқылы сөздік қорын байыту болса, мақал-мәтелді оқушыға меңгерту үшін аталған жұмыстарды іске асыруда ұтымды әдіс-тәсілдер пайдалану қажеттілігі анық байқалды. Сондықтан оқытудың жаңа технологияларын қолдануға мән берілді. Мәселен, мақал-мәтелді түсіндіру кезінде оқушының сана-сезіміне бағытталған мәлімет оның ақыл-ой, ойлау әрекетін іске қосады. Оқушыны ойландыру оның өзінше білім алу әрекетіне итермелейді, сөйтіп өзінше оқу, өзінше дамуға жол ашады.

Осы мақсатта мен мына әдіс-тәсілдерді қолдандым:

- Оқушылардың сөздік қорын мақал-мәтелдер арқылы байытуда алдымен олардың өздері білетін мақал-мәтелдерін естеріне түсіріп, сұрақ-жауап арқылы ол мақалдардың мағыналарын қалай түсінетіндіктері сынау;

- Одан әрі жұмыс бірте-бірте күрделендіріп, оқушылардың сұрақтарға мақал-мәтел арқылы жауап берулері талап ету.

Осылайша мақалдар арқылы жауап беруге машықтанған соң, оқушыларға белгілі бір тілдік жағдайға қатысты тапсырмалар орындату. Мәселен:

а) асығыс жағдайда қолданылатын мақал-мәтелдер.

ә) Ерлік жасап, көпшілікті қиындықтан құтқардыңыз. Осы жағдайға байланысты қандай мақал-мәтелді қолдануға болады?

б) Біліміңізбен жарыста жеңдіңіз. Соған сай қандай мақал-мәтел айтылады?

в) Қандай істің болса да белгілі бір нәтижеге жетуінің басты кепілі – ұйымшылдық, ынтымақ жайында қандай мақал-мәтел білесіз?

г) Қырағылық, сақтық жағдайында қандай мақал-мәтел айтуға болады?

Оқушылардың тілін дамыту мақсатында мақал-мәтелдер арқылы бірнеше жұмыс түрлерін қолдануға болады. Берілген мақалдарды оқыңыздар, мағынасын таратып айтыңыздар:

1. Тіл тас жарады, тас жармаса, бас жарады.

2. Сөз жүйесін тапса, мал иесін табады.

3. Жанды жаралайтын да сөз, емдейтін де сөз.

4. Жақсы лебіз – жарым ырыс.

5. Тау мен тасты жел бұзар, адамзатты сөз бұзар.

6. Шешеннің сөзі – ортақ.

Тапсырмалар:

1. Осы мақалдардың ішінен қайсылары шешендік сөздің табиғатын ашуға септеседі деп ойлайсыздар? Себебін дәлелдеңіздер.

2. Ұсынылған мақалдармен үндестіріп, өз ой тұжырымыңызды айтыңыз.

2. Берілген мақал-мәтелдердің екінші сыңарлары сіздерше қалай өрілуі мүмкін деп ойлайсыздар? Әркім өз бетінше мақалдарды жалғастырып, салалас құрмаласқа айналдырып көріңдер. Осы мақал-мәтелдердің қолданылу орны мен мәнін түсіндіріңдер.

Мақал-мәтелдің оқушыларға тәрбие берерлік жағы да, сөздік қорды толықтыру үшін теңдесі жоқ қазына. Мақал бейнелі сөз, тілі ұста, құрылысы тұрақты сөйлем. Сондықтан да мақал-мәтелдер оқушыларды қызықтырып, олар халқымыздың асыл мұралары арқылы сөздік қорларын толықтыруға белсенді, саналы түрде қызмет етеді. Жаңаша жаңғыртып оқытуға мақал-мәтелдердің шебер сөйлеудегі маңызы зор. Мақал-мәтелдермен жүргізілген жұмысқа оқушылар саналы, белсенді түрде қатысып, өздерін жеке тұлға ретінде ұстап, айтатын ойды ұнамды да ұтымды жеткізудің басты құралы ретіндегі сөз мәйегі, сөздің көркі болған мақал-мәтелдерді меңгеруге ынтылаы болары сөзсіз. Сөйтіп, оқушылар тапқырлықпен тұжырымдалған, тәрбиелік мәні үлкен мақал-мәтелдің, нақыл сөздердің тіл дамытудағы қажеттілігін шынайы сезінеді.

**Ақмола облысы, Зеренді ауданы, Зеренді ауылы
«Зеренді ауылының №1 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Бегайдар Тахмина Батырбекқызы**

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ОҚЫТУДЫҢ БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

Қазіргі уақытта жаңартылған білім беру мазмұны аясында оқу процесінде оқушылардың өз бетінше, оқу-танымдық іс-әрекетін ұсынатын жаңа талаптар пайда болып отыр. Қазіргі оқу орындарында түлектерді дайындауда өзінің негізгі міндеттерін анықтап, қажетті білім, білік және сапалар жиынтығынан басымдылыққа ие бола отырып, алған білімін жаңа жағдайларда өз бетінше өмір сүру жағдайында қолдана білуді, сонымен қатар стандарттан тыс, өз көзқарасын талдап, дәлелдеуге бағытталған ойлау қабілетін алға қояды.

Басқаша айтқанда, білім алушылардың оқу процесінде алған барлық білімдері мен дағдылары олардың заманауи, жылдам өзгеретін әлемге неғұрлым тиімді бейімделуіне мүмкіндік береді.

Мектеп - жаһандық өзгерістерді жақсы жаққа қарай бастайтын алғашқы оқу ордаларының бірі. Еліміздің одан әрі дамуы өзімізге және балаларды қалай және нені үйрететінімізге байланысты. Расында да, біз қазіргі заманда заманауи балаларды тәрбиелеп жатырмыз. Біздің міндетіміз – оқушылардың білімін іс жүзінде пайдалануға дайындығын қалыптастыру, оларды қалай оқу керектігін үйретіп, тәуелсіз, дербес әрекет етіп, ынталы, сенімді, саналы тұлға ретінде қалыптастыру. Аталған міндетке қол жеткізуді ең алдымен әрекеттесті кімнен немесе неден бастау керек?

Балаларды тиімді оқыта алу үшін өзіміздің кейбір сенімдерімізді қайта қарау, ақпараттық технология саласында мықты дағдыларға дайын болу, кәсіби қабілеттеріңізді арттыру қажет деп есептеймін. Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, мен оқыту тәсілін өзгерту оқу процесінің қажетті және маңызды құрамдас бөлігі деп есептеймін.

Қазақ әдебиеті – оқу дағдысын, жеке құндылықтар жүйесін, жалпы білім беру дағдылары мен қабілеттерін талдау, жинақтау, жалпылау, өнімді және шығармашылық іс-әрекет дағдыларын дамытуға бағытталған пән.

Әдебиет – сөз өнері. Барлық сөзді тізе берсең әңгіме, жыр шықпайды. Адам жүрегі тербетіп, ақыл таразылап, тіл кестелеп айтқан сөз өз орнында тұрса ғана әдебиет деген өнер пайда болады.

Ғылыми тұжырымда әдебиет «адамтану құралы», ал әдебиет пәні «адам тәрбиелеу құралы» делінген. Ол жасөспірімдерге әдебиеттанудан, сөз маржандарының қыр-сырын игеруден жай білім ғана беріп қоймайды, ең бастысы, өмірдің ең қымбаттысы, ең асылы – жақсылық пен ізгіліктің дәнін себеді.

Әдебиет пәнінің әр сабағын адам бойындағы асқақ арман, әдемі сенім, әсемдік пен сұлулыққа күштарлық тәрізді ең мөлдір сезімдер мен кісілік қасиеттер туралы сырласу сабағы десек те болады. Өйткені ғылыми педагогикалық ұстаным бойынша әдебиет пәні философиялық, педагогикалық, негізінен ұлттық ізгілікті, психологиялық, тұғырламалық мәдени-рухани көзқарастарға, құндылықтарға құрылған. Әдебиет пәнін оқыта отырып: қазақ тілінің қолдану аясын кеңейту, қазақ тілінің қатысымдық, эстетикалық және этикалық қызметін меңгеруін қамтамасыз ету, оқыту үрдісі арқылы ауызша және жазбаша сөйлеу тілін дамыту, қазақ әдебиеті шығармаларын оқу, түсіну, баяндап айту деңгейіне жеткізу.

Оқыту нәтижесінде оқушылардың оқу белсенділігі арқылы оқушының функционалдық сауаттылығы, мәтінді эмоционалды қабылдау, оқылған шығарманы түсіну, талдау және қайта құру,

оқылғанды жеке қабылдауын өнімділікте жүзеге асыру арқылы оқушының функционалдық сауаттылығы қалыптасады және әдеби жұмыстың нәтижелерін көрсете отырып шығармашылық белсенділік танытады.

Қазіргі таңда мен қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша бесінші және он бірінші сыныптар аралығында сабақ беремін. Сабақ беру барысында байқағаным сыныптарда деңгейі, жасы, қабілеттері бойынша әртүрлі оқушылар тобы шоғырланған. Бүкіл сыныпты үш топқа бөлуге болады: бірінші топ саналы түрде барлық жауапкершілікпен, ынтамен оқиды. Бұл балалар өз әрекеттерін өз бетінше жоспарлай алады немесе дайын жұмыс алгоритмдерін сәтті қолдана алады. Менің бақылауларымнан бұл балаларда жетістікке жетуге бағытталған мотивация бар деп қорытынды жасай аламын. Екінші топ – бұл нәтижелері, оқу үлгерімі орташа балалар. Бірақ сонымен бірге кейбір балаларда танымдық мотивация көрінеді. Олардың орташа бағалары – өзіне деген сенімсіздіктің, ата-анасының қолдауының болмауының нәтижесі. Қалыптасқан оқу дағдыларының саны жеткіліксіз үшінші топ. Олардың арасында психикалық дамуы тежелген балалар да бар. Мені осы балалардың оқудағы қиындықтары алаңдатады, сондықтан осы мәселе негізінде менің зерттеу сұрағым: «Сыни тұрғыдан ойлау құралдары оқу үлгерімі нашар оқушылардың оқу дағдыларын дамытуға қалай көмектеседі?» деп тұжырымдадым.

Бүгін мен сіздерге «Жеті модуль» бағдарламасын сабақтарымда қалай тиімді қолданатынымды айтқым келеді.

«Әдістің жақсы, жаман болмағы жұмсалатын орнына қарай», - деп А. Байтұрсынов айтқандай қандай әдісті алсақ та баланың шығармашыл, өз ой-пікірі бар, зерттеу қабілеті дамыған, тәжірибеде теориялық білімін пайдалана алатын жеке дара тұлға болып қалыптасуына ықпал тигізуі керек.

Анықталған мәселені шешу үшін тізбектелген сабақтар топтамасында сыни тұрғыдан ойлауды дамытудың түрлі әдістерін қолдандым: «Карусель», «Кластер», «Ассоциациялар ромбы», «Идеялар спиралы», «Инсерт», «Сұрақ-жауап» және басқалар. Бұл формалар қосымша әдебиеттер мен әртүрлі тәсілдерді пайдалануды қарастырады.

«Жаңа тәсілдер» модулінің құралдарын пайдалану маған сұрақ қою арқылы сабақта қарым-қатынасты тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік берді, сонымен қатар өздігінен реттелетін оқу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Осы модуль аясындағы сабақтарымда диалогтік оқыту дағдыларын дамытуға ықпал ететін «Джигсо» әдісін қолданамын. Әр сабақта «Басқа адамдардың пікірі», «Кластер» және басқа да топтық жұмыс әдістерін жүргіземін, бұл балалардың ұжымдық жұмыс дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Рефлексия, өзін-өзі бағалау, өзара бағалау әдістері: «Белгілі карточкалар», «+, , қызықты», «Өзін-өзі бағалау парағы» оқушылардың өзін-өзі реттеу дағдыларын, метанымдық дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік беретіндіктен әр сабақта жиі қолданыс табады.

«Талантты және дарынды балаларды тәрбиелеу» модулін жүзеге асыру үшін барлық сабақтарда сараланған әдісті қолданамын. Бұл әдістеме барлық білім алушыларды оқу процесіне тартуға мүмкіндік береді. Стандартты емес тапсырмалар ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруы мүмкін.

«Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» модулінің түйінді идеяларын жүзеге асыруда оқыту сабақтарына ақпаратты тиімді игеруге, ынтасын арттыруға баса назар аударылады. Сабақтарда жаңа ақпаратты тиімді меңгеруге, бағалау критерийлерін нақты түсінуге ықпал ететін презентацияларды қолданамын.

Оқушылардың іс-әрекетін бағалаудың негізгі құралы ретінде «Оқытуды бағалау және оқуды бағалау» модулі қолданылады. Бұл модульді қолдану барысында әр сабақта «+, -, қызықты», «Өзін-өзі бағалау парағы», «Бақылау парағы», «Сигнал карталары» әдістерін қолданып отырамын. Осы әдістердің барлығы оқушылардың қойылған мақсаттарға жету деңгейлерін бағалауға және осы әдістердің мотивацияны арттыруға қалай ықпал ететінін талдауға көмектеседі.

Осылайша, әдебиет - жан дүниені түгелдей жайлап, еш уақытта да көзге көрінбейтін сезім қылдары арқылы ақыл иесі адамды жетелеп алатын қасиетті дүние. Оны оқытудың қызығы да, күрделілігі де осында жатыр. Олай болса, тіл мәртебесін көтеруге, өз тілімізді көркем де кестелі сөйлеуге, сауатты жаза білуге жас ұрпақты тәрбиелеу – әдебиет пәнінің басты мұраты.

**Ақмола облысы, Зеренді ауданы, Зеренді ауылы
«Зеренді ауылының №1 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Бекенова Анара Мейрамовна**

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Қазіргі кезеңде қоғамның әлеуметтік-экономикалық әлеуетін арттыру жолдарын іздестіру мәселесі өте өзекті және оны шешуде білім беру жүйесі маңызды рөл атқарады. Дарынды балалар мен талантты жастарды белсенді іздеу және дамыту әрбір мектептің іс-шаралар бағдарламасының негізгі бағыттарының біріне айналуы тиіс.

Дарынды балалармен жұмысты ұйымдастыру туралы айтпас бұрын бұл ұғымдармен танысып алуымыз керек. Дарындылық дегеніміз не? Дарынды бала дегеніміз кім? Қазіргі жағдайда дарынды балалармен жұмысты қалай анықтауға және ұйымдастыруға болады?

Дарындылық – адамның басқа адамдармен салыстырғанда бір немесе бірнеше қызмет түрлерінде жақсы нәтижелерге жету мүмкіндігін анықтайтын психиканың өмір бойы дамиды жүйелі сапасы. Дарынды бала – бұл әрекеттің сол немесе басқа түрінде жарқын, айқын, кейде көрнекті жетістіктерімен ерекшеленетін бала. Бүгінгі таңда психологтардың көпшілігі дарындылықтың даму деңгейі, сапалық ерекшелігі мен сипаты әрқашан баланың белсенділігі (ойын, оқу, еңбек) арқылы табиғи бейімділік пен әлеуметтік ортаның күрделі өзара әрекеттесуінің нәтижесі екенін мойындайды.

Бұл ретте баланың өзіндік белсенділігі, сонымен қатар жеке дарындылықтың қалыптасуы мен жүзеге асуының негізінде жатқан тұлғаның өзін-өзі дамытуының психологиялық механизмдері ерекше маңызға ие. Дарынды балалар әдетте ерте сөйлеуге және абстрактілі ойлауға негізделген тамаша есте сақтау қабілетіне ие. Олар ақпарат пен тәжірибені жіктеу қабілетімен, жинақталған білімді кеңінен пайдалана білуімен ерекшеленеді.

Дарынды балалармен жұмыс істеу ата-анадан, мұғалімдерден, баланың өзінен көп уақыт пен күш-жігерді қажет етеді. Оқыту – бұл оқушылардың көптеген жеке қасиеттері мен қабілеттеріне, ең алдымен интеллектуалдық қабілеттеріне (талдау, салыстыру, жалпылау, синтездеу, маңыздысын бөліп көрсету, оқу мәселелерін көру және оларды шешу) және танымдық қызығушылық пен ынтаның, мақсаттылық, ойлау икемділігі, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі анықтау, мақсатқа жетудегі тұрақтылық деңгейіне байланысты кешенді білім беру. Бұдан шығатыны, оқушының қабілеті оның оқу қарқынымен анықталады.

Қазіргі жағдайда психологтар дарынды балаларды арнайы әдістемелердің көмегімен анықтайды. Осындай балаларды анықтай отырып, мектеп оларды ойлауға, қабілеттерін дамыту үшін қолдан келгенін бәрін жасауға үйрету керек. Бұл мәселеде бірінші көмекші – оқушылардың пәнге деген қызығушылығы.

Дарынды балалармен жұмыс жасауда мұғалімнің басты міндеті – әрбір сабақ барысында осы балалардың танымдық іс-әрекетін қалыптастыру және дамыту үшін жағдай жасау қажет. Ол үшін «балалар эксперименті» әдісін қолдануға болады, оның мәні мәселелік жағдаятқа тап болған оқушылар қандай материалды білмейтінін, жаңа тақырыпты оқу үшін нені қайталау керектігін өздері анықтайды, осылайша әдіс оқу мәселесін шешу алгоритмін құру барысында көмек көрсетеді.

Бұл ретте дарынды балалармен жұмыс істеуге арналған қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарындағы іс-әрекетімді ұйымдастыра отырып, мен: а) шығармашылық қызмет субъектісі ретінде тұлғаның үйлесімді дамуы үшін тұлғалық-бағдарлы педагогикалық тәсілді жүзеге асыруды; ә) оқу қабілеті жоғары балалардың шығармашылық әлеуетін ерте анықтауды және ашуды қамтамасыз ететін психологиялық-педагогикалық зерттеулерге негізделген дамыта білім беру жүйесін құруды; б) тұлғаның қалыптасу процестеріне психологиялық-педагогикалық көмек көрсету факторларын зерттеу, оқушылардың танымдық қабілеттерін тиімді жүзеге асыруды; в) оқушылардың интеллектуалдық қабілеттерін дамыту процесін басқаруды қамтамасыз етемін.

Дарынды балалармен жұмысымның жүйесі мынадай мәселелерді шешуге бағытталған:

- қазақ тілі мен әдебиеті пәндері бойынша дарынды оқушыларды анықтау.
- қазақ тілі мен әдебиетін оқыту процесінде (олимпиадалар, конкурстар, ғылыми-зерттеу жұмыстары) шығармашылық өзін-өзі жүзеге асырудың барлық түрлерін қоса алғанда, дарынды оқушылардың қабілеттерін дамыту;
- дарынды балалармен және олардың ата-аналарымен ынтымақтастық;
- дарынды оқушылардың болашақ мамандығын таңдаудағы шығармашылық мүмкіндіктерін жүзеге асыру.

Сондай-ақ топта оқу деңгейі әртүрлі балаларды қамтитын білім беру қоғамдастығын қалыптастыру үшін топтық жұмысты жүргізу ұсынылады. Оқу мәселесін шешу кезінде дарынды оқушы кеңесші рөлін атқарады, барлық оқушылардың берілген тапсырма бойынша сөйлеуін қадағалайды, көрсетілген критерийлер бойынша балалардың барлық болжамдарын талдап, жалпылайды, әрекеттер алгоритмін шығаруға көмектеседі.

Мұғалімдер дарындылық ойлау түріне (сөздік-логикалық, бейнелі) байланысты екенін ескеруі қажет. Сондықтан бір пән бойынша баланы дарынды деп санауға болады, ал екіншісінде ол - тек жеткілікті немесе тіпті орташа білім деңгейі бар оқушы.

Мұғалімдер өз жұмысында сабақта сөйлеудің болмашы нюанстарын сауатты түрде ескеруі керек. Дарынды оқушыларға тақырып бойынша тұжырымдауды, орнатуды, салыстыруды, байланысты көрсетуді, қорытындылауды, қолдану мақсатын түсіндіруді, жіктеуді, сыни пікірлер білдіруді талап ететін сұрақтар қойған жөн. Сондай-ақ дарынды балалар санатымен жұмыс жасауда сараланған үй тапсырмаларын, логикалық ойлауды қажет ететін және бірнеше жауабы бар тапсырмаларды қолдану қажет.

Әрине, дарынды оқушының мүмкіндігі жан-жақты ашылуы үшін әр сабақта жүйелі, күнделікті, тиянақты жеке жұмыс жүргізу қажет. Осыған байланысты қабілеті жоғары балаларды дамытуға бағытталған білім беру стратегияларын белгілеуге болады.

«Индивидуализация» стратегиясы. Шығармашылық тұлғаны жалпыға ортақ «білім беру конвейерінде» тәрбиелеу мен тәрбиелеудің мүмкін еместігі барған сайын нақтыланып, осы міндетке жауап беретін жаңа білім беру технологияларын іздеуге мәжбүрлейді. Бұл мәселе дарынды және талантты балаларға арналған білім беру үлгілерін жасау кезінде ерекшелікке ие.

«Зерттеушілік оқыту» стратегиясы. Бұл тәсілдің негізгі ерекшелігі – оқытуды белсендіру, оған ізденіс, шығармашылық сипат беру, сол арқылы оның танымдық әрекетін ұйымдастырудағы бастаманы оқушыға беру. Тәжірибелік-эксперименттік жұмысымызда тек жоғары сынып оқушылары ғана емес, сонымен қатар кіші жастағы оқушылар да өзіміздің зерттеу жұмыстарын жүргізді. Ол үшін негізгі оқу-тәрбие процесінде және сыныптан тыс жұмыстарда балалардың оқу-зерттеу жұмыстарын жүргізудің арнайы әдістері әзірленді.

«Мәселелік оқыту» стратегиясы. Осы стратегия бойынша үлгіленген білім беру мазмұны оқу материалын балалар біріншіден мәселені анықтай алатындай, екіншіден оны шешу жолдарын таба алатындай етіп, ең соңында шеше алатындай етіп көрсетуді көздейді. Ол үшін оларға «мәселелерді көре білуге» үйрету керек. Бұл тәсілді жақтаушылар әзірлеген арнайы әдістемелік әдістемелер мұғалім ұсынған мәселенің баланың өзінің ішкі мәселесіне айналуына қол жеткізуге мүмкіндік береді.

«Интенсификация» стратегиясы ассимиляция қарқынын (жылдамдығын) өзгертуді емес, көлемін арттыруды қамтиды. Бұл - белгілі бір мағынада «жеделдету стратегиясына» балама.

Педагог жұмысындағы басым бағыттардың бірі – оқу процесіне жобалық технологияны енгізу. Ол сыныптық-сабақ жүйесін әр оқушының мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне бейімдеуге шақырылады, әр оқушыға оқу процесін жеке маңызды етуге, шығармашылық әлеуетін толық ашуға, зерттеушілік қабілетін, қиялын, белсенділігін, дербестігін көрсетуге мүмкіндік береді. Жоба сыныпта оқушылардың

шығармашылық, танымдық және коммуникативті дағдыларын қалыптастыру мен дамытуды ынталандыратын жағдай жасауға ықпал етеді.

Олимпиада қабілетті және дарынды балаларды анықтауға мүмкіндік береді. Өртүрлі деңгейдегі олимпиадаларға дайындық кезінде біз оқытудың репродуктивті әдістеріне де, оқушыны барынша дамытатын әдістерге де жүгінеміз.

Музыкалық және әдеби шығармалар да, оқу жарыстары да дарынды балалардың шығармашылық әлеуетін барынша арттыруға мүмкіндік береді: мәтінді толық сезінгенде ғана мүмкін болатын көркем оқу және актерлік шеберлік қалыптасады. Дарынды балалармен жұмыс жасауда жеке сабақтар жүйесі ерекше рөл атқарады, тек мұғалім мен оқушының тығыз ынтымақтастығында ғана дарынды оқушының қабілетін барынша арттыруға және дамытуға болады, сондықтан әрбір мектептің тәлімгерлік қызметінің маңызы зор.

Қорыта келгенде, дарынды балалармен жұмыс әлеуметтік тапсырыспен белгіленеді, өйткені қоғамға Қазақстанның ғылымын, экономикасы мен өнеркәсібін сапалы жаңа деңгейге шығара алатын жоғары білікті мамандар қажет. Дарынды тұлғаларды оқытуды ұйымдастыру - қазіргі мұғалімдердің алдында тұрған ең маңызды міндет. Менің бүгінгі дарынды балалармен жұмысым – ғылымды, мәдениетті және ертеңгі қоғамымыздың әлеуметтік өмірін дамытуға бағытталған бір қадам.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
С.Рахимов атындағы жалпы білім беретін мектеп
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Ильясова Дилноза Даниярқызы

ТЫҢДАУ АРҚЫЛЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ДАҒДЫНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Тіл сабақтарында қолданылатын тыңдалымның түрін интенсивті немесе экстенсивті тыңдалым деп бөлетініміз белгілі.

Экстенсивті тыңдалым бойынша оқушы өзін қызықтырған материалын тыңдайды, сол арқылы тілін жетілдіреді, сөздік қорын молайтады. Оқушының табиғи сөйлеу тілін тыңдау арқылы тілді еркін меңгеруіне септігін тигізеді. Кейбір оқушылар өздігінен тыңдалымға ұмтылмаса, оларға бағыт беріп, арнайы тапсырмалар берген жөн. Сондықтан да интенсивті тыңдалым оқушының тыңдалым дағдысын мақсатты дамыту мақсатында қолданылады. Тыңдалым арқылы тіл үйренушілер өз мұғалімінен басқа адамдардың дауысына, сөйлеу мәнеріне, жылдамдығына үйренеді, сөздерді дұрыс айта білуге, ақыр соңында еркін сөйлеу мүмкіндігіне ие болады. Тыңдалым орындау барысында оқушылар түрлі жанрлық өзгешеліктері бар мәтіндерді тыңдайды, ондағы табиғи тіл қолданысын игереді. Мұндай тыңдалым материалдарының артықшылықтары мен кемшіліктері қатар жүреді. Басты артықшылығы тіл үйренуші тыңдалымның дұрыс ести алмай қалған тұсын қайталап тыңдай алады. Ал негізгі кемшілігіне сыныптың акустикасына байланысты оқушылар тыңдалымды анық ести алмай қалуы әбден мүмкін.

Интенсивті тыңдалымды жүзеге асырудың тағы бір түрі – ол тіл үйренушілердің бетпе - бет таза тіл иесімен кездесуі (*Мысалы: 15-20 жыл жұмыс істеген ағылшын тілі пәнінің мұғалімінің өзі тыңдалым*

дағдысы қалыптаспаса шетелдіктің сөзін ұға алмайды, ал үнемі әдеби-көркем мәтіндерді оқитын болса, бірден қатынасқа түсе де алмайды).

Тыңдалымға жазба тілден едәуір ерекшеленіп тұратын сөйлеу тілі таңдалады. Тыңдалым арқылы дыбыстардың дұрыс айтылуын үйренеміз, мағынаны ұғамыз, мазмұнын игеру арқылы білім толықтырамыз. Демек, тыңдалым оқушының сөйлеу тілін түсінуіне ықпал етеді. Тыңдалым барысында оқушы сөйлесім мәтінінің көптеген түрлерімен танысады. Олар: әңгіме, жарнама, ән, өлең, нұсқаулық, дәріс, жаңалық т.б. осы аталғандардың барлығының өзіндік тілдік ерекшеліктері бар екенін практикалық тапсырмалар беру арқылы байқаймыз. Алдымен тыңдатып, сосын айтқызып немесе жаздыру арқылы оқушының дағды әрекеттерін жедел қалыптастыруға болады. Кей жағдайларда жай ғана дыбыстар естіледі. Сонымен қатар, тыңдалым материалдарының жылдамдығы да түрлі болып келеді. Кейбір сөздер анық естілмей, олардың әріптері жұтылып кетеді, интонациялары да контекстке байланысты құбылып тұрады.

Оқушылардың тыңдалым дағдысын дамыту мақсатында да көптеген стратегиялар қолданылады. Осыған орай, тыңдалым барысында мәтіннің жалпы мазмұнын ұғу, нақты мәліметті табу, детальдарды түсіну, сөйлеушінің ұстанымы мен көзқарасын білу мақсаттары көзделеді. Қорыта айтқанда, тыңдалым дағдысын дамыту арқылы оқушылар мынадай жетістіктерге қол жеткізеді:

- ұқсас дыбыстардың арасындағы ерекшеліктерді байқайды;
- кілт сөздерге назар аударуды үйренеді;
- қарапайым нұсқаулықтарды түсініп, жауап беруге төселеді;
- ақпараттардағы мазмұндық айырмашылықты тани білуге мүмкіндік алады;
- ән сөздерін дұрыс тануға үйренеді;
- қарапайым әңгіменің дамытылуын түсінеді;
- әшейін өтініштер мен сыныптағы нұсқауларды қолданады;
- тыңдалым мәтінінің стилін ажыратады;
- негізгі идеяны таба біледі т.б.

Қорыта айтқанда, тіл үйрету сабақтарының дағдыға негізделуі:

Біріншіден, өмірге қажетті стратегияларды меңгертуді көздейді.

Екіншіден, пәнаралық жікті болдырмайды, білім толықтыруды жеңілдетеді, оңтайлы әдістерін ұсынады.

Оқушы білімін нақты бағалауға мүмкіндік береді. Сабақтардың әралуандылығын қамтамасыз етеді. Тапсырмалардың бірыңғай болуының алдын алады, оқушыны біртектес тапсырмамен жалықтырмайды. Өзге пәндермен кіріктірілген сабақ өткізуде әдістемелік тұрғыда орайласып келеді (*эссе жаздыру т.с.с*).

Тыңдау – естіп жатқан сөйлеушінің сөзін түсіну. Тыңдау қарым-қатынастың негізін құрайды. Ол өз ішінде айтылып жатқан сөзді тыңдап - түсіну, оған логикалық жауап беруді қамтиды.

Тыңдау шет тілін оқытуда өте жақсы құрал болып табылады. Ол оқылып жатқан шет тілінің дыбысталу жағын үйренуге, яғни әуен, екпінді дұрыс қоюды үйренуге мүмкіндік береді. Тыңдалым арқылы тілдің лексикалық құрамы мен грамматикалық құрылымы үйреніледі. Және де тыңдалым оқу мен жазуды меңгеруді жеңілдетеді.

Тыңдау қабілетінсіз адам оқып жатқан тілде қарым - қатынас жасай алмайды. Тыңдалым оқушылардың айтылып жатқан сөзді назар сала тыңдауға үйретеді. Тыңдалыммен бірге балада есте сақтау қабілеті дамиды. Оқушы шет тіліндегі сөзді тыңдай отырып, сөздердің дұрыс оқылуына жаттығады және кейінгі кезде өзі сол сөзді айтқан кезде дұрыс айтатын болады.

Ағылшын тілін оқытудың алғашқы кезеңдерінде тыңдалымдар өте маңызды рөл атқарады. Тыңдалымдар ағылшын тілінде сөйлеушілердің шынайы сөзін есітуге мүмкіндік береді.

Тыңдап - түсінуге берілетін аудиомәтіннің тақырыбын таңдау өте маңызды. Ол оқушылардың қызығушылықтары мен жас ерекшеліктері сай таңдалуы тиіс. Төменгі сынып оқушыларына қызықты болатын тақырыптар түрлері: ертегі сюжеттеріне негізделген тақырыптар, жан - жануарлар туралы қызықты әңгімелер т.б. Ал жоғары сынып оқушыларына саясатпен, техникалармен, бүгінгі таңда ойлап табылып жатқан жоғарғы технология жаңалықтарымен, яғни роботтар, ұялы сым тетіктер, компьютерлер және детективтермен байланысты мәтіндер өте жоғары қызығушылықтарын тудырады. Сонымен бірге махаббат, достық туралы, әсіресе, өзге елдің өмірі мен халқы туралы және табиғат жайлы мәтіндер қызығушылықпен тыңдалады. Мектеп бітіруші сынып оқушыларына болашақ мамандық таңдау туралы мәтіндер беру өте дұрыс шешім.

Қазіргі кезде оқушылардың тыңдап-түсіну қабілетін қалыптастыру – бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып табылады. Қазіргі таңда тыңдап-түсінуді жақсарту әдістемесі әлі толық зерттелген жоқ. Тыңдап - түсінумен жұмыс жасауды жеңілдететін мұғалімдерге арналған ғылыми әдістемелердің аздығы зерттелу керек маңызды мәселе. Сол себепті де шет тілін оқытудағы тыңдап-түсінуде кездесетін қиындықтарды шешу жолдарын табу және практикада оның әдістемесін ұсыну бүгінде өзекті мәселе болып отыр. Сонымен бірге шет тілін үйретудің мазмұнын жаңарту және тыңдау үрдісін жаңаша ұйымдастырудың ғылыми негіздерін терең зерделеу қажет. Тыңдап – түсінудің әдіс - тәсілдері:

Ағылшын тілін үйретудегі келесі тиімді әдіс - «Audio-Lingual method». Бұл аудиолингвистикалық әдіс 70 жылдардың аяғына қарай қолданысқа енгізілді. Бұл әдісте оқушы магнитофоннан (*қазіргі уақытта түрлі аудиоқұрылғылар арқылы*) немесе оқытушының айтқан сөздерін тыңдап, кейін бірнеше рет қайталайды. Оқушы осы іс - әрекетте сөздердің, сөйлемдердің немесе тіркестің дұрыс айтылу жолдарымен және оны аз уақыт көлемінде жаттап алу, оны қарым - қатынас әдісінде қолдану шарттары бейімделе бастайды.

Сұрақ - жауап әдісі – балалардың тілін дамыту үшін маңызды әдістің бірі. Бұл әдісте оқушылар коммуникативтік әдісте болады. Бір - бірілеріне сұрақ қойып, кейін сұрағына жауап алады. Кең көлемде қолданылатын әдіс түрі болып табылады.

Практикалық әдіс – оқушылар сабақ үйрену барысында түрлі ойын элементтері бойынша тіл үйрену іс - әрекеті болып табылады. Оқушының сөздік қорын молайтуда ойындардың рөлі зор, себебі ойындар олардың сөйлеу машығын қалыптастыру үшін қажет.

Интерактивтік әдіс – сұхбат құруда оқушылардың белсенділігін арттырады. Бұл әдістің мақсаты – оқу процесінің барлық сатысында біріккен әрекетке жағдай жасау. Оқушылар және тапсырмалармен жұмыс істей отырып, топ мүдделерін де ойлауға үйренеді. Бұл әдісте әр оқушы өз міндетіне жауапкершілікпен қарай отырып, ортақ нәтижеге қол жеткізуге талпынады. Оқушылар бірігіп жұмыс істеуге үйренеді. Бұл әдісте оқушы сабақ барысында оқушыларға кеңесші, серіктес рөлін атқарады.

Қазіргі таңда жаңаша оқыту әдістемені пайдалану кезінде жаңа техника құралдары: әр түрлі көрнекі құралдар, компьютер, аудиобейне құралдар, кодоскоптар, интербелсенді тақта, әлеуметтік желілер сайттары қолданылуда.

Оқулықтың ерекшелігі тілді үйретудің әр дағдысына белгілі бір стратегиялар ұсынады. *Мысалы, тыңдалым: тыңдауға дайындық, ең маңызды сөздерге көңіл бөлу, арнайы мағлұмат алу, пікірлерді ажырату, өз сұрақтарын дайындау, керектілерін жазып алу, стилін ажырату, өз пікірін білдіру сияқты тапсырмаларды орындау арқылы оқушылардың кассеталардан жаңалықтарды, диалог, монолог, әңгіме, өлең тыңдауға мүмкіншіліктері бар.* WARM–UP (ойашар) тапсырмалары және келісу - келіспеу, рөлдік ойындар арқылы оқушылар алған білімдерін іске асырады. Оқушылар сабақта үйренген іскерліктері мен дағдыларын пайдаланып, өз ойларын жүйелі түрде айтып жеткізе алады.

Оқушылардың білім және білік дағдыларының жетілуіне В.Ф. Шаталовтың тірек конспектілері мен тірек сигналдарын пайдаланау оқытудың белсенді әдісі. Мен және менің әріптестерім бір ғана технология жүйесімен жұмыс жасап жүрміз деп айта алмаймын, өйткені шетел тілін оқытуда барлық әдіс - тәсілдерді қолдануға болады деп ойлаймыз. Деңгейлік тапсырмалар оқушыларға беруге болады, топпен, жеке оқушымен жұмыс істеуге болады, Венн диаграммасын қолданамыз т.с.с. Ағылшын тілін оқыту әдістемесі әрдайым толықтыруды, дамытуды қажет ететіндіктен оны әрқилы жолмен меңгеру керекпіз. Ендеше, оқушылардың дүниетанымын кеңейтуде танымдық белсенділігін арттырып, білім, біліктерін жетілдірудің қоғамдық мәні зор болып келеді. Осы әдістер мен әдістемелердің қолдануына байланысты оқушылардың ағылшын тіліне деген қызығушылығының артқанын көреміз.

Шымкент қаласы
Т.Тәжібаев атындағы №47 мектеп-гимназия
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Бакирова Салима Машираповна

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУЫ

Еліміздің білім беруді дамыту тұжырымдамасында мектеп алдына қойылған мақсаттар мен міндеттер заманауи мектеп түлектерінің коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға ықпал ететін елеулі тәсілдерге назар аударуға итермелейді. Мұғалімдерді оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың құзыреттілік тәсіліне бағыттайтын білім берудің мақсаттары қолданыстағы білім беру технологияларына қойылатын талаптарды, оқыту мен тәрбиелеудің нәтижелерін бағалау критерийлерін өзгертуді, білім берудің сапалы жаңа деңгейіне жетуді көздейді.

Қазіргі білім берудің мақсаты – Қазақстан Республикасының қоғамдық, эмоционалдық және саяси өміріне тиімді қатысуға дайын, бәсекеге қабілетті тұлғаны дайындау. Заманауи білім берудің міндеттері – қазақстандық патриотизмге, адам құқықтары мен бостандықтарын құрметтеуге тәрбиелеу, табысты және нәтижелі еңбекке дайын, өмір бойы білім алуға ұмтылатын құзыретті, белсенді, шығармашыл, сондай-ақ салауатты өмір салтын ұстанатын отбасында, қоғамда, ұжымда өз іс-әрекетіне және әлеуметтік рөлді орындауға әлеуметтік бекітілген құндылық бағдарлары бар әлеуметтік бейімделген тұлғаны қалыптастыру.

Тілдік құзіреттілікті қалыптастыру – тілді оқытудың ең маңызды аспектісі, өйткені тілдік құзіреттілік – оқушылардың сөздерді, олардың түрлерін, синтаксистік құрылымдарды әдеби тіл нормаларына сәйкес қолдану, оның синонимдік құралдарын пайдалана білу, сайып келгенде тіл байлығын меңгеру табысты сөйлеу әрекетінің шарты ретінде.

Соңғы уақытта біздің қоғамда тілдік құзыреттілікті қалыптастыруға ерекше мән берілуде, өйткені дәл осы әлеуметтік белсенді тұлғаның табысты қалыптасуының кепілі болып табылады.

Сонымен, коммуникативті және тілдік құзыреттіліктерді дамытудың жоғары деңгейіне жету үшін ең алдымен шешуді қажет ететін мақсаттар мен міндеттер айқындалады:

- жаңа білім беру технологияларын, оқытудың белсенді түрлерін қолдану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін дамытуға жағдай жасау;
- оқытудың белсенді түрлері арқылы мектеп оқушыларының ауызша және жазбаша сөйлеуін дамытуға ықпал ету;
- әр оқушының шығармашылық әлеуетін ашуға және жүзеге асыруға ықпал ету;
- тілдік құзыреттілігін арттыру, оның ішінде тілдің өзінің байлығын меңгеру, әдеби тілдің барлық нормаларын, оның ішінде емле ережелерін (орфографиялық және пунктуациялық) меңгеру.

Жұмыс тәжірибесінде коммуникативтік және тілдік құзыреттіліктерді қалыптастырудың келесі кезеңдерін ажыратамыз:

1. Құзыреттілікті көрсетуге дайын болу: теориялық материалды практикалық қолдану призмасы арқылы зерттеу.
2. Құзыреттілік мазмұнының мағынасын меңгеру: тілдік материалды бақылау, эвристикалық әңгіме, тіректік схеманы модельдеу.
3. Құзыреттіліктің көріну тәжірибесі: сөздік жұмыстары, мәтінмен жұмыс, диалогты оқыту, жеке белсенділік өнімін жасау, құзыреттілік мазмұнына қатынасы, құрылған мәтін бойынша рефлексия, сөйлеу

мінез-құлқын түзету, оқу материалының мазмұны бойынша жұмыс, коммуникативті және тілдік құзыреттіліктердің барлық элементтерін дамыту, оқу тәжірибесінің мазмұны педагогикалық әдістемелерді мұқият таңдауды талап етеді.

4. Мәтінмен жұмыс істеуге көп көңіл бөлу керек: мәтінмен күрделі жұмыс, мәтінге лингвистикалық және стилистикалық талдау жасау, мәтінді өңдеу, әртүрлі типтегі презентацияларды жазу (толық, қысқа, шығармашылық тапсырмамен және т.б.), шығармашылық жұмыстардың әр түрін жазу (шығармалар, дәлелдемелік эсселер, сценарийлер, оның ішінде стилизациялар, өлеңдер), өз шығармашылық және ғылыми жобаларын сабақта және сабақтан тыс уақыт аясында жүзеге асыру.

Барлығымыз білетіндей, заманауи сабақ әр оқушының оқу нәтижесі ретіндегі құзыреттер жиынтығын меңгеруге бағытталған. Осыған сәйкес олар үш негізгі құзыреттілікке қол жеткізу құралы ретінде қабылданады: мәселені шешу құзыреттілігі және өзін-өзі ұйымдастыру, ақпараттандыру құзыреті, коммуникативтік құзыреттілік. Мәселені шешу құзыреттілігі және өзін-өзі ұйымдастыру әртүрлі жағдайларда мәселені анықтауға, жауапты шешімдерді бағалауға, шешімдердің салдарын бағалауға, өз қызметіне мақсат қоюға, оны шешу үшін қажетті жағдайларды анықтауға, жоспарлауға және ұйымдастыруға, сонымен қатар оған қол жеткізу, өз қызметін және оның нәтижелерін өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі бағалауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Оқу үрдісінің жағдайында жағдайды мұғалім белгілейді. Сөйлеу әрекетінің пәні – белгілі бір тақырып аясында белгілі мотивтерге байланысты айтылатын ойлар.

Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудағы мұғалімнің негізгі міндеттерінің бірі оқушылардың қарым-қатынастың жоғары деңгейіне сәйкес келетін дағдылар мен қабілеттерді меңгеретіндей жағдайларды ұйымдастыру болып табылады. Соңғы кездері педагогика мен психология бойынша шетел әдебиетінде де, отандық әдебиеттерде де адамның басқа адамдармен қарым-қатынас саласындағы жетістіктері «коммуникативтік құзыреттілік» ұғымын көбірек көрсетуде.

Психологиялық-педагогикалық зерттеулерге сәйкес коммуникативтік құзыреттілік келесі құрамдастарды қамтиды:

1) эмоционалды (эмоционалды жауап беруді, эмпатияны, басқаға сезімталдықты, жанашырлықты, серіктестердің әрекеттеріне назар аударуды қамтиды);

2) когнитивтік (басқа адамның білімімен байланысты, басқа адамның мінез-құлқын болжай білу, адамдар арасында туындайтын әртүрлі мәселелерді тиімді шешу қабілетін қамтиды);

3) мінез-құлық (баланың ынтымақтасу қабілетін, бірлескен іс-әрекетін, бастамасын, қарым-қатынастағы сәйкестігін, ұйымдастырушылық қабілетін және т.б. көрсетеді).

Коммуникативтік құзыреттілік – адамның қоғамда өмір сүру нормалары мен ережелерін адекватты орындауға мүмкіндік беретін қарым-қатынас дағдылары. Коммуникативтік қарым-қатынастың мәні оқыту үрдісінің қарым-қатынас процесінің үлгісі болып табылатындығында. Қазақ тілін оқытудың бастапқы кезеңінде оқушылардың бастауыш деңгейінде қарым-қатынасқа мүмкіндік беретін коммуникативтік құзыреттілік негіздері қаланады. Сонымен қатар, қазақ тілін басқа ұлттық мәдениетпен қарым-қатынас және өзара әрекеттестік құралы ретінде оқушылардың қазақ тілін меңгеруге деген ұмтылысын қалыптастырумен байланысты қазақ тілін оқытудың дамытушылық және тәрбиелік аспектілері басымдыққа ие.

Тіл үйретудегі коммуникативтік бағыт ойын техникасын жүйеде жүзеге асыру мүмкіндігін табады. Оған сюжетті ойындар мен ойын жағдайлары кіреді.

1. Сюжетті ойындардың алдында «пәндік» деп аталатын ойындар тұрады. Олар объектілермен сөйлеу-ойын әрекеттерінің негізін құрайды, оқушылар белгілі рөлдерді алатын қарым-қатынас ойынына көшу үшін жағдай жасайды.

2. Оқушылардың мотивациялық негізде бірдеңені сипаттау, түсініктеме беру, түсіндіру, айту, көрсету немесе істеу қажеттілігі туындайтын рөлдік ойындар қарым-қатынастың тиімділігіне ықпал етеді.

3. Мен өз сабақтарымда стратегияларды (жаңылтпаштар, көрнекі дәлелдермен жұмыс, контекстік оқыту технологиясы, мәтіндердің фотосуреттермен сәйкестігі, «Блум түймедағы», «Драма», «Стоп-кадр» тәсілдерін) қолданамын.

Коммуникативтік құзыреттілік нақты өмірлік жағдайларда өз мәселелерін шешу үшін ауызша және жазбаша қарым-қатынастың әртүрлі құралдарын пайдалануға, өз көзқарасын білдіруге және этикет нормаларына сәйкес адамдармен топта қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді. Оқыту әдісін таңдау жоспарланған нәтижелердің сипатымен анықталуы керек. Сабақтың нәтижесі – оқушыларды өзін-өзі

тәрбиелеуге, өзін-өзі жетілдіруге бағыттайтын білім, білік, дағды. Құзыреттілік – адамның қасиеттері мен қасиеттерінің жиынтығы. Құзыреттілік оқушының оқу іс-әрекеті үшін өзінің адами мүмкіндіктерін жүзеге асыру қабілетін сипаттайды.

Осылайша, коммуникативтік тәсілді оқу-тәрбие үрдісінде қолданудың артықшылығы – коммуникативті дағдыларды қалыптастыру оқушылардың ынтасын арттыруға, пәнаралық байланыс орнатуға көмектеседі. Бұл бұл өз кезегінде танымдық белсенділікті, қиялды, өзін-өзі басқаруды, топпен жұмыс істеу дағдыларын және т.б. дамытуға ықпал етеді.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
С.Рахимов атындағы жалпы білім беретін мектеп
Әлеуметтік педагог
Исаханова Дилизад Амангельдиевна

ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТИҢ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ АЛАТЫН РӨЛІ

*Өз қызметін ұйымдастыруда әлеуметтік педагог
 ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың
 тәуелсіз өмірінің заманауи философиясына
 және компенсаторлық даму идеясына сүйенеді
 (Л. С. Выготский)*

Бүгінгі таңда инклюзивті білім беру мәселесі өмірдің барлық салаларында кең және жан-жақты дамыған. Мектептегі білім беру жүйесінде инклюзия процестері ерекше маңызды. Дәл осы кезеңде балалар өздерін және өз мүмкіндіктерін, әлеуметтенуді, сондай-ақ жасөспірімдік шақта өзін тұлға ретінде қалыптастыруға және бүкіл өмірмен айналысуды таңдауға шешім қабылдайды. Осы кезде мектеп оқушыларына жақын мұғалімнің рөлі артады, оларға дұрыс шешім қабылдауға көмектеседі, жоспарларды жүзеге асыруға қатысады және т.б. Ал ерекше балалар санатымен жұмыс істейтін педагогтардың рөлі бірнеше есе артады.

Қазақстанда инклюзивті білім беруді енгізудің 20 жылдық жолы Қазақстан Республикасындағы білім беру саласындағы реформалардың гуманистік бағытқа ие екендігін айқындайды, мұнда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың білім алуы ерекше орын алады. Бүкіл әлемде инклюзивті білім беру жалпыға бірдей қабылданған тенденция болып табылады, ол ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды осындай қажеттіліктері жоқ балалармен бірге оқытуды және тәрбиелеуді білдіреді. Инклюзивті білім беру балалардың барлық санаттарының сапалы білім алуға қол жеткізуін, әлеммен байланыстың кедергілерін жоюды және жалпы қоғамға интеграциялауды қамтамасыз етеді.

Инклюзивті білім беру-мүмкіндігі шектеулі адамдарды және тиісті шектеулері жоқ адамдарды бірлесіп оқыту және тәрбиелеу процесі. Әлеуметтік педагог — ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланы және оның отбасын әлеуметтік-мәдени оңалтуды және әлеуметтік бейімдеуді олардың, білім беру ұйымдарының және басқа ұйымдардың арасындағы қатынастарды қалыптастыру және дамыту арқылы қамтамасыз ететін маман. Ол бала мен отбасы құқықтарының сақталуын қадағалайды, ата-аналарға

баланы мектеп қауымдастығына, мектептен тыс әлеуметтік ортаға қосуға көмектеседі. Оның кәсіби қызметінің маңызды құрамдас бөлігі-бала мен отбасының әлеуметтік бейімделу құбылыстарының алдын алу. Бұл физикалық немесе психикалық бұзылулардың болуына байланысты мүмкіндігі шектеулі баланың отбасы өмірінде жағымсыз әлеуметтік жағдайлардың пайда болуын болдырмауға бағытталған шаралар жүйесін құруды және үнемі жұмыс істеуді білдіреді. Әлеуметтік мұғалімнің негізгі міндеті-мұндай баланы толыққанды әлеуметтік өмірге енгізу, айналасындағыларды оған қарапайым адам ретінде қарауға үйрету, ал оның білімі мен дамуында оның өмірін шектейтін физикалық немесе психикалық бұзылуларға емес, оның мүмкіндіктері мен функцияларын сақтауға бағыттау. Ол проблемалық дамуы бар баланы тәрбиелеп отырған отбасының бейімделу мүмкіндіктерін арттыруға үнемі қатысады. Бұл мүмкіндіктер отбасының ішкі ресурстары арқылы да, әлеуметтік орта ресурстары арқылы да қалыптасады, ал әлеуметтік педагог әлеуметтік-педагогикалық қызмет арқылы ресурстардың осы және басқа топтарының синергетикалық әсерін қамтамасыз етуге және арттыруға тырысады. Отбасының ішкі оңалту әлеуетін анықтау және жандандыру өте маңызды. Бұған оған білім беру, делдалдық және психологиялық көмек көрсету арқылы қол жеткізіледі.

Дәстүр бойынша әлеуметтік педагог білім беру кеңістігінің және жақын ортаның, соның ішінде жақын әлеуметтік-мәдени кеңістіктің барлық субъектілерімен өзара әрекеттеседі.

Инклюзивті білім беру ұйымында әлеуметтік педагогтың негізгі функционалдық міндеттеріне мыналар жатады:

- алқалы шешімдер қабылдау мақсатында білім беру ұйымының педагогикалық ұжымымен өзара іс-қимыл жасау;
 - мектеп ұжымында салауатты әлеуметтік-психологиялық ахуалды сақтау және инклюзивті мәдениетті дамыту;
 - ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланың отбасын әлеуметтік-педагогикалық зерттеу, оның бейімделу әлеуеті мен қабілеттерін анықтау;
 - мұндай отбасын оқытудың белсенді нысандарын (мысалы, тренингтерді) қоса алғанда, білім беру қызметтерінің кешенімен қамтамасыз ету, ілім беру ұйымы жағдайында да, одан тыс жерлерде де ересектер мен балалардың өзара іс-қимылының, ынтымақтастығының әртүрлі түрлерін ұйымдастыру, бірлескен әлеуметтік пайдалы қызметке қосу ;
 - өзін-өзі және өзара көмек топтарын құру желісі бойынша білім беру ұйымының басқа оқушыларының отбасыларымен өзара іс-қимыл жасау;
 - әлеуметтік қорғау мәселелері бойынша отбасын ақпараттандыруға бағытталған ақпараттық қолдау;
 - шұғыл психологиялық көмек және жарақаттан кейінгі стресстермен жұмыс істеуге қолдау көрсету, өз құзыреті шегінде психологиялық кеңес беру;
 - әлеуметтік қиын жағдайларда ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланың және оның отбасының құқықтарын қорғау;
 - қоғамдық санада гуманистік көзқарастарды тарату, халықтың көпшілігінің санасында жағымсыз әлеуметтік-психологиялық стереотиптерді еңсеру;
 - білім беру ұйымының Әлеуметтік-педагогикалық жұмыс жоспарларын жасау және іске асыру.
- Осылайша, мұғалім инклюзивті білім беру жүйесіндегі маңызды буын деп айтуға болады. Нағыз кәсіпқойдың педагогикалық білімі, дағдылары мен дағдылары кешені болуы, сондай-ақ өз оқушыларын дамыту, дамыту және оқыту, сондай-ақ тұтастай алғанда білім беру жүйесін дамыту үшін шексіз моральдық, психологиялық және жеке мүмкіндіктері болуы тиіс.

Әдебиеттер тізімі:

1. Алехина С. В. О мониторинге инклюзивного процесса в образовании [Текст] / С.В. Алехина // Инклюзивное образование: методология, практика, технология: материалы международной научно-практической конференции (20 – 22 июня 2011. Москва). – М.: МГППУ, 2011. – С. 20 – 22.
2. Алехина С.В., Зарецкий В.К. Инклюзивный подход в образовании в контексте проективной инициативы «Наша новая школа» // Психолого-педагогическое обеспечение национальной образовательной инициативы «Наша новая школа». М., 2010.
3. На пути к инклюзивной школе: Пособие для учителей. USAID, 2007.

ШҚО, Тарбағатай ауданы, Ақжар ауылы
"Абай атындағы орта мектебі" КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Жунусова Жұлдыз Даутовна

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН «ҚЫПШАҚ СЕЙІТҚҰЛ» ӘНГІМЕСІ

Бөлім:	Тәрбиенің қайнар бұлағы
Педагогтің ТАӘ	Жунусова
Күні:	
Сынып:	5 Б
Сабақтың тақырыбы	Ыбырай Алтынсарин «Қыпшақ Сейітқұл» әңгімесі
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	5.1.2.1. Әдеби шығарманың тақырыбы мен идеясын анықтау;
Сабақтың мақсаты	- Ыбырай Алтынсарин «Қыпшақ Сейітқұл» әңгімесінің қысқаша мазмұнын біледі; - Ыбырай Алтынсарин «Қыпшақ Сейітқұл» әңгімесінің тақырыбы мен идеясын анықтай алады.
Бағалау критерийлері	- мазмұнын біледі, тақырыбы мен идеясын анықтай алады.
Ойлау дағдыларының деңгейі	Қолдану, бағалау.
ЕББҚ	- Ыбырай Алтынсарин «Қыпшақ Сейітқұл» әңгімесінің қысқаша мазмұнымен танысады.

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезені/ уақыты	Педагогтың әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Алдыңғы оқу 5 мин	1. Амандасу 2. Топқа бөлу «Жұмыртқа қабығын аршу» бойынша жүзеге асырылады: 24 оқушы 4 топқа бөлінеді. I топ- «Бұхара» II топ- «Үргеніш» III топ- «Торғай» IV топ- «Түркістан» Психологиялық ахуал тудыру	Қағаздан жасалған «Жұмыртқаларды» таңдап алып, аршу арқылы топқа бөлінеді.	Мұғалімнің мадақтауы Қолпаштау стикерлері	
Сабақтың ортасы 5 мин	Өткен тақырыпты бекіту: Ыбырай Алтынсарин кім? Постер толтыру, Үргеніш, Қоқан, Түркістан, Торғай жерлерін картадан табу. 1. Аудио: 2. Бейнекөрсетілім. « Кинометафора» әдісі бойынша оқушыларға Ыбырай Алтынсарин туралы	Оқушылар шеңбер құрып тұрып, өлеңді айту арқылы киіз үй керегесін, уықты, шаңырақты қолмен жасайды. Әр топтан бір оқушы шығып келесі топтағы мүшелерінің үй жұмысын тексеріп, мұғалімге хабар береді. «Қыпшақ Сейітқұл» әңгімесі «Бұхара»: Қыпшақ Сейітқұл отыз үйлі тобырымен, жұрттың тегіс аттаныс барымтасы бар уақытта, бұл отыз үй кедейді қалайынша етсем байытып, халық қатарына қосамын деп ойға қалды. Сауда етуге мал жоқ, барымтамен мал алсам, бір күндерде жау да бізден қуып алады, ақырында бұрынғылардың айтып кетуінше, жортуыл басы жолда қалса керек. Соның бәрін де шамалап қарап, ақыр бір қиялға түсіп, сейітқұл әуелі мекен еткендей бір орын іздеді. Көп жерлерді кезіп жүріп, ақырында торғай терісіндегі қабырға деген өзен-судың бойына тоқтады. Мына жақта үргеніш,	Санағыш таяқшалары арқылы бағалап, қолпаштау Дұрыс, толыққанды жауап берген оқушыға кітап	

бейнематериал
көрсетіледі.

1 – тапсырма.
Мәтінді оқиды. *«1 минут
эфирде» әдісі.* Алдымен
әңгіме дегеніміз не?
- Әңгіме – адам өмірінің
бір сәтін бейнелейтін
сюжеті бар шығарма.
бойынша түсінгенің
баяндайды.
Оқушыларға оқу мақсаты
мен бағалау критерийлері,
дескрипторлар
таныстырылады.
Мәтінді мұқият тыңдаңыз.
С – Мәтін бойынша
берілген сұрақтарға жауап
беріңіз.
В – Мәтіннің астарлы
ойын анықтаңыз.
А – Мәтіндегі астарлы
ойға өмірмен
байланыстыра мысал
келтіріңіз.

қоқаннан, мына жақта қалмақтан
шетірек және жаманшылық болса,
қалың қыпшақ деген руға жақынырақ
екен деп, сол жерді ұнатып қайтқан
соң, қысты өткізіп, жаздың жылы
уақытында кедейлерді жалаңаш-
жалпы көшіріп, қабырға бойына алып
келді. Сейіткүлдың бір ағасы бар еді,
жол жүріп, ұрлық, барымтаны әдет
еткен; інісінің қанша айтқан ақылына
болмай, үш-төрт үймен жалғыз-ақ сол
көшпей, ескі орны түркістан жағында
қалды.

«Үргеніш»:

Қабырғаның бойына келген соң,
сейіткүл қолына кетпен алып, отыз
үйлі кедейіне де кетпен беріп, жер
тегістеп, егін егуге кірісті. Түркістан
жағында көрген үлгісімен судан арық
қазып шығарып, егінге су жіберді.
Егіні піскен соң орып, жиып алып,
артығын төңірегіндегі көшпелі елге
сатып, мал етті. Жаңа мекен еткен
жеріне орныққан соң, сейіткүл егінді
жылдан-жылға күшейтіп, арық басына
шығыр салып, суды шығырмен айдап,
астықтың (ол күнде бидай, тары, арпа
егеді) артығын төңіректегі елге малға
айырбас етумен, бұлардың малдары
көбейіп, бай болды. Мұны көріп әрбір
көшпелі елдегі жарлы-жақыбайлар да
келіп, сейіткүлға қосылып келіп, бес-
алты жылда сейіткүл елі деген төрт
жүз үйге таянды дейді.

«Торғай»

Сейіткүлдың өзі де, жиылған халқы да
адалдары көбейіп, бай болды, ел
жиылып сейіткүл жұрт ағасы болды,
енді сол жұртының адал бейнет, табан
ет, маңдай терімен тапқан дәулетін
андыған жаудан, ұрыдан, даладағы
бөріден сақтаудың қамын ойлап,
уайымға қалды. Солардан сақтану
үшін, сейіткүл жұртын жиып кеңесіп,
судың бір қолайлы жеріне шымнан
биік қорған салдырды, малдарына
реттеп бақташы, қару-жарақты
қарауыл шыңдауыл жүргізді.
Бұлардың былайша бір ауызға қарап
бекінген халық екенін байқаған соң,
малға қызыққан сырттағы көшпелі
халықтар батып келе алмады. Бұл
жағынан көңілі тыныш болған соң,
сейіткүл енді бұхара, қоқанға мал
айдатып, ол кенттерден қазаққолды
эртүрлі тауар алдырып, жылда егін
піскен уақытта манағы қорғанда
жәрмеңке реуішті базар болды.
Көшпелі халық белгілі уақытта малын,
жүн-жабағысын, тері-терсегін
келтіріп, егіншілер оларға астығын,

белгілеуішпен
ынталандыру

Мәтін
парақшалары.

1 топ өлең
шығару /1
шумақ/
2 топ эссе жазу
/20 сөз/
3 топ суреттеу
/кескіндеу
арқылы/
4 топ сахналық
көрініс
/1 мин/

2 тапсырма
«МИКС» жаттығуы.
 Идеяларды жинақтап, түйіндеу, кері байланыс жасау. Идеяларды жинақтау, түйіндейді. Әр топ шығармашылық көзқарас білдіреді

Бағалау дескрипторлары	Балл
Айырмашылықтарын біледі, ажырата алады, әңгіме идеясын таниды.	Санағыш таяқшалар асын беру.

Бекіту.
Дәптермен жұмыс: 4 тапсырма.

Үйге тапсырма: 5 тапсырма.
 Бағалау. Әр тапсырмада көрсетілген дескрипторларға байланысты алған ұпайлары стикерлер арқылы бағаланады.

Рефлексия: «Білім шыңы»

тауарын айырбас етіп, осы қалыпша бір жағы егін, бір жағы саудамен сейітқұлдың жұрты жұрттан асқан бай болыпты.

«Түркістан»

Манағы Сейітқұлдың ағасы аттаныс-түсіспен жұрттың малын ұрлап бай боламын деп жүргенде, қоңырат жағында қолға түсіп, кім екені де белгісіз, біреу өлтіріп кетіпті; қалған мал-жанын ұрының малы деп түркістан әкімдері талап алып, жамағаттарын сейітқұл көп жылдар іздетіп, таптырып, қасына алыпты-мыс. Сейітқұл, құрметті тілеу сейдалин сұлтанның айтуы бойынша, 1830-жылдарда өтіпті-міс. Сол данышпан кісінің ақылымен егінді әдет еткен халық қабырға суының бойында әлі көп. Жарлы болып, бөтен кәсібі жоқ кісілер торғай жағында дереу егінге айналады, ерінбей азаптанса, бірнеше жылда түзеліп, халық қатарына қосылады.

Дескриптор:

- Мәтінді оқиды, түсінеді;
- 1 минут ішінде мәтін мазмұнын баяндайды;

Допты алмастыра отырып әр топ өз мәтініне тақырып қойып, атауын және идеясын, яғни айтпақ ойын бір сөйлеммен айтып өтеді.

Мұғалім тақтаға түйінді 10 тірек сөзді әңгіме желісі бойынша жазады:

1. Қыпшақ Сейітқұл.
2. Кедей үйлер.
3. Барымта.
4. Арық.
5. Егін.
6. Бидай, тары, арпа.
7. Халық.
8. Мал.
9. Іні.
10. 400 үй.

Санағыш таяқшалары

**Қарағанды облысы білім басқармасының Балқаш қаласы білім бөлімінің
“Балақай” бөбекжайы” КМҚК
Қазақ тілі мұғалімі
Уайденова Назым Мажитовна**

БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ-БҮГІНГІ КҮННІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕСІ

Қай кезде де ұстаз алдында тұрған басты міндет – шәкірттерінің көзін ашып, оларды білім нәрімен сусындату болмақ. Бұл қаншама замандардан бері де желісін үзбей келе жатқан білім беру үрдісінде қалыптасқан қағида екені даусыз. Осыған орай, ұстаздар өз бақытын балалардың білімділігімен өлшейді, алдынан сабақ алған балалар жетістікке жетіп жатса, өмір айдынында адаспай, өз желкенін керіп жүре алса, ұстаз атаулы бір марқайып қалары сөзсіз. Халқымыздың «Бұлақ көрсең, көзін аш» деген мақалын ту етіп, саналы ғұмырын шәкірт тәрбиелеуге сарп етіп келе жатқан ұстаздар баршылық.

Атақты ойшыл, ағарту дәуірінің жазушысы Ж.Ж.Руссо ұстазды өз уақытын аямайтын, өзгенің бақытын аялайтын тұлға деп бағалаған. Ұстаздардың қоғамда, балабақшада, алатын орны ерекше, ел болашағы алдындағы атқаратын қызметі зор әрі ұшан-теңіз.

Осыдан бір ғасырдай уақыт бұрын Мағжан ақын «Алты алаштың баласы бас қосса, төрдегі орын – мұғалімдікі» деп бекер айтпаған болар. Мұғалім еңбегінің қаншалықты маңызды, қаншалықты зор екенін осы сөздерден-ақ аңғарар едік. Еліміздің Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев өзінің Қазақстан халқына жолдаған Жолдауында қолжетімді әрі сапалы білім беру мәселесіне баса назар аударып, қазіргі жағдайда балабақша мекемесінде оқыту ісін ұйымдастырудағы мұғалімдердің рөліне ерекше тоқтала келе, ұстаз еңбегінің өз дәрежесінде лайықты бағалануы керектігін айтқан еді. Осыны ескерген Президенттің сөзін мұғалімдерге деген қамқорлық, нақты қолдау деуге болады. Ұстаз еңбегі қараңғы түнде жарық шашқан шамдай, өз білімін шәкірттерінің жүрегіне сәуле қылып құя алуында. Заман өзгеріп, білім беру саласы қанша рет өзгеріске ұшыраса да, ұстаз біткен қиыннан қиыстырып, жол тауып, өз білімін бала бойына қалайда дұрыс құйып, олардың қалай болмасын білім алып шығуына бар жағдайды жасап, білім сапасын арттырудың түрлі жолдарын іздестіріп жатады. Оған әр мұғалімнің өз пәнін үйретуде қолданып жатқан түрлі әдіс-тәсілдері дәлел бола алады. Балалардың функционалдық сауаттылығын арттыру, білім сапасын жоғарылату, олардың саналы түрде, азаматтық, тұлғалық өзін-өзі анықтауына мүмкіндік беретін түйінді құзыреттіліктерді игеруін қамтамасыз ету – балабақша мұғалімдерінің алдында тұрған басты мақсаттардың бірі. Оған қол жеткізу үшін оқытудың тиімді жолдарын қолдану, біліктілікті арттыру, коучингтарға қатысу, өз білімін көтеру сияқты нақты әрекеттер қажет. Осыны басты назарда ұстаған мұғалімдер түрлі воршоптарға, конференцияларға, семинарларға, т.б. қатысып, өздеріне қажетті ақпараттар қорын толықтыруда, білім беру технологияларын меңгеруде.

Сонымен қатар, ұстаздардың баспасөз беттерінде жарияланған іс-тәжірибелеріне үңілсеңіз де әртүрлі әдіс-тәсілдің бар екеніне көз жеткізесіз. Осының барлығын қолданудың жалғыз себебі – қандай жолмен болса да баланың пәнге деген қызығушылығын ояту, қызықтыра білу арқылы білім сапасын арттыру.

Білім сапасын арттырудың маңызы өте зор. Себебі, білім сапасының артуы сол балабақша оқу ордасының көрсеткіші, мұғалім еңбегінің жемісі деуге болады. Бар еңбегінді салып, берген білімнің бала жүрегінен орын алып, үмітінді ақтап жатса, ұстаз бақыты сол емес пе?!

Қазіргі таңда қолданысқа енген жаңартылған білім беру мазмұны балалардың саналы, жан-жақты, өзіндік көзқарасы мен сыни ойлау жүйесі дамыған жеке тұлғаны қалыптастыруды көздейді. Бұл қағидалар қазақ, орыс, ағылшын, пәндерін оқытуда да басшылыққа алынады.

Қазақ, орыс, ағылшын, музыка, дене шынықтыру пәндерінен сабақ беретін ұстаздардың басты мақсаты жоғарыда аталғандармен қоса, баланың бойында ұлтжандылық, отансүйгіштік, рухани-адамгершілік сынды ізгі қасиеттердің болуына баса мән беріледі. Балалардың шығармашалық әлеуетін арттыру, олардың бойындағы талантын ашу, халқымыздың этнопедагогиканы оқыту, бай әдеби мұраларымен таныстыру, эстетикалық талғамын қалыптастыру, тілді жетік меңгерту, сауатты жаза білу, балалар алдында іркілмей сөйлеу сияқты міндеттерді қамтиды. Шәкірттер осы деңгейге жете алуы үшін сабақ барысында оларға пәнді оқытудың жаңаша тәсілдерін пайдалана білген жөн.

Оқытудағы жаңаша тәсілдер деп мен АКТ пайдалануды, СТО технологиясын, Блум технологияларын айтар едім. Осы тәсілдер арқылы сабақ беру балалардың шығармашылық қабілетін дамытады, мұғалімнің кәсіби шеберлігін арттырады.

АКТ пайдалануда мен әртүрлі ақпараттық технология көздерін пайдаланады. Қарағанды облысы білім басқармасының Балқаш қаласы білім бөлімінің “Балақай” бөбекжайы” коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорын мекемесінің әр кабинетінде робототехника, кітапхана, патриоттық тәрбие беру залы, дене шынықтыру залы, ән-күй залы, әдістемелік, мұғалімдер, бала дамыту кабинеттері бар. Балабақшамызда әр кабинетке қойылған интерактивті тақтаны, интернет желісінен алынған материалдарды, білім беру сайттарында жарияланған мәліметтерді, аудио-видео материалдарды, презентацияларды қолданамыз. Әр презентацияны дайындау мұғалімнен үлкен қажыр-қайратты талап етеді. Өтілетін әрбір сабаққа үлкен дайындықпен келу сабақты қызығалықты етіп өткізуге көмектеседі және баланың қызығушылығын арттырып, білім сапасының жоғарылауына әсерін тигізеді.

Қазақ, орыс, ағылшын, музыка, дене шынықтыру пәндерінен оқытудың өзіндік ерекшелігі бар. Балаларға ертегілер туралы фильмдерді көрсету, аудио-визуальды материалдарды көру, көнерген сөздермен жұмыс жасау бала жадынан ешқашан өшпей жатталып қалады. Осылардың барлығы баланың болашақта осы білімін қолдана алуына ықпал етеді, яғни, білім сапасын жақсартуға негіз бола алады. Баланың сөздік қорын молайту мақсатында бес жастағы балаларға сөздік дәптер бастату, сол сөздерге сөйлем құрату арқылы ол сөзді ұмыттырмауға үйрету, өлең жаттату, дауыс мәнерін келтіруге үйрету – барлығы да болашақта әр пәнді жанындай сүйетін, өз ұлтының мәдениетін терең меңгерген тұлға қалыптастырудың алғы шарты болмақ.

Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу білім сапасын арттырудың келесі жолы – дарынды балалармен және жекелеген өзіне сенімсіз балалармен жұмыс жасау. Дарынды балаларға басқа балаларға қарағанда тереңірек тапсырмалар беріп, олардың білімін шыңдаған абзал. Ал, үлгерімі төмен жекелеген баламен жұмыс жүргізу барысында олардың жан дүниесіне үңіліп, қай тақырыптан ақсайтынын тереңірек зерттеп, мәселені толық білген соң, олардың деңгейіне қарай тапсырмалар берілуі қажет.

Ал, қазақ, орыс, ағылшын тілі сабағында тілдесім дағдыларын терең меңгерту – осы сабақтың сапасын арттырудың бірден-бір кепілі бола алады. балалар айтылым, тыңдалым дағдыларын терең меңгеріп, ауызша еркін, шешен сөйлеуге дағдыланса, жазылым арқылы ойын еркін, сауатты жеткізуге, оқылым арқылы ақпараттарды тауып, ізденімпаздық қабілетін арттыруға мүмкіндігі мол.

Халықаралық зерттеулер нәтижесінде қазақстандық мектеп жасына дейінгі балалардың білімінің жаттанды екені, олардың өз бетімен сыни ойлауы ақсаңдап жататыны байқалды. Соның нәтижесінде өмірге келген жаңартылған білім мазмұны осы олқылықтарды толтыруға кірісті. Нәтижесінде, бүгінгі балалар өз ойын жеткізуде біршама жетістіктерге жетті.

Қазақ, орыс, ағылшын тілі сабағын оқыту барысында біз түрлі әдіс-тәсілдер қолданамыз. Тыңдалым барысында оқушыларды мұқият тыңдап, керек жерін түртіп алып үшін «түртіп алу» әдісін көп пайдаланады. Тыңдалым біткен соң балалар сөздерді пайдалана отырып, тұтас мәтінді есіне түсіре алады. Ал, айтылым дағдысын қалыптастыру үшін көбіне диалог әдісін пайдаланамыз. Диалогты пайдалану баланың жұрт алдында кібіртіктемей, айтарын еркін жеткізуге дағдыландырады. Сонымен қатар, диалогты қолдану оқушының қатесін мұғалім тарапынан дер кезінде жөндеуге мүмкіндік береді. Осылардың нәтижесінде бала бір-екі реттен кібіртіктемей сөйлеуге үйрене алады да, сөздік қорындағы жаргон сөздерді, диалект сөздерді және орыс тілінің сөздерін қолданбауға тырысады.

Оқылым дағдысын қалыптастыруда графикалық организерлердің көмегі мол. Әр пәндегі оқыған мәтінді бірлесе талдау баланың пәнге деген қызығушылығын арттыра түседі. Ал, жазылым баланы еркін ойлауға, сауатты жазуға жетелейді.

Соңғы жылдары мұғалім мәртебесінің шарықтай көтерілгені баршаға аян. Ел президентінің бастамасымен қолданысқа енген «Педагог мәртебесі» жайлы заң барша ұстаздың мерейін тасытты. Аталмыш заң мұғалімдердің құқығын қорғау, жалақысын көтеру және әлеуметтік қолдауға негізделген. Осыған орай мұғалімдердің жалақысы кезең-кезеңімен төрт жылда жүз пайызы өсетіні жайлы айтылған. Сонымен қатар, көптеген жеңілдіктер қарастырылып, мұғалімдер біліктілігіне, магистрлік дәрежесіне қарай да көптеген үстемақылар беріле бастады. Материалдық жағдайы түзелген кезде оның білім сапасына да әсерін беретіні айдан анық.

Білім және ғылым министрі Бейсенбаев Ғани Бектайұлының да мұғалімдер үшін еңбегі орасан. Мұғалімге жасалған барлық жағдай білім министрінің қажырлы еңбегіне дәлел бола алады.

Сонымен қатар, қиын кезеңде ата-ана, бала, мұғалім арасындағы үштік одақ өзара тіл табысып, қиындықты еңсере білді. Мемлекет осылай қамқорлық жасаған уақытта педагогтар да білім сапасын арттыру жолында аянып қалмайтынына сенемін!

Жетісу облысы, Панфилов ауданы, Жаркент қаласы, Алты үй ауылы
«Саяхат» балабақшасы
Директор
Валиева Хуршидям Шарипджановна

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫ БАСШЫСЫНЫҢ КӘСІБИ МІНДЕТТЕРІ

Өз Отанының толыққанды, үйлесімді дамыған тұлға мен азаматын қалыптастыру үшін мектепке дейінгі жастың және осы кезеңде оқу-тәрбие процесін теориялық және әдістемелік тұрғыдан сауатты ұйымдастырудың маңыздылығын асыра бағаламау мүмкін емес. Сондықтан мектепке дейінгі білім беру ұйымын басқаратын және балаларға тәрбиелік ықпал етуді үйлестіретін қызметкерлердің жауапкершілігі өте зор.

Қазақстанда тек ауқымы мен сандық қамтуы жағынан ғана емес, сонымен қатар білім беру-тәрбиелік жұмысының деңгейі бойынша да мектепке дейінгі оқытудың бірегей жүйесі қалыптасқан. Бұл жүйенің жарамды болуы үшін мектепке дейінгі ұйымды терең, сауатты басқару және бақылау қажет. Негізінен бұл функцияны балабақша меңгерушісі жүзеге асырады. Білім беру ұйымының қазіргі басшысы қандай болуы керек, оған қандай қасиеттер тән? Олардың кейбіреулерін (біздің ойымызша, ең қолайлы) толығырақ қарастырайық.

Білім беру ұйымы басшыларының басқарушылық, әлеуметтік-педагогикалық және әдістемелік қызмет саласындағы кәсіби құзыреттілігі мектепке дейінгі білім беру мекемесінің білім беру қызметтері нарығындағы бәсекеге қабілеттілігінің, оның тиімді жұмыс істеуінің және жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайда дамуының маңызды факторы болып табылады.

Білім сапасын басқаруды таза әкімшілік негізде жүзеге асыру мүмкін емес, ол барлық педагог-тәрбиешілердің кеңінен қатысуын талап етеді. Осы орайда ұжым - бұл өзара байланысты тапсырмаларды орындайтын жұмысшылардың логикалық орналасуы ғана емес. Ұжымдағы әлеуметтік-психологиялық климаттың сапасы басшының жалпы қоғамға, оның ұйымына және әрбір адамға жеке қатынасын анықтайды. Егер оның түсінігінде адам ресурс, шикізат және өндірістік база ретінде ұсынылса, онда бұл тәсіл тиісті нәтиже бермейді, басқару процесінде қандай да бір міндеттің орындалуында біржақтылық және ресурстардың тапшылығы немесе қайта есептелуі жүреді. Сол себепті басшының ұйымдағы мақсатын, міндеттерін және орнын, сонымен қатар ұйымды басқару механизмдерін түсінуі маңызды.

Басшы – қарамағындағы басқа адамдарды басқаратын, ресурстарды (оған берілгендердің барлығын) ұтымды пайдалануға жауапты, басқару шешімдерін қабылдайтын және олар үшін жауап беретін адам. Балабақша басшысының табысының негізгі критерийі – оның қиын жағдайларда дұрыс шешім таба білуі, қарамағындағыларға сауатты және ұтымды көзқарас таба білуі.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымының табысты заманауи басшысы құзыреттердің екі тобын синтездеп, үнемі дамытып отыруы керек: арнайы құзыреттер және басшының негізгі құзыреттері.

Арнайы құзыреттер: оқу орнының даму стратегиясын дұрыс анықтауға мүмкіндік беретін басшының білімі, іскерлігі мен дағдысы; басшының негізгі құзыреттіліктері жоғары динамизммен сипатталатын жағдайларда негіздеу және шешім қабылдау қабілеті. Құзыреттердің бұл тобына басшының жеке қасиеттері кіреді.

Заманауи білім беру басшысы қызметкерлердің сенімі мен құрметін арттыратын жеке қасиеттерге ие болуы керек: интеллектуалды, ерік-жігері күшті, эмоционалды, адамгершілік, коммуникативті.

Қазіргі заманғы басшының жеке сапасының негізгі іргетасы жеті өлшемнен тұратын басшының өзінің жеке күші болып табылады. Заманауи білім беру басшысының моделі білім беру маманы не үшін жарамды болуы керек, ол қандай функцияларды орындауға дайын және ол қандай қасиеттерге ие екенін сипаттайды. Модель білім беру мазмұнын және оны оқу-тәрбие процесінде жүзеге асыру формаларын таңдаудың тірек факторы қызметін атқарады.

Білім беру басшысының моделі – бұл практика қоятын барлық талаптардың белгілі бір тізбесі, бұл олардың оқу процесін құру кезінде ескерілуі керек екенін білдіреді.

Қазіргі заманғы мектепке дейінгі білім беру басшысының келесі қабілеттерге ие болуы маңызды: алған білімді инновациялық технологияға айналдыра білу; жаһандық білім көздеріне қол жеткізу жолдарын білу, заманауи ақпараттық технологияларды меңгеру; өмір бойы оқуға ынталы болу, білімді өздігінен меңгеру және кәсіби даму дағдыларын меңгеру; әдістемелік және аналитикалық дағдыларға ие болу; зерттеу әдістерін білу және қолдана білу; коммуникативті дағдыларды меңгеру, топта жұмыс істей білу, өзгерістерге бейімделу, әлеуметтік бірлікке ықпал ету; күрделі демократиялық қоғамда өмір сүру, оның азаматы болу, қажетті әлеуметтік құзыреттіліктерге ие болу үшін қажетті құндылықтармен бөлісу.

Әрбір басшы өзінің өсуі мен дамуын дербес қолдауы керек. Көшбасшы өзгелерден кәсібилікті талап етпес бұрын, өзі басқалардан жоғары кәсіпқой болуы керек, сонда ғана болашаққа көзқарас қалыптастыруға, мақсат қоюға, баға беруге құқыққа ие болары анық.

Білікті мектепке дейінгі ұйым басшысы:

- стереотиптерді жеңе алатын және балабақша алдында тұрған мәселелерді шешудің дәстүрлі емес жолдарын таба алатын, басқарудың инновациялық технологияларын құра және қолдана алатын шығармашылық тұлға;

- үнемі өзіне, өзінің кәсіби және жеке қасиеттеріне жұмыс жасайтын адам;
- басқаратын балабақшасының бірнеше жылдар бойына даму болашағын көретін стратег;
- өзінің үлгісімен педагог-тәрбиешілер құрамына шабыт беретін адам.

Мектепке дейінгі ұйымдардың тәжірибелі жетекшілері әдетте келесі мәселелерге:

- бағдарлама талаптарының қалай орындалғанына және жан-жақты үйлесімді білім беру мен дамытудың қалай жүзеге асырылатынына;

- кешенді тәсілдің қалай жүзеге асырылатынына, яғни тәрбиенің барлық жақтарының – идеялық-адамгершілік, ақыл-ой, еңбек, эстетикалық және т.б. тығыз бірлігі мен өзара байланысына;

- жалпы топпен және әр баламен жұмыс қалай ұйымдастырылғанына, жұмыс әдістерінің әдістемелік тұрғыдан дұрыс таңдалғанына және қолданғанына, балалардың ойын, ақыл-ой және еңбек әрекеттерін қалай басқаратынына;

- балалармен қарым-қатынастың үні мен стилі қандай, балаларға деген мейірімділік, ілтипаттылық, сыйластық қатынасының педагогикалық талапшылдықпен үйлесімділігіне;

- балалардың белсенділік, қызығушылық және дербестік дәрежесі қандай, олар ұжымда өзін қалай ұстайды және ұжымдық дағдыларды қалай меңгереді, сабақ барысында қандай жаңа білім, қабілет, дағды игереді және оларды қалай бекітеді, т.б. ;

- әрине, көзқарас саласында балалардың денсаулығы мен әл-ауқатын сақтауға және нығайтуға, режимді орындау, балалардың таңертеңгілік жиналыстарын ұйымдастыруға және таңертеңгілік қабылдау кезінде ата-аналармен жұмыс жасау және т.б. жұмыстарға әрқашан назар аударады.

Сондай-ақ заманауи балабақша басшысы ішкі тәуелсіздік пен тәуекелге бару қабілетіне ие болуы, үнемі жаңа ақпаратты жинақтауы, заңды және моральдық құндылықтарды құрметтейтін, өзіндік имиджін қалыптастыра алатын және өндірушінің кәсіби беделін сақтай алатын болуы керек. Имидж үшін бәрі маңызды: сөйлеу мәдениеті, жүріс-тұрыс, киіну стилі. Имидж ұғымы тек табиғи тұлғалық қасиеттерді ғана емес, сонымен қатар арнайы жасалғандарды да қамтиды. Оның үстіне адамның сыртқы келбеті де, ішкі дүниесі де, психологиялық түрі туралы да айтылады.

Басшы моделі сапа менеджменті жүйесін құру принциптерін іске асыруға арналған. Жылдам өзгеретін ортада басшының тұрақты стратегиялық көшбасшылығын қамтамасыз етуге ұмтылатын кез келген заманауи білім беру ұйымында жүзеге асырылатын саясаттардың бірыңғай жиынтығын білдіретін барлық компоненттер кездеседі. Кешенде білім беру ұйымы басшысының басқару құралдарының барлық жиынтығы білім беру ұйымында жұмыс істейтін басқару жүйесі болып табылады. Құралдардың өзі неғұрлым түсінікті әрі мектепке дейінгі білім беру ұйымының басшысы мен білім беру бөліміндегі мамандардың құзыреттілігі неғұрлым жоғары болса, басқару процесінің өзі соғұрлым технологиялық тұрғыдан жетілдірілген және тиімді болады. Осылайша, мектепке дейінгі білім беру мекемесі

басшысының кәсіби құзыреттілігінің қарастырылып отырған моделі басқару қызметін жүзеге асыруда тұлғаның кәсіби қасиеттерін қалыптастырады. Біздің ойымызша, кәсіби құзыреттілік тұлғадағы нақты және қажетті басшының арасындағы сәйкестікті, тиімді кәсіптік қызметке қажетті әртүрлі құзыреттерді меңгеру дәрежесін көрсетеді. Біз ұсынған кәсіптік құзыреттілік моделі ашық, сараланған, үнемі толық - тырылып отырады және мектепке дейінгі білім беру мекемесінің заманауи басшысын басқарудың тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді.

Ақмола облысы, Көкшетау қаласы
Көкшетау қаласының № 9 жалпы орта білім беретін мектеп
Математика пәні мұғалімі, педагог-модератор
Хасенова Айжангуль Ерлановна

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА КРЕАТИВТІ ОЙЛАУДЫ ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Креативті тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясы қазіргі білім беру мәселелерін шеше алатын заманауи технологиялардың бірі болып табылады. 21 ғасыр ықтималдық ойлауы бар, яғни бейтаныс жағдайда бағдарлай алатын түлектерге тапсырыс береді. Сондықтан, біз, ұстаздар, оқу-тәрбие үрдісіне инновациялық әдістер мен жаңа педагогикалық технологияларды енгіземіз. Осының бәрі білім мен тәрбиенің даралануын қамтамасыз етеді, оқушылардың дербестігін дамытады, денсаулықты сақтауға және нығайтуға ықпал етеді. Оқытудың негізгі мақсаты ойлауды дамыту болуы керек болса, онда ойлануға қалай үйрету керек деген өткір мәселе туындайды. Оның принциптерін іске асыру және сонымен бірге іргелі, мәңгілік құндылықтарды тез өзгертін жағдайлармен шебер байланыстыру. Ол үшін оқыту белсенді болуы керек. Ол оқушы өзінің қызығушылығын, әр нәрсенің мәнін табуға деген ұмтылысын тарта алған кезде белсенді болуы керек.

Оқушылардың ойлауын дамыту мәселесі - математиканы оқыту әдістемесіндегі басты міндеттердің бірі. Алайда, қазіргі уақытта мұғалімдер оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға жеткілікті көңіл бөлмейді, сондықтан математиканың үлкен даму әлеуеті толық пайдаланылмайды. Бұл жағдай білім беру мақсаттары арасындағы қайшылықтарға әкеледі: креативті ойлауға және оқытудың нақты нәтижелеріне қабілетті жан-жақты дамыған тұлғаны алуға деген ұмтылыс. Оқушылардың сабақта шығармашылық ойлауын дамытудың кейбір жолдарын қарастырыңыз, нәтижеге жету үшін мазмұнын өзгерту керек.

Шығармашылық (ағылш. create-жасау, жасау) - дәстүрлі немесе қабылданған ойлау схемаларынан ауытқып, тәуелсіз фактор ретінде дарындылық құрылымына енетін түбегейлі жаңа идеяларды қабылдауға және жасауға дайын болуымен сипатталатын жеке тұлғаның шығармашылық қабілеттері. Кең мағынада - бұл тривиальды емес және тапқыр шешім.

2021 жылы PISA зерттеуі алғаш рет жетекші компоненттердің бірі ретінде шығармашылық ойлауды бағалауды енгізді, бұл зерттеудің осы бағытының маңыздылығын да, оған деген қызығушылықты да бірнеше рет арттырады. PISA зерттеуі дарынды және талантты балаларды анықтауға емес, студенттердің шығармашылық ойлауға қабілетті шекараларын анықтауға, сондай-ақ бұл қабілеттің оқу процесінің ерекшеліктерімен оқу-тәжірибесімен, оқу және сабақтан тыс жұмыстармен қалай байланысты екенін анықтауға бағытталған.

Алайда, оқулықтар шығармашылықты дамытатын жаттығуларға бай емес. Математика сабақтарында мен оқушыларға ашық есептерді шешуді ұсынамын. Бұл міндеттер балалардың дивергентті ойлауын дамытады. Дивергентті ойлау бір тапсырмаға бірнеше бірдей дұрыс жауаптарды табуға бағытталған. Егер конвергентті ойлау әдісімен адам белгілі бір алгоритм бойынша әрекет ету үшін қайралса, онда дивергентті ойлау жағдайында ол шығармашылық, стандартты емес шешімдерді іздейді. Бұл ойлау стереотиптерден бос, осылайша адам кез-келген мәселенің шешімін табады, тіпті егер ол дайын әрекет алгоритмі болмаса да. Ол көшірудің орнына жасайды. Адам ойлаудың екі түрін де дамыта алады және бұл опция ең оңтайлы болып табылады.

Білім алушылардың креативті ойлауын қалыптастыруды жүзеге асыру үшін келесі тақырыптар бойынша дамытушылық тапсырмалар жүйесі жасалды: ұқсастық; артықты алып тастау; "ең нашар жағдайда"; жіктеу; логикалық тапсырмалар; артық; геометриялық мазмұны бар тапсырмалар; "құюға арналған" тапсырмалар; әзіл-қалжыңдар; ойын-сауық тапсырмалары. Тапсырмалар оқушылардың ақыл-ой қызметіне әсерін ескере отырып, топтарға бөлінеді.

Ақыл-ойдың икемділігін қалыптастыру, ойлауды шаблондардан босату проблемаларды шешуде пайда болады-әзілдер, ойын-сауық тапсырмалары, нұсқаларды таңдау міндеттері, өйткені көп жағдайда бұл міндеттер тақырыптарға байланысты емес және арнайы теориялық дайындықты қажет етпейді.

Ойлауға арналған есептер, логикалық есептер, ребустар, жіктеу есептері оқушыларға ойлау қабілетін дамытуға үйретеді, ойлаудың математикалық стилін қалыптастырады, балалардың логикалық және лингвистикалық қабілеттерін дамытады, бұл нақты ойлау, толық логикалық ойлау және өз ойларын нақты айту қабілетіне әкеледі.

Ұқсастық пен артық есептерді алып тастау есептерді, түйсіктерді шешу дағдыларын қалыптастыру үшін қолданылады, теорияны білуді және шешімге оң емес көзқарасты қажет етеді.

Геометриялық мазмұны бар есептер геометриялық фигуралар мен олардың қасиеттерін білуге, оқушылардың кеңістіктік және бейнелеу дағдыларын қалыптастыруға, ой-өрісін кеңейтуге бағытталған.

Сабақтарымда осындай тапсырмаларды жүйелі түрде қолдана отырып, мен мынаны байқадым:

- балаларда ойлау қабілеті дамиды;

- білім алушыларға олардың мазмұнын игеру үшін белсенді ойлау қызметін талап ететін жаңа оқулықтар қызықтырады;

- балалар шығармашылық қабілеттерін, шығармашылығын дамытады, бұл әмбебап оқу әрекеті.

Құрылған тапсырмалар жүйесін пайдалану үшін келесі шарттарды ескеру қажет:

1. таңдалған тапсырмалар балалар үшін мүмкін болуы керек;

2. бір сабаққа таңдалған тапсырмалар ойлаудың әртүрлі компоненттеріне әсер ету үшін әртүрлі болуы керек;

3. егер оқушылар тапсырманы орындай алмаса, оны келесі сабаққа дейін ойлануға қалдырған жөн;

4. оқушыларға ұқсас тапсырмаларды құрастыру үшін қосымша үй тапсырмасын беруге болады;

5. егер сабақта уақыт шектеулі болса, онда бұл тапсырмаларды Математикалық үйірме сабақтарында қолдануға болады.

Оларды шешудің сәттілігі белгілі бір тақырыпты білу тереңдігіне емес, ойлау процестерін ұйымдастыруға байланысты болуы керек. Тексеру мұқият белгіленген және белгіленген критерийлер негізінде жүргізіледі.

Шығармашылық ойлау жүйесі мектептегі өмір салтында және белгілі бір сыныпта хабарлама болған жағдайда ғана дамиды. Ол белгілі бір әдістер мен әдістермен дамиды. Негізгі шарт - әртүрлі түрлер мен формаларда ұсынылуы мүмкін және өз жауаптары бар тапсырмалардың болуы. Мұны бәріне сабақта және сабақтан тыс уақытта, кез-келген пәнде жасау керек!

Дамытушылық тапсырмалар жүйесі:

Аналогия. Аналогия дегеніміз-белгілі бір мағынада объектілер арасындағы ұқсастық. Математикада аналогияны қолдану есептердің шешімін табудың негіздерінің бірі болып табылады. Бұл серияның міндеттері ауызша ұқсастықтарды жүргізу және фигуралар арасындағы ұқсастықтарды табу сияқты танымдық әдістерді пысықтауға бағытталған.

Мысалы:

1. азаяды-айырмашылық, көбейткіш -...?

2. жолды жалғастырыңыз: 1, 5, 13, 29, ...

- 7, 19, 37, 61, ...

Артық ерекшелік

Осы сериядағы әрбір тапсырмада төрт объект көрсетілген, олардың үшеуі бір-біріне өте ұқсас және тек біреуі басқалардан ерекшеленеді.

Мысалы,

1. Қосынды, айырмашылық, көбейткіш, бөлшек

2. 9; 12; 8; 15

3. см, дм, м², км.

"Ең нашар жағдайда". Бұл кез-келген мәлімдемені дәлелдеу үшін мәлімдеме орындалатын ең ыңғайсыз, ең нашар жағдайды қарастыруға болатын мәселені шешу әдісі. Егер біз ең нашар жағдай туралы мәлімдемені дәлелдейтін болсақ, онда ол басқа жағдайларда да дұрыс болады. Ең бастысы-бұл ең нашар жағдайды дұрыс анықтау.

Мысалы: 1. Сыныпта 37 адам бар. Олардың арасында бір айда туылған төрт адам бар екенін дәлелдеңіз. 2. Үш құлыптың үш кілті бар. Құлыптардың кілттерін алу үшін ең аз үлгі саны қандай?

Жіктеу. Жіктеу-бұл жалпы танымдық ойлау әдісі, оның мәні берілген объектілер жиынтығын жұптасып бөлінбейтін ішкі жиындарға (сыныптарға) бөлу болып табылады. Мұндай ішкі жиындардың саны, сондай-ақ олардың құрамы әр түрлі мәндерді қабылдай алатын жіктеу негізіне (яғни берілген объектілер үшін маңызды қасиетке) байланысты. Мысалы: Ұзындық, аудан, масса сөздерін не біріктіреді? Оларға қандай сөз сәйкес келеді: секунд, центнер, шама, метр?

Логикалық тапсырмалар. Логикалық есептер-бұл дәлелді пайымдауды, талдауды қажет ететін міндеттер. Мысалы: 1. Айжан, Айман, Асыл және Әділ жидектерді жинады. Айман жидектерді ең көп жинады, Айжан бәрінен кем емес. Қыздар ұлдарға қарағанда жидектерді көбірек жинағаны рас па?

Мұндай тапсырмаларды әр түрлі пәндер бойынша ойлап табуға болады, олар дивергентті ойлауды дамытады, ойлау мен шығармашылықтың икемділігін дамытуға ықпал етеді. Шығармашылық тапсырмалар-шығармашылықты дамыту құралы. Осылайша, математика сабақтарында шығармашылық ойлауды белгілі бір есептерді шешу арқылы, қызықты ойындар түрінде дамыту педагогикалық процесті байытады және оны мағыналы етеді. Балаларға өз салдарына бай танданыс сезімін, таным процесіне деген қызығушылықты оятады, кез-келген оқу материалын игеруге көмектеседі және балаға шығармашылық тұлға ретінде әсер етеді. Мұндай жұмыс мезгіл-мезгіл, бүкіл оқу жылы ішінде жүргізілуі керек.

Алматинская область, Енбекшиказахский район, с Шелек
КГУ "Казахская средняя школа села Шелек"
Учитель русского языка и литературы, педагог-исследователь
Адильчинова Айжан Саиновна

ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация: в статье рассматривается роль дидактических игр в обучении русскому языку и их влияние на познавательную активность учащихся. Игровые технологии помогают сделать уроки более увлекательными, способствуют активному усвоению материала и вовлекают даже самых пассивных учеников. Особое внимание уделяется соревновательным элементам, которые стимулируют стремление к знаниям и развитию самостоятельности.

Ключевые слова: дидактические игры, игровые технологии, познавательная активность, соревновательный элемент, мотивация, обучение русскому языку, инновационные методы, вовлеченность учащихся, творческий подход, коммуникативные навыки.

Игра – это естественный способ обучения для ребёнка, так как она является неотъемлемой частью его жизненного опыта. Передавая знания через игровую деятельность, педагог не только отвечает на текущие интересы школьников, но и закладывает основу для их будущего развития. Использование игровых методик на уроках позволяет учителю выстраивать образовательный процесс с учётом природных потребностей детей.

«Учёба должна быть весёлой, чтобы приносить хорошие результаты...» – эти строки из известной детской песни точно отражают важность игровой деятельности в обучении. Ведь ничто так не увлекает ребёнка, как игра! Педагог, словно волшебник, создаёт атмосферу познания, где каждый ученик становится активным участником образовательного процесса. Игра помогает не только усваивать новую информацию, но и развивать мышление, коммуникативные навыки и умение находить решения в различных ситуациях.

Современное образование отличается разнообразием и вариативностью как в содержании, так и в применяемых технологиях обучения и воспитания. Сам термин «технология» происходит от древнегреческих слов «техне» – искусство, мастерство, умение и «логос» – учение, наука, закон, что дословно можно перевести как «учение о мастерстве».

Игровые уроки представляют собой проявление педагогического мастерства, где учитель не только демонстрирует знание предмета, но и использует элементы артистизма, создавая увлекательную атмосферу на занятиях.

Игровая форма обучения строится на применении специальных игровых приемов и ситуаций, которые служат мощным мотивирующим инструментом, побуждающим учеников к активному обучению. В рамках урочной деятельности игровые методы реализуются по следующим направлениям:

- дидактическая цель преподносится в виде игровой задачи;
- обучение проходит в условиях проблемных или соревновательных ситуаций;
- учебный материал усваивается через игру, что способствует лучшему запоминанию и пониманию.

Использование игровых технологий в образовательном процессе помогает сделать обучение более увлекательным, доступным и эффективным, создавая условия для развития познавательной активности, самостоятельности и коммуникативных навыков учащихся.

На основе моих наблюдений, уроки русского языка не всегда вызывают у учащихся живой интерес. Некоторые школьники воспринимают этот предмет как сложный и малозначительный, что нередко приводит к снижению уровня грамотности. Это побудило меня задуматься о том, как сделать изучение русского языка более привлекательным и эффективным. В поисках решения я изучила методическую литературу, проанализировала собственные занятия и пришла к выводу, что ключ к пробуждению интереса к предмету – использование увлекательных, нестандартных подходов, которые помогут ученикам увидеть в русском языке не просто набор правил, а живой, богатый инструмент общения.

Одним из таких подходов является систематическое накопление и применение занимательного материала, который способен заинтересовать каждого ребенка. Важно внедрять игровые технологии, творческие задания и интерактивные методы, которые превращают процесс обучения в увлекательное путешествие.

На уроках я активно использую дидактические игры, игровые приемы и элементы театрализации. Например:

- "Лингвистический квест" – учащиеся разгадывают загадки, решают головоломки и находят спрятанные в тексте ошибки.
- "Словесный калейдоскоп" – дети составляют слова из заданных букв, тренируя внимание и орфографические навыки.
- "Фразеологический театр" – разыгрывание сценок, в которых необходимо использовать устойчивые выражения, помогает лучше запомнить их значения.
- "Орфографическое лото" – учащиеся вытягивают карточки с заданиями, где нужно правильно вставить пропущенные буквы или объяснить орфографическое правило.

Кроме того, эффективным способом вовлечения является интеграция современных технологий: использование интерактивных приложений, онлайн-викторин и виртуальных словарей. Такие методы делают процесс обучения динамичным, повышают мотивацию школьников и способствуют осознанному усвоению материала.

Дети особенно любят нестандартные уроки, которые отличаются от привычного формата и позволяют им воспринимать учебный материал в игровой, увлекательной форме. Такие занятия я провожу либо в начале изучения новой темы, чтобы заинтересовать учеников, либо в конце, для закрепления полученных знаний.

В своей педагогической практике я применяю разнообразные нестандартные формы уроков:

- Игровые уроки и соревнования – конкурсы, викторины, КВН, командные игры;
- Уроки-путешествия – когда дети мысленно отправляются в различные места, связанные с темой урока;
- Уроки-фантазии – развивающие воображение и творческое мышление;
- Уроки-сказки и уроки-сюрпризы – создающие атмосферу волшебства и неожиданности.

На занятиях по русскому языку можно использовать элементы сюжета, которые вовлекают учеников в процесс обучения. Например, игровое поле в виде круга, разделенного на сектора, где каждый сектор скрывает задание, а рядом находится сказочный герой с конвертом. Еще один вариант – "солнце знаний": на доске размещено солнце с лучами, на каждом из которых указаны упражнения или вопросы.

Как педагог, я стремлюсь не просто передавать знания, но и формировать у учеников активную жизненную позицию, творческое мышление и самостоятельность. С первых дней обучения я создаю в классе атмосферу сотрудничества и поиска, побуждая детей проявлять инициативу, развивать воображение и находить нестандартные решения. Именно такой подход помогает раскрыть индивидуальные способности каждого ученика и делает процесс обучения интересным и продуктивным.

Исследования подтверждают, что дидактические игры значительно повышают познавательную активность учащихся на всех этапах изучения нового материала. Использование игровых методик в преподавании русского языка помогает сделать процесс обучения более динамичным и увлекательным.

Практика показывает, что игровые технологии способствуют вовлечению всех учеников, включая тех, кто обычно проявляет пассивность на уроках. Особенно заметно это в ходе занятий, организованных в соревновательной форме: стремление к победе побуждает детей более тщательно готовиться и активнее включаться в учебный процесс. В результате повышается уровень усвоения материала, а сам урок становится не просто обязательной частью учебного дня, а интересным событием.

Одним из показателей эффективности игровых уроков является реакция учеников. После таких занятий они с воодушевлением просят повторить подобный формат, что свидетельствует о высокой степени их вовлеченности и интереса к предмету. Таким образом, игровые технологии не только повышают мотивацию к обучению, но и помогают формировать у детей уверенность в своих силах, развивать мышление и коммуникативные навыки.

Подводя итог, применение игровых технологий в обучении русскому языку значительно повышает мотивацию учащихся, делает процесс усвоения знаний более эффективным и способствует формированию ключевых компетенций. Игровые методики активизируют познавательную деятельность, развивают креативность, коммуникабельность и уверенность в своих силах. Таким образом, внедрение дидактических игр в образовательный процесс является действенным инструментом для повышения качества обучения.

Использованные литературы:

1. Горецкий В.Г. Методика преподавания русского языка в начальных классах: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.Г. Горецкий, О.В. Сосновская. – 2-е изд., испр. – М.: Академия, 2022. – 202 с.
2. Бертякова А. Н. Реализация технологии игры при формировании навыка употребления русских предлогов при обучении РКИ // II Всемирный конгресс в реальном и виртуальном режиме «Восток-Запад: пересечения культур»: Научно- практические материалы II Всемирного конгресса. – Киото: Tanaka Print, 2019. – Т. 2. – С. 395–401.

**Ақмола облысы, Целиноград ауданы, Қажымұқан ауылы
"Қажымұқан ауылы жалпы орта білім беретін мектебі" КММ**

Психолог

Хасенова Винера Жалгасбековна

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНДА ЭМОЦИОНАЛДЫ МАЗАСЫЗДЫҚТЫҢ ТУЫНДАУ СЕБЕПТЕРІ

Мектеп – балаға әлеуметтік өмір әлемін ашатын алғашқы құрылымдардың бірі. Отбасымен қатар ол бала тәрбиесіндегі басты рөлдердің бірін алып, оның тұлғасының дамуының анықтаушы факторын құрайды. Баланың көптеген жеке қасиеттері өмірдің мектептік кезеңінде қалыптасады және олардың қалай белгіленетінін көбінесе оның барлық кейінгі дамуына байланысты.

Әлеуметтік қатынастардың өзгеруі балаға айтарлықтай қиындықтар тудыратыны белгілі. Мазасыздық, эмоционалды шиеленіс негізінен балаға жақын адамдардың болмауымен, қоршаған ортаның, таныс жағдайлардың және өмір ырғағының өзгеруімен байланысты.

Алда келе жатқан қауіпті күту белгісіздік сезімімен үйлеседі: бала, әдетте, неден қорқатынын түсіндіре алмайды. Ұқсас қорқыныш сезімінен айырмашылығы, мазасыздықтың белгілі бір көзі болмайды. Ол диффузиялық және мінез-құлық жағынан оның бағыты мен өнімділігін бұза отырып, қызметтің жалпы ұйымдастырылмауынан көрінуі мүмкін.

Мазасыздық белгілерінің екі үлкен тобын бөліп көрсетуге болады: біріншісі – соматикалық белгілер мен сезімдер деңгейінде пайда болатын физиологиялық белгілер; екіншісі – психикалық салада болып жатқан реакциялар. Бұл көріністерді сипаттаудың күрделілігі - олардың барлығы жеке және тіпті белгілі бір комбинацияда тек алаңдаушылықты ғана емес, сонымен бірге басқа күйлерді, тәжірибелерді, мысалы, үмітсіздікті, ашулануды және тіпті қуанышты толқуды сүйемелдеуінде.

Мазасыздықтың соматикалық және психикалық белгілері әркімге жеке тәжірибеден белгілі. Көбінесе соматикалық белгілер тыныс алу мен жүрек соғу жиілігінің жоғарылауында, жалпы қозудың жоғарылауында және сезімталдық шегінің төмендеуінде көрінеді. Басқа кенеттен жылыну, суық және дымқыл алақан сияқты таныс сезімдер де мазасыздық белгілерімен бірге жүреді.

Мазасыздыққа психологиялық және мінез-құлық жауаптары әртүрлі сипатта. Мазасыздық, әдетте, шешім қабылдауда қиындықтарға, қозғалыстарды үйлестірудің бұзылуына әкеледі. Мазасыздықтың жеңіл көріністері алаңдаушылық сезімі, өз мінез-құлқының дұрыстығына сенімсіздік кез келген адамның эмоционалдық өмірінің ажырамас бөлігі болып табылады. Балалар субъектінің мазасыз жағдайларын жеңуге дайын болмағандықтан, көбінесе өтірікке, қиялға жүгінеді, зейінсіз, бей-жай, ұялшақ болып қалады.

Физиологиялық тұрғыдан алғанда, мазасыздықтың қорқыныштан айырмашылығы жоқ. Негізгі айырмашылық - мазасыздық дененің күтілетін оқиға болғанға дейін белсендіруіне себеп болады. Әдетте, мазасыздық өтпелі күй болып саналғандықтан, ол адам күткен жағдайға тап болған кезде әлсірейді және бағдарлауға, әрекет етуге кіріседі.

Мазасыздық тұрақты күй ретінде ойдың анықтығына, қарым-қатынас тиімділігіне, іскерлікке кедергі жасайды, жаңа адамдармен танысуда қиындықтар тудырады. Жалпы алғанда, мазасыздық - адамның қиындықтарының субъективті көрсеткіші. Бірақ оның қалыптасуы үшін адам мазасыздану жағдайын жеңудің сәтсіз, адекватты емес тәсілдерін жинақтауы керек. Сондықтан тұлға дамуының мазасыздықпен байланысты невротикалық түрінің алдын алу үшін балаларға толқу, сенімсіздік және эмоционалдық тұрақсыздықтың басқа көріністерімен күресуді үйренудің тиімді жолдарын табуға көмектесу керек.

Жалпы алғанда, эмоционалды мазасыздықтың себебі баланың ата-анасымен қарым-қатынасындағы сенімділік сезімін бұзатын кез келген нәрсе болуы мүмкін. Өзіне деген дұшпандық және немқұрайлы қатынасты, қобалжу сезімін бастан кешірген балада өзінің мінез-құлық жүйесі мен басқа адамдарға деген көзқарасы қалыптасады. Ол ашуланады, агрессивті болады, тұйықтық танытады немесе сүйіспеншіліктің жоқтығын толтыру үшін басқалардың үстінен билік етуге тырысады, бірақ бұл мінез-құлық жетістікке әкелмейді, керісінше жанжалды одан әрі шиеленістіріп, дәрменсіздік пен қорқынышты арттырады.

Әрбір даму кезеңі баланың басым мазасыздану көздерімен сипатталады. Осылайша, екі жасар бала үшін анасынан айырылу мазасыздық тудырса, алты жасар балалар үшін ата-анамен идентификацияның адекватты үлгілерінің жоқтығы кері әсер етеді. Жасөспірімдік шақта – құрдастар тарапынан қабылданбаудан қорқу. Мазасыздық баланы қиындық пен қорқыныштан құтқаратын мінез-құлыққа итермелейді.

Баланың қиялының дамуымен қобалжу ойдан шығарылған қауіптерге назар аудару бастайды. Баланы мазасыздықтан, үрейден және қорқыныштан арылту үшін, ең алдымен, мазасыздықтың нақты белгілеріне емес, олардың негізінде жатқан себептерге, жағдайларға назар аудару қажет, өйткені бұл жағдай көбіне балада жиі кездесіп, белгісіздік сезімінен, оның күші жетпейтін талаптардан, қорқытудан, қатыгездікпен жазалаудан, тұрақсыз тәртіптен туындайды.

Педагогикалық процеске келетін болсақ, кез келген, тіпті ең идеалды мектепте баланың оқу іс-әрекетіне алаңдаушылық сезімі еріксіз ілеседі. Оның үстіне, жалпы алғанда, адамның ешбір белсенді танымдық әрекеті мазасыздықпен бірге жүруі мүмкін емес. Мазасыздықтың оңтайлы деңгейі белсенділік өнімділігін арттырады. Жаңа, беймәлім нәрсені білу жағдайының өзі, түсініксіз нәрсені анық көрсету үшін күш салу қажет болған мәселені шешу жағдайының өзі әрқашан белгісіздікке, сәйкессіздікке толы, демек, алаңдаушылық тудырады. Тек танымның барлық қиындықтарын жою арқылы ғана мазасыздық жағдайын толықтай алып тастау мүмкін емес.

Мазасыздықтың себебі - әрқашан баланың ішкі конфликті, оның өзімен келіспеушілігі, ұмтылысының сәйкес келмеуі, оның күшті қалауларының бірі екіншісіне қайшы келуі мен бір қажеттіліктің екіншісіне кедергі болуы. Мұндай ішкі жанжалдың жиі кездесетін себептері: балаға бірдей жақын адамдар арасындағы жанжалдық жағдайларда; балаға қойылатын әртүрлі талаптар жүйелерінің сәйкес келмеуі, мысалы, ата-ананың рұқсат ететін және ынталандыратыны мектепте бекітілмеген кезде және керісінше; бір жағынан, көбінесе ата-ананың жоғары талаптары мен баланың нақты мүмкіндіктері арасындағы қайшылықтар, екінші жағынан, сүйіспеншілік пен тәуелсіздік қажеттілігі сияқты негізгі қажеттіліктердің қанағаттанбауы.

Мазасыздық әрқашан айқын түрде көрінбейді, өйткені бұл - өте ауыр жағдай. Ол пайда болғаннан кейін баланың жан дүниесінде бұл күйді басқа нәрсеге «өңдейтін» механизмдердің тұтас жиынтығы қосылады, бірақ жағымсыз болса да, соншалықты төзгісіз емес. Бұл мазасыздықтың бүкіл сыртқы және ішкі көрінісін танымастай өзгертуі мүмкін.

Психологиялық механизмдердің ең қарапайымы бірден жұмыс істейді: бір нәрсені білмегеннен гөрі, бір нәрседен қорқу жақсы. Демек, балалардың қорқыныштары бар. Қорқыныш - алаңдаушылықтың «бірінші туындысы». Оның артықшылығы - оның сенімділігінде, оның әрқашан бос орын қалдыруында. Мен, мысалы, иттерден қорқатын болсам, иттер жоқ жерде жүре аламын және өзімді қауіпсіз сезінемін. Айқын қорқыныш жағдайында оның объектісі осы қорқынышты тудырған алаңдаушылықтың шынайы себебімен ешқандай байланысы болмауы мүмкін. Бала мектептен қатты қорқуы мүмкін, бірақ бұл отбасындағы жанжалға негізделген. Қорқыныш мазасыздықпен салыстырғанда біршама үлкен қауіпсіздік сезімін береді, бірақ ол әлі де өмір сүру өте қиын күй болып табылады. Сондықтан, әдетте, қорқыныш сатысында мазасыз тәжірибелерді өңдеу аяқталмайды. Балалар неғұрлым үлкен болса, соғұрлым қорқыныштың көрінісі соғұрлым жиі емес, ал жас үлкейген сайын алаңдаушылықтың басқа да жасырын көріністері пайда болады.

Көп баланың панасы, оларды уайымнан құтқаратын – қиял әлемі. Қиялда бала шешілмейтін қақтығыстарды шешеді, түсінде оның қанағаттандырылмаған қажеттіліктері қанағаттандырылады. Қиялдың өзі - балаларға тән тамаша қасиет. Адамға өз ойларында шындықтан тыс шығуға, шартты шеңберлермен шектелмей өзінің ішкі әлемін құруға, әртүрлі мәселелерді шешуге шығармашылықпен қарауға мүмкіндік беріледі. Дегенмен, қиял шындықтан толығымен ажырамауы керек, олардың арасында тұрақты өзара байланыс болуы керек.

А.М.Прикожанның «балалық шақтағы мазасыздық – ұзақ уақыт бойы сақталатын тұрақты тұлғаның қалыптасуы» деген тұжырымымен келісе аламыз. Мазасыздық - бұл әртүрлі өмірлік

жағдайларда, соның ішінде олар жоқ жағдайларда, алаңдаушылық пен уайымды сезінуге бейімділіктің жоғарылауынан тұратын жеке психологиялық ерекшелік.

Агрессивті балалар сияқты мазасыз балалар да көмекке мұқтаж. Мұндай балалармен жұмысты үш бағытта жүргізген жөн:

- өзін-өзі бағалауды арттыру;
- бұлшықет кернеуін жеңілдетуді үйрену;
- нақты жағдайларда сенімді мінез-құлық дағдыларын дамыту.

Тәжірибе көрсеткендей, мазасыз балалардың ата-аналары оларға бала орындай алмайтын талаптарды жиі қояды және бұл алаңдаушылықтың себептерінің бірі болуы мүмкін, бұл ата-аналармен жеке әңгімелесуде талқылануы керек. Мазасыз баланың ата-анасы өз әрекеттерінде, марапаттауларында және жазаларында дәйекті әрі мұқият болуы керек. Тәрбие мәселесінде отбасылық келіспеушіліктерге жол бермеу керек. Балаға мұғалімдер мен ата-аналардың бірауыздан көзқарасын қалыптастыру өте маңызды. Шиеленісті жеңілдету үшін баламен тактильді байланыстарды (құшақтау, сипау) жиі қолдану ұсынылады.

Осылайша, эмоционалды бұзылыстары бар балалармен жұмыс істеу үшін жеке көзқарас және әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет. Мектеп мұғалімдері ең алдымен мектеп психологымен және баланың ата-анасымен бірлесе жұмыс істеуі керек.

Шымкент қаласы
ЖШС "Қаршыға" бөбекжай балабақшасы
Әдіскер
Ахинова Жанат Серибековна

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚЫЗМЕТІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Тәрбиешінің педагогикалық шеберлігін және әдістемелік жұмыстың тиімділігін арттырудың қажетті әлеуметтік-педагогикалық шарттары бір-бірімен өзара әрекеттесетін қамтамасыз ету мен қолдаудың ішкі жүйелері болып табылады. Олар терең педагогикалық талдауға, күтілетін нәтижелерді болжауға және педагогикалық шығармашылықты ынталандыруға алғышарттар жасайды.

Оқу жылындағы әдістемелік жұмыстың негізгі мазмұнын шешкен әдіскер оның технологиялық нұсқаларын, формалары мен әдістерін ой елегінен өткізеді.

Мектепке дейінгі білім берудегі әдістемелік жұмыс технологияларының мәні кәсіби білім мен дағдыларды қалыптастыру мен дамытудың нысандары мен әдістерін таңдауда, құзыреттілік көзқарас логикасында педагогтардың жетістіктерін жан-жақты бағалауда, сондай-ақ кәсіби іс-әрекетте өзін-өзі тәрбиелеуге және шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыруға қажетті тәрбиеші тұлғасының қасиеттерін дамыту жолдары ретінде көрініс табады.

Балабақшада әдістемелік жұмыстың дәстүрлі түрде топтық және фронтальды формалары қолданылады: семинарлар, семинар-практикумдар, педагогикалық процеске ұжымдық көзқарастар, консультациялар, педагогикалық кеңестер, мәселелік топтар, шеберлік сабақтары, шеберлік мектептері

және т.б., сонымен қатар әдістемелік жұмыстың жеке формалары: әңгімелесу, жеке кеңестер, өзара сапарлар, портфолио, өзін-өзі қалыптастыру және т.б.

Семинарлар – тәжірибелі оқытушылар мен мамандардың жетекшілігімен белгілі бір жоспар бойынша топтық сабақтар. Семинарлар балалармен тәрбие жұмысының нақты мәселесі бойынша тәрбиешілердің теориялық деңгейін көтеруге бағытталған. Семинарлардың тақырыптары жылдық жоспардың міндеттерімен, мектепке дейінгі ұйымды дамыту бағдарламасының мақсаттарымен байланысты.

Семинар әдетте бірнеше сессиядан тұрады. Олардың саны мен жиілігі нақты тақырыпқа байланысты. Семинардың меңгерушісі өзге де балабақшаның, мектептің меңгерушісі, әдіскері, мамандары және т.б болуы мүмкін. Семинар жетекшісі әдіскермен бірге оның бағдарламасын, жұмыс жоспарын ойлайды. Семинарға қатысу ерікті, сондықтан тақырыпты таңдау кезінде белгілі бір балабақша педагогтарының тілектері мен қажеттіліктерін ескеру қажет. Семинарға қатысушыларды сабақтарға дайындауды қамтамасыз ету қажет. Семинардың жұмыс жоспарымен бірге әдістемелік кабинетте белгілі бір сабаққа ұсынылатын әдебиеттер тізімі ілініп, картотека таңдалып, көрмелер дайындалуда.

Алдын ала дайындық семинар жетекшісіне барлық қатысушыларды белсенді тарта отырып сабақ өткізуге мүмкіндік береді. Семинар зерттелетін мәселені өзінің педагогикалық қызметінде пайдалану мүмкіндігі туралы ұсыныстар әзірлеумен немесе осы тақырыптың нақты мәселелерін одан әрі зерттеу жоспарын жасаумен аяқталады.

Балабақша тәжірибесінде тәрбиешінің практикалық дайындық деңгейін арттыруға, балалармен жұмыс істеуде қажетті практикалық дағдыларды жетілдіруге бағытталған семинарлар да қолданылады. Семинарлардың тақырыптары тағы да тәрбиешілердің тілектері ескеріліп, жылдық жоспар тапсырмаларымен байланыстырылған. Әдістемелік жұмыстың бұл формасының жетекшілері қажетті дағдыларды жақсы меңгерген адамдар бола алады. Демек, дене шынықтыру нұсқаушысы қимылдың негізгі түрлерін дамыту бойынша практикум жүргізе алады, музыка жетекшісі ән айту, хореографиялық қимылдарды меңгеруге көмектеседі, бейнелеу өнерінің маманы модельдеу, сурет салу, дизайнды үйрете алады. Семинар-практикумдардың жұмысы әрқашан белгілі бір материалдық нәтиже береді.

Васильева А.И. атап өткендей, теориялық семинарлар мен практикумдардың шешімдері нақты ұсыныстар түрінде ресімделетіні және олардың орындалуы балабақша әдіскері мен меңгерушісінің бақылауында болуы маңызды.

Л.М. Волобуева педагогикалық процеске ұжымдық шолуларды әдістемелік жұмыстың тиімді формаларының бірі деп атайды. Әрбір балабақшада балалармен жұмысты ұйымдастыру тәжірибесін әріптестерімен бөлісе алатын педагогтар бар.

«Ашық іс-шаралар» мен «ұжымдық шолулар» арасында айырмашылық болуы керек. Бірінші жағдайда, бұл педагогтардың кәсіби деңгейінің көрінісі және олар көбінесе аттестаттау нысандарының бірі, мектепке дейінгі білім беру мекемесінің эксперименттік жұмысының нәтижелерін көрсететін шығармашылық есептер, ал екіншісінде, басқаларға таныстыру және үйрету үшін педагогикалық процесті ұйымдастырудың нақты, ең тиімді технологияларын, формаларын, әдістерін көрсету. Көру үшін тікелей оқу әрекеті ғана емес, сонымен қатар басқа да іс-әрекет түрлері (ойын, жұмыс және т.б.), сондай-ақ жеке режим сәттері (танертенгілік жаттығулар, серуенді ұйымдастыру, күндізгі ұйқыдан кейін балаларды тәрбиелеу және т.б.) таңдалады. Ұжымдық қараулар үш айда бір реттен жиі емес ұйымдастырылады. Оларға жұмыстан қолы бос ұстаздар, балабақша басшыларының ұсынысы бойынша және өздері тілек білдіргендер қатысады. Әдетте, шолуға ең тәжірибелі педагогтар тартылады, бірақ кейбір стандартты емес тәсілдерді көрсете алатын жас мамандардың педагогикалық мүмкіндіктерін назардан тыс қалдыруға болмайды.

Әдіскер тәрбиешілерге педагогикалық процестің бір бөлігін қарау ұйымдастырылған әдістерді, тәсілдерді барынша тиімді көрсетуге көмектесе отырып, кеңес береді, әдіскер ұжымдық қарау алдында әрбір қатысушы алатын бақылау сұрақтарын дайындауы керек. Ұжымдық шолуды талқылауды дұрыс ұйымдастыру маңызды, оның барысында бірінші сөз өз жұмысын көрсететін тәрбиешіге беріледі. Ол қызмет түрінің мақсатымен, бағдарламалық міндеттерімен таныстырып, өзін өзі бағалау жүргізеді. Әрі қарай ұжымдық қарауға қатысушылар қажетті түсініктемелерді беретін тәрбиешіге сұрақтар қоюға шақырылады. Әдіскер барлық қатысушылардың көргенін талқылауды ұйымдастырады, кез келген мәлімдеме жағымды сәттен басталуы керек екеніне назар аударады және барлық тілектер, пікірлер сындарлы түрде айтылады.

Содан кейін тәрбиеші айтылған пікірлерге жауап береді, өз іс-әрекетінің себебін, педагогикалық әдістерін, т.б түсіндіреді. Әдіскер талқылауды қорытындылайды. Ол сәтті әдіс-тәсілдерді қолдануға назар аударады, қарауға қатысушыларға нақты ұсыныстар береді.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының тәжірибесінде кең таралған кеңес беру – бұл тәрбиешілерге жаңа ақпаратты ұсынудың монологтық негізімен сипатталатын әдістемелік жұмыстың бір түрі.

Соған қарамастан кері байланыс элементтерін қамтамасыз ету, яғни ақпаратты жаңғыртуға, бекітуге педагогтардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету қажет. Бұл жұмыстың белсенді әдістерін қолданғанда мүмкін болады.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі әдістемелік жұмыстың ең маңызды түрі педагогикалық кеңестің отырысы болып табылады.

Педагогтар кеңесі – балабақшаның тұрақты жұмыс істейтін өзін-өзі басқару органы, ұжымдық педагогикалық ойдың өкілі, өзіндік шеберлік мектебі және педагогикалық тәжірибе мінбері.

Зерттеушілер мектепке дейінгі мекемелердің жетекшілері мен әдіскерлері алдыңғы қатарлы педагогикалық тәжірибені зерделеу, жалпылау, тарату және енгізу бойынша жұмыстарды жоспарлау мен жүзеге асыруда үлкен қиындықтарға тап болатынын анықтады.

Озық тәжірибені зерделеуді кез келген мектепке дейінгі мекеменің меңгерушісі немесе әдіскері ұжымда кем дегенде бірнеше тәжірибелі педагог жұмыс істеген жағдайда 1 жыл жұмыс істесе де ұйымдастыра алады. Егер педагогикалық процесті жоспарлы зерттеу барысында әдіскер кейбір бөлімде білім беру бағдарламасын жүзеге асырудың жоғары нәтижелерін, мектеп жасына дейінгі балаларды дамытудағы елеулі жетістіктерін атап өткен болса, ол балалардың жұмыс тәжірибесін зерделеу үшін бару жүйесін белгілейді.

Дегенмен, тек оң тәжірибені анықтау бойынша жұмысты болжап, мұнымен шектелу жеткіліксіз. Сондай-ақ оны жүйелі, мақсатты түрде жасау, қалыптастыру жұмыстарын практиканың талабы мен қойылған міндеттердің өзектілігіне сүйене отырып жүргізу қажет. Озық педагогикалық тәжірибені жалпылау әдістемелік жұмыстың құрамдас бөлігі болып табылады. Әдіскер тәрбиешілерге қолда бар фактілерді талдауға, негізгіні екіншіден, маңыздыны маңызды еместен ажыратуға көмектеседі. Тәжірибеде көрнекі материалдар болуы мүмкін: әзірленген оқу құралдары, ойындар, бейнероликтер, балалардың өндірістік іс-әрекетінің нәтижелері және т.б. Озық педагогикалық тәжірибені ең жақсы насихаттау – өз жұмысын басқа тәрбиешілерге тікелей көрсету.

Озық тәжірибені табысты енгізу немесе кеңінен тарату үшін әдіскер әрбір тәрбиешінің мүмкіндіктерін зерттеп, осы жұмысты ұйымдастыру бойынша нақты, нақты ұсыныстар әзірлеуі қажет. Біреудің тәжірибесін басынан бастап пайдалану - шығармашылық іс. К.Д.Ушинскийдің белгілі тұжырымы бойынша, тәжірибенің өзі емес, одан туындайтын ой беріледі. Тәрбиешінің өзі оның тәжірибесінің жүзеге асырылып жатқан тәжірибеден қалай ерекшеленетінін, нені жаңартуға, бастауға болатынын анықтай алуы маңызды.

Бұл ретте инновацияларды енгізу процесін бақылау және қалыптасқан жағдайларды ескере отырып, мақсатқа жетудің ең тиімді жолдары мен құралдарын іздеуге ықпал ететін түзетулер енгізу қажет. Шындығында, біреудің озық педагогикалық тәжірибесін енгізу барысында басқа тәрбиеші дамытатын жаңа педагогикалық тәжірибе қалыптасады.

Мектепке дейінгі тәрбиенің көптеген зерттеушілері мен практиктері қазіргі мектепке дейінгі білім беруде педагогтармен әдістемелік жұмысты ұйымдастырудың әр алуан жеке формаларын пайдаланудың қажеттілігі мен ыңғайлылығын көрсетеді. Л.М.Волобуева әдістемелік жұмыстың жеке формаларының мақсаты белгілі бір тәрбиешіге тек оған қиындық тудыратын немесе оның мүдделерінің пәні болып табылатын мәселелерді шешуге көмектесу деп жазады.

Әдістемелік жұмыстың негізі – топтағы тәрбие жұмысын бақылау. Ол мақсатты болуы керек. Мақсат неғұрлым нақты болса, әдіскердің ұсыныстары да соғұрлым айқын болады, жұмыс сапасын арттыруға көмектеседі. Бұл ретте 2-3 ұсынымнан артық болмау керектігін, олардың мәнді сипатта болуы керектігін, әрі қарай жұмыс барысында ескеру тәрбиешінің алдында тұрған мәселелерді шешуге мүмкіндік беретінін ескерген жөн.

Әдіскердің жұмыс жоспарында балалармен оқу-тәрбие процесіне жетекшілік ету ең үлкен орын алады. Оның топта болуы оқиға емес, мектепке дейінгі ұйымның қалыпты жұмыс атмосферасы болуы керек.

Басшы қызметінің осы жағының жүйелілігінің көрсеткіші тәрбиешілерді белгілі бір сабаққа, белгілі бір режим сәтіне шақыру болып табылады. Бұған тәрбиешілерге деген мейірімді, ілтипатты қарым-қатынас, қысқа мерзімде тәрбиеші жұмысының сапасын арттыруға көмектесетін іскерлік ұсыныстар арқылы ғана қол жеткізуге болады.

Әрбір бақылау тәрбиешінің жұмыс күнінің соңында жүргізілетін әдіскер мен тәрбиеші арасындағы әңгімемен аяқталуы керек. Әңгімелесу – тәрбиешілермен жұмыста әдістемелік жұмыстың жиі қолданылатын жеке түрлерінің бірі. Оның мақсаты – педагогтың балалармен қарым-қатынас үдерісі туралы ұстанымын, көзқарасын нақтылау, тәрбиешінің өзін-өзі бағалау деңгейін анықтау, педагогикалық рефлексияны дамыту, педагогикалық қызметтің байқалған аспектілерін жақсартуға бағытталған тілектер, ұсыныстар беру. Әдіскер қандай да бір нәтижеге қол жеткізгісі келсе, әңгімеге жан-жақты дайындалуы керек.

Өзін-өзі қалыптастыру қазіргі уақытта педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арттырудың ең маңызды факторы болып табылады. Ол тұлғаның өзі басқаратын мақсатты танымдық ғылымның, техниканың, мәдениеттің кез келген саласында жүйелі білім алу әрекеті ретінде анықталады. Өзін-өзі жетілдіруге деген тұрақты ұмтылыс мектепке дейінгі білім беру ұйымының педагогтарына (тәрбиешілеріне) қажеттілік болуы керек. Өзін-өзі тәрбиелеуді ұйымдастыру балабақша әдіскерінің негізгі және күрделі міндеттерінің бірі болып табылады.

Өзін-өзі тәрбиелеудің бағыты мен мазмұнын тәрбиешінің өз қажеттілігі мен қызығушылығына сәйкес өзі анықтайды. Әрбір тәрбиеші оқу жылы немесе басқа жеткілікті ұзақ мерзім ішінде шешуде өзі белгілі бір қиындықтарды сезінетін немесе оның ең үлкен қызығушылығын тудыратын мәселені тереңірек шешуге міндетті. Бұл кезеңде әдіскер өзін-өзі тәрбиелеу мәселесін, тақырыбын анықтауға көмектеседі. Педагогикалық процестің әртүрлі аспектілеріне бақылау жүргізіп, педагогикалық талдау жасай отырып, тәрбиешілердің жұмысын бақылай отырып, әдіскер олардың әрқайсысы үшін ең өзекті мәселелерді бөліп көрсетуге көмектеседі. Сондай-ақ әдіскер міндетті түрде талдап, өз бақылауларымен корреляцияланатын өзін-өзі тәрбиелеудің бір немесе басқа бөлімдерінде тәрбиешілердің өздеріне «баға» қоюы сияқты жұмыс түрін қолдануға болады.

Тәрбиешіні қандай да бір мәселені тереңірек шешуге сендіру ғана емес, сонымен бірге бұл жұмыстың қалай жүріп жатқанын үнемі бақылап отыру маңызды. Өзін-өзі тәрбиелеу жұмысының нәтижелері әдістемелік кабинетті әртүрлі материалдармен толықтыру көзі болып табылады. Олар міндетті түрде команданың меншігіне айналуы керек. Материалдарды болашақта балабақшаның барлық қызметкерлері пайдалана алатындай етіп дайындауға белгілі талаптарды әзірлеу қажет. Сондай-ақ оқу жылында тәрбиешілердің барынша тиімді жұмысын ынталандыру үшін белгілі бір шараларды қарастыру қажет. Өзін-өзі қалыптастырудың нәтижесі мектепке дейінгі тәрбиешілердің озық педагогикалық тәжірибесін формализациялау болуы мүмкін.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, білім алу, өзін өзі қалыптастыру айтарлықтай күш-жігерді, шығармашылық ресурстар мен адам қабілеттерін жұмылдыруды талап етеді. Жеткілікті деңгейде ішкі мотивациясы бар, шығармашылық тұлғалы, табысқа бағытталған педагогтар жоғары кәсіби деңгейге өз бетінше қол жеткізе алады.

Педагогикалық шеберлік ең алдымен тәрбиешінің жеке басымен, кәсіби іс-әрекетті өзін-өзі ұйымдастырудың жоғары деңгейін қамтамасыз етуге ықпал ететін қасиеттер жиынтығымен байланысты. Технологиялық тұрғыдан алғанда педагогикалық шеберлік – бұл жүйе, оның негізгі құрамдас бөліктері – жоғары жалпы мәдениет, гуманистік бағыт, кәсіби білім мен дағды, шығармашылық пен педагогикалық қабілет, құзыреттілік.

Кәсіби іс-әрекетте тәрбиеші өз тұлғасының мүмкіндіктеріне сүйенеді, ал жалпы мәдениеттің жоғарылауы оның шығармашылық және педагогикалық шеберлігін дамытуға мүмкіндік береді.

Осылайша, мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде әдістемелік жұмысты ұйымдастырудың барлық қарастырылған нысандары мұқият зерттеліп, үнемі қолданылуда. Олар мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі педагогикалық процесті ұйымдастыруға қатысты барлық негізгі мәселелерді қамтуға мүмкіндік береді.

СҚО, Жамбыл ауданы
"Благовещенка жалпы орта білім беретін мектебі" КММ
Әлеуметтік педагог
Сабитова Алмагул Сериковна

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТІНІҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Соңғы уақытта Қазақстанда денсаулығында дамуында бұзылыстары бар адамдарға деген қоғамның көзқарасы және ерекше білім алуды қажет ететін балалардың мүмкіндіктері туралы пікірлері өзгерді. Осыған байланысты білім берудің тағы бір түрі – инклюзия тарай бастады. Инклюзивті білім беруді енгізу ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың жеке тұлғасының дамуына және олардың қалыпты дамып келе жатқан қатарластарына оң әсер етеді. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыларға төзімділік позициясын қалыптастыру, оларға көмектесуге ұмтылу олардың сыныптастары арасында бас тартушылық және агрессивтілік қаупін азайтады.

Қазіргі Қазақстанда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуға көбірек көңіл бөлінуде. Өткен жылдың басында Мемлекет басшысы Қазақстанда ерекше білім беруді қажет ететін балалар саны артып келе жатқанын атап өтті. Бүгінгі таңда облыстық психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссияларда 7 мен 18 жас аралығындағы ерекше білім беруді қажет ететін 112 мыңдай бала есепте тұр.

2021 жылғы 25 ақпанда Қасым-Жомарт Тоқаев ҰҚКК V отырысында мамандандырылған мекемелер мен ұйымдардың жұмыс істеуінің қолданыстағы стандарттарын жаңарту қажет екенін атап өтті. Осыған байланысты Қазақстан Республикасының Президенті осы саладағы нормаларды қолданыстағы стандарттарды ескере отырып жаңғыртуды тапсырды. Осы тапсырмаларды орындауға Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 26 маусымдағы № 56 Заңы бағытталған. Сондай-ақ бұл құжат ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін даму бағдарламаларын жасауды, қолданыстағы білім беру жоспарларын бейімдеуді және психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуді көздейді.

Инклюзивті білім беру енгізілгенге дейін білім берудің екі жүйесі – жалпы білім беру және арнайы білім беру жүйесі болғаны белгілі. Екі жүйе дерлік автономды жұмыс істеді және бір-біріне тәуелді болмады. Жалпы білім беру жүйесі қалыпты дамыған балаларды оқытумен айналысты. Арнайы білім беру жүйесі ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуға бағытталған және айтарлықтай тиімді нәтиже көрсетті. Осыған қарамастан, көптеген ғалымдар бұл жүйенің кемшіліктерін анықтады, олардың негізгілері ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланы әдеттегі ортадан оқшаулау және болашақта әлеуметтік өмірдің қиындықтарына төтеп беру қабілетінің қалыптаспауы болды.

Инклюзивті білім беру – адам тұлғасының ерекше құндылығына, оның бірегейлігіне, қандай физикалық жағдайына қарамастан лайықты өмір сүру құқығына негізделген гуманизм идеяларының дамуының нәтижесі.

Инклюзивті білім беру концепциясы – барлық адамдардың өзіне тән қадір-қасиетін құрметтеу феноменін тудырған мүлде жаңа ұғым. Туа біткен қадір-қасиет концепциясы қоғамдағы барлық адамдардың ерекшеліктеріне қарамастан белсенді қатысуын атап көрсетеді. Инклюзивті білім беру жүйесі егер бала оқи алмаса, онда мәселе ерекше білім беру қажеттіліктері бар балада емес, білім беру

жүйесінде деп есептейді. Білім беру барлық балалардың қажеттіліктерін қанағаттандыратындай оқытуды ұйымдастыруға жауапты.

Кез келген білім беру бағдарламасының табысты болуы мұғалімдердің дайындығына және олардың көзқарасына байланысты. Инклюзивті оқу бағдарламасы мектептердің оқушылардың айырмашылықтары негізінде ұйымдастырылуы және барлық оқушыларға өз мақсаттарына жетуге мүмкіндік беретін икемді болуы қажеттігін мойындайды. Инклюзивті оқу бағдарламасын енгізу қазіргі заманғы оқыту тәжірибесіне, оқу бағдарламасының мазмұнына, бағалау процедураларына және мектеп деңгейіндегі қолжетімді ресурстарға бірқатар өзгерістер енгізуді талап етті, онсыз сапалы білім беру мақсаты жүзеге аспай қалады.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытудағы қиындықтар оларға интолерантты қарым-қатынастан, әдістемелер мен оқу бағдарламаларының сәйкессіз мазмұнынан, қолжетімсіз ортадан, қажетті ресурстардың жетіспеушілігінен, ата-аналардың жеткіліксіз қатысуынан, мұғалімдердің дайын еместігінен және оқыту сапасының төмендігінен туындайды. Осы факторлардың барлығын ескере отырып, мұғалімдердің құзыреттілігі мен мұғалімдердің оң көзқарасы өмірлік маңызды болып табылады, өйткені өз сыныптарында әртүрлі сипаттағы балаларды тәрбиелеу және инклюзивті білім беру принциптерін шынайы мағынаға айналдыру мұғалімдерге байланысты.

Осылайша, білім беру жүйесін жауапты етуден басты назар аударылады. Балалардың қабілеті әртүрлі, әртүрлі пәндерді түсінуі де әртүрлі. Мұғалімнің рөлі тек пәнді оқыту ғана емес, сонымен қатар мобильділікке үйрету, өзіне-өзі қызмет көрсетуді үйрету, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың қажеттіліктеріне сәйкес оқу материалдарын дайындау сияқты басқа да тренингтерді өткізу болып табылады.

Әлеуметтік қолдау ерекше білім алуды қажет ететін балалар үшін өте маңызды. Осыған байланысты әлеуметтік педагог инклюзивті білім беруде негізгі рөлдердің бірін алады. Әлеуметтік педагог жұмысының мақсаты – баланы тұтас тұлға ретінде қарастырып, оның дамуына қолдау көрсету. Әлеуметтік педагог рефлексиялық практик рөлі арқылы жүзеге асуы керек, өйткені білім беру жүйесі тұрақты және жеделдетілген өзгерістерге ұшырайды, соның арқасында қарапайым заңдар тез өзгереді.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға интолеранттылық мәселесі кейде мұғалімдердің оларға төзімсіздік танытуымен қиындайды. Сондықтан да әлеуметтік педагог жұмысының басты мақсаттарының бірі – педагогтар арасында толеранттылықты қалыптастыру. Ол үшін әдістемелік материалдарды әзірлеу, инклюзивті білім берумен таныстыру үшін дәрістер ұйымдастыру, кеңес беру, шеберлік сыныптары мен топтық тренингтер қолданылады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды кейіннен тәрбиелеу үшін педагогтар үшін инклюзивті білім беру негіздерін меңгеру маңызды. Педагог ерекше білім беруді қажет ететін балалармен табысты жұмыс істеуі үшін оның тиісті құзыреттіліктері болуы керек.

Әлеуметтік педагог үшін ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен және олардың қалыпты дамып келе жатқан құрдастарымен жұмыс бірдей маңызды. Ол өз қызметінің шеңберінде профилактикалық бағдарламаларды жасайды және жүзеге асырады, бұл соңғылар тарапынан интолеранттылық тәуекелдерінің төмендеуіне және ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың қорғаныс факторларының артуына әкеледі. Айта кету керек, әлеуметтік педагог сонымен қатар әрбір баланың және барлық балалар тобының қажеттіліктері мен жеке ерекшеліктерін бағалайды. Ерекшеліктерді бағалауға сәйкес келетін жеке және топтық әлеуметтік-педагогикалық әрекеттерді әзірлейді, жүзеге асырады және бағалайды. Сондай-ақ ол мұғалімдермен, құрдастарымен, ата-аналарымен және ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланың өміріндегі барлық маңызды адамдармен кеңеседі.

Инклюзивті білім берудің пайда болуы мен жүзеге асырылуы шешуді қажет ететін әртүрлі қиындықтармен қатар жүреді. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру жүйесіне қосу, жаңа әдістерді енгізу, қолданыстағы білім беру бағдарламаларын бейімдеу және жеке психологиялық ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, тұрақты білім беру ортасына ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды тезірек және тиімдірек қамтуға әкеледі.

Осылайша, әлеуметтік педагог ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға толеранттылықты қалыптастыруда жетекші орын алады және білім беру мекемесінде қолайлы психологиялық-педагогикалық климат құруға ықпал етеді.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Шелек ауылы
 “Шелек ауылындағы қазақ орта мектебі” КММ
 Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
 Омарова Салтанат Казимовна

«ГЕЙМИФИКАЦИЯ: ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ» ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ҮШІН ОЙЫН ЭЛЕМЕНТТЕРІН САБАҚҚА ЕНГІЗУ

Аннотация: мақалада геймификация ұғымы және оны бастауыш сынып оқушыларының білім алу процесінде қолданудың маңыздылығы қарастырылады. Оқушылардың оқу мотивациясын арттырудың тиімді әдістерінің бірі – дидактикалық ойындар, оларды сабақ барысында пайдалану оқу материалының меңгерілуін жеңілдетіп, балалардың есте сақтау, логикалық ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамытады. Сонымен қатар, ойын элементтері оқушылардың әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге, ынтымақтастық пен өзін-өзі реттеу қабілеттерін қалыптастыруға ықпал етеді. Мақалада дидактикалық ойындарды тиімді ұйымдастырудың негізгі психологиялық-педагогикалық талаптары мен геймификацияны сабақ процесіне енгізу әдістері талқыланады.

Кілт сөздер: геймификация, дидактикалық ойындар, бастауыш сынып, мотивация, оқыту әдістері, танымдық белсенділік, ойын элементтері.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру және олардың функционалдық сауаттылығын дамыту маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Бұл ретте геймификация – оқу үдерісін түрлендіріп, балалардың белсенділігін арттыратын тиімді әдістердің бірі. Ойын элементтерін сабаққа енгізу оқушылардың мотивациясын күшейтіп қана қоймай, алған білімдерін күнделікті өмірде қолдануға мүмкіндік береді.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігі ойын арқылы тиімді дамитыны белгілі. Олардың зейінін шоғырландыру, есте сақтау қабілетін арттыру және ойлау дағдыларын жетілдіру үшін геймификацияны қолдану маңызды рөл атқарады. Сабақта ойын элементтерін пайдалану балалардың қызығушылығын оятып, күрделі ақпаратты жеңіл қабылдауға және оны талдау арқылы шешім қабылдауға үйретеді.

Геймификацияны оқу процесінде қолданудың бірнеше негізгі аспектілерін атап өтуге болады:

- Мотивацияны арттыру – оқушылар ойын арқылы білім алуға қызығып, белсенді қатысады.
- Танымдық қабілеттерді дамыту – логикалық ойлау, салыстыру, талдау, қорыту дағдыларын қалыптастырады.
- Функционалдық сауаттылықты жетілдіру – ойын элементтері арқылы оқушылар өз білімдерін шынайы өмірде қолдануды үйренеді.
- Әлеуметтік дағдыларды нығайту – командалық ойындар мен жарыстар арқылы оқушылардың қарым-қатынас және ынтымақтастық қабілеттері дамиды.

Қазіргі білім беру жүйесінде геймификация оқушылардың қызығушылығын арттырудың және оларды белсенді оқытуға тартудың тиімді тәсілдерінің бірі ретінде қарастырылады. Геймификацияның басты мақсаты – білім беру үдерісін ойын түрінде ұйымдастырып, оқушылардың мотивациясын жоғарылату, оқу материалын меңгеруді жеңілдету және олардың танымдық қабілеттерін дамыту. Осы тұрғыда дидактикалық ойындар – геймификацияның негізгі құралдарының бірі болып табылады. Ойын

элементтерін сабаққа енгізу арқылы оқушылардың теориялық білімді практикалық тұрғыда меңгеруіне, материалды жақсырақ есте сақтауына және оны түрлі жағдайларда қолдануына мүмкіндік жасалады.

Дидактикалық ойындардың артықшылықтарының бірі-бұл балаларға оқулық оқу немесе сабақты тыңдау сияқты дәстүрлі оқыту әдістеріне қарағанда ақпаратты жақсы есте сақтауға көмектеседі. Дидактикалық ойындар балаларға материалды елестетуге және оны белгілі бір жағдайлармен байланыстыруға көмектеседі, бұл олардың материалды түсінуі мен есте сақтауын жақсартады. Сонымен қатар, дидактикалық ойындар балалардың қарым-қатынас, ынтымақтастық, басқаларды құрметтеу сияқты әлеуметтік дағдыларын дамытуға, сондай-ақ олардың тәуелсіздігі мен өзін-өзі бақылауын дамытуға көмектеседі. Дидактикалық ойындар балалардың жас ерекшеліктері мен оқу мақсаттарын ескере отырып жақсы ойластырылып, тандалуы керек екенін атап өткен жөн. Ойындар тым күрделі немесе тым қарапайым болмауы керек және балалар үшін қызықты және көңілді болуы керек.

Геймификация шеңберінде дидактикалық ойындарды қолдану оқушылардың эмоционалдық және әлеуметтік дағдыларын дамытуға да ықпал етеді. Ойын барысында балалар:

- ынтымақтастық пен қарым-қатынас дағдыларын меңгереді,
- басқаларды құрметтеуге және өз ойын жеткізуге үйренеді,
- дербестігі мен өзін-өзі реттеу қабілетін дамытады.

Сонымен қатар, ойындар оқушылардың жас ерекшеліктеріне және оқу мақсаттарына сәйкес тандалуы тиіс. Ойын тым күрделі болған жағдайда оқушының ынтасы төмендеуі мүмкін, ал керісінше, шамадан тыс жеңіл ойындар баланы қызықтыра алмауы мүмкін.

Дидактикалық ойынға қойылатын психологиялық талаптар бар:

• Дидактикалық ойынның оқушылардың жасына және даму деңгейіне сәйкес болуы маңызды. Ойын қиындық тудырмайтындай қарапайым болуы керек, бірақ қызығушылықты ояту және ойлауды ынталандыру үшін жеткілікті күрделі болуы керек.

• Ойын әр баланың темпераменті, қызығушылықтары, қалаулары мен қажеттіліктері сияқты жеке ерекшеліктерін ескеруі керек.

• Сондай-ақ, балалардың ойынға назар аударуы және одан барынша пайда алуы үшін ойынның тыныш және реттелген ортада, артық шу мен тәртіпсіздіктерсіз ұйымдастырылуы және өткізілуі маңызды.

• Балалар олардан не күтілетінін түсінуі және ықтимал қақтығыстар мен түсініспеушіліктерді болдырмау үшін ойын нақты құрылымдалған және белгілі бір ережелерге ие болуы керек.

• Соңында, ойынның саралануы маңызды, яғни оқушылардың білімі мен дағдыларының әр түрлі деңгейлерін ескере отырып, әркім оған қатысудан барынша пайда ала алады.

Балалардың есте сақтау қабілетін, зейінін және қиялын дамыту үшін практикада жиі қолданылатын бірнеше тиімді дидактикалық ойындар бар:

1. Басқатырғыш ойындары. Бұл ойындар логикалық ойлау мен есептерді шешу қабілетін дамытуға бағытталған. Мысалы, шахмат, кроссворд, ребустар және т. б.

2. Білім конкурстары. Олар оқушылардың белгілі бір тақырып бойынша білімін тексеру үшін жасалады. Конкурстардың мысалдары: «Не? Қайда? Қашан?», «Брейн-ринг», «Өз ойын» және т. б.

3. Қиялды дамытуға арналған ойындар. Мұндай ойындар оқушылардың шығармашылық ойлауын, сондай-ақ олардың қиялын дамытуға көмектеседі. Ойындардың мысалдары: «Миллионның бірі», «Тарихты ойла», «Сурет тарихы» және т. б.

4. Рөлдік ойындар. Олар коммуникативті және әлеуметтік дағдыларды, сондай-ақ ынтымақтастық қабілеттерін дамытуға бағытталған. Рөлдік ойындардың мысалдары: «Дүкен», «Аурухана», «Полиция» және т. б.

Әрине, оқытуда әртүрлі мақсаттар мен міндеттер үшін қолдануға болатын басқа да дидактикалық ойындар бар. Ойындар оқушылар үшін қызықты және олардың жасына, даму деңгейіне сәйкес болуы маңызды. Сондай-ақ, әр оқушының психологиялық ерекшеліктерін ескеріп, ойынға қуанышты және нәтижелі қатысуға жағдай жасау қажет.

Осылайша, мектептерде білім беру жүйесі баланың жеке тұлғасын қалыптастырудың негізгі элементі болғандықтан, толыққанды тұлғаны қалыптастырудың педагогикалық шарты ретінде дидактикалық ойындарды пайдалану арқылы лайықты болашақ иелерін тәрбиелеуіміз шарт. Бұл дидактикалық интерактивті ойындар арқылы балалардың жадын, зейінін, шығармашылық ойлауын, қиялын және басқа да танымдық қабілеттерін дамыту қажеттілігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Геймификация – қазіргі білім берудегі маңызды әдістердің бірі, ал дидактикалық ойындар оның негізгі құралдарының бірі болып табылады. Ойын элементтерін оқу үдерісіне тиімді енгізу оқушылардың оқу белсенділігін арттырып, олардың пәнге деген қызығушылығын оятады. Сонымен қатар, ойын арқылы білім алу танымдық, шығармашылық және әлеуметтік дағдылардың қалыптасуына ықпал етеді. Сондықтан, заманауи мұғалімдер геймификация әдістерін және дидактикалық ойындарды белсенді қолдана отырып, оқушылардың оқу мотивациясын жоғарылатуы қажет.